

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_206108

UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీ

రఘురామ చరిత్రము

206/08

రచయిత :

విద్వాన్ కజ్జి వెంగటసుబ్బారావు

నరసన్నపేట.

పాటూరు స్వామిబాబు

‘రాజేంద్ర విహార’

చరిత్రము.

శ్రీ (పాటూరు స్వామిబాబు) రాజేంద్ర విహార చరిత్రము, 7

అంశము.

అభిసంధానపురస్కారంగా బహూకరించిన ‘శ్రీ పాటూరు స్వామిబాబు చరిత్రము’ కు ముఖ్యోన్మోలనము.

చిత్తగించుటకు,

ప్రొ. నరసింహ రావు

15-4-54

శ్రీ రఘురామ చరిత్రము

కృతిపతి :

శ్రీ పొట్నూరు స్వామిబాబుగారు
నరసన్నపేట.

రచయిత :

విద్వాన్ కట్టి వెంకటసుబ్బారావు
నరసన్నపేట.

COPY RIGHT RESERVED.

[ప్రచురణ 1953]

గార్డన్ పైన్

768-70, తిరువల్లికోణ్, హైరోడ్,

మద్రాసు - 5.

[కాపీరైట్స్ రిజర్వ్డు]

పీఠిక

హిమవంతమునకు బొడమిన గంగానది యార్యావర్తమెల్లఁ బవిత్ర మొనర్చి నట్లు, వాల్మీకి గిరిసంభూతయగు రామాయణ మహానది రామసాగర గామి నైనై భారతభూమియంతటఁ బ్రవహించుచు మానవ మానసశ్చేత్రములను భక్తి శలభరితములుగాఁ జేయుచున్నది. శ్రీరామమంత్రము జపించి తిరిగినారు కోరినవారందఱు. రామస్థ భారతదేశమున నాగరికభాష లన్నిటను బరి నర్తించుబడినది. కొన్ని యథామాతృకములు. పెక్కులు స్వేచ్ఛానువాదములు. రామకథ ననుసంధింపఁబడిన గద్య పద్య నాటకాదు వాఙ్మయము ససంఖ్యేయము. కవులు చరిత్ర చరిత్రణమని నీరసంపకీ యన్ని భాషలందును రామకథలు రచిం చుదు. పలు పోక శబ్దబోధ నవ్యకీపులు కూడ దమ కృతులను శాశ్వత స్థితిగోరి రామస్థలనే రచించుట చూచుచున్నాము. నీవిక రామకథ యజరామరము భక్తి ముక్త ప్రసము నగుటగల హేతువు.

శ్రీ కిష్టి వెంటనుబౌరాపుగారు రఘురామచరిత్ర ప్రబంధమును బ్రసిద్ధ కవి స్వామిమార్గమున రచించి కృతార్థులైరి. పండితచాణమున జనించి విద్యార్థి టిడి నుత్తరించి యసమాన కవితాధారి నలచుచుకొనిరనట యీ గ్రంథము నలను సువ్యక్తిమగుచున్నది. సంస్కృతాంగ్ర భాషలవలె రామాయణములు నితర రామకథా ప్రబంధములును వీరికి సుపరిచితములే. ప్రాచీనకవుల చూర్ణము లన్నియు వీరు తమ ప్రబంధమున వెలయించినారు.

వీరు వాల్మీక, కాళిదాసు, శ్రీనాథులను మాత్రమే స్తుతించుట వీరికా కవిత్వయము నేపథ్యం భక్తి తాత్పర్యమును బ్రకటింపచున్నది. ఆ కవుల యను సరణములు ఎనుకరిణములు నిండనేములు. శ్రీనాథుని వైలీ పిరికి వరుననే యైనది. శ్రీనాథుడు గీర్వాణభాషాప్రేమయు పలుకుల రుచికారముగల తన భాష కర్ణాట (చవిత్తైన) భాషయని యుద్ఘోషించినాడు. ఇందలి భాషయు నట్టిదే.

అనుసరణ మెవ్వఁడైనను శృంగారములు కవికి స్వాధీనములు. ఈ కావ్య మున సవ్యయా సారవ్యము చొక్కగినున్నది. ప్రసాదగుణ ముల్లేపలఁ బరిస్ఫుటము.

భావము సుగమము. కల్పనము హృదయంగమము. శైలి ముద్దులుగులుకు నొయారముల కుప్ప - ధారాధారము - నేటి కాలమున నిట్టి ధారాశుద్ధి బ్రదర్శించు వారరుదు - కృతికర్తను భర్తను నెఱుంగనివా రీ కృతి ప్రాచీన కవికృతి యనుకొనుట కివకాశము లనేకము లున్నవి.

ఇతరానుసరణమందును, కల్పనలను, బోచితిని, సందర్భశుద్ధిని, కవి స్వతంత్రతనే వెలయించెనుగాని ప్రాచీనమార్గమునకు దాస్యమొనరింపలేదు. గ్రుడ్డి యను సరణ గావించలేదు. కవికి ప్రతిభ జన్మసిద్ధమును, వుత్పత్తినిర్రమ సాధ్యమునయి యుండును. ఈ రెండు నీ కవి కభ్యాసాతిశయమున నన్నె కెక్కినవి. దీని సుదాహరణములు చూపనక్కరలేదు. ఇది సహృదయులకెల్ల డెల్లమే. పండితులు దానిని సులభముగా నెఱుంగగలరు.

ఇట్టి యుత్తమోత్తమ కావ్యము రచించిన కవిని, దాని స్వాంత్యము గావించికొనిన కృతిపతిని ఎక్కి-లిగ సభిసందించుచున్నాను. కిర్త, భర్తల కిర్తియు నీ కృతియు రామనామమువలె నాచంద్రతారమై వెలయింప శ్రీరాముఁ డిసుగ్రహించునుగాత. శ్రీ శ్రీ శ్రీ

వాల్మీకి.
విజయదశమి,
విజయసంవత్సరం. }

ఆచార్య, విద్వాన్,
గౌరవ ఙ్గోగిసోమయాజి యు. పి. ఎల్. టి.,
ప్రాధికారు, ఆంధ్రభాషాశాస్త్రముఁడు,
ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు.

స్వ విషయము

నేడు నేను ఇచ్చాపురమునందు జిల్లాబోర్డువారి యున్నత పాఠశాలలో ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుడను. “నమస్కీవాయ” “రామలింగేశ్వర” శతకములను దొల్లి రచించి, కీ॥ శే॥ మా తల్లిదండ్రులును, మా వంశీయులును నిరించుటకై మా యిష్టమగు శ్రీరామచంద్రమూర్తి చరిత్రమును, సంగ్రహించి “శ్రీరఘుగామ చరిత్రము” అను పేరిట బవ్యకావ్యముగ రచించితిని.

సరసన్న పెట వాస్తవ్యులగు శ్రీయుతులు పొట్నూరు స్వామిబాబుగారు, 1923 వ సంవత్సరమున మా పెద్దయన్న బ్ర॥ శ్రీ విద్యా కజ్జీ సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారిని రావించి, తమ పురమున సంస్కృతిపాఠశాలలో బండ్రితుడుగా నియమించి, నాటినుండియు నేటిదనుక మా కుటుంబము నాత్మకుటుంబముగా నెంచి యవ్యాజురుణతో నన్నివిధముల గాపాడుచున్నారు. శ్రీవారి సాహాయ్యమున నేను ఆయుర్వేదమునందును నిద్విద్విరుదమును అందియుంటిని.

శ్రీ స్వామిబాబుగారు అగ్రనాయకశ్రేణికి జెందిన రాజకీయ సాంఘిక వేత్తలు. తమ నిరంతరోదారసేవాతత్పరతచే సరసన్న పేటకొక వింతచెలువమును జేకూర్చిరి. విద్యాకళారంగములలో వారొసర్చిన త్యాగ మింతింత యనరానిది. ఎండిన కుటుంబములకు బుచ్చులంబుగ గృహక్షేత్రాది దానంబులనొసర్చి యాచార్యతారాగమగు కీర్తిని ననుపార్జించిరి. తమ నీతిప్రవాహమున నొక కీరమునై నను నర్ధపుచ్చుకే చేతకావ్యమునకై పలువిధముల గాల్పించుచు నిరాడంబరముగ జీవయాత్రను సాగించుచున్నారు. ఎంతెంతటి విద్యాభ్యాస వివాహోపయనాదులకు, అత్యుత్తమ సాహాయ్యమునొసర్చి యసంఖ్యాకములగు దానధర్మముల నొసర్చిరి. మా కుటుంబమున నా రెండవయన్న కీ॥ శే॥ కామేశ్వరరావుగారి వివాహమునకు మిగుల ధనసహాయము గావించిరి.

తమ రెండవకుమార్తె చి॥ సా॥ సుందిరాంబ వివాహసమయమున, నా వివాహమునకై రూ॥ 500 -లు దారిపోసి, యాధనమును వృద్ధిచేసి దానితో నన్నొకయింటివానిగా నొసర్చిరి. శ్రీ స్వామిబాబుదంపతుల చేతిచటువచే నా కుటుంబము దినదినవృద్ధిమాన మగుచున్నది. ఇంతయేల? మా కుటుంబము నకు శ్రీ స్వామిబాబుదంపతులే యేడుగడ యని మేమెల్లప్పుడును దలంచుకొను చుందుము.

సప్తసంకానములలో గొప్ప యుత్తమసంకానము గావున, చరిత్రచరిత్ర

లుచు, శ్లోఘావిముఖులుచగు శ్రీ స్వామిబాబుగారిని నా కృతీకన్యను బరిగ్రహించుటకై పట్టుపట్టి యెట్టుకేలకు నొకబజలి శ్రీవారి పట్టిపూర్తి మహోత్సవ సమయమున నీ కృతీకన్యాసమర్పణము గావించి, వారిచే సత్కృతుండవై కృతి కృత్యుండవై తిని. అన్మదిష్టదై నమగు శ్రీరామచంద్రమూర్తి, శ్రీ స్వామిబాబు దంపతులకును, వారి సంతతివారికిని, అభ్యుదయపరంపరలను నిరంతరము నొసంగుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

ఆమూలాగ్రముగ నా గ్రంథమును బరికించి ప్రోత్సహించిన బ్రహ్మశ్రీ సామనేదుల సీతారామశాస్త్రిగారికిని బ్రహ్మశ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య గారికిని అనేక కృతజ్ఞతాపూర్వక సందనము లర్పించుచున్నాను.

పూఁగులు దిద్దుట మున్నగు పలువిధశ్రమల కోర్చి నా కృతీకి బ్రమరకావ కాశమును గలిగించిన బ్రహ్మశ్రీ మా యన్నగారిగు కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి గారికిని, బ్రహ్మశ్రీ వాసా సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారికిని కృతజ్ఞతతో సమన్మాదము లొనర్చుచున్నాను. నాతోపాటు గ్రంథపరిశోధనలో పాల్గొని నాహామ్యమొనర్చిన సోదరాంధ్రోపాధ్యాయులు శ్రీమాన్ కిందాళి వేంకటా చార్యులుగారికి నమోవాకములు.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ గీర్వాణాంధ్రశాఖాధ్యక్షులును, బ్రహ్మోపన్యాస కులును, బహుగ్రంథకర్తలును, పండితయశోధురంధరులుచగు విార్వో బ్రహ్మశ్రీ గంభీర శోగిసోమయాళుగారు నా కృతీకి ఉపోద్ఘాతమును వ్రాసి ప్రసాదించుట, నా యిష్టదేవతాకరుణాపాంగిపీఠికా ఫలమని సంకల్పించుచు, వారికి నా వినయపూర్వక ప్రణామసహస్రంబు లర్పించుచున్నాను.

ఈ కృతి మద్రణమున కిగు వ్యయభారమువలన శ్రీ స్వామిబాబుగారు వహించుటయేగాక, చక్కిని రూపమున నా కృతి వెలువడుటకై, యసామాన్య శ్రద్ధసబూని యత్యంతాదరాభిమానములను బ్రదర్శించిరి. శ్రీవారికి నా ప్రత్యేక ధన్యవాదములు.

కవితాసంపదచేత గాకున్నను, కావ్యవస్తుకృత శుల మహత్తరముగ వ్రాసిన నా కృతి సహృదయుల మన్ననల సందకిపోదని యోచించుచున్నాను. పోషకుల సైరించుట సహృదయులకు సహజమని మఱియొకటిగి సేవనయముగ మనవి చేయుచున్నాను.

ఇట్లు పిలువబడుచు,
విద్వాన్ కట్టి వేంకటసుబ్బారావు
గ్రంథకర్త.

విషయానుక్రమణిక

బాలకాండము

			పుట.
1	అనతారిక	...	3
2	కృత్తిక ర్తృవంశ ప్రశంస	...	6
3	పూర్వకవి ప్రశంస	...	7
4	కృత్తిపతి వంశావతారము	...	8
5	షష్ఠ్యంతములు	...	15
6	కథాక్రమము	...	17
7	కథాప్రారంభము	...	22
8	ఇంద్రాదులు శ్రీమహావిష్ణువును దర్శించుట	...	27
9	యజ్ఞ పురుషుడు పాయసమిచ్చుట	...	35
10	యాగరక్షణము	...	40
11	సేనాకళ్యాణము	...	46
12	పరశురామ గర్వభంగము	...	52

అయోధ్యాకాండము

13	గుహుడు శ్రీరామని బూజించుట	...	88
14	శ్రీరాముడు భరద్వాజుం గాంచుట	...	86
15	సుమంత్రుఁ డయోధ్యజేరుట	...	87

అరణ్యకాండము

16	శూర్పణఖా భంగము	...	122
17	ఖరదూషణుని సంహారము	...	125
18	సేనాపహరణము	...	132

19	పర్ణశాలకు శ్రీరాముడు మరిలివచ్చుట ...	139
20	కబంధ వృత్తాంతము ...	146
21	శబరీ సత్కారము ...	148

కిష్కింధాకాండము

22	సుగ్రీవుడు రామలక్ష్మణుల గాంచుట ...	154
23	గామ సుగ్రీవ మైత్రీ ...	158
24	శ్రీరాముడు వన్ష కాలమున మాత్యవంతిమున నుంచుట	170
25	హనుమదాదులు నక్షీణమున కేగుట ...	176
26	అంగదాదులు లంక కేగువీరు సరయుట ...	178
27	హనుమంతుడు లంక కేగ నంగీకరించుట ...	179

సుందరకాండము

28	ఆంజనేయుడు సముద్రమును దాటుట ...	182
29	హనుమంతుడు సురసను జయించుట ...	185
30	ఆంజనేయుడు లంక బ్రవేశంప నెంచుట ...	188
31	ఆంజనేయుడు లంక బరిభవించుట ...	191
32	ఆంజనేయుడు రావణునకు హితబోధచేయుట ...	210
33	వాసరులు మధువనము భంగించుట ...	214

యుద్ధకాండము

34	రావణుని మంత్రులతో నాలోచించుట ...	221
35	అంగదు రాయశారము ...	224
36	పైత్యవాసరుల యుద్ధము ...	225
37	లక్ష్మణుం డింద్రజిత్తును జంపుట ...	233
38	కుంభకర్ణ యుద్ధము ...	235

39	రామ రావణ యుద్ధము	...	...	239
40	విభీషణుడు రావణున కార్థవై హికముల నొనర్చుట			243
41	విభీషణ పట్టాభిషేకము	...	...	244
42	శ్రీరాముని యయోధ్యాప్రయాణము	...	...	246
43	రామాదు లయోధ్య జొచ్చుట	...	...	254
44	శ్రీరామ పట్టాభిషేకము	...	...	257
45	సుగ్రీవ విభీషణాదులు సర్వగృహములకేగి	...	...	260

ఉత్తరకాండము

46	రాముని లక్ష్మణుని సేతను విడిచి రమ్మనుట	...	...	269
47	వాల్మీకి సేత నాశ్రమమునకుఁ గొంపోవుట	...	...	276
48	లనకాసార వధ	...	...	280
49	సిశలవుల జన్మవృత్తాంతము	...	...	284
50	వాల్మీకి రామునకుఁ గుశలవుల వృత్తాంతము చెల్పుట			288
51	యముండు శ్రీరాముని వైకుంఠమునకు రమ్మని ప్రార్థించుట			292

తొలి నడవెల్లగురించి చిలకూ చూచి
నెత్తు నింతానభయము నింతరించె
లజన దిగివరి, చిప్పరి, హాసమువారి
గద్దెయిన్ద్రోసి, యెది టరచిఘనన చెలరెన్॥

శ్రీ
కృతిపతి జనకులు

శ్రీ॥ శే॥ పొట్నూరు గణ్డెయ్య శ్రేష్ఠిగారు.

జాననంఠను దగురీతి సంస్కరించె
దేశసేవల దిట్టయై లేజరిల్లె
స్థిరతరంబగు ధర్మంపు సిడములెల్లె
స్వామి చాటన నిరవారు సాచిమీరి॥

శ్రీ
కృతిపతి

శ్రీ హిట్టూరు స్వామిజీగారు.

పేర్ని కులసతి చరిత్రంబు చీర్చిదిద్ది
జగతి నాదర్శజీవియై జాలువారు
దయయు, సర్వంబు, దానంబు, నయము, విసతి
పుట్టవాదిగ దనలోనఁ దొంగిహారల
వఱలు సీమూటి, గుణగుంధ, ప్రజహంబు॥

శ్రీ
కృతిపతి ధర్మపత్ని

శ్రీమతి వజ్రమ్మగారు.

శ్రీః

శ్రీ శారదాంబాయైనమః.

శ్రీ రఘురామ చరిత్రము

బాలకాండము

శా|| శ్రీమద్భాస్కరకోటి కాంతియుతమై చిద్రూపమై శాశ్వతం
 బై మాంగళ్యనిధానమై యమలమై యానందసంపూర్ణమై
 శ్రీమాత్రైక విబోధ్యమై మహిమిమై దీపించు శ్రీజానకీ
 రామబ్రహ్మము స్వామిబాబు గుణవారాహన్ గృహన్ బ్రోచుతన్.

ఉ|| భానునిమిషీతీశ్వరుల వంశములన్ మహానియలోక సం
 తానములన్ రసోజ్జ్వల సుధామయ సత్కవివాగ్విభూతులన్
 బూని తరింపఁజేయ నిలఁ బుట్టిన నిస్తుల పుణ్యమూర్తులన్
 నే నల పుణ్యదంపతుల నిచ్చేలుగొల్తుఁ గృతీశుఁ బ్రోవగన్.

స|| జాయతోజనుసన్నఁ డోయయై వెన్నంటు
 రామానుజుఁడు సుమిత్రానుతుండు,
 సౌభ్రాత్రమునఁ దాపసవ్రతవర్తియై
 పరగు రాఘవ భక్తిపరుఁడు భరతుఁ
 డన్వర్థ రామదూతాఖ్య నిర్మలకేర్తి
 నజరామరుండైన యనిలసుతుండు,
 పతిదేవతాకుల ప్రథమగణ్యతగన్న
 సాధ్వీమతల్లిక జనకజాత,

తే||గీ|| ప్రథిత పొట్నూరు కులజాతు భద్రశీలు
 గడ్డెయశ్రేష్ఠి పుత్రు విఖ్యాతకేర్తి
 వ్రజమాంబా మనోహరు స్వామిబాబు
 గౌచుచుందురుగాత సౌఖ్యమ్ములొనఁగి.

ఉ॥ నాలుగు మోములన్ నిగమనాదములుప్పటిలంగ వాణితో
హేలగఁ జాటుసూక్తిఁ బఱచరించుచు నైదిక ధర్మసంగతిన్
దూలగనీక యాత్మకృతిఁ దోప జగంబు సృజించుధాత యు
ద్యేలకృపాతరంగములఁ దేల్చి కృతీశుఁ జరాయుఁ జేయుతన్.

తే॥గీ॥ తామరసగర్భవక్త్ర సాధమున నిల్చు
పరమకల్యాణి యంభోజ భవునిరాణి
ప్రణవరూపిణి ప్రణతగీర్వాణి వాణి
పల్కుతోడఁగాత మత్కృతిపతికి నెందు.

చ॥ మతి ముదమొంది పద్మజరమావిభు లాత్మ సరంబు లార్ప, స
స్తుతి యొనరింప గౌరి, కనుదో యటమోడ్చి రసానుభూతిమై
సతితరహర్ష తాండవపరాయణుఁ యొసుఖలింగమూర్తి, మత్
కృతిపతి బ్రోచుగాతఁ జరకర్తి నెలుంగఁగ నెల్ల కాలమున్.

తే॥గీ॥ అర్థచంద్రావతంసు దేహార్థి లక్ష్మీ
వడకు గుబ్బలికూతురు పడఁతిమిన్న
సర్వమంగళ సత్కృపాసముదయమున
మత్కృతీశున కిడుగాత మంగళములు.

తే॥గీ॥ విఘ్నతిమిరంబు వెలయుచు వేవెలుంగు
కొలుచు భక్తులచాలి మంగొంగుపసిఁడి
కొండరాచూలిపట్టి వేదండముఖుఁడు
జయమునొడగూర్చు మత్కృతీశ్వరున కెప్పుడు.

తే॥గీ॥ తండ్రియిచ్చిన మకుట మాఁదల ధరిం
కొడుకొసంగిన జాళువాయడుగుదోయి
వేర్చిదాలించి సరసన్న పేటనేలు
వేంకటేశుఁడు మత్కృతి విభునిఁ గాంచు.

అవతారిక

చ॥ అనుచు మదిష్టదేవతల నాదృతిగొల్చి యుదారశీలతఁ
సను నొకయింటిమానిసి నొనర్చిన చావనకీర్తి నేక్రియఁ
దనుపగనేర్తు ? నెవ్వధిని ధవ్యతనొందును జన్మమంచు నే
సనయము చింతనొందుదు మదాశ్చ ఋణంబున గ్రుంకుకై నడికె.

చ॥ తలఁపునఁ దోచె సత్కృత లుదారగుణాశ్వుల క్కర్తిమూర్తులఁ
నిలువరె కాన్యబంధముల, నేతృగుణంబులఁ దత్ప్రబంధముల్
పొలయవె శాశ్వతత్వ మటు పూనికృతిక రచియించియచ్చి నేఁ
దలఁగుదుచింత ! యశాను భయతారిన మిద్ది యటంచు నెంచుచుకె.

ఉ॥ రక్కెనతొల్మిపూని రఘురామచరిత్రము పల్కునెంచితికె ;
పెక్కులు రామకావ్యములు మేర్కొన నేలని పల్కుఁబోకుఁడీ ;
తిక్కునె జాతిరత్నముల తిక్కుమెఱుంగులు పెక్కు లబ్బినకె
మక్కున సొమ్ములకనిలిపి మాభుల దాల్పరె ? గారవింప ?

ఉ॥ శ్రీరఘురాముఁబోలు గుణసింధువాకంఠారుడబ్బువొక్కొ, సం
సారము సారమునడున సాధ్యమె తత్కథలై మానినకె ;
చేరిన సర్వసద్గుణ విశేషము లొక్కెడ తప్పు వానిదో !
చారుకృతుల్ రచించు కవిచంద్రులదో ! యిటు కొంచెమెంచుడీ.

తే॥గీ॥ ప్రాతవడినంత హేమ మసాత్రిమగునె ?
యమృత మాధుర్యమడఁగునె యధికమైన ?
భవభయంబేర్చునే గాంగ వారిఁదక్క
బహుళ సంకెలనిర గీ విహరణముల.

సీ॥ బంకుపల్యన్వయ ప్రథిత శీతాంశుండు
మల్లయశాస్త్రి ధీమండనుండు,
భద్రవాసావంశవారాధి చంద్రుండు
సూర్యనారాయణ సూరివరుండు,

కాశ్యపాన్వయమణి ఘనసత్త్వగుణఖని
 సాంబమూర్తి మదగ్రసంభవుండు,
 సామవేదాన్వయ సంజాత బుధుండు నీ
 తారామశాస్త్రి యుదారగుణుండు,

తే||గీ|| పూర్ణ సంతృప్తి స్వామిశాసన సదత్త
 ఘనతరోదార వృత్తుల గ్రాసవాస
 వై న్యమెఱుంగక చిరతగాదరముతోడ
 బుధులు దేవేంద్రునటుగొల్చి పొల్పుచుండ.

సీ|| పొట్నూరు సోమ్యలాంభోరాజిబాహుని
 శారదపూర్ణి మా శశధరుండు,
 విశ్రాణనక్రియావిహరణావనిజాత
 బుధలోకమందారభూరుహంబు,
 నిత్యవిశ్లేశత్వ నిధిపతిత్వంబు
 ప్రభవనూదిగ గన్న రాజరాజు,
 సకలధర్మక్రియాచరణసాననమూర్తి
 సాధుభూసురసురార్చాపరుండు,

తే||గీ|| గడ్డెయ్య శ్రేష్ఠి కృతపుణ్యకర్మఫలము
 చంద్రమాసాధ్వీ సుకృతంబునముడయంబు,
 వజ్రమాంబాచిరంతన ప్రాణధనము
 సకల సద్గుణరాశి శ్రీ స్వామిబాబు.

ఉ|| ఇంద్రసమాన వై భవుఁ డహీనగుణోజ్జ్వల పుణ్యమూర్తి, రా
 జేంద్రవిహారనామక తదిష్టసభాంతరమందు దేవదం
 తీంద్రము నెమ్మిరత్నగిరిశృంగమునందటు కొల్లువీరగణ
 సాంద్ర శుభప్రసంగముల సంగతి కల్గె ముదావహంబుగణ.

తే॥గీ॥ పరమసత్కిర్తి శాశ్వతత్వంబుగొలుపు
సప్త సంతానసముదయ స్థాపనంబు,
భాగ్యపూర్ణుల కగు పూర్వభాగ్యవశత
నుభయలోక మాహాజ్ఞుల విభవకరము.

సీ॥ పంశితబ్రాహ్మణ ప్రవర సంతతినిల్చి
గృహభూమిదాన సత్కృతులడన్వె,
అభ్యుద్ధరించి సుధాకరంబొనరించె
పద్మాకరము గోరువానిచెలుపు,
సుంసరేశ్వరదివ్యమందిరాంతరూపి
పరమ సద్భక్తిమై బాగొనర్చె,
సర్వర్తు ఫలపుష్ప సముదయంబులతోడ
నలరు నారామమ్ము లలరజేసె.

తే॥గీ॥ నిధులఁబూరించె సన్మణ నిధియతందు,
పుణ్యపుత్రులఁగ నె కలపుత్తుడితఁడు,
పరమచావన దివ్యప్రబంధమొకటి
యంకితమొనర్ప పూర్ణమానస్సియనుచు.

చ॥ తలచి, బుద్ధోత్తముల్ సను నుదారకృపామతి ధన్యుఁ జేయఁగా
బిలిచి, “హితంబుగోరుదువు విప్రవతంసుడ వొక్క సత్కృతికొ
నలిపి, యశస్కురంబుగను వచ్చి సమోత్సవమం దొసంగు ము
జ్జులమతి స్వామిబాబునకు సాంద్రకృపామతి కించుదెల్పినన్.

తే॥గీ॥ సరవిందలఁచితి రఘురామ చరితఁజెప్ప,
పండిత కవీంద్ర బృందంబు పల్కెనిట్లు
పరమధార్మిక కృతిపతి ప్రాపుదొఱకె
తడవుకొననేల కృతినేయ తడయనేల ?

⇨ కృతికర్తృపంశ ప్రశంస ⇨

సీ॥ జననంబు సర్వసజ్జనలోక సంస్తుత్య
పావనకాశ్యపాస్వయమునందు,
తాత భిషజ్మణి తరుణ ధన్వంతరి
నయశాలి శ్రీ జగన్నాథసూరి,
జనకుండు సాహిత్యసార వినోది, సు
బ్రహ్మణ్య పండిత ప్రధితకీర్తి,
తల్లివేంకమనతి ధన్య సద్గుణగణ్య
సర్వసన్నతపుణ్య సాధుశీల,

తే॥గీ॥ కవివతంసులు పండితగణ్యకీర్తి
లగ్రజాతులు సజ్జను లమలమతులు
పూజ్యపాదులు శ్రీ సాంబమూర్తిశాస్త్రి
యీశపదకింకరుండు కామేశసుకవి.

కం॥ వేంకట సుబ్రహ్మణ్యుఁడ ;
కింకరుఁడ బుధావతంస కృతబుద్ధులకుఁ
పంకజలోచన పదయుగ
పంకేరుహ చింతనై కపరమానసుఁడ౯.

సీ॥ సకల విద్యారత్న సంభవాంబుధులౌచు
చిరకీర్తిగన్న సద్గురులకరుణ,
శ్రీరామ పాదాబ్జ సేవాసముచ్చాత
పరమ నిర్మల సుధాప్రాయ భక్తి,
అనవద్యపండిత జనతా సమాగమ
సంజాత సత్కావ్యచతురగోష్ఠి,
సాంద్ర నిర్మలగుణ స్వామిబాబువదాన్య
దర్శితాకారణౌదార్యగరిమ,

తే॥గీ॥ కారణమ్ములు నుద్బోధకములుగాగ
సంతరింతును రిఘరామచరితమిద్ది
పావనచరిత్రు శ్రీ స్వామిబాబుశ్రేష్ఠి
పరమధార్మికివరుఁ గృతిపలి నొనర్చి.

క॥ బంగారమునకు రతనపు
సంగతి లభించినట్లు సంతసమొదవెన్
మంగళకరమగు మత్కృతి
బంగారపుఁగొండ స్వామిబాబున కిడుటన్.

పూ ర్వ క వి ప్ర శం స

తే॥గీ॥ మధురతరిదివ్యవాఙ్మయాంబరమునందు
తారకాకృతి వెలిగెడి ధన్యజనుల
సంస్కృతాంధ్రకవీంద్రుల సంస్తుతింతుఁ
పలుకుఁబూఁబోడి వాల్మీకివెలుగు లనుచు.

ఉ॥ పంచమనాదమై ప్రి రిసబంధురకావ్యరసాలశాఖ లే
యంచున నిల్చిరామచరితాఖ్యకుహూధ్వని విశ్వమెల్లమ్రో
యించిన కోకిలమ్ము ప్రణమిల్లుదు నిచ్చలు పుట్టపుట్టువున్
గాంచనగర్భరాణి నుడికారపుసామ్ములయిమ్ము గావునన్.

ఉ॥ నూతనభావసారభమనోజ్ఞ సుమంబులకావ్యకల్ప భూ
హితములం దమర్చి రససారసుధన్ బుధషట్పదాళి సం
ప్రీతివహింపఁ గ్రొంజపుల విందిడు మాధవు కాళిదాసు నా
చేతమునం దలంతుఁ గృపఁజేకొని దీవనసేయ మత్కృతిన్.

శా॥ నానారాజ సభాంగణంబుల యశస్సాన్ద్యార్ద్రముల్ చేయుచున్
దానోద్రిక్త గజేంద్రమట్లు కవితాధారా వినోదంబులన్
దీనారాద్యభిషేక గౌరవములందీపించు భద్రాహ్వయున్
శ్రీనాథున్ గవినాథు నాంధ్రకవితాశ్రీనాథు వర్ణించెదన్.

క॥ హితమతిన్ యీకావ్యము,
 సతత ప్రఖ్యాతినొంది సంతసపఱుపన్
 జతురత నాపాదింపఁగఁ
 గృతిపతి వశంబునెల్ల కీర్తింతు నిఁకన్.

కృతిపతి వంశావతారము

సీ॥ పురుషోత్తమావాస భూమియైయలరుట
 పోలు నై కుంతమ్ము పొట్టనూరు,
 సదమల లక్ష్మీసముదయ స్థలంబౌట
 పోలు దుగ్ధాంభోధి పొట్టనూరు,
 లిథాఁగి సురభూరుహావసథంబౌట
 పోలు వేల్పులప్రోలు పొట్టనూరు,
 నన నిశీశ్వరహర్ష వివలనస్థలియకౌట
 పోలు చైత్రధమ్ము పొట్టనూరు.

తే॥గీ॥ దాసనుండుట తదభిఖ్య తనరునొక్క
 నై శ్యవంశంబు సకల సంపదలకిరవు
 సంప్రదాయ విశుద్ధంబు సత్యధనము
 పేర్చి నెలకొనె సరసన్న పేటయందు.

క॥ ఆవంగడంబువారలు
 శ్రీవత్సనగోత్రులగుట సిరికిరవులె యం
 దావిర్భవించె బాపయ
 పావననిజధర్మరతుండు బహుధార్మికుడై .

క॥ పాపయ్యసెట్టి కడుపున
 భూపాల ప్రవరవినుత పూతచరిత్రుం
 డేపున వేంకయ పుట్టెను
 దాపత్రయహరణ శంభుదయ రూపొందన్.

క॥ వెంకయ్య గనియెఁ బాపయ
శంకర పాదాబ్జయుగళ వట్పదు సుగుణా
లంకారు దీనజనతా
సంకటహరు నర్థిలోకచందస తరువున్.

మ॥ లలితానంతగుణుండు పాపయమహాలక్ష్మీకరంబూసఁగా
నెల సెన్ గేహము దుగ్ధవార్ధిగతి ; పర్వెన్ భాగ్యవారాళి ; పు
త్తుల గడ్డయ్యను లక్ష్మణున్ సుగుణసంస్తుత్యున్ గనెన్ వెంకనన్
బాలిచెన్ బాపయ తత్పుత్రయముతోఁ బూర్ణప్రమోదంబునన్.

తే॥గీ॥ గాల్యమున మాసెవెంకన్న సనరుపూప
పెరిమగడ్డయ్య లచ్చన్నలరసికొలున,
బాహుయుగమున ధర్మంబు పరగిసెల్లు
పాపయశ్రేష్ఠి పెంపొందు స్వకులవృత్తి.

తే॥గీ॥ న్యాయవర్తనుడని వణిజ్ఞాయకులును
గారవితురు పాపయ్య గణ్యకీర్తి
ధర్మమే సోదరుండు సత్యంబు బిడ్డ
యన్నలోకోక్తి చెల్లు నాయనఘుపట్ల.

శా॥ నెయ్యంబారగనొక్కమిత్రుకడనెంతే సొమ్ము వెచ్చించి పా
పయ్యశ్రేష్ఠి జలాశయంబు విలిచెన్ శాంధోపయోగార్థమా
యయ్యోబోలిన ధార్మికుల్ గలరె ? నిత్యస్తుత్యుఁ జాతండు ; గ
డ్డయ్యశ్రేష్ఠిని బెద్దచేసి కనె బ్రహ్మైక్యంబు శాంతాత్ముడై.

ఉ॥ గడ్డయసెట్టి లక్ష్మణుండు గాదిలితమ్ముండు తోడుసూప, చే
పడ్డ సమస్త కృత్యముల భారముపూని స్వవృత్తిచేయుచున్
చెడ్డలసంబెఱుంగకయ చెందును భాగ్యము కీర్తినంతలో
జడ్డనచేయు ధర్మములు సజ్జనవర్గము సంతసింపగా.

తే॥గీ॥ అనుగూడమ్ముండు లచ్చేయ్య చనెనుదివికి
తండ్రిపోయిన యొకియేడు దాటకుండ,
గడ్డెయ్రశేష్టియంత నేకాకియయ్యె
వెనుక ముందర తోడ్పాటు వెదుకరాక.

తే॥గీ॥ కొట్టుసంతల బేరంబు గుత్తబేర
మన్నియునుమాని క్రమముగా నడిచిబేరి
మొనరజేయ గడంగె నా ఘనుడతానె
దక్షిణాపథమున గీర్తి దనరుచుండ.

ఉ॥ పట్టినదెల్ల క్రొందఱుకు బంగరునై తగు స్వర్ణవేధి యీ
దిట్టకరంబులం గలిగితిరునటంచు తలంపుగల్గ వే
రెట్టుల లాభమొంది పచరించుచు నిన్యము దానధర్మముల్
సెట్టికులంబుమేటియనఁ జెందెనుగడ్డెయసెట్టికిర్తులన్.

సీ॥ అమలోదకమ్ము జలాశయమ్మును నిల్పె
దనపేరు ధర చిరస్థాయిగాగి,
సౌవర్ణమకుటంబు సంతరించెను భక్తి
వేంకటేశ్వరమౌళివీధి వెలుంగ,
ఆనేతుహిమ్మై ల మఖిలతీర్థంబుల
సపరివారంబుగా జలకిమాడె,
శ్రౌవణపూర్ణిమా సమయ సమాగత
విద్యద్యరేణులఁ బ్రీతిదనై,

తే॥గీ॥ గ్రామసంఘాధిపత్యకౌరవము జెందె
సజ్జనోత్తము డనగ యశంబునొంద,
వైభవజలామరేంద్రుడై పరగుననుచు
గడ్డెయ్రశేష్టి విపుల విఖ్యాతిగాంచె.

క॥ కింతలియెఱున పుత్రిక
సంతానసురద్రులతిక చందాంబిక ధీ
మంతుఁడు గడ్డెయ చేకొనె
సంతసమున దేవవిభుఁడు శచికాంతనటల్.

తే॥గీ॥ అరసి యాదంపతులు సుతప్రాప్తికొఱకు
నియత సద్భక్తి “తోచర్ల” నృహరిభక్తు
స్వామి నేవించి తత్కృపా వైభవమున
నింటనిల్పిరి నరసింహు నింటివేల్పు.

క॥ ఆ దంపతులొసరించిన
సాదర తత్సామిసేవ నలరిచగలమై
మేదుర సుగుణోపేతుఁడు
ప్రాదుర్భవమయ్యె స్వామిబా బాత్మజుడై.

ఉ॥ ముత్తైముతోడి శుక్తిగతి ముద్దులపట్టిని భార్య గాంచుచున్
జిత్తమునందు సంతసము చెందును గడ్డెయసెట్టి; పాహృదం
బత్తుకొనంగనిల్పుచు నిశాంకతలంబున దాదికొమ్మునన్
బుత్తురు హర్ష భారమునఁ బ్రొద్దునిమేషముపోల్కి సంపతుల్.

తే॥గీ॥ అరిగెనో తేదొ యిటు నాలు గైదునెలలు
గడ్డెయశ్రేష్ఠి సుఖరేఖ యడ్డుతిరిగె;
చంద్రమాంబిక సంపూర్ణ చంద్రవదన
యస్తమించెను బతిని శోకాబ్ధిముంచి.

ఉ॥ ప్రాణస్సుప్రాణమైన ప్రియపత్నిని గడ్డెయసెట్టి బాసియున్
పూనిక శ్రద్ధ దాల్చె బ్రియపుత్రునిబంపగ; నేకమాత్ర సం
స్థానమునొందె వత్సలత తల్లియు దండ్రీయు వేటుగాక; యా
సూనుని గాచు బూవుగతి చోద్యముగా, కసుగందకుండఁగన్.

తే||గీ|| ఏకమూత్రాత్మజుఁడు మాతృహీనుఁడనక
విద్య గఱపించెనెమ్మిమై వెఱపుఁజూచి,
జాతి రత్నంబునేనియు సానదీర్ప
కున్న నిద్రంపుఁదఱ్ఱును నన్నెగలదె ?

ఉ|| ఏకత మాతృసూను నెటకెన్నడుఁబుచ్చి యెఱుంగ జ్ఞాన శ్రీ
కాకుళ మాంగ్లవిద్యల వికాసమునందఁ బ్రవాసమంపె, నా
సాకత మెన్నగా దరమె ! సర్వవిధంబుల నాత్మజాతు పెం
పే కనఁగోరు తండ్రియు వివేకియు గడ్డయసెట్టియేగదా !

తే||గీ|| ప్రాక్తనాత్మీయ సంస్కార నై భవమున
వెల్లివొడిచినగతి నెల్లవిద్య లబ్ధ
స్వామిబా బాత్మగురులకుఁ గ్రాణమయ్యె
శిష్యుఁడెన్నగ సుతనిర్విశేషుఁడుగద !

పే||గీ|| విద్యతోఁబాటు నేర్చెనో వితరణంబు
తనువుతోఁబాటుఁ బుట్టెనోతలఁప నరిది ;
గఱచునప్పుడె పేదబాలురకొనంగు
పొత్తములు జీతములు కట్టుపుట్టములును.

సీ|| సౌందర్యసేవధి సద్గుణాంభోనిధి
ఘనధర్మజలధి మాంగళ్యపరిధి,
పరహితాకాంక్షిణి భద్రస్వరూపిణి
వరమనీషిణి సత్యభరితవాణి,
చిరపుణ్యనిత్య యాక్రీతలోకసంస్తుత్య
కమనీయచరిత సత్కర్మనిరత,
కరుణాతరంగిణి గంభీరభాషిణి
స్తవనీయసచ్చల దానలోల,

తే॥గీ॥ అంధవరకులపూతదుగ్ధాభి జాత
జగ్గయశ్రేష్ఠి పుత్రివజ్రమ్మనెంచి
తనయునకుఁ బెండ్లియొసరించె ధన్యమూర్తి
గడ్డెయశ్రేష్ఠి యతిలోకగణ్యాకీర్తి.

చ॥ జనకుఁడు దక్షుఁడై గృహముచక్కనఁ దీర్చుచు దిద్దుచుండఁగాఁ
దన గృహలక్ష్మి నెయ్యమునఁ దన్నుచు సౌఖ్యము చూరవెట్టగా
ననయము స్వామిబాబు సుఖహర్మ్యములందె వసించి, విద్యలం
దనితర లభ్యపాండితి నయత్నమునం గడియించె దక్షతఁ.

తే॥గీ॥ ప్రథితగుణగణ్య వేంకటరమణమాంబ
సుందరాంబ జనించి యానందపఱతు
రనుఁగుఁ దలిదండ్రులను కలశాంబురాణిఁ
గల్పలతికయు సురభియు గల్గినట్లు.

ఉ॥ అల్లన సర్వకార్యభరమాత్మజుఁ బూన్చి నివృత్త కర్ముడై
యుల్లము విష్ణుతత్పరతనొందగి గడ్డెయమేనువాసె ; గా
సిల్లియు స్వామిబాబు గృహకృత్యములకొ సరిఁజేసి పేర్మిరం
జిల్లుచు దేశమాతృపదసేవకు దీక్షవహించెఁ బత్నితో.

తే॥గీ॥ పతికి తోడయ్యెవజ్రాంబ పరమస్థిర
సకల సత్కార్యములకు నుత్సాహమొసఁగి ;
నతులతోడ్పాటుగల్గ నజ్ఞనులకెందు
సాధ్యములుగాని పనులున్నె జగములందు.

సీ॥ సత్రశాలనుగట్టె జార్జిరాజేంద్రుని
పట్టాభిషేకోత్సవంబువేళ,
గ్రామసంఘాధ్యక్ష గౌరవంబును బూని
గ్రామంబునకు వింతకలిమిఁగూర్చె,

సర్వతోముఖ వికాసంబందఁదనజాతి

వై శ్వసంఘంబును బాదుకొలిపె ;

కులధర్మకర్మలు విలసిల్లఁ దలపోసి

సంఘ సంస్కారంబు సంఘటించె ;

తే॥గీ॥ గుల వయోజన విద్యలపాలుఁపుగోరి

పండితులఁ దెచ్చి నెలకొల్పెఁ బాఠశాల,

దేశహిత కార్యనిర్వాహ దీక్షఁబూని

త్యాగధనుఁడౌచుఁ జిరకీర్తి ధనముపెంచె.

తే॥గీ॥ అంధవరసత్కులాబ్ధి సుధాంశుమూర్తి

యైన లక్ష్మణమూర్తికి నగ్రదుహిత

తరుణి వేంకటరమణమ్మ ధన్యచరిత

నిచ్చి పెండ్లి యొనర్చెనెంతేనిఁ గూర్చి.

క॥ టంకాలవంశజలధి శ

శాంకుఁడు శశిభూషణునకు నతిహర్షమునకొ

పొంకముగ సుందరాంబిక

బంకజముఖనిచ్చి తీర్చె పరిణయవిధులకొ.

క॥ తనసతియుఁ గూతు లల్లురు

మనుమలు సేవింపఁ గీర్తి మహనీయుండై

యొనరుచు సత్కార్యంబుల

ఘనపుణ్యుఁడు స్వామిబాబు కలకాలంబుకొ.

సీ॥ వేంకటేశ్వరపద ద్వితయమ్ము వెలుగొంద

సౌవర్ణపాదముల్ సంఘటించె,

సుఖలింగపార్వతీ సఖుని యాస్థానంబు

ప్రతిశబ్దమిడఁగట్టె ప్రణవఘంట,

ఆమయాత్తులు నిల్వ నాలయంబును గట్టి
 నై ద్యశాలకు వింత వన్నెఁగూర్చె,
 వేనవేల్వచ్చించి పూని లోఁతొనరించి
 పద్మాకరంబును బాగొనర్చె,

తే॥గీ॥ ధరణిగోగృహకన్యాది దాసవితతిఁ
 దన్ని యర్థులఁ దనకీర్తి ధరణినిల్పె
 వింతయభివృద్ధి సరసన్న పేటఁగూర్చి
 శాశ్వత ఖ్యాతిఁగాంచు శ్రీ స్వామిబాబు.

సీ॥ తనపేరు సతిపేరు ధరచిరస్థాయిగా
 కట్టెనిర్పేట విఖ్యాతిమూట,
 పాంథులకై నిల్పె గాంధిమహాత్ముని
 సదభిఖ్యఁదనరు విశ్రాంతిగృహము,
 మండలాధిపతిత్వమహానీయుడై ధర్మ
 పరిపాలనాపాటవంబు నెఱపె,
 సరితీర్చి నిర్మించి హరిజనవాటిక
 హరిజనోద్ధరణ పుణ్యంబుగాంచె,

తే॥గీ॥ నై దికకులీన పండిత బ్రాహ్మణులకు
 శాశ్వతావాస వృత్తుల సంఘటించె
 నై దికాచార కర్మముల్ ప్రబలఁజేసి
 కులముసంస్కృతి యొనరించి కూర్చెవన్నె.

షష్ఠ్యంతములు

కం॥ ఈదృక్పద్ధుణ నిధికిఁ
 శ్రీదయితపదారవింద సేవారతికిఁ
 నై దికధర్మాసక్తున
 కాది సదాచారిరతున కమలాత్మునకుఁ.

క॥ పరకాంతాధనచింతా
 విరహితునకు వివిధదేశ విఖ్యాతునకున్
 పరమ మనీషా శాలికిఁ
 బరహితచింతానితాంత పరతంత్రునకున్.

క॥ నానాదాన వినోదికి
 దీన జనోద్ధరణ కార్యదీక్షారతికిన్
 జ్ఞానికి విద్యానిధికిన్
 భూనుత ధర్మానుమంగ పూతాత్మునకున్.

క॥ శ్రీనిత్య నివాసునకున్
 మానిత సదసద్వివేక మహితాత్మునకున్
 నానార్థిలోక వినుతా
 నూనయశోనిధికి సమధికోన్నతజనికిన్.

క॥ శ్రీవజ్రాంబావిభునకు
 పావన సద్ధర్మరతికి భద్రగుణనకున్
 ధీవినుత సత్యసూక్తికి
 భావితకీర్తికిని స్వామిబాబువిభునకున్.

క॥ అమృహితున కభ్యుదయా
 ర్థముగ నాచెప్పఁబోవు రఘురామచరి
 త్రమునఁ గథాక్రమం బది
 యిమ్ముగఁ బేర్కొందు మదికి నింపు జనింపన్.

కథాక్రమము

ఉ॥ ఆతతఘ్నశాలి, నిగమాంతగహస్య విశేషవేది, వి
వ్యోతిత రామనామజప దూషిత సంస్మృతివారిరాణి, ప్రా
చేతిసుః శాశ్రమంబుగొని శిష్యగణంబులతో వసించు నా
నాతరుషండమండితవనంబగు నా తమసాతటంబునకొ.

క॥ ప్రాతర్వేళల శిష్య
వ్రాతంబులఁగఱపివేదపారక్రమముకొ
చేతఃప్రితిగ పన్నది
స్నాతుండై త్రిషవణంబు సంయమి తీర్పుకొ.

క॥ ఒకనాఁ డమ్మునిచంద్రుం
డకలుష చిత్తమున శిష్యులందఱకంతకొ
సకలాగమ సారంబుల
సకలంకముగాగఁ దెల్పి యలరుచునుండకొ.

సీ॥ కర్పూరపాండురాకారసౌమ్యచ్ఛాయఁ
గటికచీకటులు దిక్తటుల నణఁగ,
మందవాతాహత మహతికాతంత్రుల
రమణీయసామస్వరంబులొలుక,
వీనులవిందొచు విన్వీధి మాఘ్రోయ
వసజాక్ష నామకర్తన మెసంగ,
చంద్రాంశు సన్నిభస్ఫటికాక్షమాలిక
తరుణాంగుళులఁ గెంపుఁ దఱ్ఱునొంద,

తే॥గీ॥ సకలభవనాంతసంచారి సత్తపస్వి
 పరమతేజోఽధికుం డ్బభవనుతుండు,
 సర్వవిప్లవవార్తాప్రసంగవేది
 నారదుడువచ్చె భక్తి విశార్దుండు.

క॥ ముని, పూజచేసి యుచితా
 ససమున నాసీనుఁజేసి సద్విసయమునఁ
 “ఘనవీర్యుడు గుణగణ్యుడు,
 విసుతబలుం డెవ్వఁకొక్క పేర్కొను మనఘా.

ఉ॥ ఎవ్వనికంటఁగెంపు దులకింపగ నాకులమకా జగత్త్రియం
 బెవ్వఁడు కేల చాపముధరించిన నిర్జరనాథుఁడేనియున్
 జెవ్వఁకు దప్పపాలు, గుణసింధు వనందగు పూరుషోత్తముం
 డెవ్వఁడు ? వానిఁబేర్కొను ముసింద్ర ! యశోధనునన్ననాతఁడున్.

మ॥ సురసంప్రార్థితుఁడై రమావరుఁడు రిక్షోభీతి వారింపఁ బం
 క్తిరథ శ్రేష్ఠతనూజుఁడై వసుధ జన్మించున్ దశగ్రీవ సం
 హరణంబుంబూనరించు వర్షదశ సాహస్రంబు పూజ్యంబునే
 యు; రమానాథుఁడె రాముఁడై యలరు సత్వోత్సాహ సంపూర్ణుఁడై.

క॥ అని పేర్కొనిచనె సురముని,
 ముని గొనియు గుహాపదేశముగ నద్దానిన్
 దినమనమునఁ జింతించుచు
 వసజాత్యునిలీల భక్తిభరితుండగుచున్.

క॥ మాధ్యందిన సవనార్థం
 బధ్యయసంబుడిగి శిష్యు లనుయాయులుగా
 మధ్యాహ్న వేళఁ దమసా
 మధ్యంబున గ్రుంకులాడి మరలుచునుండన్.

ఉ॥ క్రౌంచయుగంబు కామవశగంబగుటం గవగూడి మక్కువకొ
చంచు పుటంబులార్చినునుచక్కటి ఐక్యల మేనుగప్పుచు
మించు తమిళగఱంగుచు రమించుచునుండ నిషాదు డంతలో
బొంది శరంబునేసి మగపుల్లునుగూల్చె గృహవిహీనుడై .

ఉ॥ పెంటియు జంటఁబాసి మది వేదురి నందురి కుందుచుండ నా
యొంటిపులుగు నెవ్వగల నుల్లము జల్లన సత్కృపార్థమై
కంటజలంబు గ్రమ్మ మదిఁగ్రమ్మి భరింపవశమ్ముగాక నో
ద్యోట నిషాదుఁ దిట్టునటు నెల్వడె శోకిము శ్లోకరూపమై.

శ్లో॥ “మానిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వ మగమశ్శాశ్వతీ స్సమాః
యత్రోక్తంచ మిథునా దేక మనగ్నిఃకామమోహితమ్”.

తే॥గీ॥ నిగమ భిన్నంబుగా నూని మొగమువెంట
వాఙ్మయామృత నిష్కంద భాగ్యమయ్యె
నని భరద్వాజ ముఖ్యులొమునులు పలుక
నచ్చెరువునందె వాల్మీకి యాత్మకృతికి.

ఉ॥ ఆశ్రమభూమిచేరి హృదయంబునఁ జింతిలుచుండ, ధాతవా
ణీశ్రీతవామభాగుఁడయి నెమ్మి నలిర్పగఁదేరదోచి, సం
ప్రశ్రయబుద్ధి సంయమి సపర్యలొనర్పగ, హర్ష మంది, “నీ
కాశ్రయమిచ్చె భారతి దయామతి సంస్మృతిమోచనారతి”.

క॥ పుణ్యశ్లోకని చరిత మ
గణ్య ఫలప్రదముగానఁ గావ్యంబు యశో
గణ్య ! రచింపుము బహుతర
పుణ్యదమై సర్వకలుషముల హరియింపక.

కి॥ అనిచెప్పి ధాత యరిగిన
మునిచంద్రుడు వామలూరు పుత్రుఁడు దర్భా
సన సంస్థితుఁడైనారా
యణలీలలు భూమిపుట్టుటాదిగ నెల్లక.

తే॥గీ॥ దివ్యదృష్టిప్రభావసందీప్తిచేత
భావి భూతంబులను భవద్వర్తనముల
గాంచి ప్రత్యక్షముగవ్రాసె గావ్యముగను
జానకీరామచరిత నిస్తండ్రభక్తి.

తే॥గీ॥ వృత్తబంధంబు బహుతాళవిధము రాగ
సంపదయు హత్తుకొనఁగఁ గుశలపు లనెడి
కవలఁ జదివినెనట నాది కావ్యమెల్ల
శ్రుతధరులు నేర్చిరింత విస్మృతియులేక.

క॥ వీణా నినాదమల్లన
గానమునకుఁ దానమనఁగఁ గవలచ్చొట్ట
మానీంద్రుల దనియించిరి
గానామృత మానికావ్య గాంభీర్యములఁ.

*

*

*

*

సీ॥ బ్రహ్మ ముమ్మనుమండు బ్రహ్మ శేషోరాణి
బ్రహ్మనిత్యుడు పరబ్రహ్మపరుఁడు,
ప్రత్యహంబు సహస్ర పరమలింగార్చనా
పరనిత్య వీరశై వనతుండు,
పర తపోబలమున బరమేష్ఠిఁదన్ని య
పూర్వవరముఁగొన్న పుణ్యతముండు,
ఇంద్రాది దివిజుల నెక్కటిపోరిలో
గెల్చి పేరిందిన కీర్తిధనుండు,

తే॥గీ॥ రాక్షసాధిపుఁ జాహవరంగమందు
జచ్చె దనచేతనని మానసమున రోసి
యశ్వమేధమ్ము కల్మష హరమటంచు
సవన దీక్షవహించె నిత్యాకుకులుండు.

కం॥ సాకేతపురంబున ను

శ్రీకులు కుశలపులు పాడ మృదుమధురముగా

నాకర్ణించిన మంత్రులు

వాక్నాన నాలించి కావ్యబంధుర ఫణితీర్.

మ॥ తమిశ్రీరాముడు పిల్వబంచి కవలక దండాధిపామాత్యభృ
త్యమునీంద్రానుజ నగము ల్గొలువ సాంద్రప్రీతిఁ గొల్పండి, గా
సమునేయక నుదలించ నా కుశలపుల్ నానావిధానూనరా
గములక దామములక విపంచికల నికృష్టాంబులం జూపుచుక.

సీ॥ దివిజకల్లోలినీ తీర్థంబుకై వడి
బహుజన్మకృతపాపభరముద్రోయ,
లోకభాంధవకరాలోకంబుపోలిక

వితత తమోవృత్తి వెడలనడప,
మధురపుష్పదూభితి మకరంద మట్టుల
భావసంపద పరవశతగొల్పు,

పుండ్రక్షేమభిండంబుపోల్కి నాస్వాదింప
సర్వాంగ రసపుష్టి సంఘటింప,

తే॥గీ॥ మానితల్లజరచిత రామాయణంబు
భూసుతారామచారిత్ర భూషితంబు,
పాడఁదొడఁగిరి తత్సభావాసులెల్ల
భక్తివశులొచు తన్మయత్వంబునొంద.

కథా ప్రారంభము

సీ॥ సప్తాశ్వబద్ధైః చక్రరథంబునో
 చదలెల్లఁ గ్రుమ్మరు జాంఘికుండు,
 జంఘాద్వయవిహీన సారథి నిర్జిత
 గాఢ సంతమసాఖ్య కలుషవైరి,
 పద్మినీ కన్యకావక్త్ర నిద్రాముద్ర
 విరియించి నవ్వించు వెరవుకాఁడు,
 సకల క్రియాధార వైతన్య సంధాన
 చణసహస్రోజ్జ్వల చతురకరుండు,

తే॥గీ॥ గ్రహములకురాజు ధర్మ కర్మలకుసాక్షి
 న్యోమరత్నంబు ఋతుకాల యోగకర్త
 ద్వాదశాత్ముండు రవి లోకబాంధవుండు
 ఖరకరుం డొప్పు విశ్వమంగళకరుండు.

సీ॥ స్మృతికర్తయై ధర్మరతి సర్వ పూజ్యుడై
 వసుధఁ బాలించె వై వనవతుండు,
 పాకారిమెచ్చు నధ్వరశతంబొనరించి
 ప్రజలఁగాచెను దిలీపప్రభుండు,
 విశ్వజిద్యజ్ఞవభృథపూతగాత్మిండు
 ప్రఖ్యాతి నిలనేలె రఘునృపుండు,
 రాజమండలి పరాక్రమముమై నిర్జించి
 చెలువతో రాజ్యమ్ముచేసె నజుండు,

తే॥గీ॥ పరమ ధార్మికులై బాహుబల సమాత్త
విజయ లబ్ధోర్ధ్వర్తులై వీరలోక
భీకర నిజప్రతాపతై బిరుదు గనిన
రాజవర్షుల నుతికెక్కె రవికులంబు.

తే॥గీ॥ అజునిపిమ్మట దశరథక్షౌఢిపుంశు
పరమ సంయమి ధారుణీశ్వరులమేటి
సరవి నుత్తరకోసల జనపదముల
జిత దశేంద్రియవృత్తి శాసించు నెమ్మి.

తే॥గీ॥ ముఖ్యభోక్తమ విక్రమశాలియగుచు
బ్రాహ్మరాజ్యము న్యాయతత్పరతనేల
ప్రకృతి వర్గము నిశ్చలూపారభక్త
నతని సనురక్తగను సమృతాంశునట్లు.

సీ॥ కాలూస దాభూమిపాలుదండవిభీతి
జనపదంబుల రోగసముదయంబు,
నై రిరాజులు కింట పరికింప రచ్చోటు
తద్రాజమార్తాండు దక్షిణలేక,
సమయానుకూల వర్షముల సస్యముఁబెంచి
పర్జన్యుఁ డారాజు ప్రణయమొందు,
భూపాల పుణ్యానుభూతి నుర్వరయాచు
వసుధ దున్నక యన్నిపంటలీను,

తే॥గీ॥ అమరతేజస్కుండతులిత శమరతుండు
ధనపతికిఁ దోడు కోసల ధరణితేడు
మనుసమాదిప్త సృపధర్మమార్గ మరసి
క్షౌతలంబెల్ల పాలించి నీతి నిలుప.

చం॥ నలుదేసలం జయించు రఘునాథునిచే నేలు వాసికెక్కె, నా
వల నజరాజచంద్రపరిపాలనమం దెటు సౌఖ్యమొందె భూ
లలన యహీన విక్రమకళావిభవండు బలారితుల్యదో
ర్బలనయశాలి పంక్తిరథవల్లభుచే నటుగాంచు భాగ్యముల్.

మ॥ సమవర్తిత్వము, దుష్టశిక్ష, నసునర్నంబున్, మహాలేజమున్,
విమతాత్మీయవిభేద శూన్యముగ సునీపాలుఁ డొందించుటన్
యమపాశాయుధ రాజరాజ కమలాప్తానూనుడౌ నాతఁడా
గమతుల్యజ్ఞ యమోఘమై పరగు నా కాకుత్స్థు రాజ్యంబునన్.

తే॥గీ॥ వేట జూదంబు పానంబు నెలందులనెడి
వ్యసనములకా నృపాలుండు వశుడుగాఁడు,
కల్లలాడఁడు పరిహాస కథలనై న
నింద్రుకడ నై న దై న్యంబు నెఱుఁ గఁ డతఁడు.

కం॥ పరుసములు వలుకఁడయ్యెడ
నరిమిత్రులఁగూర్చు నాశ మభ్యుదయంబున్
వరసీతిపథము తొలఁగఁడు
సరపతు లొరులాన్యపాలునకు నరిగలరే ?

తే॥గీ॥ ధనువు మోపెట్టి యెక్కటి ధరజయించు
నేకరథమున నా ధరణీశమాళి
శరధు లాతని విజయ ఘోషణమునెఱపు
విజయ దుందుభు లగు సురవితతిమెచ్చు.

తే॥గీ॥ శతమఖాజయ్య విక్రమ క్రతువిరోధి
సైన్యములఁ ద్రోలి సురలకు జయముఁగూర్ప
సురవధూగణమా తేని పరమయశము
హర్షమునఁ బాడు దేవసభాంతరముల.

తే॥గీ॥ మగధ కోసల కేకయత్నోపతీంద్ర
సుతల సతిరూపవతుల భూపతి వరించి,
ధర్మపత్నులఁగూడి యధ్వరములందు
సముచిసూదను దన్యు ననారతంబు.

తే॥గీ॥ వసుధనీరీతి శతమన్యువై భవమున
సశుల సామ్రాజ్య భోగభాగ్యములతోడ
రాజ్యమేలంగ దశరథ రాజచంద్రుఁ
డించుమించు సర్వదివేల యేండ్లుగడచె.

సీ॥ చిరతరాధి వ్యాధిగురుభారసంతప్త
మాససామల విశ్రమస్థలంబు,
దుఃఖాంధతమసంబు ద్రోసి యాశాజ్యోతి
నడరించు రత్నదీపాంకురంబు,
సారతరోశీరచందన ద్రవభిన్న
తాపసంహరణానులేపనంబు,
తీర్వజాలని పితృదేవమానవఋణ
త్రితయంబు పూర్తిగాఁ దీర్చుసొమ్ము,

తే॥గీ॥ మధుర సంసారవృక్షసంభవఫలంబు
ప్రాజ్యశీతల సయనామృతాంజనంబు
పుత్రరత్నంబు గల్గ దాప్రొద్దదనుక
లోప మియ్యది బహుసౌఖ్యలోపమయ్యె.

క॥ సురరాజ మిత్రుఁడయ్యును
సురసన్నత విజయకీర్తి శోభితుఁ డయ్యున్
ధరణీశుఁ డహర్నిశమును
బరితాపము నందు పుత్రభాగ్యము లేమిన్.

క॥ తుదిదాకె పరువమెల్లను
ముదిమియు సంప్రాప్త మయ్యె బుద్ధిదయనం
పద నాకుఁ గలుగఁబోవునె
పొదలునె పున్నామనరకమును దాటుటయున్.

చ॥ అనుచువితాకుఁజెంద నృపునార్తి నెకింగి సుమంత్రుఁ డేకతం
బున నిటువలె నారదుఁడు పూర్వమువేడ సనత్కుమారు నా
మునివచియించె నాత్మజులు పుట్టదు రుత్తరకోశలావనీ
శునకు విభండకాత్మజుఁడు సువ్రతుఁడీప్తి యొనర్పనం చొగిన్.

క॥ కాపునఁ గొనితె మృమ్ముని
గావింపు ; తురంగమేధ ఘనసవనంబున్
భావింపుము కార్యగతిన్
సేవింపు వసిష్టముఖ్య శిష్టకులంబున్.

సీ॥ భవ్యతపఃక్రియాపర విభండక మాని
యన్వయంబేచు రత్నాంకురంబు,
గణికాజనంబుల ఘనతపో నిధులంచు
తలఁచు సాత్త్వికముగ్ధ ధర్మగుణము,
అంగదేశావగ్రహముఁ బాప నుదయించు
పుష్కలవర్త కాంభోధరమ్ము,
రోమపాదాత్మజారూఢ పాత్రివ్రత్య
సంచిత చిరపుణ్య సముదయంబు,

తే॥గీ॥ నిశ్చలజ్ఞాన వైరాగ్యనికషభూమి
యర్వి రూపొందు సప్తాంగయోగమూర్తి
పద్మసంభవ తత్ప్రిజాపతులకీడు
ఋష్యశృంగుండు సుమ్ము సద్వపివరుండు.

చ॥ అనవుడు తేరి తేఱడు గురు సంతటఁ బిల్వగసంపి నెమ్మిమై
వినిచిన నీయదంతమును “బేర్మి నొనర్చుము వాజమేధ మ
మ్మనివరు దెమ్ము తన్మఖము పూర్ణతగాంచిన నిష్ఠినేయగాఁ
జనునన ; దెచ్చె నమ్మునిని శాంతను జన్న మొసర్చ నెంచుచున్.

క॥ సరయూ తటిసీతటి న
ధ్వరశాలను గట్టి మానివర్యానుమతిన్
తురగమ్ము విడిచి యొసరిచె
సరవరుఁ డయ్యశ్వమేధ నామమఖంబున్.

చ॥ పరమ తపోధనాగ్రణి విభండక పుత్తుఁడు నేతగాగ న
య్యిరివున పుత్తికామమను నిష్ఠిని మానులొనర్చుచుండ, వి
స్ఫురిత సుధాంశుఁఖపాడుచుంగనవేచు సుధాబ్ధి పోల్కి భూ
వరుఁడు ప్రతీక్షసేయు సుతభాగ్య శుభోదయనేళ నయ్యెడన్.

⇨ ఇంద్రాదులు శ్రీ మహావిష్ణువును దర్శించుట ⇨

శా॥ పాలస్త్యాధిక బాధ్యమానులగుచున్ బాకారి ముఖ్యామరుల్
శ్రీలక్ష్మీపతి రక్షగోరి కొలువన్ క్షీరాబ్ధితీరంబు సూ
ర్యాలోక ప్రతితప్తపాంధకుల మధ్వాయాసశాంత్యర్థమై
సాలచ్ఛాయను బోల్కిఁ జేరిరి బిభీషాపూర్ణ చిత్రాబ్జులై.

క॥ వారటచేరినయంతన్
శౌరియు మేల్కొంచె కార్యసాధన కదియే
తోరంబగు శుభచిహ్న ము
దారంబుగ విఘ్నవిరతి లేగఁ దొలఁగుటయే.

సీ॥ నేత్రయుగ్మము యోగనిద్రాంత విశదమై
పావనాలోక నోద్భాసిగాఁగ,
నిద్రాసముదూభత నిజ శరీరగ్లాని
యంగ భంగంబుల నస్తమింప,

సౌఖ్యశాయినికుటో సప్తర్షిముఖ్యుల
గడకంటిచూపులు గారవింప,
ఘణిరాజ నిశ్వాసపవన పూత్కృతితోడ
జృంభా విజృంభంబు చెలిమినేయ,

తే||గీ|| భుజగశయ్యోపవిష్టఁడై భోగరత్న
రాగరంజిత దివ్య విగ్రహముతోడ
వెలుగు వినతార్తిహరు పరు విశ్వభరణు
జలధిజా కరనేవిత చరణయుగళు.

సీ|| కలశాభికన్యకా డౌమోజ్జ్వలాంక వి
స్యస్తమా పాదద్వయంబువాసి,
పద్మావిలాస వైభవ దిర్భణాయిత
కౌస్తుభోద్గీష్ట నక్షంబువాసి,
బాలాతపారుణ స్వర్ణాంబరంబుతో
మెఱుంగుతో మొయిల్లు మెఱయువాసి,
వైత్యసంశచ్చో దక్షహేత్తినాత
సంస్తూనమాస యశంబువాసి,

తే||గీ|| తృక్తశేషవిరోధియై తార్క్యఁ డెదుర .
మోక్షుఁ గేల్దోయి గదియింపఁ బాలుచువాసి
సకలసజ్జన లోకరక్షావిహారు
ఘనశుభాకారు శ్రీహరి గనిరి సురిలు.

తే||గీ|| వాఙ్మనోఽగమ్యభావుడై పరగు పరము
దైత్యకుల ధూమకేతువు దరిసి సురలు
ఫాలములమోడ్చు కేల్దోయి గీలుకొల్పి
స్తుతి యొసర్చిరి నిగమసూక్తల ఘటించి.

శే||గీ|| ధాతృమూర్తిని విశ్వవిధాత వగుచు
విష్ణురూపున రక్ష గావించి యవల
రుద్రరూపంబు గైకొని రూపుమాపు
మూడు మూర్తుల వేల్పు ; చేమోడ్పు నీకు.

క|| అవ్యయ యెక్కటి వీనే
భవ్య బ్రహ్మేశరూపరత్ని ! తగు భో
ద్యోదక మొక్కటి వా
స్తవ్య స్థానంబుబట్టి చనుఁ బలుతెఱుగై .

స|| మిరిజగద్భాసి ! యమేయస్వరూపక !
వ్యక్తకారణ ! యస్యస్త్వభావ !
జయశాలి ! శాస్త్రివాజయ్య సోష్ఠిజ్జ్వల !
బహు కామగౌరవ ! సంప్రార్థ్య రహిత !
చాపంకనిధూర ! వర ఏయోమృతపూరి !
యజ్ఞామృతగరీరి ! యాదిపురుష !
యశ్శ్రేయచ్చిద్రూప ! యశ్చలజ్ఞ ! సోష్ఠ్య !
కామ్యార్థసంశూన్య ! ఘనలిపస్త్వి !

శే||గీ|| సర్వభూతాంగిరస్థ ! నుష్కాప ! నిఖిల
భూతజనికారణ ! స్వయంభూ ! గుణాశ్రయ !
జగదధీశ్వర ! త్వత్ప్రేక్ష్యవిహీన !
లస్వయూనంద ! బహువిధ ప్రాప్తరూప !

శే||గీ|| సప్తసామోషగీత యశస్వి వగుట
సప్తసాగరజలమధ్యశాయి వగుట
సప్తలోకైక రక్షణశాలి వగుట
నాశ్రయింతుము సప్తార్చిరాస్య ! నిన్ను.

కం॥ ధర్మార్థ కామ ముక్తులు
కర్మలు యుగముఖ్య కాలగతులు జగంబుల్
నిర్మల భవనస్థితులు చ
తుర్ముఖ ముఖవంద్య సీవ ! దురితవినాశా.

తే॥గీ॥ హృదయకమలంబులో వెల్లులీనునిన్ను
పరమ తేజస్వరూపు దివ్యర్షి నరులు
ధారణించిత శుద్ధ చిత్తములఁ జేర్చి
ధ్యానములు సేయుచుందురు తి త్త్విరూప !

తే॥గీ॥ అజుడ వయ్యను జన్మగ్రహణమొనర్చి
రూపుగాంచన పగళుర రూపణంచి
యోగనిద్రను జాగృతి నొందియుండు
త్వద్యధార్థ స్వరూపం బతిర్భిషా మిశా.

సీ॥ సగుణాత్మకుండవై శ్శృంగినిషయంబు
అనుభవించెదవు దివ్యస్వరూప !
అనితరిక్షేయ మహామహిమంబుల
వర్తించెదవు విశ్వభరణ దక్ష !
సంసారజంబాల సంసక్తచిత్తుల
దరించేర్తు వృజ్జ్వల తత్త్విపూర్ణ !
సంబంధ గంధప్రసంగంబు నొంద కా
దాసీన్యమును గందు తార్థ్యవాహ !

తే॥గీ॥ మోక్ష సౌఖ్య ప్రదమ్ములై ముదముఁ గొల్పు
బహువిధాగమ సంభిన్నపథములెల్ల
బహునదీజల మబ్ధి రూపణి నయట్లు
శౌరి సీయందె యేకవి శాంతి నందు.

ఉ॥ యోగవిరూఢులై యతితగోజ్జ్వల సంయమసక్త చిత్తులై
యాగ తపః శలంబులు త్వదర్పణచేసి యనన్యవృత్తులై
యోగుల, సాధుశిలుర, సనుత్తమ ధర్ముల, రక్షసేయు దో
యోగిమనోవిహారి ! దురితౌఘవిదారి ! మురారి ! శ్రీహరి !

సీ॥ త్వస్మహి మహిమం బహుర్కృణ బటన్నచోఁ
ద్వ ద్రూపమెట్లు బోగ్యంబు దేవ ?
స్మరణమాత్రముచేఁ బ్రసాదింతు వన్నచో
దర్శనాదిశలంబు తల్పనగునె ?
వార్ధిరత్నములట్లు వసజాప్తుతేజంబు
నట్లు త్వ త్కృతు లమేయంబులౌను,
ప్రాప్యమప్రాప్యంబు వాంఛితంబనలేదు
జన్మకర్మలఁ గొందు జగముకొఱకు,

తే॥గీ॥ మహిమక్తిర్తిపలేక శమంబునొందుఁ
గ్రాఁజదువు లన్న వశమానె పరుల కెన్న ?
త్విన్దణంబు లనంతముల్ తార్క్ష్యవాహ !
వారిరుహనేత్రి ! యభిజా నరకశత్ర !

క॥ అనియిట్లు సురలు శౌరిక
వినుతించిరి వివిధగతుల ; విశ్వేశు నెవ్వ
జను నయ్యది సత్యంబై
యమమాత్రాత్మ్యక్తిలేక యతితథ్యం బై.

సీ॥ కుశలమే ? శతకోటి కోటి నిర్జితదైత్య !
యమరనాయక ! సహస్రాక్ష ! నీకు,
సేమమే ? భారతీ చిత్తాబ్జ పట్పద !
ధాత ! సర్వ జగద్విధాత ! నీకు,

మంగళంబే ? విశ్వమంగళాకర మనీ,
 షా ధురింధర ! సురాచార్య ! నీకు,
 భద్రమే ? సర్వదిక్పతులార ! నిజబలా
 హతదాసవానీకులార ! మీకు,

తే॥గీ॥ స్వస్తియే ? మీకు ననుగణ ప్రముఖులార !
 విజయమే ? మీకు నిర్జర వీరులార !
 అవిరత సుఖంబే ? మీకు బ్రహ్మర్షులార !
 హర్షమే ? మీకు నాదిత్యులార ! యనుచు.

తే॥గీ॥ కుశల సంప్రశ్నచే ప్రీతిగొల్పు శౌరి
 కైరగి డగ్గుత్తుకల నివేదించి రిక్తు
 ప్రళయకాలంబు గాక విశ్వంబు మూచు
 రాక్షసో ద్వేల జలధిపూరింబు దేన !

ఉ॥ తపమున రావణుం డనెడు దైత్యుడు బ్రహ్మ బ్రసన్నుడేసి, త
 త్కృప నతిలోకజేజమును దివ్యవరంబులఁ బొంది దృఢుడై
 అపగత సాధ్వసంబుగ దివౌకసులం బొరిపుచ్చి ద్రోలి, ని
 మ్మృషఁ జెఱవెట్టు వేల్పుదొర సిగ్గునఁ గుండ సుపర్వకాంతలఁ.

సీ॥ యాగక్రియాలభి హవ్యభాగంబు చే
 కొనసీడు నెమ్మిమై మనఁగ నీడు,
 అంబరంబున వ్యోమయానచారుల నిచ్చ
 విహరింపసీడుఁ గన్పింపసీడు
 మందాకినీ వారి మజ్జనంబొనరింప
 నీడు తపంబు సాధింపసీడు,
 నందనవని సుర సుందరీ సందోహ
 మింపొందసీడు క్రీడింపసీడు,

తే||గీ|| దిక్పతులనోర్చి వెఱసింది తెచ్చి యాత్మ
సదనమున నూడిగము సేయ ముదలవెట్టు,
తక్కు-ముక్కుడి సురలను దల్పనేల ?
కావనే ! దైత్యుఁ బొలియించి దేవ ! యసఁగ.

సీ|| వేలాసమాసన్న శైలకందరములు
వాక్యరీతికెఁ బ్రతిధ్వనుల సీన,
ఘసఘోష గంభీర కంఠనాదం బబ్బి
మేదురధ్వనికి నాప్రేషితముగా,
సమ్యగుచ్చారిత స్థాన పూతంబౌచు
భారతీరీతి సంస్కార మంద,
నోటవెల్వడిన మిన్నేటి వెల్లువఁ బోలి
జెలిసవ్వు మోమునఁ దొలఁకులాడ,

తే||గీ|| అంబుజోదరనామ నీలాంబుదంబు
దాసవ గ్రీష్మకాల ప్రతప్యమాస
దివిజ సంతాప మారగా శ్రవణమధుర
వాక్సుధాపూరవర్షంబు పఱపె నిల్లు.

చ|| అరయుదు దైత్యనాయకి పరాక్రమమందు భవ ద్బలంబులు
సురిగె ; సఘవజ్రంబున విశుద్ధగుణంబులబోల్కి, దీనినే
నెఱుంగుదు లోకసంతతి యనిష్ట కృతాఘముచేఁ దఱిసి య
ట్లుర్లువడి కిడునొందుట ; యనూన మనోవ్యథ వెచ్చు రాచైదె.

తే||గీ|| ఏకకార్యార్థి నగు సకల మహేంద్రుఁడెట్లు
ప్రార్థిసమొసర్పినేల ? యప్రార్థసమున
వాయువగ్నికి సారధ్యభరిము పూని
దాహ సంరంభమునకు నుత్సాహమొసఁగు.

తే॥గీ॥ స్వాసిధారానికృత్త శ్చైకేశీర్ష
మన్మదీయ రథాంగ లభ్యాంశ మగును
అతితరారూఢు నోర్చితి సమర ధాతృ
సరమునన పాముఁ జందనతరువు పోల్చి.

తే॥గీ॥ సరసిజాసను భక్తి ప్రసన్నుజేసి
దైవసర్గంబుచే ననన్యత్వ మందె ;
మర్త్యులగణింపఁ జాతృ సమంద గర్వ
భరముచే సంధుఁడగు దైత్య వల్లభుండు.

క॥ కావున దశరథు గృహమున
నావిర్భావంబు నొంది యనుచుండ నిరో
గ్రీవమ్ముల రణభూమికి
గావించును బూజ శౌర కాంక్ష తుతులక.

సీ॥ యాజకా కల్పిత హవ్యభాగంబులఁ
గొనుఁడు దేవత లసంక్షోభముగను,
పుష్పకాలోకనో ద్భూత సంత్రాసమ్ము
మానుఁ జాతృల సభోయానపరులు,
శస్త్ర దైత్యోద్ధృత సౌరబందీ జటా
మోక్షం బొనర్పఁడు భువనపతులు,
దైత్య వల్లభు కంఠదశకమ్ము కాలపా
శాకృష్టమని యెంచుఁ డమరవరులు,

తే॥గీ॥ చనుఁడటంచును స్తనిత నిస్వసముతోడ
సమృత వాగ్విర మున నిర్జరాళికెల్ల
హృదియతాపమ్ము చల్లార్చి ముదముగొల్పి
శ్రీహరి శ్యామమేఘ మృదృశ్యమయ్యె.

మ॥ పురుహూతప్రముఖాది దేవతలు సమ్మోదంబుతో ఋక్షవా
నర గర్భంబుల జన్మమందిరి రమానాథర్చిజుం డాజి భీ
కర దైత్యేంధనరాజి వేల్వగ వషట్కారంబు వాక్రుచ్చి, దు
ష్కరనక్తంచర సర్వనాశముఖ దీక్షాపూర్తి సంధింపఁగఁ.

సీ॥ ఋక్షయోని విధాతృ జృంభంబునక బుట్టె
జాంబవంతుండను సత్త్వఘనుడు
ప్లవగాంగనాకుక్షిఁ బాకశాసను నంశ
జనియించె భుజదర్పశాలి వాలి,
దిసకరాంశంబున వనచరోదరమున
సుగ్రీవుండను మహాశూరుఁ డొదవె,
అనిలతేజంబున నంజనాసతి కుక్షి
హనుమంతుండను వీరుఁ డవతరించె,

తే॥గీ॥ గంధమాదన నల నీల గజ సుషేణ
శతబలి ద్వివిధ మైందా దృశాస్యబలులు
హరికి తోడ్పూస ఋక్ష వానరులయందు
నిఖిలబృందారకాంశ జనించిరిట్లు.

⇨ యజ్ఞపురుషుడు పాయసమిచ్చుట ⇨

తే॥గీ॥ ఇచటమునికృత పుత్రైకామేష్టియందు
పాయసోదర సౌవర్ణ పాత్ర తోడ,
యజ్ఞపురుషుడు వహ్నిమధ్యంబునుండి
ఋత్విజుల కచ్చెరువు దోప నేగుడెంచి.

తే॥గీ॥ పరమపురుష ప్రవేశ దుర్భరతనొందు
పాయసాపూర్ణ సౌవర్ణ పాత్రఁ దెచ్చి
యమృతభాండంబు నుదధి దేవాధిపునకు
నెమ్మి నర్పించి నట్టులా నృపతి కిచ్చి.

క॥ త్రైలోక్య ప్రభవుండగు
శ్రీలోలుం డెందుఁ బుట్టుచెలుగొందునొ, భూ
పాలున కాచరుమహిమము
బోలగ వినిసింది యజ్ఞ పురుషుం డరిగెన్.

చ॥ అరయగ భూ సభంబుల కిహర్పతి శేజ మొసంగునట్లు, భూ
వరుడును కోసలాత్మజకు భద్రగుణంబుల పెద్దయంచు, సుం
దరియని కైకికున్ చరు వుదారత నిచ్చియు, తద్గుణద్వయో
త్తర యని వారిచేత చరుదాయము మాగధి కీయ నెందినన్.

క॥ పతిచిత్తం బెఱికినిన యా
సతులర్థం బర్థ మొసగ సాధ్యకి భాగ
ద్వితయమ్ము సయ్యె నీ గతి
కుతుకిమ్మునఁ జరువు పంచి కుడిచిరి సుదతుల్.

తే॥గీ॥ వేయికిరముఁ సమృతంబు పీల్చి తెచ్చి
తామరస మిశ్రుం జాత్మలో దాచినట్లు
లువిద లెల్లరు సత్ప్రజాభ్యుదయమునకుఁ
బరమ పురుషాంశ గర్భ సంప్రాప్తి గనిరి.

తే॥గీ॥ గర్భమందరలై న యా గరితలెల్ల
సఫల గర్భంబు లై న సస్యంబులట్లు
పాంశురచ్ఛవిదృశ్యలై పరిగి రూర్పు
టలసతలు దోప నిద్రలు తొలుకులాడ.

సీ॥ శంఖ చక్ర గదాసింహాగ్ర లాంఛనులై న
గుజ్జ లెప్పుడు చుట్టు కొలుచునట్లు,
స్వర్ణ పక్ష ప్రభాచ్ఛన్నాభ్రసౌందర్య
పృష్ఠ మెక్కి వయాళి వెడలినట్లు,

తీర్థాభిషేకంబు తీర్చి భాగీరథి
నిగమ సూక్ష్మల మునుల్ సాగజిహ్వు,
కమలాలయా కరకమల రంజితనధి
వ్యజన సంసేవలఁ బడసిపట్లు,

తే॥గీ॥ గర్భముననున్న యా జగత్కర్తృ మహిమ
స్వప్నములుగాంచి నిజవత్సనతలు వెలుచ
భువన సద్గురునకు గురు భూతుడగుట
నాత్మ భాగ్యమపారమం చలరు నృపతి.

తే॥గీ॥ అద్వితీయైకభావు నౌ నాత్మ, వారి
గర్భభేదంబుచే ననేకత్వ మండె !
అమృతకరణి జలదర్పణాదులందు
భిన్న భావంబులం బొంది నెలయుపట్లు.

చం॥ గురుతరనై శ సంతమనకోటి హరించెడి దివ్యజేమున్
పరమ లతామతల్లికి శుభస్థితి గాంచినయట్లు కోసే
శ్వరసుత పుత్రుగాఁ బడసె శౌరి నిశాచురైరి, నల్ల భూ
వరు హృదయంబుతో విబుధవల్లభు నుల్లము ప్లవింపఁగా.

తే॥గీ॥ అద్వయానందమూర్తియై యలరి యక్షల
యోగి చిత్తైక విహరణోద్యోగి యగుట
రాముడని లోకమంగళ కాముడగుచు
నామధేయంబొసర్చె భూనాథమాళి.

చం॥ ఇనకులరత్నదీపము మహిషతి గేహమునక వెలుంగ, రా
వణ గృహదీపికాతతి విభాతమునందలు వెల్లబాటె ; నా
తనయునితోడి కోసలనుతామణి యొప్పె ననాబ్జపూజలక
దనరిన జాహ్నువీ సలిలధారనుబోలి మనోజ్ఞ మూర్తియై.

తే॥గీ॥ కేకయాత్యజ భరతు సుశ్లోకచరితుఁ
గనె సుమిత్రయు నాత్మభాగంబులై న
సాయసార్థంబులఁ జగద్భద్రమతుల
వినుత లక్ష్మణ శత్రుఘ్ను లనెడి కవల.

తే॥గీ॥ ప్రకృతి రమణీయమై శాంతభావ మొంది
సౌఖ్యదాయనియై యొప్పె; సకలలోక
మంగళాకర తద్రాజహృది పుత్ర
జన్మ సమయంబునఁ మహోత్సవ మెలర్ప.

సీ॥ జలజాక్షు నెడఁబోలు సైప కిలకు డిగు
వై కుంఠ మనఁగ భూలోక మమరె,
దితిజ భీతిఁ దొలంగి దెసలెల్ల నూర్చిన
కరణి లేదెమ్మెర కలయవీచె,
దైత్యావమానంబు తలగిన్నట్టల సూర్య
వహ్ను లుజ్జ్వలదీప్తిఁ బ్రజ్వలిలిరి,
అసురేంద్ర రాక్ష్యేంద్రాశ్రు బిందువులట్లు
దశకంఠ మకుట రత్నములుచుల్లె.

తే॥గీ॥ భూప పుత్రోత్సవార్భ భూరి తూర్య
రవమూళో దివ్య దుందుభి రవము చెలఁగె,
అమరతరుక్షీర్ణ సురభి లతాంతవృష్టి
మంగళారంభముల కగ్రిమాంగమయ్యె.

తే॥గీ॥ క్షుత్తి యోచిత జాత సంస్కారమంది
ధాత్రికాదత్త శుభ పయోధార లాని,
ప్రథమ సంజాత దశరథ ప్రమదమట్లు
పెరుగఁజొచ్చిరి శిశువులు పెరిమ లొలుక.

చ॥ సహజవినీతు లాన్యపతిచంద్ర తనూజులు సద్గురు క్రమ
ప్రహిత వివేకసంస్కృతుల భద్రగుణంబుల ప్రోడతై రఘూ
ద్వహ కుల గౌరవంబునుఁ బదంపడి పెంపొనరించి రొక్కటకొ
మహిమవిశిష్టమా ఋతు సమాజము సందనశోభనుం బలెకొ.

చ॥ తమతమ తల్లులూను చరుదాయము నెయ్యము గొల్పినట్లు లా
సుమతులు రామలక్ష్మణులు చొక్కచు మక్కువనుండు రొక్కటకొ
గమలకులొప్పచంద్రు లన ; కైకిసుతుండు సుమిత్రపట్టియుకొ
తమి ననిలానలంబుల విధంబున జంటగనుండు రొక్కవొకొ.

తే॥గీ॥ ఆ కుమారులు వినయ నయ ప్రసక్తి
జనమనోహ్లాదమొనరింప శక్తులైరి
ఘర్మసంతప్త జీవలోకమున శ్యామ
లాంబుధర రమ్యదివసవారంబు లట్లు.

క॥ గుణమణినికరంబుల దిన
మణికుల మూర్ధన్య రాజమాళి దిశిరఘకొ
గణనియ శమదమాదిక
గుణరత్నాకరులు సుతులు, గొలుతురు నెమ్మికొ.

సీ॥ పురుషార్థములు నాల్గు పొరిదేహముల నంది
వ్యస్తమై యుత్పన్న మైనయట్లు,
చతురుపాయంబులు జన్మగ్రహంబంది
యొక్కవో నవతారమొందినట్లు,
దైత్యాసిధారకుఁ దలఁగని చౌదంతి
దంతంబు లటు రూపుదాల్చినట్లు,
దనుజారి దీర్ఘవోర్ధింప చతుష్కంబు
పూరుషాకృతిఁ దాల్చి పుట్టినట్లు,

తే॥గీ॥ పొల్చి పరివర్థమానులై పుట్టులెలమి
సంతసము నింప మదికి హర్షము జనింప
రమ్యసంకోషవార్ధి తిరింగపంక్తి
దేలి యయ్యెలలూగు ధాత్రీవరుండు.

⇨ యాగరక్షణము ⇨

తే॥గీ॥ కొకికుం పొక్కిదిసము భూకాంతుఁ శరీ
ప్రళువిరోధులఁ జంప యజ్ఞంబు గావ
కాకిపక్షాభిరాము రాఘవునిఁ గోరె;
జ్వలితతేజస్సులకు నయఃపాక మేల ?

ఉ॥ ప్రాణసమాను హుం నెలఁబ్రాయపు మున్దుకుమారుఁ గోర నా
యానతనైఁది పంక్తిధుఁ సయ్యెడఁ లక్ష్యులఁ దోచొనర్చి యా
వశాని జుంపింబుంప ; జనమాన్యులు రాఘవు లర్థి గోరినకా
ప్రాణములై న సేయ వెనుకాడరు ప్రాకృత దానతత్పరుల్.

క॥ పురనిర్గమ సంస్కృతికై
నరపతి శాసించు లోన సనజలందంబుల్
మరుదంకురములు వీవఁగి
సరిసి కుసుమవృష్టి మార్గ సంస్కృతి నెఱవెక్.

తే॥గీ॥ తండ్రియానతి నెఱపు నా ధన్వియుగము
ప్రణలెమై వ్రాలె జనకుని పాదయుగళి;
సరస మున్యాశ్రమ ప్రవాసమున కేగు
సుతుల యశాదల సృపతి యశ్రువులు రాలె.

క॥ జనకాశ్రు సిక్త శీర్షలు
జనలోచన మాలికాభి సంస్కృతి మూర్తుల్
మనివెంట సరుగఁ జొచ్చిరి
యినువెనుకొను మధువసంతు లెన యనఁదగుచుకా.

క॥ సౌమిత్రి మాత్రసహితుని
రాముని ముని గోరె సనుచు రాజేంద్రుఁడు తఱ్ఱ
క్షేమార్థ మాఙ్గిషంబును
గామదముఁ వజ్రకవచ కల్పము నొసఁగెఁ.

సీ॥ జనసీ భుజాపరిష్కృత సౌఖ్యము బోలి
ముని పథానుగమంబు గురుము గూర్చు,
స్వర్ణ దీ పీచీవివర్ణితంబును బోలి
ముగ్ధ చంద్రమణంబు మురువు సూప,
లలిత బలాతిబలా ప్రభావంబున
మార్గ శ్రమంబు శ్రమంబు నొంగ,
మునినాయకోదితా పూర్వ కథాసక్తి
వారువంబటు పురోవాహి గాఁగ,

తే॥గీ॥ వర్ధితోత్సాహులై హర్ష భరము తోడ,
కేళికోద్యానవన తటీ క్షిణార్థ
మేగినట్టుల సంతోష మెసక మెసఁగ
దాశరథు లేగుచుండి రత్తిపసి తోడ.

సీ॥ కొలుచు రాఘవుల శకుంత సంతానంబు
శ్రవణమృతాయిత స్వినము వినిచి,
ఱ్ఱించు సరసు లాయనశి పుష్పల
విరిదమ్మలను గను విందొసర్చి,
సేదదేర్పును మందశీతవాతింబు లి
క్షౌకు వంశ్యుల సౌరభంబునించి,
శ్రమ బాపు కాలాంబుదములు దాశరథుల
రవి గప్పి సీడ లేర్పడఁగఁ జేసి,

తే॥గీ॥ దివ్య భోగాఘ్న్యులైన యాదిత్య వంశ్యు
 లురకఁ గ్రుమ్మర ప్రకృతి చూపోవలేక
 వేడ్క- నొనరించు నిపచారి వితతియట్లు
 పరగెఁ దద్రాజసుతుల కిధ్యమ్మునందు.

తే॥గీ॥ కమలవన రమ్య సారసాకరముకంటె
 సాంద్ర శీతల పాదపచ్ఛాయకంటె
 లలిత దర్శనులని రామ లక్ష్మణులను
 గని మహానందమందును మునిగిణంబు.

తే॥గీ॥ ఫాలలోచన నేత్రాగ్ని భస్మమగుట
 సంగ జన్మాశ్రమాలు హూన్యంబు నైన
 సహజ సుందర లావణ్య చారుమూర్తి
 రాముఁ డట నిల్వ మననాభిరామ మయ్యె.

చం॥ చని యట్లు లొక్కచో విజన సాంద్రవనస్థలిజేరి రాఘవుఁ
 డనె మునితోడఁ దానజనాశ్రమ భూములు గానరావుదు
 రను లెవఁచేసి యిందు జనసంహరణం బొనరింతురొక్కొ- నా
 నినకులవర్ష్యతో నిటు ముసేంద్రుఁడు పల్కఁదొడంగె నెమ్మిమ్మె.

ఉ॥ తొల్లి బలారి వృత్రు నిటద్రుంచెను ; దాన తదీయ తేజముం
 జెల్లె ; సురల్ మహేంద్రు సభిషిక్తు నొనర్వగ పుణ్యవారిచే
 డుల్లెను గిల్చిపం బిట ; కడుం బ్రయమంది సుకేంద్రు డిద్ది సం
 పల్లలితం బొనర్చె ; మునివర్షుల కాశ్రయమయ్యె సంతటా.

కం॥ సుందుండను నొక యక్షుని
 సుందరి మారీచుఁడనెడు సూనునితోడఁ
 మ్రందింపఁ గడగె తాపన
 బృందంబుల దాన నిచటు విపినం బయ్యె.

ఉ॥ తాటక పుత్తుఁగూడి బలదర్పమునఁ జనలోక మార్గ శృంగ
గాటకపాళి నిల్చి చిరకాలము పాంధుల జంపుచుండ ని
చ్చోటికొ కట్టు కుంభజుడు సోలుచు మార్గమునెంట రాఁగ న
మ్మేటిని మ్రింగ బూనె ; నటమీద నగన్మృదు శాప మిచ్చినఁ.

తే॥గీ॥ కుంభసంభవముని దత్త ఘోరశాప
రాక్షసీభూత యయ్యె నీ రమణియనుచుఁ
దాటకావృత్త మెఱిగింప లెచిసి వేటి
భూపసుత చాపముల గుణారోప మయ్యె.

సీ॥ కాలాంజనచ్చవి గ్రమ్ము నల్లని మేను
బహుశపక్ష తపాభ్రాంతిఁ గొలువ,
సర కచాలాస్థి కుండల మండితి శ్రుణుల్
బక నేవితాంబుద ప్రభల సేన,
పాదఘట్టన జాతవాత ధూరింబులై
మార్గద్రుమంబులు మహాకి నొరుగి,
కన్గ కిరీర భీకర కంఠరావంబు
- వన్యసత్త్వ ప్రాణ భయకిరముగ,

తే॥గీ॥ ప్రేత వసనంబు మెయిదాల్చి చెవులల్లి
మేఖలమ్ముగ మొలదాల్చి మిట్టిపడుచు,
సిట్లు చూపుట కోపని సింధురంబు
మాడ్కి- పఱతెంచె తాటక మాని మ్రింగ.

తే॥గీ॥ ఉద్య తోడ్దండ భుజదండ యుగముతోడ,
ప్రేత వసజాత మరుద పవిత్ర గాత్ర
సరసి ప్ర్రీనధ మందిలి కరుణతోడ
సాయకంబును విడిచె నిత్యాకృతులుఁడ.

శా|| ఆ రాత్రించరి నజ్రసార తనుమధ్యం బందు శోభిల్లె తత్
 శ్రీరామా శుగజాత రంధ్రము సురాని ప్రాజ్య సామ్రాజ్య ల
 క్ష్మీ రంగస్థల దర్శనాక్షమ యమాక్లేశ ప్రవేశార్థమై
 ద్వారం బెత్తిన యట్లు పర్వతగుహాయామాభి సంశోభియై.

తే||గీ|| బాణ నిర్భిన్న హృదయయై వసుధఁ ద్రెల్లె
 క్రిక్కిరల జేసె వన తరుగణముతోడ
 విష్టప్రత్రయ సంపూర్ణ విజయలబ్ధ
 రావణ స్థిర సామ్రాజ్యరమను గూఁడి.

తే||గీ|| రామ మన్మథ శరము దుర్భరము గాగ
 స్వాంతమున నాట నా నిశాచరి సుగంధ
 రక్త చందనలిప్తయై ప్రాణనాథు
 వనతఁ జేరెన తనుపరనిశలనొంది.

ఉ|| నాగ సహస్రతుల్య బల నాశితసమ్మనివాటఁ దాటక
 వే గడఁచి రాఘవుడు వీరుఁడు కౌశిక మకానినుండి ర
 యోగణ నాశ కాస్త్రప్రతి సూర్యశీలల్ సమిధాన్తి నేచు నే
 జోగతి నై జతేజమున సూర్యనినుండియు బోలెఁ గైకొనెన్.

తే||గీ|| వామనాశ్రమ మతిలోక సావనంబు
 గాంచి ముని తెల్పు తత్పూర్వ గాథ లరిసి
 ప్రాక్త నాత్మీయ లీలై క భాగ మనుచుఁ
 దెలియ కుత్సుకుఁ డయ్యె నాదిత్యకుంబుడు.

తే||గీ|| మునిజనోత్తమ కల్పిత పూజనంబు
 బద్ధ పల్లవ కరపుట పాదపంబు
 దర్శనోన్ముఖ మృగయూధ దర్శనీయ
 మైన సిద్ధాశ్రమమ్ము సహ్యాని చేరె.

చం॥ జగములఁ గ్రమ్ము సంతమసజాల మడంచు దివాకశేను ల
ట్లగణిత వీర్యులౌ దశరథాత్మజు లధ్వర వీక్షణులౌ మా
నిఁ గరగృహిత బాణులయి నేర్పన గావ దొడంగి రిమ్ములన్
బగలును తేయి కన్మొగుడువాటు నెఱుంగక జాగరూకులై .

తే॥గీ॥ బంధు జీవ సుమంబుల పగిది రక్త
బిందువులు గ్రమ్ము, నా యజ్ఞ వేది గాంచి
భీతిచే స్రుక్రువనంబుల వీడి పాళి
రచటి ఋత్విజు లెల్లరు ప్రాణ భీతి.

ఉ॥ జన్నము గాచుచున్న నృపచంద్రుడు సజ్య మొసర్చి చాప మం
దున్న చునీంద్ర సత్తముల నోడకుఁ నోడకుఁ డంచు బల్కుచున్
గన్నుల కెంపు సొంపడర కాలసమాకృతి దుర్మనీష్యుడై
పన్నుగ దైత్య సైన్యములపై గవయం గమకించి నీరుడై .

కం॥ తూణీరంబున నుండియు
బాణంబును బఱికి మోము పై కెత్తి గనెన్
క్షోణీశ సుతుఁడు మింటన్
కోణప సైన్యంబు గృధ్ర గుప్తజమున్ .

కం॥ రక్షసైన్యముపై శర
విశ్లేప మొసర్చి మాని వీరుడు సైన్యా
ధ్యక్షుల గెడపె ఫణింద్రుల
శిక్షించెడి గరుడి యవడుచిలువ గవియునే ?

శా॥ ఆ రాజన్యుడు దోర్బలం బడర వాయవ్యాశ్రమున్ నైచి యా
మారీచున్ బడద్రొబ్బె వార్ధి ; బలసంపన్నుత్తు మాయాధికున్
వీరుఁగాల్చె సుబాహు జన్యమున నాగ్నేయాశ్ర యోగంబునన్
బాటంజొచ్చిరి తక్కురిక్కనులు స్వప్రాణావ నాసక్తులై .

తే॥గీ॥ విఘ్నకారులఁ బొలియించి వేడ్క-యజ్ఞ
రక్ష యొనరింప రాము శౌర్యమ్ము మెచ్చి
మునులు కులపతి క్రతు కార్యములను నెమ్మి
జేయఁ దొడగిరి భయశూన్య చిత్తివృత్తి.

⇐ సీతాకళ్యాణము ⇐

తే॥గీ॥ అవభృథ స్నాతుండైన సంయమివరుండు
ప్రణతి చంచలచూడులౌ రాజసుతుల
డర్భ సంపర్క కఠిన హస్తమ్ముతోడ
నాశిషంబులు వల్కుచునంటె నెమ్మి.

మ॥ “ధర్మశాస్త్రజ్ఞఁ డెవ్వడేని హరికోపదండంబు మోపెట్టి బం
ధురదోర్ధర్ష మెలర్ప మార్గణమునందుం గూర్చు సవానికిఁ
ధర్మశ్రుతిక నిత్తు” నంచు నెఱుగఁ జూటించి వై దేహుఁ డ
ధ్వర మొక్కఁ జూనరింప దీక్షగొని పిల్వంబంచె మాన్పింద్రులఁ.

చం॥ జనక సృపాలు దూత మునిచంద్రుని శౌకికుఁజేరి పిల్వ స
మ్ముని యట కేగఁబూని ధర్మ భూషణ కార్ముక దివ్య సత్కథా
జనిత విశేష కాతుకవశంవన చిత్తుల రాజ పుత్రులఁ
గొని యటకేగె ; సత్ఫలము గూర్చిదె సజ్జననేవ యెన్నడున్.

తే॥గీ॥ శౌతముని పత్ని శతమఘాగంబుచేత
కఠిన పాషాణమయ్యె నెక్కాననమున
సద్వజ్రశౌంతి రాఘవు లందు నిల్చి
రత్నప్రధనుతోడ సాయాహ్న వేళ.

తే॥గీ॥ అతుల సౌందర్యవతి యశాచు సమరనాథు,
కోడిగాఁ జేసి కూయించు కోమలాంగి
యాత్మ పూర్వ స్వరూపమ్ము నందఁ గనుట
కలుషహర రామపద రజః కరుణ గాఁడె.

చ॥ ముని యిటు కోసలేశ్వరుని పుష్టలతోఁ జనుదేర గాంచి యా
జనపతి యర్ఘ్య పాద్యముల సత్కృతి సేయుచు భక్తి రూపు దా
ల్చిన యల యర్థకామ యుగళిగ బెడబాయని ధర్మసత్తు పూ
జన మొనరించె సంతసము సంధిల గోకు ధర్మపద్ధతి.

శే॥గీ॥ వసుధ కేతెంచు నల పునర్వసుల పోల్కి-
పొల్పు నబ్బలకుల గాంచి పుర జనంబు
ఘృపాటంతో చెడుగంచు టిచ్చ వడుచు
నృప కుమార దిదృఙ్ విత్పత్త దృష్టి.

శే॥గీ॥ యజ్ఞ కార్యంబు పూర్ణ మైనంత మాని
జనక రాక్షోద్రుతో రామచంద్రుఁ డిభన
కార్ము కాలోక కోత్సాహ కిలిసుఁ డగుట
తెలిపె సమయజ్ఞుడై శుభా కలితి దృష్టి.

సీ॥ వై వస్వతుని దొట్టి ప్రధితి రాజులు
వాసికెక్కిన సూర్యవంశ మరసి,
శతకోటిమన్మథ సౌందర్యమున మించు
శ్రీరాము నెచ్చుని చెలువ మరసి,
రతికాంత చెలువమ్ము సతకరింపగజాలు
భూజాతమెయి నీవపాలుపు నరసి,
ధరణీశ భుజదర్పదళన శంభుశరాన
నారోప ముంకువ యగుట నరసి,

శే॥గీ॥ అతుల చింతాకులుం డౌచు నౌడు గఱచు
విధికృతం బెట్టులో యని బెగ్గడిలును,
చెడను కార్యం బటంచు వ్రేల్మిడి యెనర్చు
జనకభూపాలుఁ డాత్మ నానమయ మందు.

తే॥గీ॥ అనియె మునితోడ మఱియు నిట్లా నృపుంహ
సమద మాతంగయూధపా శక్యమైన
కడిది భారంబు పూనంగఁ గలభకంబు
చాలునే యెట్టి బల పౌరుషంబు లున్న.

తే॥గీ॥ ప్రబల దోర్గర్వ దుర్వార వసుమతీంద్ర
వీరులెందఱో ధనువు మోపెట్టలేక
జ్యో సమాఘాత కఠినత్వచంబులైన
యాత్మ భుజములఁదిట్టి సిగ్గురుట గనమె ?

చం॥ అన మునిపల్కు నీ దశరథాత్మజు దోర్మగసార మింతటన్
గనియెదుగాక అచ్చే, హరకార్ముక మెక్కిడ ; నీశు చాపమే
యినకులనాఘ చేతివన యెంతో యెక్కుంగెడు ; నజ్రసార మ
ద్రవి గనఁబోలు నట్లు రఘుధీరుని లావును వింటఁ దెల్లమా.

తే॥గీ॥ అనుచు ముని పల్కు నాప్త వాక్యముల నరిసి
విశ్వసించెను బతి రఘువీరు లావు
ఇంద్రగోప సమాన వహ్ని ప్రరోహ
కమ్ము ననుదాహ కత్వ గుణమ్మునోలె.

కం॥ హర కోదండము శేరణ్
బరిచర గణకోటిఁ బంచె వానప్రఁ డంభో
ధరముల తై జన కార్ముక
భరణార్థం బటు విదేహపతి యవ్వేళణ్.

ఉ॥ ఖండ శశాంకమాళి ఘన కార్ముక మెన్నగఁ గొండ గాన ను
ద్గండ గిరీంద్ర మిద్దియని తద్దయు రాజకుమారు లాత్మలన్
నిండిన భీతిమైఁ దొలఁగ నెమ్మి నసంఖ్య బలాఘ్య లీత కో
దండము నా సభాస్థలికిఁ దత్పరతన్ గొనివచ్చి రంతటన్.

శ్లో||గీ|| ఏ మహాకారుకంబున నిషువుఁ దొడిగి,
 నృషభకేతునుఁ డధ్వగ మృగము నేసె
 సుస్త భుజగేంద్ర భీషణ స్ఫురితమైన
 తద్దనువుఁ బట్టె మోపెట్టె దపనకులుఁడు.

శ్లో||గీ|| నిస్కరూనిమిషాటమై నీడ నేయ
 సభ్య బృంశము ; పృపుడు సజ్యం బొసఁచె
 తైలగురు కారుకం బవలీల పువ్వ
 నిల్లు ననవిల్లుఁ డిట్టె మోపెట్టె నట్లు.

మ|| శర సంగ్రాహ మొప్పు రాఘవుఁడు సిద్ధాంతము జేయ వీ
 సర సిద్ధాహులుగి ప్రతిఘమునకొ పత్రోపమంశా మహా
 వ్యరు గా నన ముగ్ధి ఘోషణమునో తాత్త్వాం కురోహృతి స
 త్వరితై రాఘవులొకఁ డెల్లుగలి మధ్యక భగ్నమయ్యెక దృటికి.

శ్లో||గీ|| మృక శూనముగద సందృష్ట నారి
 సీర్వి శుల్క ముగ్ధుని నాత్మి బ్రయము పెరిగి,
 రాఘవున కిర్పణ మొసఁచె రాజవరుఁడు
 తిరువుఁ దాల్చిన సిరికోత ధరిణిజాతి.

శ్లో||గీ|| సత్వి సంగరుడై న యీ జనవరుఁడు
 జ్వలిత శేజస్కుఁడౌ మానివరుని మ్రోల
 సగ్ని సాక్షికి మర్పించు నట్లు దోచె
 ధరిణి తనయను దశరథునయమణికి.

చ|| స్వకుల పురోధనుకొ సృపతిచంద్రముఁ డంపెను గోసలాధిపుకొ
 బ్రకటిత సత్త్రియం గని పరాక్రిమ శుల్క గృహీత నీత మా
 మక చుహితకొ గ్రహించి నిమి మానవ సత్కుల మైత్రి యొప్పులు
 త్రికునకుఁ బెండ్లి నేయుమని తాఁ బిలువకొ శుభతేఖ మున్నుగాన్.

తే॥గీ॥ కొడుకు పెండిలికై కన్యఁ గోరుచున్న
పంక్తిరథునకు జనక భూపాలు దూత
యిష్ట సంబంధ మెఱిగింప నేగుడెంచె
క్షణమున ఫలించుగాదె సజ్జనుల కోర్కె.

క॥ జనక పురోధనునకు న
జ్జనవతి సత్కియ యొనర్చి సందేశంబుకొ
విని సై న్యోధిత రజమున
నిసర్కమొలుంగ మిధిల కేతెంచె వడిక.

క॥ చతురంగ బల నిరుద్ధ
క్షీతిరుహవన యాచు మిధిల చేడ్పడ ధరణీ
పతి చేరె ; ప్రియ నిరోధము
సతివలె నప్పురియు సైచె సైన్యోద్ధతులక.

మ॥ జనకశ్మృతతి సోదరానుగతుడై సంబంధిఁ బూజించి హ
ర్షి ననోద్ధిన్న హృదబ్బుడై నిలువ విశ్వామిత్రమానింద్రుఁ డో
జననాథాగ్రణులార ; మీ యుభయవంశ స్నేహ సంబంధముల్
చను లోకోత్తర మంగళాకరములై సర్వాభికాంక్ష్యంబులై .

తే॥గీ॥ వీర్యశుక్లంబుచే రఘునీరుఁ డవని
తనయఁ బడసిన కై వడి తదనుజాత
నూర్మిశనుఁ బొందుగాక గుణోజ్జ్వలుండు
లక్ష్మణుండు పరాక్రమ లక్షణుండు.

చ॥ జనకనృపాలు తమ్ముండు కుశధ్వజుఁ డీతండు హ్రస్వరోమన
జ్జనవతిపుణ్య సత్ఫలము సజ్జన సంస్తుత శుభ్రకీర్తి ; యీ
తని సుతలై న మాండవి సుదారగుణన్ శృతకీర్తి గై కయీ
తనయుండు శత్రుహంతు యథావిధిఁ బెండిలియాట మేలునక,

శ్రీ రఘురామచరిత్రము

క॥ మీ యాజ్ఞ మా కలంఘ్యము
మా యుభయాన్వయములకును మంగళకరమున్
శ్రేయస్కర మని యా భూ
నాయకు లఁట మెచ్చి మాని నాయకు నల్లన్.

తే॥గీ॥ వరుణ వాసపులట్టు లా వసుమతీశు
లర్థి నాచార నిష్ఠులై యాత్మజాత
కన్యకోద్వాహములఁ గులగౌరవముల
కుచిత వై భవములఁ జేసి రుత్సవమున.

సీ॥ శ్రీరామచంద్రుండు సీతఁ బెండిలియయ్యె
నబ్ధిజాతను సరోజాక్షుఁ డట్లు ;
లక్ష్మణుం డల యూర్మిళా కరం బూనెను
శచి కరంబూను వాసపుడు నాఁగ ;
భరతుండు మాండవిన్ బరిణయం బయ్యెను
శై లసంజాతను శూలిమాడ్కి ;
శత్రుఘ్నుడు వరించె సతి శృతకీర్తిని
భారతి సంభోజభవుఁడుపోలె ;

తే॥గీ॥ నవవధూప్రాప్తి కోసలనాథ పుత్రు
లలరి రిటు ఫలసిద్ధుల వెలయు చతురు
పాయములభాతి పూర్ణులై వసుధ సకల
జన మనోహ్లాదసంధానచతురు లగుచు.

తే॥గీ॥ పతుల గుణరూపవంతులఁ బడసి సతులు
సతుల ననుకూలమతుల భూపతికుమారు
లాత్మ సుకృతంబులం బొంది యలరి రెంతో
వరమ నంప్రీతిఁ బ్రత్యయ ప్రకృతులట్లు.

తే॥గీ॥ ఎలమి నిటు పుత్రులకును బెండిలి యొనర్చి
 బాంధవంబున వై దేహుల బ్రస్తుతించి
 వీడుకొని పుత్రిసహితుడై మూడు నాల్గు
 పయనముల తేడఁ జూనర్చెను స్వపురిఁ జేర.

⇨ పరశురామ గర్వభంగము ⇨

సీ॥ ధ్వజవితానము గూల్చుఁ బ్రతికూలనాథముల్
 తటయుగ్మ ముత్యుల నెరిగినిమాడ్కి-,
 పరివేష మొగిలై భాస్కరబింబంబు
 శరణ మండలాన్వత మణిని బోలె,
 సంధ్యాభ్రశోణ రజస్సన్నలై దిగల్
 చూహోపవయ్యెను సుదతుల్లల,
 భాస్కరుడెనెఱుఁచి పలవించు నక్కలు
 భృగుపుత్రుఁ గలనికె బిలుచుకరిణి,

తే॥గీ॥ దుర్నిమి త్తంబులం గాంచి దొంగు వాయ
 శాంతిక్రియఁ జేయ భూకాంతంఁ జాల్చి
 కుల గురు వసిష్ఠ బ్రార్థింపఁ దెలిపె నలెఁచు
 పోరితం పా శుభోదర్శముగ నటంచు.

తే॥గీ॥ పైన్య నివహగ్రమునను దేజం బొకించు
 దుర్నిరీక్ష్య మహద్యుతితోడ నొప్పి
 యల్లనల్లన పౌరుషంబెల్ల చూపు
 చాల్సికట్టుల మానియై తనరె నంత.

సీ॥ మాతృకిన్ముగ చాప మార్గణములతోడఁ
 చిత్తలగ్న యజ్ఞోపవీత మూని
 సర్ప వేష్టితి హరిచందన ద్రుమముల్లు
 శాంత భీభత్స వేషంబుఁ దాల్చి,

జనకాజ్ఞ నెలవేర్ప జనయిత్రి కింరంబు
ఖండించి ఘృణను లోకముల గెల్చి,
క్రోధంబుమై ట్రాత్తకోటి శోణితకోష్ఠ
జలములం దర్పణాంజలులఁ దీర్చి,

శే||గీ|| స్పృహలికులములఁ దున్ని ముద్యోహమాద్లు
తెక్కిఁజుడునట్లు ద్రెచ్చుచు లీల మాల,
దుర్భరాతప సంతాప దుర్నిశ్చయ
చంఢ మాత్రాండుఁడన భార్గవుండు దోఁచు.

శే||గీ|| పల్కనధామర్ష ఖన్నుఁడై శీలసంశ
సర్వి సంహార ఘోర దీక్షితు నహించు
సరళరాముని, స్వసమాత్తి నరమ నయసు
నెంచి గౌల తిరూణఁ డా నృపతి మందు.

శే||గీ|| రామనామంబు తనయ శాస్త్రపులకోప్పి
హృదయమును భయదాయయు నృపతి కియ్యె
హారమున భోగిమస్తక మందు నొప్పి
తిరిగితిరకాంతి నెల్లు రత్నంబునోలె.

మ|| అనసేనఁడు భార్గవుఁ దరిసి పాద్యం బర్హయిం గూర్చుచుఁ
వివిధ ప్రక్రియఁ బూజ నల్ప నదియఁ సేసెంబు గైకొకి, రా
ఘు ట్రాత్తోజ్జ్వల వంశదాన దహనాకారోగ్ర దృగ్రాజచే
నిప్రలుల జేయు క్రియఁ భృగూవ్వసూఁడు నిర్దిష్ట క్రుధఁ గాంచుచుఁ.

శే||గీ|| విలసి హృష్యున డాకేలు నెట్ల నిలించి
సన్యహస్థాంగుళులమధ్య నెరము పూని
త్రోప్పచట నిర్భయుం డయి తిరుగు రాము
నరసి పీఠించి యిట్లు యుయుల్గు బలికె.

శే||గీ|| ఊత్రలోకంబు నా కనికార గాన
గాల్చి మత్కో-ధిగంబు శాంతి గాంచినాడని :
నిద్రతి భుజంగమము దండనిహతిగోత్ర
మంపం నేడిటు స్వ ద్విక్రమంబు విసుట.

చ|| అనితరసవ్యసాధ్య శరాసూ మీ క్రయ ద్రు వి చేర్చుట
నీను గణియింప వచ్చు భుజ నిర్జితి సర్వ శరాసూద్రువగా,
ద్రోణును పాపముతో విజి విక్రేయించుట దుష్టలోక :
పాపన సన్మాన్త ముద్భిజ ఎ-క్రమ మొనరు ప్రతిభింగిము.

శే||గీ|| ఇంత దసనన శెల్ల నుదేవత్త
యగుచు మహిమాన్వయ సుహృద్వ యుల్లి
సద యు నుదరభాధముగూడ ఎల్ల నిను
దాది నన్నె-కా ప్పగిరే జగ్గు-వటదు.

మ|| అచలాగ్రంబున పై నుల్లిరే వీర్వలక శరణు నా
కిచటో గో శివపతి హైహయధనాన్వయంబు గా న్నామితో
ప్రదు రాక్షేష మ్మీనా త్రిచ పార్థివబాను నీ నిష్కామితో
సచరి భాసరి పృథ్వీ శాత్రులు రోషద్యేషపాత్రులు.

శే||గీ|| నిన్ను నిర్జంపకుండ దన్నెలుల రాజ
సంశసంహరి మద్భుజాల మంకేల
జలగ గర్భము కుమ్మ- కాషము గోత్ర
దగ్గ మొసరించు వహనినే తెగును మచ్చే.

మ|| హరి కోదండము చుంచు మచ్చల ను గాదా దర్ప మూలమ్ము ! శ్రీ
హరి భావా ద్వారా మహిమబును పర్యధిష్ఠియై పోటప
మ్మగ శీర్ణిల్లెను నాచి నద్ద, జల రుహభాతములమ్ము నో
లరురాజమ్మును మందపాయగిలి యుల్పొటపదే వ్రేల్చిడి.

శే||గీ|| కాన సజ్వం బొచ్చు మత్క-ర్కుకంబు
శరము సంగింప బద్విద్యాంబు గారి మొప్పు ;
మద్దనుఁ దేర్చ మొసంగిచుకూర్చి ముద్ద
దోహలము గాడి నేను అశోకస్మి యందు.

శే||గీ|| ఘోరకాంక్షప్రసారము గారిభార
చిర్జన మొలర్చు గాతరస్వంబు గోస
వృద్ధు మీ పంపహాకప్రచున్న పల్ల
అభయ యుగంబుకై పూర్ణ హస్తముగను.

చ || అటు భృగురామకూర్మలకు వచ్చు తేనెగ చుక్కరియచి
సెరువు బుగ్గిరియింటి చుదాచి ను కిలితోత్తరంగా
మనమున నెది గాఢపుడమ, హుమ్యలు హావచుచ్చి వృద్ధులై
ఘనభజ ప్రియమగు గదా కార్దూరపుష్పముల వేర్చు .

శే||గీ|| గిరిగెగజహం పుష్పము సువ్యసీరిము నించి
పాశుకరుచే పల్లె దాచిరచ్చి గోనియె,
నెమ్మ నాశరీరము డిమ్మ తమ్మిమూలం
హేలం పై కొను మదగజలీల గోచు.

శే||గీ|| ప్రాప్తిగత్మీయ కార్కుకి ప్రాప్త రామ
సుందరోష్ఠ్యల హుంబుల బొనగుమించె,
సెలగిరిదళు దర్శనయమైన
నింద్రచాపంబు బొడమ నిం కెన్నదరమె ?

స|| బాణాసనాకృష్టి వైష్ణవశేజంబు
భృగురామునుండి యాశృష్ట మయ్యె ;
జ్వలియింప మానె భస్మచ్ఛన్నిధి వహి
క్రేణి సేయుచు భృగుప్రియసుతుండు ;

పూర్ణిమా చంద్రుని బోలి రాఘవునందు
 వింతజేజము నిండి నెల్లలీనె ;
 సకల శృశ్యమ్ము లాశ్చర్యమ్ముతోఁ నాచు
 పంక్తిధాను లబ్రమ్ము గనిరి ;

తే॥గీ॥ వాసరాంతమునను చంద్ర భానుల్లు
 కాంతి నొందుచు బాయు చా ఘోరము మించి
 రవన్మిషై నిగిరికొప్పుని నివిచి గామ
 చంద్రుఁ డా కార్ముకంబు సజ్వగ బొసర్ప.

తే॥గీ॥ శమిత తేజస్కుఁడైన యాజామదగ్నుఁ
 జాప గుణతోపితామోఘసాయసింబు,
 కాంచి సిరుణాప్రఫుల్ల హృత్క-మలుఁ డగుచు
 ననియె నవ్వుచు రాముఁ డెమ్మనికి నెమ్మి.

క॥ మహితాత్మ ! చండబాలను
 మహిసురుఁడవు గాన నిన్ను మా కిచ్చితి నీ
 వహితమహిఁ గోరి చేసివఁ
 బ్రహరింతును బ్రహ్మహత్య పడయసి యుండన్.

తే॥గీ॥ కిడిది మత్స్యయకం బమోఘంబు గాన
 పేర్కొనుచు లక్ష్మ్యమెయ్యది విడువవలయు ?
 పాదయుగళంబు ద్రుంతునో స్వర్గలోక
 మార్గమునఁ ద్రుంతునోయన భార్గవుండు.

చ॥ చిలునగ నొప్పు బల్కె నీకు “చిన్మయరూప ! మహాత్మ ! నిన్నునే
 నెఱుంగనె ? పుణ్యమూర్తి భుజగేంద్రశయాను బురాణ పూరుషుఁ ;
 ధర నవతార మెత్తితివి ; తావక వైష్ణవ తేజ మారయన్
 బరికుపితాత్ముఁ జేసితి ; కృపాపర ! మత్కృతమెల్ల సైచివే ?

సీ॥ పితృభూతులు నెల్ల వెదకె యిర్వదియున్ .
 సారి నిమిష భస్మసాక్షి నిచి ;
 గుడియి చాగి నకోటి కోమర క్రిందుల
 బిశ్వ తర్వాదిబిభులు గిన్ని ;
 సర్వ విశ్వంభరాచక్ర సామ్రాజ్యంబు
 స్వాపశేయము గాని నిగ్రహించి ;
 బ్రహ్మగ్ని మూర్తి పరమహంసరమున
 సకల భూతలీ చాత్రసాగ్రి నింది ;

శే॥గీ॥ మించు శస్త్రియ నొక పర ప్రియము !
 త్వత్సమాసాదిత పరాభవమ్ము గూడ
 జ్ఞాన్ముతీరమాను గానె ! ప్రశంస నొంద
 సావనుల ద్రోయ గదియ నుండు పరమమ్ము.

కం॥ దేవా ! భాగ సర్వాత్మన
 భావండును ; గోపము ; స్వర్గ వైభవ మొక్క ;
 కావునను మత్పద ముగగతి
 చే వలతుకై పుణ్యశ్రీర్థ సేవ యుగగత.

కం॥ అగు నని ప్రాప్తమయ్యె ముం
 తుగమును గామంద విశేష సుకృతము మున్న
 భగవంతు నూర్థవ్యగతి కది
 తగె బరిధుం బగుచు సుకృతలేటి గూడగ నెందు.

శే॥గీ॥ మించు కృపతోడ నన్న టిమింపు మనకే
 సల్యు లోక పుష్కలము మోసి సదములుంటు ;
 శత్రువుల నోర్చి పెచ్చున శంకవిధా
 ప్రాణి సత్కార మే నైతిచ్చెను నా.

శే॥గీ॥ భార్గవుం డను రామునిఁ బ్రభుత్వేర్తి !
మాతృక మృగు రాజసమతిఁ దొఱంగి
పితృ కులాగత సాత్త్వికమతిని గనుట
భనదనిందిత సంగమ ఫలము గాడె !

క॥ నిగ్రహ మీగతి నాకు న
సుగ్రహమై తనరె లోకనుత ! సురకృతి న
మృగ్రీతి నిర్వహింపవె
దిగ్రాజితకీర్తి ! దివ్యజేజము వెలయన్.

క॥ అని పల్కి సెలవుఁ గైకొని
మునిచంద్రుఁడు భార్గవుండు పోయె యధేచ్ఛన్ ;
ఘన వైష్ణవాంశ మీక్రియ
నిన వంశ్యుం జెందె దుర్నిరీక్షం బగుచున్.

మ॥ జమదగ్ని ప్రియపుత్రుఁ డట్లరుగ నై త్వౌకుండు శ్రీరాఘవున్
బ్రమదం బందుచు గ్రుచ్చియెత్తి యీర మాఘాణించి స్వాంతంబునన్
దమిఁ జింటించు బునఃప్రసూనుఁ డనుచున్ దావాగ్నిసంతప్త వృ
క్షిము కుంభామృతవృష్టిఁబోలె బరితోషం బందుఁ బూర్ణంబుగాన్.

శే॥గీ॥ పయనములు గొన్ని యిల్లు భూవరుఁ డొసర్చి
మైధిలీదర్శనోత్సుక మాసవతుల
నయన కువలయ మాలికానదళాల
రాజితమృగు నాత్మపురమ్ముఁ జొచ్చె.

శే॥గీ॥ యంత్ర గాత్రంబులేక స్వరానుకూల
మేళనంబున శ్రుతి పేయ మృదుల మధుర
గానరస సుధ వెలిగొల్పుకరణి రామ
జనకతనయా సుమానుషోత్సవముఁ దనరు.

కం॥ అని యిట్లు కవలు రామా
యణమందలి గౌలకాండ మంతయుఁ బెలుపక
నిని రామచంద్రుఁ డవ్వలి
తన చరిత మెఱుంగఁగోరఁ దిత్పరిమట్టెఁ.

చం॥ జనసుత సత్యవాక్పతుర ! సారతరోజ్జ్వల సగ్గుణాకరా !
యనితర లభ్య క్తిధన ! యుద్ధన శోభిత సాధువర్తనా !
ఘనతర సత్క్రియాచరణ కాశల లబ్ధ యశో విభూషణ !
సునిశిత ధర్మకర్మ పరిశుద్ధ హృదంతర ! పుణ్యతత్పరా !

కం॥ కరుణా తరంగితాంతః
కరణా ! గురు నిత్యధర్మ కార్యాచరిణా !
చిరపుణ్య నిత్య ! యాత్రీ
భరిణా ! ఘన కీర్తి నైశ్య వంశాభరణా !

మాలినీ॥ సరస సుగుణలోలా ! సజ్జన స్తుతి్య శీలా !
విరచిత మృదువేషా ! నిశ్య నిజ్ఞాన భూషా !
గురు బుధ జనగేయా ! కోవిదాజ్ఞా విధేయా !
పరిజన శుభకామా ! భద్ర గీతాత్మనామా !

గద్య॥ ఇది శ్రీమత్కాశ్యపగోత్ర సవిత్ర సుబ్రహ్మణ్య పుత్ర
బుధజనవిధేయ వేంకిట సుబ్రహ్మణ్య నామధేయ
ప్రసేతింపై స శ్రీ రఘురామ చరిత్రంబులకులదు
బౌలకాండము.

శ్రీ.

శ్రీ రఘురామ చరిత్రము.

శ్రీ రఘురామ చరిత్రము

అ యో ధ్యా కాం డము

కీ॥ శ్రీకర ! పొటాన్నిరు కులా
 జానర హంసావంస ! యమలచిక్రా !
 రాకేందు ధవళ శ్రీ !
 ప్రాకట గు నాండ్ర ! స్వామిబాబుసుక్కిందా !

శ్లో॥ గీ॥ అనధరింపునూ పశులపు లవలీ కింక
 పలుకించొడిగిరి యిటు రామభద్రుడోడ
 మృగ సామగ్రి చూచిజన చూన్ము తెల్ల
 హర్షి పరినశులై నిస్సహంగు నొడ.

శ్లో॥ గీ॥ నిర్విచారత్ర సమ నా సంస్కృతహితతి,
 సహస్రరాగగ శాస్త్ర నిశాంతయుక్త
 ప్రశస్యమకాల సమీకా జ్వాలనాగ
 నభిముఖాగ్ని నిర్వాహకయ్యై నృసహ.

ఉ॥ మాతులుం గుఱుధాతుం శమందముదలున చిల్వనిరప భూ
 నేతి, రిఘురావ్వి హలక్రూరుగసిరిబ లన్నమన్మోక్ష కైకియూ
 జాతని శత్రుహా ని నట సాయమునర్పుమిం బింపె ; శరబరా
 తాతి ఎసగొల్పెల్ల దిమి ఎప్పసాధానో పుష్కరి తీగగె.

శ్లో॥ గీ॥ శ్రవణమూలంబు పలికి కైకివముతోడ
 పేరి, జర మండగతి కైకిచే భయంబు
 గొన్నగతి దెల్పె నృపతితో గూఢగతిని
 రాఘవ భుజంబులన్ రాజ్యరమను నిల్పు.

చంగి పురజనముఖ్యులం నిలిచి భూతి తెల్పె జరాభిభూతి రా
జ్యరమ నహింపజాలమి నుచాత్తిగుణాత్తరు రామచంద్రు సు
స్థిరధరణిః భరింప నభిసేత్తు నొసర్తు నటండు ; నెమ్మి భూ
నరు నచనామృతంబు చెవిసోకి ప్రహర్షము నొంది రా ప్రజల్.

శే||గీ|| కోమలోద్యామి తిరువుల కిలన్య తిశిసి
తినిని నొందించు నగు లయోధ్యాధినేతి
పలు - రామాభిషేకోన్మ చారిజనుల
మాననంబుల పంజోష మూనశేసె.

సీ|| కిమ్మగొప్పగిసిట కలయంపులను శిల్పి
ముత్తయంబుల వింతి మ్రుగ్గు నెట్టి,
కిమ్మరిరజమున గంగసారము గల్పి
గృహ్య త్తికా పరిమ్యి - గెలు గొప్ప,
యగురుకి యను హరిద్రాది ద్రవంబుల
లీలఁ గై నేసి యభిరంభము,
చినాగళుగోపేత చిత్రకేతనరా,
ప్రాసాద నుందిరిచ్చా నిల్పి,

శే||గీ|| అనంత కింబంబులను రిచ్చలందుఁ గట్టి,
తిరిగుణాంబుల శోరగా లలనంగి,
రామచంద్రాభిషేక దిగ్విజయ గోల
పురియు కై నేసి గెలుమి నా పురిముజనులు.

సీ|| రనువుతోరబాటు చిత్తము గూడె వప్రమై
బాహ్యంబిరంగై కృభావ మొంద,
గుణ రూపముల బుద్ధికూడి కుబ్జత్వంబు
పడసి ముప్పిరిగొన్నపగిది వెలయ,

అన్యనై భవ దిర్భనాసహిష్ణుతఃబోలె
 కటిలనేత్రంబు లాకుంచితిముగ,
 కఠినచిత్తములోని కార్కుశ్యమంతయు,
 పల్కు- నుల్కు-ల ప్రియమైనను నుగడి,

తే||గీ|| కలుష విషపూర్ణ కాలాహి కన్యబోలె
 భయమునం నూచి మూషణు ప్రసిక్కి- తదగి,
 కైక మన్నించు మింటరిక్రాలుగంటి
 మంధర యటన్న నుట్టు విస్మయముతోడి.

శా|| ప్రాసాదాగ్రము నెక్కి తన్నురము సౌభాగ్యంబు వీక్షించి శో
 భా నంద్రైకం చ త్రిసమ యలరక ప్రక్షించి తిన్మూలముకా
 దాసీమండలి తెల్పు, ఆచ్చనడి భేదం బంది యొక్కంతలో
 మోసం బంచును గైకడ తేదజనె బ్రాహ్మకృత్రమోనా నడికె.

ఉ|| రోమ నిల్లు నచ్చు బహురోషపరీతిను ధాత్రి గాంచి యా
 రాజశెశాంకశుల్యముఖ ప్రస్ఫురదాద్రి గలంగి గాఢతం
 ద్రాజశముద్రితోడి మిహిర్నిశిత సప్తసరోజమో యనగ
 గాఢలు వేది పల్కె- గలకంఠమనోహరకాకలీధ్వనికె.

తే||గీ|| ఏమె మంధర ! యిది యుద్వేగ బలె !
 సాక్షిచిత్తి వేలనే భద్రమూనె !
 యస్మదాశ్రితులకు సేమనుగనె ! క్షుద్ధ !
 యనగఁ గైకికుఁ దల్పె ని ట్లాగయ్యె.

తే||గీ|| భద్రమింకను నీ కసంభావ్య మగును ;
 మంగళంబంట కలలోని మాటయగును ;
 దాసి వాదువు మావలె దరుణి సీపు ;
 నవతికొడు కెల్లి రాజ్యవై భవము పూస.

మ॥ అరవిందాస్య ! నృపాలచిత్తము త్వ దాయత్తిన్ముగా నెంచెదే ?
సరి యో ! షోడశ భవత్తనూజుని ప్రవాసంబుగి యూలోక నీ
వరయం జాలకయుండఁ గోనలధరాప్రాజ్యభిపత్యంబు ని
త్తితీ శ్రీరాముని కచ్చు ; నీ కొలదిగో శక్తింప నిమ్మొసఁమాఁ.

క॥ మొఱమెచ్చుల ధరణీశుండు
పరితృప్తం యేయు నిన్ను ; భావము ! నీ వా
సరపాలు నమ్మియుందువు ;
తిరమగు వలపున్న నిట్టి షోడువ యగునే ?

క॥ నామాటకేమి ? దానిని ;
భామా ! సుతుశోడ నీవు వరప్రామున శ్రీ
రాముని, సవతిని , గొలిచెన ?
నా మది నిది కిలంచు బిట్టు నా కివ శరము.

శే॥గీ॥ కిలదు గీనికి నొక ప్రతీకార మమ్ము !
శంబరాసురి సంగర సమయమగుచు
బ్రాణవిభుచే బ్రతిశ్రుతమయ్యె గాదె
వరయుగము ; దాని గీర్వంగఁ బాటినగోరి.

క॥ మందగజయాన ! భరతుఁ
బొందింపును రాజ్యమొకటఁ ; బుచ్చుము శ్రీరా
ముగ దీవతి ఘోరాటపు
లందుఁ గ్రుమ్మర చతుర్దశాబ్దము లొకటఁ.

శే॥గీ॥ అనుచు విషమిరై మధుర భక్ష్యంబుపోల్కి-
హితకరోక్తుల మాడ్కి- సహితము దెల్పు,
సుదతి మది కించె నది ; ముమూర్షున కపధ్య
మించి పధ్యంబు వెగడునై యెసగినట్లు.

శే||గీ|| కలుష విషపూర్ణ మంధరా ఖలగుజంగి
 కైక కైకైకమూలంబు గజచి వింస
 హాలహల ఘోరి తద్విష హ్వల లంఘి
 చిత్ర మిత్థ్వోక కాలము గాసిల్లుటగదా.

సీ|| సక లేంద్రియారతి సంధించు నయ్యది
 హితవాక్యముల విన నయ్యది
 మనయున కెద్ది యున్మాదంబు నొడగూర్చు
 స్వస్థి చిత్తశాంతి నెద్ది సమయః జేయు
 పూజ్య పూజారతి సారపుష్ప నయ్యది
 చూపు శక్తుల సూపుమాపు నెద్ది
 మదమానగంభాదు లొదవించు నెయ్యది
 యశుల క్రిష్ణమూల మరయ నెద్ది

శే||గీ|| బౌషధంబుల నెద్ది సాధ్యంబు గానో
 మంత్ర మహిమల నెద్ది శమంబు గననో
 యట్టి తను తాపకారి యీర్వావిషంబు
 గ్రమ్ముకొనె నొక్క గడియలో గైక మదిని.

మ|| కలశాంభోనిధి సౌమ్యచిత్త యగు నా కైకైకైక మంధరా
 ఖల వాఙ్మంధన మూలకంబుగ మనఃకాలుష్య మేసార ను
 జ్వల హాలహలమట్లు గ్రమ్ముకొనె నాపత్ని ప్రభుజేష్య; యా
 విలయై యున్నను, నేడ్పు, హ యనుచు నుర్విం ద్రెట్లు సాప్రాక్షియై.

క|| రామాభిషేకమునకై
 భూమిశుం డాసతిచ్చి ముదమునఁ గైకే
 యీ మందిరమున కేగెను
 సామంబునఁ దచ్చుభప్రసంగముఁ బెలుపన్.

సీ॥ నిస్తరింగ పయోధి నెఱిసాటి యన నొప్పు
 నడఁబాటు నడలిన నగరితోడ,
 విగతభర్తృకయైన వెలది వేలిబోలు
 సంస్కారశూన్య వేస్మయతోడ,
 కాలంబుదప్పిన్న గగనభాగంబు
 కళలేని మందిరాంగణముతోడ,
 నిత్రతాపజ పనాపింబుతోలిక
 స ద్దళంగిన చంద్రశాలతోడ,

పే॥గీ॥ మునిసమై శోకి దేసితా మందిరము
 కిరణి నెఱిగొల్పు నట్టి యా కైసి
 నడలు చిత్తింబుతో జొచ్చె పుషమిజేడు
 కంపిత దర్శితహక్రాంత గుహనుబోలె.

పే॥గీ॥ కిరణి నైగలతో నూడిగింపు నతులు
 జలుపు నియ్యాగృహంబు పృష్ఠీవరుండు
 మొచ్చి కాలభంజని నా సోలి వ్రాలి
 యుస్సురని రోడ్డు కై కేయి నొకటఁ గనియె.

కం॥ కని యట్లుండుట కెంతయు
 నెనలేని విచార మొంది యిట్లుండుంగఁ
 దనుగాత్రి ! హేతు నెయ్యది ?
 వినిపంపుము దీర్తు నొక్క వ్రేల్చిడి విదిగో !

సీ॥ దండశూకొదగ్గి చంప్పి నాకిన్నియ
 పోల్కి- నిన్నలయించు మోఱి కెవఁడు,
 ధనధాన్య వస్తువాహన సంపదలు నీకుఁ
 బొచ్చెమా యిట్లు వాపోవ నేల ?

త్వత్కృపాయ త్తమే తగుగాదే మ జ్ఞీవ
 ధనభాగ్య సౌఖ్యముల్ తిరళనయన !
 ప్రాజ్యసామ్రాజ్యంబు బాలింపఁదలఁచేని
 పట్టంబు గట్టనే వారిజాక్షి !

శే||గీ|| రాజబింబాస్య ! నీ కసంప్రాప్య మెద్ది ?
 ప్రాణములనై న సర్వి సౌఖ్యములనై న
 ప్రాణములకంటె నధికుఁడౌ రామునై న
 సీవు గోరిన విడిచెద నీలవేణి !

శే||గీ|| అనఁగఁ దనమది కనుకూలమైన ఁచేని
 పల్కుల కొకింత యలరి, యా ననజనయన
 యెట్ట కేలకుఁ దెలివొంది నృపతితోడఁ
 బల్కె వెతదక్కి- మాటఁ గీడ్పాటు దోఁప.

చం|| ఇసకులసంభవుల్ నృపతు లెన్నఁడు సత్యము తప్పఁ జూచినే ?
 మును శిబి మేనొసంగఁడె కపోతము గావఁగ సత్యసంధుఁడై ?
 యనఁకు ! తదన్వయుండ నమరాధిపతుల్యుడె ; వట్టి నీకుఁ బో
 లునె తొలిబాసఁ దీర్చిక విలు ప్తముఁ జేయుట ధర్మ పద్ధతి ?

శే||గీ|| శంబరాసుర సంయుగ సమయమందు
 రిహిఁ బ్రతిశ్రుతమయ్యె వరద్వయమ్ము ;
 వాని నీవేళ నాకిచ్చి వసుమతీశ !
 సత్య వాక్పాలనాత్తి యశంబుఁ గొనుము.

కం|| అను కై క పల్కులకుఁ ద
 జ్ఞననాథుం డల్లనవ్వి చానరొ ! నీకై
 తనువై న విత్తునంటిని
 గొను సందియ మొందనేల ? కుందఁగనేలా ?

కం॥ రాముడు తనయులలో గజ
గామిని ! నీ వంతిపురము కాంతలలోనక
బ్రేమాధికు ; లటు మీకై
నో మీయగరాదు ? వేసు మేడైఱు దీర్తుకొ.

చం॥ నరపతి యిట్లు పల్కు మది నాటిన నెవ్వగ దక్కి “రాఘవున్
దొఱఁగుము దండకాటవిఁ జురుద్రుల వత్సరముల్ నసింప ; నా
భరశునిఁ గోసలావనికిఁ బట్టము గట్టు మటంచు కైకయున్
నరయుగ మల్ల కోరె జనవల్లభు నుల్లము తల్లడిల్లఁగాన్.

పే॥గీ॥ కైకపల్కు విషాక్త మార్గణముకరణి
తనమదిని నాట నృపతి చైతన్య మెడలి,
నజ్రపాతింబునం ద్రెల్ల పాదపంబు
పోల్కి సంజ్ఞా విహీనుడై పుడమి వ్రాలి.

కం॥ శెలివొంది తలఁచె నిట్టులు
కలయో విభ్రాంతియొక్కొ కైకేయి యిటుల్
పలుకునె ? గాఘవునెడ నె
గ్గులు తలఁచునె ? భరశుకంటఁ గూరుచు నెమ్మిక్.

చం॥ అనుచు వితాకుఁడెంది మదినల్లన ధైర్యము చిక్కబట్టి యా
జనపతి కైకతో ననియె “హానో ! పాడి దొఱంగి భూజనుల్
నను నిను దిట్ట దెప్పరమునక వరయుగ్మము కోరఁ జెల్లునే”
కొనుము జగము మెచ్చ ననుకూల నయోత్తర ధర్మగీతినాక.

కం॥ పతి చిత్తము తన మదికిక
బ్రతికూలంబైన గైక పాయక విభునిక
వెలఁబుచ్చి వరములందఁగ
నతి దుస్సహభంగి పరుసు లాడఁ గడంగెక,

సీ॥ వల నీయనని యొక్క-పరి వచింపఁగరాదె !
 ప్రతికూల వచన వక్రత్వమేల ?
 వాగ్దానములు శూన్యశలములై మృష్యలై న
 తద్దాన నేల మిథ్యాశలంబు ?
 సత్యసంగతి లేని జల్మితంబది నేల
 నేటఁ గలిగిన తీపు నీటివ్రాలు ?
 గిత్త కోర్కెలదీర్చు గీతఁ గుందించుట
 పాడియా ? న్యాయమా ? వసుమతీశ !

శే॥గీ॥ వలదు, నా కశ్యమేదియు నలదు, వలదు
 భరణు నభిషేకిమును రామ వనగమంబు
 దక్కి- ; పడయకయున్న సుద్బంధనమున
 విష జలాగ్నుల నొక్కట విడుతు నుసారు.

ఉ॥ నావుడు విన్నఁబాటు వదలంబునఁ దోచ న్నవలఁ డిట్లనె-
 భూవలయాధపత్యమును బుష్టునకమ్మును లేటి పాడి, ను
 శ్రీవిభవగు రాఘవుని జెందె ? వ్యష్టఁడగుగానఁ నీశ్చిత్తు ;
 సమయ నోరఁ జెల్లునె ? గణింపవె రావకొలమ్ము పాడియున్.

శే॥గీ॥ అనెడి స్మృప్తులొక్క-లకుఁ గై కి కనలు గదుర
 వేఱుచేస మోము ద్రిప్పి భావించుకొనుచు,
 శూన్య గగనంబునం దన చూపు నిల్చి,
 ముక్త కంఠంబుతోడ వాపోవఁగడఁగె.

సీ॥ సత్యమా ! నీకదే స్వస్తి తొలంగు మి
 త్వోకు వంశీయ సంశ్రయముఁ జూసి,
 ధర్మమా ! తీర్థయాత్రకుఁ బొమ్ము రఘుకలా
 వానమ్ము నీ కసంభావ్య మింక,

పూర్వ సచ్చరితమా ! పొమ్ము దూరమ్ముగా
దశరథేశుని యండఁ దగను నిల్వ,
లోభమా ! సామ్రాజ్యలాభంబు నీకిదే ?
వసుధేశునొడలఁ బాదుకొనుము,

శే||గీ|| పాపమా ! నిలు నాలుగుపదము లూని
ధరణిధరమా ! పంక్తిరథ ప్రభుండు
కింకరుం డయ్యె ; నీకింక శంకఁ దక్కి
వసుధ నెలకొను మనపత్న వై భవముచ.

శే||గీ|| అనెడి కై కేయి కెదురాడ నసప్రగాళ
భరత రాజ్యాభిషేకమ్ము పాయవసుచు
రామ నసవాసమైన మార్పంగఁగోరి
ప్రేమ కై కేయి నిల్లు ప్రార్థింపఁగడఁగె.

సీ|| పాడివీడి తరూన వరబలంబున ధరా
సతిఁ జేయఁ గాంక్షింపవచ్చుఁగాక,
రాఘవావరణ్య యాత్రా వరంబది యేల
నిను బెట్టిదము లోక గర్హితంబు,
ఘోరాటవుల నెల్లు గ్రుమ్మరఁ బంపుదు
రమ్య సద్గుణసాంద్రు రామచంద్రు,
కౌసల్యకంఠ నికృత ఘనభక్తిఁ బచరించు
నీ నేవ లొనరించు నిన్నుగొలుచు,

శే||గీ|| కరుణ లే కట్టి గుణశాలి కఠినవివిన
వాస మొనరింప నేరీతిఁ బంపవచ్చు ?
తద్వరంబైన విడిచి వాత్సల్య మొప్పు
గావు మిత్వోకుకులవరుఁ గైక ! యనుచు.

క॥ లోకోత్తర చరితుఁడు పతి
 శోకవశుం డగుచు భరణి సోకఁగఁబడె ; జే
 శోక నృపాలోక్తుల నా
 రాకాసియు మార్ప దక్కరము వరములలోక.

సీ॥ రామునికొఱకు భూరమణుండు వాపోవు
 భరతునికై కైక వనపుచుండు,
 కాసల్యఁ దలచి భూకాంతుండు చింతించు
 తన దుగ్గతికిఁ గైక తలఁకుచుండు,
 అడవికి రాఘవు నంపుటేలను ఘోష
 పనిచిన దొసఁగేమి యనును గైక,
 కననాత్మురాలని కైక దిట్టు స్పృహండు
 నృపతి శాశ్వము కైక నిందనేయు,

శే॥గీ॥ ఇట్లు కైకీయును గోసలేశ్వరుండు
 బహువిధంబుల వాదోపవాదములను
 మగ్నులై యుండ నరుణాంశుమండలంబు
 పొడమె దూర్పున నృపతియు మూర్ఖునొందె.

క॥ సూతుఁడు సుమంత్రుఁ డంత వి
 భాతంబున నృపతి విజయవర్ధితుఁడేయక
 బ్రాతిగ నేతెంచి కన్క
 క్షౌతలమున నృపతి పడి విసంజ్ఞ శయింపక.

క॥ కారణ మారయఁ గైకయు
 శ్రీరాముని దలచి నృపతి చేడ్పడె రాముక
 దేరఁ గొనిరమ్ము ; కార్యము
 తీరుక వేబొమ్ము రాముఁ డెమ్మిట కనఁగాన్.

ఉ॥ స్నాన మొనర్చి రాఘవుడు జానకీతో నుదయార్కు భక్తిమై
పూని సుగంధపుష్పములఁ బూజ యొనర్చుచునుండ సంతలో
మానవనాథుఁ డిప్పు హాకమాటు నినుకొ గనఁగోరె నంచుఁ బా
దాసతుండై సుమంత్రుడు నృపాజ్ఞ వచించి యొనర్చి విఘ్నముకొ.

ఉ॥ రాముని దోడితెచ్చెను ; ధరాపతి యున్న యెఱంగు గాంచి సు
త్రామనిభుండు భూవిభుండు ధారుణి నీ క్రయఁ ద్రెప్పె నేమొనో !
నేమమె ? తల్లి ! యంచు రిఘుశేఖరుఁ జాకులు హించు బల్కు నా
భామిని “వృన్నిమిత్తిముసఁ బంక్తిరంభం డిటులయ్యె రాఘవా!”

క॥ అని పల్కు - కైక నుడువులు
తనచెవికి వజ్రపాత దారుణములుగా
విసనోడి రిఘుకులుం డిటు
లనియెక సయనాంబుజముల నశ్రువు లురలకొ.

సీ॥ కామాంభ వృష్టినై కలనైనఁ బరకాంతఁ
గంటినో కడపంటఁ గడచి పాడి,
ఊర్తి ఎంశోచిత శరణాగతత్రాణ
విధిఁ బాసితి నొ ప్రాణభీతి మసలి,
అలసుండనై జనకాంఘ్రియగృంబులఁ
బరిచరింపనొ పితృభక్తఁ డిప్పి,
పలుగాకినై కాలు పదరి సత్యంబును
నిలుప నై తినొ నీతి నెఱిఁ దొలంగి,

శ్లో॥గీ॥ సలిపియుంటినొ గురుతిరిస్కారిమెని,
గడపియుందునొ నిజ మాతృగణముసేవ
అనదలను జూడనో కరుణార్ద్ర గృప్తి
ఎగ్గు దలఁతునొ యనుజుల కీనుఁ బూని.

తే||గీ|| ప్రాణములనై నఁ బ్రాణంబుప్రాణ మైన
జనకపుత్రిక నైన యశంబునైన
జనకు నానతిఁ గీర్ప నీ ఊణమునందె
విడుతు ముమ్మాటికిని సమ్ము విడుతు ననుచు !

తే||గీ|| రాము డిటు పల్క- కై కి వరద్వయంబు
చెల్వఁ న్నాంబు పి-క్తి మేదిని బిలువొత్తి
రితిమహాశీషణారగద్వితయమట్లు
స్వపతి తెలివొంది యా-క్తి కిన్నీరు నింప.

ఉ|| అల్లన లేతనవ్వు తొలుకాడి మొగంబున రాముఁ డిట్లనె-
“దల్లి ! మహాప్రసాదము ; ముదగ బొడిఁగూచ్చె వరద్వయమ్ము ; ని
యుల్లము పక్షపాతగతి మనెను నాయెడఁ ; దమ్ముఁగఱుపె-
జల్లన రాజ్యభారి మిడి, శాంతివసంతి నా కోసంగుటన్.

తే||గీ|| ధరణిపాలకుఁ డగునంట ! తమ్ముఁగఱు
సత్యసంగరుఁ డగునంట ! జనవిభండు
తీరునంట ! తల్లి కోరు మనోరథంబు
భాగ్యమింతోనె నే తపఃపరుఁడ సగుట.

తే||గీ|| తండ్రియాన మదంబ ! ముదంబుతోడ,
నడవి కేగెద నేడె నీ యానసమ్ము”
టంచు హర్షాశ్రువులు కన్నులందుఁ గ్రమ్ము
కై కిపాదిమ్ము లంట రాఘవుడు నెమ్మి.

తే||గీ|| ట్టితివరుడు పిల్వ రాజ్యాభిషేకమునను
గహనముల నిల్వఁ బొమ్మని కైక పనుచు
రామముఖపద్మమునఁ గానరాకపోయె
స్వల్పతరమైన భావ విభ్రమముఁ దలఁచు.

చ॥ సరపతి పల్కె రాముడు వసంబున కేగుట తప్పదేని నీ
పురజన మెల్ల బంధు జన పుత్ర కళత్ర ధనాశితోడ న
త్వరముగ రామువెంట వసథాత్రికి బోదగు ; శూన్యరాజ్య మి
త్తురుణికి నై నన మృగు వృథాశ్రమ మాను వరప్రయాసముల్.

క॥ అనవుడు మోసం బియ్యది
కనుఁదీ ! యీ జేని సత్యగౌరవ మిటు లీ
జనములఁ గానకుఁ బుచ్చినఁ
బని యే మగు శూన్యరాజ్యభరమున నాకున్.

క॥ కాపై నఁ గొనక తాపసి
వేసంబున రాఘవుండు వెడలఁగవలయున్
మోసంబు దగునె ? ధర్మ
వ్యాసంగము నలదె సత్యపాలన ? కనినన్.

ఉ॥ రాముడు పల్కె నీక్రియ ధరాపతి నింద యొనర్చనేల ? నే
గ్రామములన్ బురంబులను గాల్కొన నీ వనవాసకాలమం ;
దేమియుఁ గొంచుఁ బోవను ; మునీంద్రుల కై వడి సంచరింతు ; నం
బా ! మది నమ్ముమా ! యనుచు బాసయొనర్చె జనాళి మెచ్చఁగన్.

చ॥ జనకజఁ గానఁబోయి జనసన్నతుఁ డాతఁడు కైక కోర్కెలన్
జనపతి దైత్యముం దెలిపి సాధ్వన మొందఁజేసె ముఖు ని
స్వనము విసంగ నానఁగొను వన్యమయూరి మహాధనుర్దా
ధ్వని వెలుపించు వ్యాధుని విధంబునఁ దా వనికేఁగఁ బూనుచున్.

క॥ పతి వనగమనార్థవిని
చ్చితమతి యని తెలిసి నీత చేడ్పడి తానున్
పతి సనుగమింపఁదలఁచెను
గృతబుద్ధుల సనుగమించు కీర్తియుఁ బోలెన్.

క॥ సుకుమారి జనక పుత్రిక
యకటా ! వని నెట్లు నిల్చు నని చిత్తమునం
దొక యించుక శంకించుచు
ప్రకటంబుగ సంత రామభద్రుం డనియె.

సీ॥ శలపుష్ప శోభిత ప్రమదావనులు గావు
క్రూర సత్వాభీల ఘోరవసులు,
సంతతాలంకృత చంద్రశాలలు గావు
గహనభీషణ శైలకందరములు,
మృదుభాషణ మొసర్చు ప్రియవయస్యలు గారు
భీకరారవ దానవీగణంబు,
స్వాదుచఘ్నిర్విధ పక్వాన్నములు గావు
శలమూల కందాది భక్ష్యవితతి,

హే॥గీ॥ కృష్ణ బహుళంబు బహుళ దుఃఖప్రదంబు
నన నివాసంబు చేయంగ వశమే నీకు,
నిట నుంచుము పమనాలుగేడ్లు నొక్క
దిశమూలంబులె జరియించి తిరిగివత్తు.

హే॥గీ॥ రాముఁ డిటు పల్కు జానకీరమణి పల్కు
వతిని బెడఁబాయు నాతి యావనము వనము,
హారములు భారములు గృహోద్ధానసీమ
హృదయ సంతాపకర ఘోర కదససీమ.

సీ॥ ప్రాణనాయక పాదపద్మముల్ సేవించు
సతికిఁ బాషాణముల్ చంద్రశిలలు,
హృదయేశ సత్కృపామృత వృష్టి దోగిన
తరుణి కుద్యాన మృదగ్ర వనము,

భర్తృవాల్లభ్య సంపద గొన్న రమణికి
 వన్యభోజ్యము సుధాప్రాయ భుక్తి,
 జీవితేశ్వరుతో వసించు పురంద్రుని
 వనరాజి వాసమ్ము స్వర్గవసతి,

శే||గీ|| నాథు నెడఁబొయకుండు టనంతసుఖము
 పరుసవేదిని లోహంబుస్వర్ణమైన
 పగిది ; పతియండ సంతయు భద్రమూను
 గాన నీ వెంట నే వత్తుఁ గాన కపుడు.

శే||గీ|| అనఁగ జూనికి కోర్కె కాదనఁగలేక
 సమ్మతించె రఘుపతి ; లక్ష్మణుఁడు దెలిసి
 వింటి నెక్కిడి యతిరోషవివశుఁ డగుచుఁ
 బల్కె రామునితో నిటు పరుషుఁడైతిని.

ఉ|| కైక వరంబు గోరెనట ! కాదన కా నృపుఁ డిచ్చెనట ! లో
 కైక ధనుర్ధరుండ నిటు కాననమల కేగుదట ! యే
 లోకముధర్మ మిది ? పెను లోభులతో మొగమోటసాల ? నే
 నీ కడిదంపుఁజేతకు సహింపను వీర్చెదనొక్కచేల్మిడిక.

చ|| భరతుని జంపెదకో ; నృపుని బద్ధు నొనర్చెద ; గైకఁ జీల్చెద ;
 సరగున మానులట్లు నృప ! శాంతి వహించుట కార్యమాన ? చా
 మరు లిటు ధీరచిత్తులను మందులుగాఁ దలపోయుచుండ్రు బె
 ప్పరమున నీటు పైకొనినవావకుఁ గాళులఁ గ్రుమ్మకుందురే ?

శే||గీ|| కంటికొనఁ దోచు కెంజోయ, వింటిమోఁది
 గలుల మ్రోలెలతోఁ బాటు కఱకుటమ్ము
 లంతమొందించుఁ గై కేయియవినయంబు
 నన్న తగ దన కివలె మిన్న కున్న.

కం॥ అని తెంపొనర్చు లక్ష్మణు
మును వారణచేసి రామభూపతి పల్కెన్
ఘనతయె సోదరుఁ జంపుట
జనకుని బంధించి తల్లిఁ జక్కడఁచుటయున్.

సీ॥ తానైన నేమి సోదరుడైన నేమియా ?
వీసమంతైనను భేదమున్నె ?
భరతుండు రాజౌట వాంఛనీయము గాదె ?
దినమణివంశప్రతిష్ఠ గాదె ?
తల్లి కోరుట తప్పొ ? తండ్రి యిచ్చుట తప్పొ ?
మనము తీర్చుటతప్పొ, యనుజ చెపుమ ?
ననరాజు మునులతో నసియించి తపము లొ
సర్చుట పూర్వపుణ్యంబు గాదె ?

శే॥గీ॥ గీర్తికై యేల యీలీల తెంపునేయ ?
శత్రు రాజస్యవేద్య భుజాబలంబు
స్వజన హాసనార్థ మాట లజ్జాకిరంబు ;
గురుజన ద్వేష మొక్కంత గూడ దన్ను !

ఉ॥ నావును లక్ష్మణుండు వదనంబున విన్నదనంబు దోఁప, “సీ
తావర ! కోపవేగమున ధర్మము దప్పి దురుక్తు లాడితిన్
కావు” మటంచు మొక్క- బిగికొగిట రాముడు గ్రుచ్చియెత్తె ; నె
త్తావున నల్కఁ గ్రమ్మినను దక్కుదు రుత్తము లంతమాత్రలోన్.

చం॥ అనయము నేఁ దలంతు భవదంక్లియగుంబు భజించు తెన్న మ
జ్జనికి ఫలం బటంచు ; నవిషహ్యము త్వత్ప్రి దూరవృత్తి ; యొ
క్క నిముసమేనియుం దొఱంగఁ గాంచుట జీవ మసాధ్యమాట, నే
ననుగమనం బొనర్చెద ; మదాగతి కాత్మ ననుగ్రహింపవే !

సీ॥ మునుముందు నహచుచు ములుముట్రుఁ దొలఁగింతు
 గమనానుకూల మార్గం బొనర్తు
 చవులూరు ఫలమూలసమితి సంపాదింతు
 సంవాహన మొసర్తు శ్రమముఁ బుట్టు
 పర్ణశాల సుటింతు వాససౌఖ్యము గూర్తు
 తలిరుట్టాకుల సెట్లఁ దగ రచింతు
 ఆమోద హుళ లతాంతస్సంతతిఁ గూర్తు
 గతనిద్ర సావిద్యత భజంతు

సోగీ॥ కాంచి కనుఁజెప్పకొలె నేకాంత భక్తి
 పరిచరింతును వృత్తాద వనరుహములఁ
 గా దనక సన్న సీతోడఁ గాన కరుగ
 సనుమతింపు మటంచు లక్ష్మణుఁడొ వలుక.

ఉ॥ కాచి కిట్లొనర్ప రఘుకాంతుఁడొ తిమ్ము ననుగ్రహించి ని
 వ్వేదము నెల్లఁ గప్ప యతివిక్రియ మొప్పఁగఁ దల్లి జేరి పెం
 చెద నరణ్యయూనవిధి మెల్లను లిల్చి జలాభిలాషియూ
 పాదపమూర్తమం దశనిపాలమునాఁగఁ గలంచె నాయమకొ.

కి॥ కిడలేని విచారము మదిఁ
 గడలుకొనన్ బుట్టుఁ జూచి కిన్ని రొలుకె
 “కొడుకా ! యిటు నా నుదుటకొ
 జెడుదైవము వ్రాసెనొక్కొ- సిలుగులు చెందకొ.

సీ॥ కానక కన్నసంతాసమ్ము పొలిపోయి
 కానపాలై న నే గరితి యోర్పు,
 తొలిబాము నందలి దురితమ్ము ఫలమొక్కొ !
 కట్టికుడిపె నిట్లు గడవఁ దరమె !

సవతిబిడ్డఁడు రాజ్యసంపది గొనుఁగాక
 వసవాస మేల నీ కనఁఁగు ! చెప్పుమ ;
 జ్యేష్ఠుఁడనై గుణక్రేష్ఠుఁడ వౌటయుఁ
 నొసఁగయ్యె నిటు ధర్మ దూష్యమయ్యె ?

శే||గీ|| పట్టి ! నాగిర్భమునఁ బుట్టఁబట్టి నీకు
 కిటకిట ! యిట్టి యిక్కట గల్గెఁగదా ?
 మాత్ర పాపహతి భవిన్మాన మొకటె
 రమ్య సిద్ధుఁడనైత్ర శ్రీరామచంద్ర !

పి|| పుత్ర ! నీతోడను నా
 మిత్రయు జానకయు సుగుమింపెరు గాదే !
 మత్తాస ముడిపి కరుణా
 పాత్రను నను గొంచుఁబొమ్ము భవ్యవిచారా !

మ|| అని యాక్రోశ మొనర్పఁ దల్లి “యిటు లంబా ! నేల వాపోన, నే
 ననులం గ్రుమ్మరి రానె యెల్లియటు, నీ పాదమ్ములం గొల్వనే,
 జనకుఁ బూతచరిత్రు సత్యవచనుఁ సద్భక్త సేవింపు ; ప్రా
 క్తన కర్మానుభవంబు దక్క-నె ? విధిం దప్పింప సాధ్యంబాకో ?

చ|| పతి పరిచర్య చేయుటయె భాగ్యము నాఁటికి ; సర్వ సౌఖ్యం
 బతుల విభూతిహేతువు గుణగుణచింత దోఁటంగి యొక్కమై
 వితత సవర్యలఁ విభుని బ్రీతు నొనర్చుట సర్వ మంగళా
 యతనము ; తల్లి ! నీ వెఱుఁగ నట్టి సతీహితచర్య యున్నదే ?

శే||గీ|| రాఘవుని తల్లి కోసలరాజపుత్రి
 భవ్యచారిత్ర శుభ పతివ్రత యటంచు,
 శాశ్వతఖ్యాతి నొందఁగా జనకుపాద
 సేవ యొనరింపు మని రఘుశేఖరుండు.

శే||గీ|| తల్లి నోదార్చి, యిలు సేరి తన ధనము
సరుల కొనంగి నీవుతో ననుభవోజ్ఞుఁ
గూడి యరుదెంచె వరించి కుంభవృష్టి
స్థనిత సాదామనీయుత ఘనము పోల్కి-.

శ|| మిత్రపూర్ణాగ్రణి లక్ష్మణ
గౌత్రీసుత లనిగమింపఁ దగలుటఁగని సా
మిత్రం గొంగిటఁ గ్రుచ్చి సు
మిత్రయు గోధిగఁ నెమ్మి మీఱఁగి హితవుకొ.

శే||గీ|| “నుభముతోఁ బోయి రావన్న స్రుక్కు- తేలి
బక్క-హాపున నడవి పయోధ్య గనుము ;
రాము నెన నెంచుమీ వశరఘని గాఁగ
మహిజ నూచుట్టు మది నెంచుమా యటంచు.”

చ|| జనః పదార్థావధ్యయినఁ బొంగిని మ్రొక్కి- యరణ్యయాత్రకై
వినతి పన్ను వేడ, దిఘవీరుని పల్కుల కార్తి కెది యా
జనపతి కంట నత్రువులు జారగి ప్రాన్యశియుండ, కైకము
ననితి యన్న నిచ్చె నవ వల్కలయగ్మముఁ దాల్చుకైయుచుకొ.

శే||గీ|| జిలుగు హాంబట్టుపుట్టులు వెలికిఁ ద్రోసి
కైక యిచ్చి ముదుగువల్కలము గట్టి
రాముఁ డలరాఁక పక్ష పక్షముల నొప్పు
నిర్రమహీజనులు దర్శనీయుఁ డగుచు.

ఉ|| కైక యెసంగ వల్కలము గట్టు తెలుంగక బేల నీతి బై
న్యాకులమూర్తియై విభుని యానన మల్లనఁ జూచుచుండ ; ని
త్వాకు పురోహితుండు మునివల్లభుండైన వసిష్ఠు డంత ని
చ్చా కలితంబుగకొ విభుని చక్కటిఁ గానకు నేఁగు గావునకొ.

తే॥గీ॥ వల్క-లంబుల ధరియింప వల దటంచుఁ
బాయఁ జేసెను ; నృపతియు హా యటంచు,
తొమ్మ పరిధాన రిన్న భూషణము లెన్ని
యిచ్చె సీతకుఁ బదునాలుగేండ్ల లెక్క-.

చరి॥ జనకునకుఁ నమస్కృతులు నల్పి సువర్ణరథంబు నెక్కి- ర
య్యనుమతి రామ లక్ష్మణ ధరాత్మజ లంత సరణ్యయాత్ర కై
జన నివహం బెఱింగి గుణసాగరు రాఘవుఁ బాయలేక నె
మ్మనములఁ బొంగునెవ్వగల మ్రంది తలంపఁ దొడంగె నీక్రియ-.

తే॥గీ॥ అశఘ రఘురామవాస సావనము వనము
పురము కాపురముచు మించు పరమశోభ,
రాముఁ డెడ వీడు వీ డుండరానివీడు
భరము కాపుర మించటి జీవనము వనము.

తే॥గీ॥ అనుచు నాగరు లాత్మ గేహములఁ దొడంగి
తరలఁ దొడంగిరి రాము రథంబువెంట,
వత్తుఁ గ్రమ్మఱ నేఁ డెల్లి వచ్చినట్లు
తెగువ తగదని రాఘవుఁ డొగి వచింప.

తే॥గీ॥ కంట నశ్రువు లురల భూకాంతుఁ డనుపఁ
గై కఁ దిట్టచు జను లనుగమన మూన
పట్టణమునిండ రోదన స్వనము నిండ
వనమునకుఁ బోవ రాముండు బయలువెడలె.

సీ॥ ఇందివర శ్యామ సుందర దేహుండు
ధవళాబ్జ తుల్యనేత్రముల వాడు
కరికరోపమ దీర్ఘసంభాషుల వాడు
దరహాసరమ్య వక్త్రంబు వాడు

కలభసన్నిభ ధీరగమనంబు గలవాఁడు,
కరుణామయాంతరంగంబువాఁడు,
స్మిత పూర్వ సంభాసి సింహేంద్ర మధ్యుండు,
సత్య ధర్మ ఊమా సమయ వేది,

తే॥గీ॥ అఖిలవేదాల్నిోడ బ్రహ్మత్రైమయింగు
కృతము తలపోయు పైఁచు దుష్కృతిము లెల్ల
సజ్జనోత్తంసుఁ డిటు ప్రవాసమున కేఁగు,
ననుచు పౌరులు తమలోనఁ బసపుచుండు.

ఉ॥ అంబుధరోపమాన సుభగాంగుఁడు గాముఁ డతండె ; సీత త
ద్భింబఫలాధరోష్ఠి మెయిఁ దీవమెఱుంగులఁ బొల్పు తన్ని ; ర
క్తాంబుజనేస్త్రుఁ డాతండె మహాశూఢుఁడు లక్ష్మణుఁ డందుఁ దత్పథా
గ్రంబునఁ పౌరకామినులు క్రందుగ నిల్చుచుఁ బల్కుచుండగఁ.

క॥ పితృభక్తియు, బతిభక్తియు
వితతాగ్రజభక్తి, పురము విడిపోవునటున్
తత పుణ్యమూర్తు లప్పరి
కతిభక్తి నమస్కరించి యరుగుచు దారికె.

క॥ క్రందుకొను పురజనంబుల
సందడి తఱచైన నడక సాగిన తమసక
మందగతిఁ జేరి తత్తట
మందు వసించిరి ప్రదోష మాటకొ నాటకె.

తే॥గీ॥ హంసతూలికా మృదుల పర్యంకమందు
జిలుగు పూసెజ్జే సుఖనిద్రఁ జెందు రాముఁ
డనుజుఁ డొనరించు చివురుపాన్పునఁ బరుండె
గాలగతి యెట్టివారికిఁ గడవఁ దరమె ?

సీ॥ కై కేయి పేరాస కడుబెట్టిదం బంచు
 నురక నిందించెద రొక్క-వోట,
 వార్ధకమున బుద్ధిపాటవ మ్మెడలెనొ
 యుద్విశ్రువకు నందు గొక్క-వోట,
 రాఘవుచోర్కి యూరడికి మూలం బంచు
 నొక్క పేక్కొందురిం కొక్క-వోట,
 న్యాయ తత్పరుల కిన్యాయశీలురనుండి
 యిక్కట్టలా యందు గొక్క-వోట,

కే॥గీ॥ కై వగతి మీఱ నేరికి దర మె యనుచు
 బొక్కించుచురు ననట నింకొక్క-వోట
 పౌరు లాయెడ రాఘవవనివాస
 కష్టమున కోర్వలేక హృత్కంజములను.

ఉ॥ ఈగతి పౌరులెల్లరు మహీశుని గై కను నిందసేసి, ని
 ద్రాగితచేష్టులై న రిగిం గాములె లేచి సుమంధ్రు లేసి, పా
 రాగతి కెంతయు నగచి యాత్మకళత్ర గృహది సౌఖ్యముల్
 భోగము లెల్ల వీడి వనభూముల గ్రుమ్మర వచ్చి రయ్యయో !

హే॥గీ॥ తనుపరిత్యాగ మభిజసత్త్యాగమునకు
 సాక్షిగా దట్టివోట నీజానపదులు
 మన్నిమి త్తంబు వెలి లంది మ్రగ్గినేల ?
 మనసు కన్యగిమ సగరిక మరలిపోరె ?

చ॥ అరదము పూన్న మల్ల జనకాత్మజతో ననుజన్ముతోడ నేఁ
 బురి కపు జేగినట్లు నెనుబోడగఁ బోయి వనంబు చొత్తు ; నా
 గరులిట పాలుకాంచి మన కందు వెలుంగక జోలి నిండ్లకుఁ
 దరలుదు రాలసింపకుము తప్పను గార్య మటంచుఁ బల్కుచున్.

కం॥ అరదమ్ము నెక్కె- లక్ష్యణ
ధరణీజానహితుఁ డగుచుఁ దగ నప్పతి న
శ్వురవధముఁ బట్టి చనిచని
మరలెన్ నని కరుగుతోప మాటపడంగెన్.

కిం॥ అటఁ జొరవరులు తమసా
తటమున మేల్కొంది రాము దర్శింపక యా
రిట మంది వెదకి వేసిరి
పుటభేదన మల్లఁ జేరఁబోయిరి మరలన్.

స॥ ముగ్ధిగోపాంగనాన్నిగ్ధ నేత్రోన్మల
మాలికాలంకిత మార్గ ముసి,
భద్రహురుషు లట్లు కలభార నశములౌ
సతితరోన్నతి నవస్పతుల గాంచి,
గీరు లట్లవికింప్యసారంబులై యెప్పు
భూధరోన్నత సానుభూము తెన్ని,
సాధు చిత్తిమలట్లు చలువక్రేవల నించి
ప్రవహించు గిరినిర్గర్భముల గడిచి.

శే॥గీ॥ కిదిలి బహుదూరి మరిగి రాఘవుఁడు జహ్ను
కన్యకాతీరమున వేడ్క- గడలుకొనఁగి,
నిలిచె సాయాహ్లాదేని నిర్మిద్రుఁ డగుచు
లక్ష్యణుఁడు వేడ్క- సావిదల్లత భజంప.

⇐ గుహుఁడు శ్రీరాముని బూజించుట ⇐

కం॥ గుహుఁడను నిషాదపతి గీ
మహిశుఁడు శ్రీరామసఖుఁడు మాన్యుం డాత్మ
మహిబాధీశుని కరుణయె
స్వహితకరం బనుచుఁ దలఁచు భక్తివశుండై.

మ॥ ధరణీ రాజ్యముఁబాసి రాఘవుఁడు సీతా లక్ష్మణోపేతుఁడై
యరుదెంచె స్వనసీమ కేగుచట దివ్యప్రోతమున్ దాటఁగాఁ
దట్టికై వేచుచు నున్నవాఁడనెడి వార్తల్ వీనులన్ సోక దు
ర్భర సంతాపము నొంది యర్థ్యయుతిపాత్రం బూని సద్భక్తిమై.

తే॥గీ॥ రాము దర్శించి దండప్రణామ మెఱచి
యర్థ్య పాద్యాది పూజల నాచరించి,
భక్తివశుఁడై సంతోషభరము నింప
వినయమున నిట్లు పల్కె- సంత్రీతీర్థోడ.

మ॥ కిరుణాసాగర ! సత్యరక్షణపరా ! గాంధీర్య సారోజ్యలీ !
పరమ స్తుత్యచరిత్ర ! మిత్రకులభాస్వద్రత్న ! సీరోత్తమా !
చిరక్తిర్నిప్రియ ! సర్వసద్గుణ జయశ్శ్రీనిత్యసంశోభితా !
ధరణీజానుగతుండ నై యిటు నితాంతప్రీతి విచ్చేసితే !

క॥ వనికిన్ బ్రవాస మంపెనె ?
వనరుహదళనేత్ర ! కైక వసుధాపతి కా
దన లేక మిన్న కుండెనె ?
వనవాస మ్మొట్టొనర్ప వలెతివి ? దేవా !

తే॥గీ॥ జననిముచ్చటఁ దీర్ప రాజ్యం బొసంగి
వచ్చి తెంతయు నౌదార్యభరము మించ,
ప్రాజ్య మద్రాజ్యలక్ష్మీభరంబు పూని
బంటుగా నేలి నా సేవ పడయు మనఘ.

ఉ॥ నావుడు రామచంద్రుఁడు మనంబున మెచ్చి గుహుల వచించె నీ
పావన చిత్తవృత్తికి నపార ముదం బెడఁ గొంటి ; సంబఱో
నీవనవాస కాలమున నెన్నఁడుఁ బల్లెలఁ బట్టణంబులన్
నే పసియింప నంటి నవనీభర మేల ? వనీ నివాసికిన్.

మ॥ తరి నెట్టింపుము గంగ దాఁబడఁ బ్రభాతంబందు సౌమిత్రితో
ధరణీస్పృత్రికతోడఁ గేపట భరద్వాజుం గనంబోదు ; నా
తరఁమా లక్ష్మణమైత్రి సీరిట నిషాదశ్రేష్ఠ యీశ్వర యీ
సురకల్లోలినీతీరమందు నిలుతున్ సొసఁపై సంధ్యాసభల్.

కి॥ అని పల్కి గాంగజలముల
జననినుతుండు సంధ్యవార్చి సౌమిత్రి యొస
ర్చిన పల్లవ తల్పంబున
జనకజ చరణంబు లొత్త శయనించె వెనక.

కి॥ నిద్రావశు రాఘవు ని
ర్ణద్రత లక్ష్మణుండు గుహుండు నెఱిఁ గాంచిరి త
ద్భద్రగుణంబుల సంభ్రమ
ముద్రితులై చెప్పకొనుచు ముదితాస్కృతు లై.

శా॥ ప్రాతఃకాలమునందు రాఘవుండు నిద్రాముద్ర పోనాడి, తాఁ
జేరిఁప్రీతి సుమంత్రుఁ జేరి రథముం జేకొందుఁ బూ మృగబంధో
సేతాలక్ష్మణయుక్తుఁడై త్రిసప్తగజ సేవించి తత్తీర నం
బాతారణ్యముఁ జొచ్చె నంచెఱుగుమా ! సద్భక్తి నామాలుగెన్.

క॥ మా మువ్వుర మెఱిగితి మని
వేమాలు నమస్కరింపు విభునకుఁ గౌస
ల్యామాత కిలసుమిత్రకు
సేవం బడిగితి మటంచుఁ జెప్పుము సూతా !

క॥ ఈ రీతిఁ బంచి ప్లక్ష
క్షీరంబున జేడలు దాల్చు, జేడ్పడి సూతుం
“హో రామ ! కైక కోర్కెలు
పూరింపబడెనె” యంచుఁ పురపురి పొక్కెన్.

ఉ॥ అంత నిషాదరాజు దివిజాపగ దాటంగఁ దెప్పఁదెచ్చి భూ
కాంతుపదాబ్జము ల్లడిగె గాంగజలంబుల భక్తిమీఱ నొ
క్కింత ధరాపరాగమునునేడ్చెఱు బుచ్చుచు సోఁకి నెళ యే
కాంతగ మాటునోయనుచు గాఢభయాకులుండై న కై వడికొ.

తే॥గీ॥ జానకీ లక్ష్మణులతోడ జనవిభుండు
కలప మెక్కెను గుహుండు చుక్కానిఁ బూని
సహపుచును నాత్మిలీల గానంబు సేయఁ,
గ్రమ్ము కన్నీట సూతుండు రథముఁ ద్రిప్ప.

ఉ॥ అవ్వలి యొడ్డు సేరి ప్రణయంబున నావికు నిల్వఁ బంచి యా
మువ్వరు పాదచారు లయి మోదముతోడఁ గాఢా ప్రసంగముల్
ద్రవ్వచు నల్లనల్లన బభశ్రమ మొందక హృష్టచిత్తులై
యవ్వనసేమఁ గ్రుమ్మరిరి యాశ్రమభూములశోభఁ గాంచుచుకొ.

⇐ శ్రీరాముండు భరద్వాజుం గాంచుట ⇐

క॥ రాజీనాక్షుండు రాముండు
భూజాతయు లక్ష్మణుండు మును జనుదేరకొ
దాఁ జనె దర్శింప భర
ద్వాజుకొ రవిణ్ణ మహానివర్తబిడొకొ.

క॥ రామాగమంబు మదిలోఁ
గామించుచు నున్న మహానికాంతుం డతనికొ
బ్రేమంబునఁ బూజించియు
సేమం బారసి ముదంబుఁ జెందుచు సనియెకొ.

ఉ॥ కై నవరంబుఁ గోరుటయుఁ, గాననసీమల సంచరింప నీ
తాకమలాక్షి లక్ష్మణుండు తల్పరులై వెనువెంట రాఁగ నీ
రాకఁ దలంచుచుకొ మునిశరణ్యుడవై యవిజయ్యరాక్షసా
నీకముఁ ద్రుంతు వంచు నిటు నెమ్మిఁ బ్రతీక్షణ మే నొనర్చెదకొ.

కం॥ ఫలమూల సమృద్ధంబై
కలకూజితవిహగ రమ్య కమలాకర మై
కలభఘటాక్షర్ణంబై
యలరెడు నాచిత్రకూట మగు మీకిరనై .

తే॥గీ॥ అని భరద్వాజుఁ డానతి ననుజుతోడ
భార్యతో రాఘవుఁడు కొన్ని పయనములను
యిది యల్లన దర్శించెఁ జిత్రకూట
పర్వతమును బహురమ్య పాదపమ్ము.

చ॥ అలసమీరన ర్హిత లతాంతిమనోహరవృక్షవాటముఁ
జలజమరందపాన వివశభ్రమరస్వనయు క్తకాకముఁ
జలధరగర్జితశ్రవణజాత కుశూహలబద్ధి స్థూటముఁ
కలభఘటామహోగ్ర కరకంపిత కూటము చిత్రకూటముఁ.

తే॥గీ॥ సర్గశాల యొచ్చి యప్పర్వతమున
జనకజా లక్ష్మణులతోడ మరుకులుండు
ధర్మమటు రూపుఁ దాల్చి శ్రద్ధావిధులను
గూడి మునివృత్తి నున్నట్టి జాడ నుండె.

⇨ సుమంత్రుఁ డయోధ్యఁ జేరుట ⇨

సీ॥ కమలాఘ్నఁ డెడలిన గగనంబుపోలిక
దీప్తి దొలంగిన తేరితోడ,
హేషారవము వీడి యాడ్పుగాభులతోడఁ
బురమార్గమునుబట్టు హరులతోడ,
రాముపాదము లంటి రాక వెన్నవిలిన
మనముఁ దొలంగిన తనువుతోడ,
నృపదండనాథ మానీతదోషియొ నాఁగ
సాధ్వసనమ్ర శీర్షంబుతోడ,

తే||గీ|| పురముజేరె సుమంత్రుండు పురము జనులు
కాన కేగుట మాని రాఘవులు సీత
మఱి వచ్చి యని యాశం దెబలఁ నొచి
తద్ద యాశోపహతి విషాదంబు నొంద.

సీ|| “శూన్య రథంబుతో నొచ్చితి పుర మేల ?
ఆ ముప్పు కే”రిని యడుగువారు,
“భద్రుడా ! శ్రీరామభద్రుండు కుశలియే ?
యెట నిల్చె ?” సమాచార బ్రష్టించువారు,
“వనముల నెటు చరింపఁగఁ జాలుచున్నదో
భూత ?”, యని కేలిఁ బొందువారు,
“అగ్రజ సేవింప నడవి కేగిన ధన్యుఁ
జ్ఞెయిండె ?” నని ప్రశంసించువారు,

తే||గీ|| నై న జనులకుఁ దలనంపు నశ్రువారి
వశానముద్రయుఁ నగు సచూఢాసములుగ
నలనగతితోడ నగరి కయ్యంతరములు
దాటి యల్లన రాజసౌఖంబుఁ జేరె.

ఉ|| శూన్యరథంబుతోడ నొకసూతుండు వచ్చుట జేడ గాంచి సా
మాన్యజనంబుల్లు జనమాన్యులు కాన్పడ నేగిరాక్కొ ! త
ద్వన్య ఫలాహల నై నవి వర్తిలనేర్తురె ? సౌకుమార్య సౌ
జన్య నిధాను లెంతటి విషాదముఁ జెందెద రొక్కొ దైవమా !

క|| ఏగతి వనమున నిలిచిరా ?
యేగతి నను గ్రూరుఁ డనుచు నెగ్గాడిరా ? సూ
తా ! గహనాంత స్థలి సీ
తాజగమిని మెలంగు దైవ్యమున నెఱుఁ ?

కి॥ అను సృపతికి గంగా తట
మున రాముడు బీడలు దాల్చి మునికూపున భూ
తనయాసామిత్రులతో
ప్రణమిల్లి వచించినట్టి పల్కులు చెల్లున్.

శా॥ ఆకర్ణించి తదాన్య లెల్లరును హాహాకారపూర్వంబుగా
హాకిం బూనిరె ; కోసలాత్మజ మనఃకోభంబుతో భూపతిన్
ద్వీ కేయిం గను యీ వాటి కను లుల్కాత్మకాశ్రుచ్యుతైః
సితైః సార్చిషు హై లనుం గోజగు దివ్యై ల్నాగైః సాంకట్టగైః.

చం॥ కలగమనంబులకై వగపు కాయ్కొన నిల్పుగిరాకి కిన్నులకై
దొలగెడి యశ్రుబిందువుల దోంగి వివర్ణము లై నమోములకై
యొత్తుకై లెల్ల చెయ్యముల పొల్పు నొఱంగి హిమాంత పద్మసి
మలముల పోలి పెచ్చనటం గూయిం జొచ్చిరి మోక్షబోంట్లు నాన్.

క॥ కోసల శరణీపతిసుతి
యూసునఁ దపియించి కోసతేశున కినియెకై
చేసెతిఁ జేసి వగవం
గా సరియే కన్నుపొడిచి కరుణించినట్లున్.

ఉ॥ స్త్రీవశవ ర్తివై రఘుపతికై వనవాస మొనర్పఁ బుని యిం
క విధిఁ గుంచినేల ? హృదయేశ్వరితో ననపన్నవర్ష సా
ఖ్యావళిఁ దేలరాద ? రుచిరాస్యం దనుకొని దొఱంగి నిల్వ నా
జీవ మదంతి బెట్టిదము ? చేసెతిఁ గిల్చిషమెంతో ము న్నునన్.

శా॥ భూకాగమం డను గోసలాత్మజున “నే మున్నొక్కివో వేటకై
నొకాంతింబున నొంచి దోటివరి ట్టెయిన బాణహస్తంబున
నూకర్ణించితి గుంభపూరిణమాయుతిస్వసం, బంతిలో
నాకిర్ణాంత వికృప్త మార్గణము నేయన్, బృంహతి భ్రాంతిమై.

కం॥ చచ్చితిఁ దండ్రీ యని వా
 క్రుచ్చుట వినవచ్చె ; మదిని స్రుక్కుచుఁ జని నే
 సచ్చోట నేలఁ గూలిన
 సచ్చరితు మునీంద్రపుత్రు సాధువుఁ గంటినికొ.

శా॥ హా ! దై వంబ ! మదేశపుత్రులు పిపాసార్తుల్ జరాబాధితుల్
 వీదల్ చీకటలు తల్లిదండ్రు లెటులో ; వేరమ్ముమై నిల్లు న
 నే దుర్మార్గుడు కూనెసెనొ ? విగ్న ! యిట్లానె నీలీల ? యీ
 మీఁదన్ వృద్ధుల కేది దిక్కు ? కృష్ణో మేల్లెల్లు చేకూర్తునో.

తే॥గీ॥ అనుచు విలపించు మునిపుత్రు నరసి యంటి
 పాతకుడె నేసితిని గజభ్రాంతిలోడ ;
 దయను గాపాడు మనుచుఁ బాదములఁ బడితి ;
 కరుణ సమునిపుత్రుఁ డిక్కిరణిఁ బల్కె.

తే॥గీ॥ తెలియక శరమ్ము నేసెతి తలక నేల ?
 నృధులంధులు మత్పిరిల్ తృప్తితు లగుచు
 వేచియుందురు నాగాడి ; వేగె బోయి
 పలుకకయ యల్ల జల మిచ్చు ; భవ్యచరిత !

మ॥ జలముం గ్రోలి పిపాసఁ బాసినఁ గృపాస్వాతంబునకొ నాకధకొ
 గలయందెప్పి భవత్కుమారుడు సమస్కారం బొనర్చెకొ ధరా
 తలము నీ్వడి దివంబుఁ జేరు చని తత్త్వాదాబ్రముల్ నోకుమీ
 యలుగుం బుచ్చుము బాధకోర్వ ధరణీశా ! యంచుఁ దాఁ గుయ్యిడకొ.

కం॥ శరమును బెఱికితి ; మానియుఁ
 బరమపద మ్మందె ; జలముఁబట్టి తదుక్తకొ
 దరిఁ జేరితిఁ దత్ప్రతిరుల
 గర్భణాపాత్రులఁ గుమారగతమానసులకొ.

చ॥ పనములనన్వరబట్టి తమపట్టి మెలంగుట కాఁ దలంచి “యో
సదయ ! కుమార ! మారసదృశ స్తవనీయ శుభాంగ ! తెచ్చివే
యుదకము ; దప్పి కిడ్వడి ముహూర్త ము దేఁపగ నేచియుంటి ; మే
యది?” యన నర మిచ్చితిఁ ; దృష్టార్తులు గ్రోలిరి దప్పి నీరంగళ.

క॥ “తనయా ! వినయశసంధవు
ససయుండవు నెమ్మి భక్తి సల్పును మావఁ
నిను బిల్వ మాలుపల్కవు
కన లూనివివొక్క నేడు గణనీయగుణా !

చ॥ యిడు నెలుంగు రాల్పవఁగ నల్లనఁ బల్కి తి “గోపతేశ్వరుం
డను ; స్వగయారతికై శరణరాఁ నముల్ గొని కాచియుంటి ని
స్వసమన, పేయి యిప్పుది భవప్రియసూనుడు నీరు పట్టంగళ
ననకర్పింపహితం బునుచు భ్రాంతిని మార్గణ మేసి కూల్చితిన్.

శే॥గీ॥ పుత్రిభూతుకుడను దయఁ బ్రోవుఁ డనుచుఁ
బాదముల న్రాలిలిని శోకవశుఁడ నగుచు ;
పిసిగు లెలఁ బడ్డయాట్టు లావృద్ధ లొకట
నిలకు నొరగిరి సంజ్ఞావిహీను లగుచు.

శే॥గీ॥ కొంతవడి క్షణ మేల్కొనించి కొనుకుఁ దలంచి
తద్గుణంబుల నెన్నుచుఁ దల్లడిలుచు
పుత్రిశోకార్తి గుంది వాపోయి రంత
కఠిన పాపాణములకై నఁ గరుణ పొడను.

సీ॥ తల్లిదండ్రుల భక్తి తత్పరతను గొల్పు
కిరుణాభుండవు నివు గావె ? తనయ !
శమదమార్జవ సత్య శౌచ ధర్మంబులు
గలుగు సాధువ వీవుగావె ? తనయ !

మాతృభావన నన్య మహిళామణులఁ గాంచు

కడుధర్మరతి వీవు గావె ? తనయ !

సర్వభూతము లాత్మ సమములందుఁ దలంచు

ఘనశిశువుని వీవు గావె ? తనయ !

శ్లో॥ పట్టి ! మార్గణహతి నెంత బాధపడితి ?

ఎట్లు వినిగించిలో నుమ్ము నెంచికొనుచు ?

నన్దుణ్ణోత్తర ! నీకెట్లు కావనయ్యె ?

ధర్మసేవ ర్థి కిదియపో దగుఁగలమ్ము.

శ్లో॥ మాకు దిక్కేది యిగి నోనూనవేళ !

కొడుకులొక జచ్చునీ లగు కూర్పు చితిని

అనుచుఁ బ్రాణశోభి నెఱచుచు సగ్గుఁడెచ్చి

నక్షత్రానం జేసితిని మది కిరఁగుచుండు.

మ॥ చిత్తేనై కెక్కి - “మహీశ ! మా కడుపునం బిచ్చగతికై గట్టివే
సుతశోకింబుల బావనయ్యె నటా ! దీక్షాశీత ! పుణ్యార్థి దు
మ్మైతి మాదోలఁ బు చత్తు”వని యా వృద్ధుల్ శపింపంగ, స
స్మృతి హస్తాశ్రలు జాలువాఱు సతిమోదంబొంది నే బల్కితిన్ .

చ॥ వరముగదోచె నిద్రి ; సుతభాగ్యము గల్గదటంచు నిష్పృహన్
గరము తపింతు నిత్యమును ; గల్గుదు రాత్మజులంచు దోచె దు
స్తర సుతశోకభారమునఁ జూన శపిందుట ; శాప మీ క్రయన్
వరముగ మాత్రఁబో ! గరళసాన మ గౌషధ మై సపోలికిన్ .

క॥ అని తత్పదముల నంటితి

వనిలా ! తచ్చాసఁ గలము ప్రాప్తించె నిదే

తనయుల సల్వరలోన

గను మొక్కండై న నిచటఁ గలుగఁడు గానన్ .

కం॥ నను మూఱవేలు ? యిటు బ్రా
హ్మణశాపము గుహచవిచ్చె సతీగుర్భర్హు
కనుమిచ్చు దొడగె నుసురులు
తనువున నెలవులకుం దప్పె దమముం బర్యేక్ష.

శే॥ అనుచు నశ పేది కంపిల్లి యచనివిభుఁడు
రామ యనుచును దుఱిపిల్లి రాముకొఱకు
ముక్తిగరగాఁగో నేర్చి మూర్ఖుఁ గూరి
ప్రాణములఁ బాసె చతురుభభారకలన.

ఉ॥ “ఈ రఘుచక్రవర్తన ! మహారథ ! కోసలనాథ ! వృష్టి
దారినివై రింగహరణ ! దాననవీరులు వేల్పు పటిపై
పోరికి నెత్తినెచ్చిగోకొ ! పోయితి వెక్కటి వేరుపూపు
తీరునఁ గై గుప్తు న్నొనక వేరున నేగవుగాదె బల్లటకొ.

సీ॥ హా ! యశ్వ సేవయజ్ఞావబృహస్పతి
సరిపూతగాత్ర ! దేవమిమిత్ర !
హా ! నిర్జ్వాలద్ర సంప్రాధిత ! దుర్జయ
దానవజయసాంద్ర ! దశరథేంద్ర !
హా ! నందిబృందాయితామర్త్యసుందరీ
గీరిసుధాగారార్తిపూరిత !
హా ! సత్యసరిపాలనార్థవిప్రోషిత
సత్పుత్రి ! గణనీయ సచ్చరిత్ర !

శే॥గీ॥ కైకకిలుమంబుచే నింత గలిగె గానఁ
గాంతలరు నూడనొల్లని కరణి మమ్ము
వీడి దివమున కేగితి విబుధలోక
సుందరులు మెచ్చ నవిజేయ శూరగేయ !

తే॥గీ॥ రామ భరతుల కిటు వస రాజ్యదాస
 ఘలము లొసంగిన కై కేయి వరయుగమున
 కై కయును నెల్ల శుద్ధాంతకాంత లై చ్చి
 కానుషంగిక నై ధన్య మంది రనుచు.

ఉ॥ అంతిపురంబునం గలుగునంగనలెల్లరు గూయివెట్టుగాఁ
 కంతలఁ దోచి మగత్రులు నొప్పుని విల్చి తడుక్తి నుర్వరా
 కాంతుని నీచు పైలగుట గర్హమునం బదిలగఁనర్చి భూ
 కాంతున కొర్వ పై హినిమఖంబు లొనర్చ సుతుండు లేమిచేక.

చ॥ భరతుని దేరఁ గేకయ నృపాలునిపాలికి హతఁ బుచ్చినక
 బురములు గ్రామముల్ ననులు భూధరపంక్తులు నుత్తరించి స
 త్వరమునఁ గేకియాధిపుని పట్టణపీఠమున జరి కేకయ
 శ్వరుఁ గని మంత్రిసత్తములు పంచిన వై నముఁ దెల్ప నిఘ్నములన్.

నీ॥ సౌమిత్రి ఛరణజా సగౌరవఁడై రాముండు
 పరి పీడి యడవికిఁ బోయినట్లు,
 రక్షప్రగంఠ ప్రావృణుడై సంక్తి
 రధుండు మద్యమును ద్రావినట్లు,
 చూల దగ్ధాస్త్రీల కుటిల కాం యొకర్లు
 దశరథుఁ దలఁగట్టి తడవినట్లు,
 వేణీధరింబులు పివ్వడ దశరథు
 తరుణ లేడ్చుచు నేల దొలవినట్లు,

తే॥గీ॥ స్వప్నమునఁగాంచి భరతుండు భయముగదిరి
 లేచి శత్రుఘ్నుతో స్వప్నలీలఁ జెల్చి
 యడలుచుండంగ వినిచి దూతాగమంబు
 మానులుండు పోవఁబంచె సాకేతపురికి.

తే||గీ|| మొదలఁజూచిన దుస్స్వప్న భూరుహమున
నలరుపువుఁ బోల్కిఁ దోప దూతాగమంబు,
నడలు చిత్తముతో నల్ల సరదమెక్కి-
భరతుఁ డనుజన్మతోడను బయనమయ్యె.

ఉ|| హరిమరుచ్చల ధ్వజపటాంశులచంచల మైనమేనితోఁ
గొండెవారునంబుల జనంబున నించుమనఁప్రవృత్తితోఁ
దేరభ్రమించుకండ్లవలెఁ దేకునను నుడిగొన్న తాల్మితో
వీడిడియై హుటాహుటి విధేతిఁ గలుగు యోగ్య జేరఁగన్.

స|| తను జూచి వెనువెంటఁ దలవంచి విన్ననై
యోరచూపుల మిన్న పండువారు,
నిండెపో మూల మీవెత కంచు నొరులకుఁ
సాపవాదింబుగఁ జూపువారు,
రాజ్యలోభమున శ్రీరాముఁ గానకుఁ బుచ్చు
చెడిపె కొడుకిని మోము ముడుచువారు,
సామ్యరూపచ్ఛాయ సౌశీల్య మెఱిగించు
కిలుషహీనుఁ డటంచుఁ చలించువారు,

తే||గీ|| నై న పౌరులవృత్తమ్ము లరియలేకి
పురము కళిఁ బాయుటకు హేతు వరియలేకి
అనద నాదీనగతి నుండ నరయలేక
చింతఁ గలఁగుచుఁ దలకుచుఁ జేరె నగరు.

చ|| కినుఁగివి స్రక్షువు ల్లోరుగఁ గాంతి యొసర్తుకి మోము ఎంక ; హా
యనుచు మఱొక్కనాఁటి తను నారసి కూయిడఁ జొచ్చె ; గై కయీ
తనయుఁడు దానిమూలమును చిల్ప సమర్థుఁడు గాక కుంది తా
జననిని జూడఁ దెల్ల మగు సర్వమటంచును గైక మేడకున్.

కం॥ చనియెన్, గై కయుఁ దనయున్
గని యాదర ముట్టిపడఁగ గారాబముతోఁ
బెనవై చి మెడను భుజలత
లనియెను గుశలమ్మ తండ్రి ! యట నవ వగతోన్.

ఉ॥ “నాయన నన్ను బాసి యొకినాఁడును నొంటిగ నుండఁ జూడ ; నీ
వీయెడ నొంటినుంటి విడిచేల ? మహీవరుఁ డెందుఁ బోయె ; భ
ద్రాయితముార్చి రాఘవుఁడు దమ్ముఁడొ దానిను నీతితో సుఖ
శ్రీయుతుఁడె చు నుండునె ? నచింపు మదంబ ! ముదంబెనంగ”నాన్.

మ॥ దరహాసం బొనరించి కై నీ యనె “బుద్ధా!” సీస మేల్గోరి నే
వరయుగ్మంబును గోరికొంటి ; ధరణీభారంబు సీతిచ్చి రా
జ్యరమాశోభితుఁ జేసి సర్వ శుభసౌఖ్యశ్రీలఁ గై నేయ, శ్రీ
కరు రామున్ బదునాలుగేండ్లు వసలన్ గారించుచున్ నిల్వఁగాన్.

శే॥గీ॥ బానకీలక్ష్మీమలతోడఁ జనెను రామ
చంద్రుఁ డడవికి ; నిటులు రాజ్యంబు సేకుఁ
గై వన మృయ్యె ; దశరథ తొవరుండు
పుత్ర్యశోకార్తి నుసురుఁ గోల్పోయె” ననుచు.

కం॥ జనయిత్రి తెల్పు భరతుఁడు
విననోపక మూర్ఖు గ్రమ్మి పృథవిం బడియెన్
వనవాసం బన్నకు జీ
వననాశము తండ్రి కొనఁగ చాపం బగుటన్.

చం॥ రాసయము దేవీ ల్లగ్ని కి నె “హా ! కలనాశిని రాజ్యలుబ్ధవై
మునిజనవంద్యు రాఘవుని బుచ్చితి కానకుఁ, గోసతెశు నీ
వనము హరించితి యకట ! పాపము ! నీకోడుకంట ! రామ నే
వనమును మించునే ? ధరణీభారము దాల్చుట దుఃఖిదూరమే ?

శే॥గీ॥ పుష్పమాలికగా నెంచి భుజగకన్య
గళమునగ దాల్చుమోటకుకరణిఁ దగ్గడి
యునురుఁ దొఱఁగెను నీకునై ; యువతిరూప
మృత్యుదేవత నైతివా ! నృసుని మ్రింగ.

ఉ॥ రాముని సేవతోడ నహరాజిఁ జరింగగఁ బుచ్చిపోలే ? నీ
కేమి శలించె దాన ? శరణీశుని ప్రాణముఁ గొంటి విట్లు ; శ్రీ
రామ సదాబ్రహ్మచర్యమె బ్రహ్మపదం బని యెంతు ; జానకీ
రాములు లేని యూపురి యరణ్యము గాక పరంత ? చెప్పుచూ !

శే॥గీ॥ అగ్రజన్మని నెమ్మిమై ననుగమించు
లక్ష్మణుఁడొక్కడే శుభలక్షణుఁడు ;
ప్రాప్తి నాత్మీయసాపంబుఁబట్టి నీకుఁ
బట్టి నైతిని చెప్పుకోఁ బుట్టు సిగ్గు.

సీ॥ భువనవంశ్యుండు రాఘవుండు కాపలకేగెఁ
గై క నీవరములకతనఁ గాదె ?
దినకరకులసతి వసుల గ్రుమ్మరు నీత
కై క నీవరములకతనఁ గాదె ?
కౌసల్య సుతివియోగక్లేశహత యయ్యెఁ
గై క నీవరముల కతనఁగాదె ?
సత్యవాక్ష్మీరతుండు జనకుఁ డుసురువాసెఁ
గై క నీవరములకతనఁ గాదె ?

శే॥గీ॥ పరమసాపాత్ముఁ డని నన్ను బారులెల్ల
కడఁక దూఱుట కై క నీకతనఁ గాదె ?
భానువంశప్రశస్తియు భంగపడుట
కై క నీకోరుచరములకతనఁ గాదె ?

తే॥గీ॥ పాలమున్నీటిఁ బోలు నిత్యౌకుకులము
కైక నీచేత ఘోరసంకటము నొందె
పావకునిచేత సంశ్రితపాదపంబు
భస్మమొసరింపఁబడి రూపుఁ బొసినట్లు.

సీ॥ కాన కేగెనువేళ ఘనుడు రాఘవుడు, న
న్నేగతి మదిని నిందించెనొక్కొక్క !
అరుగువో పని కిసూర్యంపశ్య జానకి
యెంతగా నన్ను శపించెనొక్కొక్క !
రామప్రవాసమ్ము సౌమిత్రి గనలేక
యెట్లు నాయెడలఁ గోపించెనొక్కొక్క !
పత్నివియోగార్థిఁ బొక్కి కోసలరాజ
పత్ని యేగీతి వాపోయెనొక్కొక్క !

తే॥గీ॥ ఎంత కుందినో శుద్ధాంతకాంతలెల్ల ?
ఏవిధి తపించినో సుమిత్రావధూతి ?
పౌరు లేరీతిఁ దమలోన వగచినొక్కొక్క !
యెట్లు మదిలోనఁ దండ్రి దుఃఖించెనొక్కొక్క !

చ॥ దురితమొసర్చు నొక్కరుఁడు దూషణమొందు నొకండు దాన ; న
క్కరణి దూత్యురాల ! యిటు గల్గెను ద్విత్యుతి నాకు నింద ; యే
వెరపునఁ బాపి కొందు ? రఘువీరుఁడి కెట్లు ప్రసన్నుడౌను ? దు
స్తర పరివాదవార్ధి నెటు దాటగ జాలుదునొక్కొక్క ! దైవమా !”

క॥ అని కైక దూరి, కోసల
తనయన్ దర్శింప నేగి తత్పదములకున్
బ్రణమిల్లి దుఃఖతుఁ డయి
తనదోషము లేమిఁ దెల్పె దైవ్యముఁ దోషన్,

కం॥ కులగురు వసిష్ఠఁ గని భూ
తలపతికిఁ శాస్త్రదృష్ట ధర్మంబున న
వ్వలఁ బ్రేతకృత్య మొచరిచి
విలపించుచునుండె ; దుఃఖవివశుం డగుచుకొ.

చం॥ కొలువఁగవచ్చిరంత గురుకోవిదమంత్రిసుహృద్విజోత్తముల్
బలసినతత్పథక జతురవాక్యధనుండు వసిష్ఠఁ డిట్లనెక
“లలితగుణా ! గ్రహించి స్వకులక్రిమసంగతరాజ్యభారముకొ
జలధిచతుష్కవేష్టితవిశాలధరిత్రి భరింపు నెమ్మిమ్మై.

శే॥గీ॥ పాలకుఁడు లేమి రాజ్యంబు పాడువాఱు ;
పాఁడిపంటలు తలగును బాడి దక్కు ;
సతిధి సత్పదేవపురాజున మంతరించు ;
ననదలకు రక్షయొదవ”దటంచుఁ బల్కు.

శే॥గీ॥ గురునిపల్కుల సతఁడు చేకోకి పల్కె
“జ్యేష్ఠుడే రాజగుకొ గుణశ్రేష్ఠుఁ డగుటఁ ;
గులమునం దెన్నఁదెనియుఁ గల్గె నొక్కొక్క
పాడిదొఱఁగి కినిష్ఠుండు వసుధ గొనుట.

కం॥ దురితంబు గాదె యగ్రజఁ
దురుకాననభూమి నుండ నుగ్రీవతి నై
సిరినొంది సుఖము లొందుట
పరివే త్తృతిఁ బోలి సతిబాహ్యము గాదే !

కం॥ ఇది లోకనీతిబాహ్యం
చిది మానవధర్మదూర మిది తలఁపఁగిరా
దిది యుభయలోకనాశక
మిది యౌర్వఁగ వచ్చునట్లు కృతబుద్ధులకుకొ ?

చ॥ వనమున కేగి రాఘవుని బ్రార్థనచేసి ధరిత్రీ బ్రోవగా
వినియముతోడఁ దెత్తుఁ బృథివీభర మాతఁడు దక్క- సన్మృద జే
యనువునఁ బూసనేర్చు ? ధరికౌనె సుఖం ; బిదె యెల్లి వేకువకొ
జనియెద మాత్రిమంత్రిగఁరున్నెన్వజనావధిఁ గూడి కానకున్.

క॥ దయఁబూనుఁ డనిన గురు వి
స్మయమూనిరి ప్రకృతు ; లతఁడు జనసులతోడకొ
నయమొప్పఁ జెప్పి వేకువఁ
బయన మొనరించె నాప్త పౌరావళితోన్.

సీ॥ కడలు గ్రక్క-దలఁగా నడగొండలన్నిగోలు
కిరులతో నిజితిదిక్కిరులతోడ,
పవనజవస్పర్ధి భాస్త్రికహరులతో
హరిదశ్వహయజవాహరులతోడ,
గంధర్వనగర సంకాశ పావర్ణ ర
ధములతో గతిదిక్పథములతోడ,
సమరానివర్తన శౌర్య సన్నిత వీర
భటులతో జలకాలభటులతోడ,

శే॥గీ॥ సమధిగత వేదవేదాంతసారు లైన
బుధులతోడను విజితవిబుధులతోడఁ
గిదలె భరతుఁడు శ్రీరాము పదము లరయఁ
దిలఁపు లురియాడ మనమునఁ దాల్చి వీడ.

చ॥ అడవికి రాము నంపిన దురాత్ముడు వీనిని గన్న పాపముకొ
గడవఁ దరంబు గాదనుచు గాఢభయంబున నాత్మశీర్షముల్
బుడమికి పంచిన్లుగ్గు ఫలపూర్ణ భరానలశాలిమంజరుల్
వెడ నునిసిగ్గునం గనుచు విహ్వలుఁ డై చనుచుండె దీనతకొ.

సీ॥ ఆచంద్రతారార్కమైన భగీరథ
 ధరణీశు కర్తిపతాక యనగ,
 కపిల కోపజ్వాలికాదగ్ధసాగర
 త్రిదివాధిరోహనిశ్శ్రేణి యనగ
 కాలకంఠి పిశంగకాంతి రమ్యకపర్ణ
 దర్శనీయసితావతంస మనగ,
 దుగ్ధసాగ్రోరాశి ముగ్ధశుద్ధాంత ని
 తంబినీమణిహార తరళ మనగ,

శ్లో॥ పాతకల పాపపాశముల్ వాయుశేయ
 విశ్వనిర్మాత నిల్పు లవిత్ర మనగ,
 త్రికరణోద్భూత దోషముల్ వికిలపాచు
 గంగఁ బొడఁగాంచ భరితుండు కిలుషభంగ.

సీ॥ శేరిచక్రపుష్పాడ తీరె నిచ్చోటను
 దినమణికుంలుఁ డీట దిగఁగఁబోలు,
 పద్మశేఖలు గల్లు పవపద్మములతోడ
 లివె విభుండిట సంచరింపఁబోలు,
 ఆప్లూస మృదుపల్లవాస్తరణం బిది
 యినవంశ్యు డీటఁ బవ్వళింపఁబోలు,
 స్లక్ష్యవృక్షక్షీరభాజనం బియ్యది
 యిట తేడదు జడలు ధరింపఁబోలు,

శ్లో॥ కష్టము లెఱుంగఁ దగనియాఘనఁడు రాముఁ
 డవనిసులతోడ నిటు బన్నమందనొక్కొ- ?
 కటకటా ! యెట్టదుర్గతి గలిగెనొక్కొ ?
 పండఁ గాఁబోలు మత్పాపభార విట్లు.

కం॥ అని నెత నొందుచుఁ గుందుచు
జననులతోఁ జెప్పికొనుచు జనముఖ్యులతో
వినుతించుచు శ్రీరాముని
జనసంస్తుతుఁ డచట నిల్చె జాహ్నువి దాటన్.

కం॥ గంగాతటమున నిల్వఁ దు
రంగద్విపరధభటాళి రాముని మైమై
భంగింప నేగునటు భర
తుం గని యనె గుహఁడు క్రోధదుర్వారుండై .

శ్లో॥ తల్లి రాముని నని కంపఁ దనివిసనక
చంపుతెంపుని వచ్చిజే జనవశేణ్య !
తల్లి మించిన కొడు కంట తగుచు నిన్ను
ముందు కడుగిడఁబోకుము పొమ్ము మరలి.

కం॥ నామేన నునురు నిల్వఁగ
నీమేరయె గంగ దాట ? నిలు మిచ్చటనే,
రామార్థ మేల యరిగెదు ?
భూమిం జేకొంటి ! తృప్తి బొందఁగరాదే ?

ఉ॥ నావుడు మంత్రు లిట్లని రనారతరాఘవపాదపద్మసం
సేవయ గోరుధన్యుడు విశిష్టగుణోత్తరుఁ డాత్మమాత్మ దు
ర్భావనశోర్య కగ్రజుని గ్రమ్మరఁదెచ్చి మహీశుఁ జేయఁగాఁ
బోవుచునున్నవాడు కులఘత్తోడు పాప మెఱుంగఁ డన్నచోన్.

శ్లో॥ భక్తివశుఁడౌచు మ్రొక్కెను భరతు పాద
జలరుహంబుల కంత నిషాదరాజు ;
పరమపావనరఘురామపాదభక్తి
పూజ్యతను గొల్పుఁగాదె యపూర్వరీతి.

తే॥గీ॥ గంగ దాటించి తత్పురోగామి యగుచు,
గుహుండు కొనిపోయె సేవతోఁగూడ భరతు,
పరమసాసన మా భరద్వాజమాని
యూత్ర మోపాంతమునకు సాయాహ్నవేళ.

ఉ॥ వాఙి గజాదికంబుల నుపాంతమునకా నిలువంగఁజేసి, వి
భ్రాజితయోగ్యవేషమున బంధుసుహృద్గురుయుక్తులై భర
ద్వాజుని నూడఁబోయె, మునివర్యుండు ప్రేమచన్ముఖులై “పృ
థా ! జనకోటి గొల్వ నిటు లాశ్రమభూముల కేల వచ్చివే ?

తే॥గీ॥ రాజ్యము లభింప సత్ప్రజారంజకముగఁ
బాలనముచర్చ కీగతి వచ్చుచేల ?
అడవి నిమమలు గుడుచుచు బడుగుబాటి
రాముఁ డుండఁగఁ జూ పోపరాదొ కాక.”

కం॥ అన భరతుం డవిదితముగ
జనసేవతత్ఫరదురితసమభాగిని న
జననాథుఁ డునురు వాసెను
నని కేఁగెన నన్నఁడెచ్చి పట్టము గట్టక.

ఉ॥ నాయెడ దోషలేశము కనం దగ దన్న మునీంద్రుఁ డిట్లునుకొ
“నీ యనఘు ప్రవర్తనము నీ రఘురామ పదాఙ్గ భక్తియుకొ
నీ యనమాననీతియును నిచ్చేలు వీర ! తెఱుంగఁ గోరియే
పాయక యిట్లు పల్కితి భవత్సుగుణంబుల నే నెఱుంగనే ?

తే॥గీ॥ కామధేనువు పనిగొన్న కరణి నీకు
విందొనర్తును సేవతో నిందు నిలువు ;
మిష్ట మృష్టాన్నకలన సంతృప్తిఁబొంది
యరిగెదవుగాక చిత్రకూటాద్రి కెల్లి.”

తే॥గీ॥ అనెను మునిపల్కు-లకు నెదురాడనోడి
భరతుఁ డట నిల్చె సేనతో భక్తి నెఱంగి ;
అగ్నిసన్నిధిఁ జేరి సంయమివరుఁడు
ప్రార్థనముసేయఁ దత్తప్రబలముకలిమి.

సీ॥ శలభపుష్పకోరకి సల్లనంబులతోడ
ప్రమము లన్నియు సురద్రుహములయ్యె,
కలగఁగను భరితి కలహంసవలముతోఁ
గుల్య లన్నియు దిన్యకుల్యలయ్యె,
దధిస్తుతస్థలిఁ గమ్మతావు లీనుచుఁ బక్వి
షక్రసోపతి భోజ్యములు దనరె,
గంధర్వకామిని గానరివంబుతో
సప్సరోనాట్యంబు లత్తమిలై,

తే॥గీ॥ చలుచకిలునడములు పలిచప్పరములు
విమల గయ్యాసంబులు నెలసె నొకటి,
భరతుఁ డాఁచి సేనతో వై భవములఁ
వనిసి నేకన మాని వీక్షించుచుఁ గదలి.

చ॥ లలిత రిఘూద్వహాసితవలూహాకసంక్రమసామదేశమున్
జల దవసీసుతాంతరిదిజుల్ విశోభిత శృంగభాగమున్
విలసిత లక్ష్మణాశని గభీరవినాదితి దిక్కఁగ్రాహమున్
జలధరమృకూట ముపశాంతినిశాటము చిత్రకూటమున్.

తే॥గీ॥ కాంచి శత్రుఘ్నుతో హర్షకలితుఁ డగుచుఁ
బల్కె- సీవనభూములు పావనములు
సునిజనావాసములు ధర్మబోషణములు
నిద్రపుంజాయ నిచ్చు వనీరుహములు.

ఉ॥ అల్లగ సోమధామము సజానశ్చంద్ర సముపరిన్, జానక
సల్లభు జోడఁజెల్పు మనవంతుడు బర్హిడుసట్లు దోచు ; సు
స్థుల్ల సరోరుహశ్శుం డిట భూతనయానుజయున్ దోచు రిం
తొల్లచు నుండఁబోలు నిట సేసల నిల్పుము ప్రందువాయఁగన్.

తే॥గీ॥ భీతి నొందక చాటక వెడదకన్ను
గవల విప్పార్చి మృగములు కలయఁచుచు,
గాలితెల్లపుల పోడలు గానిపచ్చు
కేరితిమి యాశ్రమోపాంతసేమ సనుజ !.

చ॥ అని యంట పై న్యమున్ నిలిపి యాత్మకు వారు మానియుఖ్యులన్
జనుల నెంటఁగొందు జనుసంతోషుల నొందు నెడ వానినె
సనుసేవేషు రాఘవుని, బాధ్యులనున్ భరింపెనాజు
చ్చని ముదురాఘ్రమూలఁ బరిచయలకొరిక మున్నచాక్షులన్.

క॥ నామిత్రి నెలియఁ జెప్పెను
రామునకున్ భరితురాక ; రాఘవుఁ డెంతిన్
సేమం బరియుచు భరింతు నా
ధామయనయనాపిలోకిరిప్పితిఁ జేసిన్.

శా॥ అన్నా ! యంచును గైకయీసుతుఁడు పాదాగ్రమునన్ వ్రాలె ; లే
నన్నా ! కింతయేల ? తండ్రి సుఖదేవ యంచున్ గరాగ్రములన్
సన్నాహులునఁ గ్రుచ్చియెత్తె రిఘువికనావమి తఱిగోదరున్ ;
గన్నిటన్ భరితుఁడు రామపదయుగ్మం బోలలార్చెన్ వెనన్.

క॥ తమ్ముని పై న్యము చూడఁగఁ
గ్రమ్మెన్ గన్నీరు రాముఁకనుగెన ; నిలలో
నిమ్ముగ నొత్తులకడ దుః
ఖ మ్ముప్పొంగును భరింపఁగాని నిధంబై .

చం॥ కరికరద్విర్బ బాహువులఁ గొంగిట జేరిచి తమ్ముఁగట్టఁ, ద
 చ్చిరమును ముద్దుగొంచు రఘుశేఖరుఁ డీగె వియోగజాతదు
 ర్భరహృదయాత్రి ; పుణ్యపరిపాకము చేబడినట్లు బంధులఁ
 గురువుల మంత్రులం గనెను గోర్కెలు కెవ్వనఁ గ్రేళ్లువాఁడఁగఁ.

తే॥గీ॥ తేటి సోదరు లుచితోపచార విధులఁ
 బూజ యొనరించి రిమ్ములఁ బూజ్యపదుల ;
 వర్ష రుంఝానిలాది నివర్తనమున
 వసుధ సక్రమవర్తనఁ బరగుగాదె !

కం॥ అల్లన భరతుఁడు శోసల
 వల్లభ మృతించెల్వె ; రామభద్రుఁడు సీతా
 పల్లవపాణియు లక్ష్మణుఁ
 డుల్లంబుల నధిక శోక మొందిరి యొకటఁగఁ.

తే॥గీ॥ కలఁతఁ బోనాడి సెలయేట జలకమాడి
 దశరథేశుని దన్నిరి తర్పణముల ;
 ఇంగుదీఫల పిణ్యాక మేర్పరించి
 పంక్తిరఘునకుఁ దీర్చిరి పైతృకముల.

ఉ॥ మాతృజనమ్ముతో ననుజమండలితో గురుపారరాజితో
 భూతనుజాతతో విబుధపుంగవుపోలికఁ గొల్వొత్తిరి, వి
 ఖ్యాత యశస్కుఁడౌ రఘువరాన్వయుఁ డాశ్రమభూమి నిల్వ, సం
 ప్రీతి వసిష్ఠుఁ డిట్లు రఘువీరునితో ననె ధర్మపద్ధతిఁ.

కం॥ రామా ! యభినవ జలద
 శ్యామా ! సుగుణాభిరామ ! జననుతనామా !
 శ్రీమహితదివ్యధామా !
 మా మనవిని జిత్తగించి ఘముఁ గృపఁగనుమా !

సీ॥ కాసల్య దశరథత్మానేతృ భార్యలం
 దగ్రపత్నీత్వంబు నందెఁగానఁ ;
 దత్తనూజుండవు ధర్మాత్మ ! సామ్రాజ్య
 పట్టంబు గైకొన వలఁతి వీవు ;
 పట్టాభిషేకంబు భంగం బొనర్చెను
 గైక నిన్నుడవికిఁ గడఁక నంపి,
 పుత్రార్థి మృతిఁబొందె భూకాంతుఁ ; డుర్వర
 పరిపాలకుడు లేక పాడువాఁడె ;

శే॥గీ॥ భ్రాతృదాయమ్ము గొనుటని పాన మనుచు,
 వసుధఁ బాలింప నొల్లక భరణుఁ డిట్లు
 నిన్ను బ్రార్థించి రాజుగా నిలువఁ గోరి
 నచ్చె సైన్యంబుతోఁ జొరవరులతోడ.

క॥ కైకయుఁ బశ్చాత్తాపము
 చేకొని నిను వేడవచ్చె ; స్థిరసంప్రీతిఁ
 సాకేతపురికి రమ్మి
 త్వొకుకులాచార మిద్ది సదమలచరితా !

ఉ॥ నాపుడు లేతనవ్వు వననంబున వింతమెఱుంగు నీన సె
 తావిభుఁ డిట్లుపల్కు. “భరతా ! జనశాంతుఁడు నీకు మేదిని
 బావనకాననానని నాకు విభాగ మొనర్చి యిచ్చె ; ధా
 త్రీవిభవంబు చేకొని భరింపుము నే నీకు కాన నిల్చెద.”

శే॥గీ॥ దాని కిట్లనె భరతుఁ డుదారశఙ్గితి
 “తల్లికతమున నే నట గ్రుల్లియుంటి
 నుచ్చి పోనాడ నేల ? నీ కచ్చమైన
 భక్తి పచరింతుఁ గొమ్ము భూభాగ మార్య !

మ॥ కలుషం బిండుకలేడు నానలన నై త్వాకేక ! నే రాజ్యమున్
గలనై నన్ మదిగోర, ఘోరమని భూకన్యానమేతంబుగా
నిలువన్ నిన్నిటను బుచ్చు ; భక్తి నలంకరింపి పాదముల్ గొల్వఁగా
గలనే ? ధర్మవిరుద్ధవర్తనము లీకాంతస్థనంశంబునన్.

శ్లో॥ తల్లి పేరానదొనఁ గింత దాపురించె ;
క్షమ యొనర్చుము ; క్షమఁ బూని కవలగమ్ము
ప్రకృతివర్గ మొనర్చు సీతార్థము
గొమ్ము ; కోపలభరణి చేకొమ్ము రామ !”

శ్లో॥ అనవు డిట్లను రఘురాముఁ డున్నాఁడోక
ప్రేమను దప్పఁ బయెడ లేదు భరత !
క్షేప నిచ్చెడుదో గోడఁ నేకయోగుఁ
జాత్రు కాపిత్రునిగు రాజ్య మవనిపఱిని.

శ్లో॥ దాని కౌననె మనతండ్రి దశరథుడు
దానినే కోడఁ గై కి నత్సంబుసుమ్ము !
జనకు సత్యోక్తి నిల్పుట చనదె మనకు
సత్యమును మించుధర్మంబు జగతిఁ గలదె ?

ఉ॥ బాసయొచ్చితిన్ “నవసివై ఖగింహం జతుర్దశాబ్దముల్
వాసమొనర్తుఁ గాన ; జనవాసము లెయ్యెడమెట్ట”నంచు ; వి
శ్వాస గురుత్వముల్ ప్రకృతివర్గము నిల్పునె బాసఁ దప్ప ; నీ
వే నకలార్వి గావుము మహిపతి శాసన మెన్ని తమ్ముడా !

క॥ పదునాలుగేండ్లు వనముల
నదమలమతి సంచరించి చనుడెంచి ధరన్
ముదమునఁ బూనెద నిశ్చయ
మిది ; యాప్తులతోడఁ బురికి నేగుము వత్సా !

ఉ॥ గావ్రను కై కయిసునుఁ డవగభాచూకులుఁ డై నదిగె నీ
తావర ! రాజ్యభారమును దాల్చి నమిద్దుడఁ గాను ; నెమ్మిమైఁ
దానకపాకయుగ్మము ముదగులునఁ గొల్చుచు నుండు నిగదు నా
సేవలఁ గొమ్ము లక్ష్మణునిసేవలఁబోల్చి- నటన్న నవ్వచుకొ.

శే॥గీ॥ తిగిడియాన యలగుస్యమ్ము ; దానిమీఁద
మామకాజ్ఞయుఁ గల దిది మాన నగునె /
సత్యధర్మానుశాసన మయపాన
బద్ధులము గాదె / వత్సి ! మా ద్వలుక కెల్లు ?

శే॥గీ॥ అనంగ శ్రీరామునకు నెను రాడనోడి
బాలికుడ రాజ్య మూనంగిఁ జూలఁ గాన
సర్వలోకై కరక్షణక్షమ భవన్తు
గద్వయ్యుత్తర సాదుకాద్యయము నిమ్ము.

ఉ॥ సాదుకలఁ ధరావలయభారవహమ్ములుగా నొనర్చి నే
సాదరబుద్ధిలోడఁ బరిచర్య లొనర్చుచుఁ గింకరుండ నై
మోదముతోఁ న్విదాగమనముకొ మదిఁ గోరుచు న్యాసభూత మా
భూదయితక భరింతు వని భూసుత లక్ష్మణుఁ డోమునట్లుగకొ.

శే॥గీ॥ అవధి యెడిసిన నుసులుపై నాసవీడి
వీతిహోత్రముఖంబుని వేల్చు నాదు
దేహ మనిపల్క- నెల్ల రుదీర్ణ సౌమ్య
వాక్కులను మెచ్చి రా ధర్మపరునిభక్తి.

సీ॥ కలశాభిక్తస్యకాకరపద్మసంగుప్త
పద్మరాగాఖ్యసేవధు లనంగ,
మాని హృద్దోపురమధ్యవిద్యోతిత
పావనరత్నదీపంబు లనంగ

అభ్రగంగాప్రవాహప్రభవాయతి

రత్నభూధర ిఖరమ్ములనగ,

భక్తిమానసతమఃపటల నివారణ

తరుణార్క-మండల ద్వంద్వ మనగ,

శే||గీ|| పరగు నిజపాదపద్మమల్ పట్టితోడంగ

బరమపావనమూర్తులై నరలు నాత్మ

పానుకాద్యయ మిచ్చె నిశ్వాకుకులుడు

భరతుఁ డౌదలఁ దాల్చ నసారభక్తి.

ఉ|| పెన్నిధి చేతఁబడ్డ నిజుపేద విధంబున మోదమంది యో

యన్న! మహాప్రసాదము త్వదంఘ్రిధృతామలరత్నపాదుకల్

గ్రన్ననఁ దాల్చఁ గాల్పడితి; గల్గె ననుత్తమపుణ్యలాభ మా

పన్నశరణ్య! యింద్రపదవై భవ మైనను గీనిపాటియే?

క|| అని భక్తిపరవశుండై

కనులన్ హర్షాశ్రులహరి కాల్యలుగట్టన్

జనవినుతుఁ డాడఁ దొడఁగె

దనతలఁ దత్పాదుకలను ధరియించి వెనక.

ఉ|| “తమ్ముడ సంతసం బలరెఁ దాల్చుము మేదిని నాకు మాటు ని

త్యమ్ముగ నీదురాజ్యమున నవ్యయసంపద నిల్చుఁగాక పో

పొ మ్మిక శాంతచిత్తమునఁ బూర్పుము రాజ్యము పాదుకాద్యయి

గ్రమ్మట వత్తు నేనచిరకాలములో జనకాజ్ఞ తీఱఁగె.”

క|| అని రాముఁ డనుప జననీ

మునిగణములతోడఁ బారముఖ్యులతోడ

చనె సైన్యభరముతోడ

గనుగవ నానందబాశ్రుకణములు గొరలె.

కం॥ చనిచని సందిగ్రామం

బున నిల్చి వసిష్టమానిముఖ్యులతోడఁ

జనసుతుడు పల్కె వసులఁ

మునివృత్తిని నిల్పు రామభూవిభుఁ డకితః !

ఉ॥ పాపము గాదె యగ్రజుడు నన్యశలంబుల సేనునిల్పుచుఁ

దాపనవృత్తి నుండ నృపనైభవ మొందుట నాకు ; నే నయో

ధ్యాపురి నిల్వినోపను ; జహాసముల్ శిరియించి చాదుకా

రోపితరాజ్యభారము భవత్ప్రముఖుల్ గొనియాడఁ దాల్పుచుఁ.

కం॥ సందిగ్రామంబున నే

నుందుఁ ; బురి కేగఁ డనుచు నున్వేజనులఁ

గొండల మందుచు వీడ్కొని

యందే వసియించె సగ్రజానుకృతీచ్చఁ.

ఉ॥ కాంససంహార రఘుకాంసునిపానుక లుంచి వాహసి

సంచివారిరాజ సదృశం బభిషేకిమొనర్చి యల్ల ని

శ్చించల భక్తఁ గోశిబలసంపదలం దలియంగఁ జెప్పుచున్

శ్రాంచితధర్మశ్చిత్తైర్విరాజ్య మొనర్చుచు బంబునోలికఁ.

శ్లో॥ కింగమూలంబు నినుచు సల్క లుచుగట్ట

జేడలుదాలించి స్థండిలశాయి యగుదు

మాత్రిపాపాపశాంతి కిమందఘోర

తిపము సల్పెదనట్లు లా ధన్యుఁ డెలరు.

కం॥ అనుచు సయోధ్యాకాండము

వినిపింపఁగఁ గవలు రామవిభుఁ డామీదఁ

ముని యెట్లుపల్కె రామా

యణవృత్తం బెటుఁగఁజెప్పఁజా ! యని యడుగఁ.

ఉ॥ సారగభీరవాగ్విభవ ! సర్వజగన్నుతిభాగ్న సోమ-గ్రామ
హరివిశేషసద్గుణసమార్జితచావనస్తర్జితాగ్రామ !
చారుకృపాంతరంగ ! బుధసంశ్రయశోభితస్యాగ్రామైభవా !
ధీరజనాభిసందితసుధీవిభవా ! భవపాదభావనా !

క॥ అనఘాత్మ ! సత్యనిరతా !
యనవద్యపవిత్రచరిత ! యకలుషవేషా !
విసయవివేకనిధానా !
జనసన్నతపుణ్యకర్త ! సదమలమూర్తీ !

స్వగీర్వాణీ॥ మానసియార్థసన్మాస నిత్యోత్సవా !
దాసధర్మక్రియానిత్యవైభవా !
శ్రీ నృసింహాంభో సంతేనాశ్చోదయా !
మానవిత్తోజ్జ్వలా ! మాత్మదేశసియా !

గద్య॥ ఇద శ్రీమత్కా-శ్యపగోత్రపనిత సుగ్రహ్మణ్యపూర్తి
బుధజననిధేయ వేంకిటసుబ్రహ్మణ్యనామధేయ
ప్రణీతంబై నశ్రీరఘురామచరిత్రంబునందు
అయోధ్యాకాండము.

శ్రీ రఘురామ చరిత్రము

అ ర జ్ఞా కాం డ ము

కి॥ శ్రీ సుందరమాంబికాసుతి
యూచకజన కల్పశౌఖి ; నుమూర్త్యుక ! ధీ
రోచితభవ్యచరిత్రా !
నాచందయమితుల్య ! స్వామిభాబు ! నయాభా !

శే॥గీ॥ లావణ్యరంపుము కుశలపు లనలికి కను
బలుకఁ గొడఁగిరి యిటు రామభద్రుఁడొకఁడు
మంత్రి సామంత మునిజన మాన్యు లెల్ల
హర్ష పరివశు లై తన్మయత్వి మంద.

ఉ॥ సానుబంధై రఘూద్వనూఁడు జానకీబోధై బ్రహ్మచారిత్వై
కాననభూమిఁ గ్రుమ్మరుచుఁ గౌశుకియై కలమూలన్వృత్తియై
చూసవనంశవల్లభులు మాన్యులు వార్ధకమందు దాంసుతై
పూనెతుతాపసవ్రతముపొల్పు వహించెను యౌవనంబునకొ.

మ॥ ఒకనాఁ డామనువంశవర్ధనుఁడు సీతోరుస్థలీన్యస్త మ
స్తకుంఢై యాశ్రమభూమి భూరుహతలచ్ఛాయకొ నిదాఘూర్తి మే
చకరిత్తుం బస నిద్రనొందఁగఁ దురాషాఙ్జాతికాకమ్ము జా
నకి బాహ్వంతరసేమ తుండమున సందారించె ముగ్ధాత్మమై.

ఉ॥ మేల్కొని రాముఁ డాగ్రహము మీఱ నిషేకమునేయ, నెయ్యెడకొ
గాల్కొనసక వెన్దివిలి కాకము నాకులపాటు వెట్టఁగా
నూల్కొనుభీతి వాయసము నొచ్చుచు రామున కేకనేత్రముకొ
కుల్కముగా నొసంగి నృపుశూరత మెచ్చుచుఁ బోయె నిచ్చేమై.

సీ॥ పృథనాగి జేంద్రసంపడితంబులు వన
 స్వతులు జన్యంబున సైస్యముట్లు,
 సైన్యాశ్వఖురిపురిసంచూర్ణితము వనీ
 తలము దుష్టాశ్మచే ధర్మముట్లు,
 రిభచక్రచంక్రమక్రిమనాశితము వనా
 హారము వ్యసనిచే యశమునట్లు,
 కారిషదుర్గంధకలుషేతి మృగుగాలి
 లోలాత్ముచే భద్రశేలముట్లు.

తే॥గీ॥ బౌరముఖులు తమనిల్చుచట్లు లెఱిగి
 రాకహాకల నిచ్చేలు రాయిడింతు
 రనుచుఁ దచ్చిత్రకూటంబు నవల నిడిచే
 రాముఁ ఁనుజనితో ధరాప్రభవతోడ.

తే॥గీ॥ వారికి మ్రోస కాత్తైబరగు నినిఁడు
 సాటియగు నస దక్షిణాసెను జరించె ;
 నాశ్రమమునుండి నేటొక్క యాశ్రమంబుఁ
 జొచ్చి లద్వన్యభూముల శోభగనుచు.

కి॥ కాకుండువెంటఁ జనునీ
 తాకమలాక్షియుఁ దన ర్చెఁ దిగినూహింపన్
 గై కేయి నిశేధాజ్ఞలఁ
 జేకోకయ రాజ్యలక్ష్మి నేవించు నుగన్.

సీ॥ మెయిదీవజగి గ్రమ్ముపెదిసిభాగమ్ము
 స్వర్ణభూధరసాను సామ్యమొంద,
 అడుగుఁదమ్ములకాంతి సడరినధర యెల్లఁ
 గురువిండిమణిభూమిగరిమ దాల్చు,

గ్రీగిగిగి తగ్గిలు క్రేవఁ గ్రమ్మినచోఁగి
హరిగిలమణివేదిగిగి మెఱయ,
చిలుసప్తవెన్నెలతరంగ లూనినతావు
ముత్యాలఁగాలులనురువు సూపఁ,

శే॥గీ॥ గరతలమ్ముల నునుఁగాంతి పరఁగుధరణి
విద్రుమలతానికుంజంబువిధము వోఁపఁ,
గానమునకుఁ గ్రొంగ్రొత్త కలిమి గూర్చి
సంచరించును సిరిఁబోలె జనకజాత.

సీ॥ కడఁగఁమై నడఁరెడుకార్చిచ్చు తనయగఁ
జేడి వెట్టకయమున్న శాంతిసొందె,
జెడి మ్రోడులై యున్న భవగుహఁగులుగూడఁ
గను పండువొనరింప నలఁ దాల్చె,
నిలువెల్లఁ బుప్పించి యభికులమ్ములు గ్రమ్మఁ
దరులతాళి సుగంధభరము నించె,
శలసంపదల వనస్పతులు పూర్ణంబు లై
ద్విజకులాశ్రయము లై పెంపుగొల్చె,

శే॥గీ॥ అధిక సత్త్వంబు లలఁతుల నలఁచేవయ్యె
వినయసౌహార్ద శాంతముల్ విస్తరిల్లె
జానకీలక్ష్మణులతోడ జనవిభండు
కడఁగి చొచ్చినమాత్ర నక్కానమున.

ఉ॥ అత్రి మహానుగీశ్వరుని యాశ్రమభూమిని జేరె తేఁడు సౌ
మిత్రి ధరాసుతల్ ముదముమీఱఁగఁదోఁ జనుదేఱు, సోగతా
నేత్రము లార్చి నిల్చి హరిణీకుల మాయతచాపు లై ననే
మాత్రముభీతి లే కరయ మంజులసౌమ్యశుభాత్మహాపముల్.

ఉ॥ అదరపూర్వోముగ మహాముని స్వాగతమిచ్చి యర్హ్యపా
ద్యాదులఁ బూజనల్పి జనకాత్మజ కాత్మమృగాక్షిఁ జూసి “న
మోదమూఁగోడ నాస్థవిర పుణ్యపత్రివ్రతఁ జూడఁగొమ్ము ని
త్యోదయ మంగళం ?గు నను త్తమభాగ్యము గల్గు” నావుడున్.

సీ॥ భాగీరథీవారిఁ శాపదూర నొసర్చి
పరిపూతఁజేసిన భవ్యచరిత,
ద్వాదశవాగ్ని కావగ్రహంబు శమింప
గంగఁ గల్పించివగరితమిన్న,
మూడగంబులకెల్ల మొదటివేల్పులఁ బసి
పాపలంజేయు ప్రపంచమూత,
సాగ్యోపతల్లి కాశాపోషహత మైన
భువనంబుఁ గాదినపుణ్యశీల,

తే॥గీ॥ శారదాభార్గవీకై లజాత లల్ల
వేడఁ బతిభిక్షి వెట్టినవినుతసుగుఁ
సర్వోక్తాభినందితాపూర్వమహిమ
గేయ ననసూయ సీత వీక్షించె భక్తి.

క॥ అనసూయాసతి ధరణి
తనయన్ మన్నించి నెమ్మి తక్కి - త్తింగా
గనుపాఁబుసంగరాగము
వినుతదుకూలద్యయమ్ముఁ బ్రీతి నొసంగెన్.

తే॥గీ॥ సహజనుందరగాత్రి యూజనకపుత్రి
చెన్నుగాంచెఁ బతివ్రతాశ్రీఁ దనర్చి,
అత్రిమునిపత్ని యిచ్చినయంగరాగ
మహిమఁ దగ్ధాత్రశోభ వేమడుగు లెచ్చె.

శే||గీ|| అత్రిముసికన్ సెలవంది యాన్తపుండు
జలదమాలిక జొచ్చడి చంద్రుడనంగ
దండకారణ్యభూసుల గరియఁ జొచ్చె
మేదిన్పుత్తితోన్ పొమ్మిత్తితోన్.

మత్తకోకిలము|| కంటిజెప్పలు గాచుకై వడి త్తొయోత్తము లర్థి వా
ల్లంటి నేమరువానుండక గాచు చన్వనిఁ గ్రుమ్మరక
మింటఁగప్పెడికాఱుమ బ్బన మేనికాంతిఁ దలిర్చుచుక
గింటకాయితొడైన పైఁత్యుడఁ గానవచ్చు నభంగులక.

ఉ|| నానవప్రపాతముల భంగ మెఱుంగని కైలమట్లు నం
ధ్యామయాభ్రమట్లు కపిశాకృతిఁ బొల్చి విరాధదానవుం
డఁ సురమాయఁ జూసి, సుగుణాధ్యుల మోసమొనర్చి, జానకి
గాసిలఁజేసి యెంగలువ గంధగజం బలు కొందుఁజోవఁగ.

ఉ|| శూరనరేణ్యు లాన్మసతిసూనులు రాక్షసుబాహుయుగ్మముకై
దారుణ ఖడ్గధారలవిదాతిముం బొనరించి మూర్ధముకై
గ్రూరశరంబులం చునిమి కోల్తలఁ గూల్చిరి ; పర్వతైత్యుం
హరికథావిధానమున కిద్ది వినాయకపూజయో యనక.

కం|| మనుజులకుఁ జంపి యీక్రియ
వనితానుజయు క్తుఁ జౌచు వసుధాచరుడనక
వసభూములందుఁ దిరుగుచుఁ
గనె నొక్క- సరోవరింబుఁ గివనయంగుక.

కం|| వీణామృదంగరవయుత
గానామృత మాతృకాకగర్భోద్గత మై
వీనుల విందుగ వినగా
దానికిఁ గారణము ముచులు తగఁ దెల్పి రిటుల్.

ఉ॥ “మూర్ఖు మెకంబులం గలసి పూరిమెసంగుచు మాంగకర్తి సం
పన్నతపం బొసర్ప, సురవల్లభుఁ డెత్తివభీతి నప్పరః
సన్నతగాత్రులం బనిచె సంయమభంగ మొసర్ప, మాని యా
యన్నులమిన్న లకొ నలచి యాత్మకళత్రములం బొసర్పుచుకొ.

శే॥గీ॥ పరిణతాత్మీయసత్తపోబలముకలిమి
సౌధపంక్తుల నిర్మించి సరసిలోన
వేల్పుజవరాండ్రు గూడి యేవేళ నుండు ;
సురవధూగానరస మిద్ది తరణివంశ్య !

క॥ పంచాక్షర మను కొల నిది
యంగితిగూణ ! చిత్తగింపు” మన హర్షరసో
గంనిత హృదయాంబుజుఁ డై
కాంచుచుఁ నమ్మునిగి మ్రొక్కి కడచె వినీతికొ.

క॥ శరభంగాశ్రమమున కా
సురభంగవిధానక్షతుభగూణు లగుదా
శరభులు ధరణీతనయా
పరివృతు లై యరుగ దానిపార్శ్వముసందుకొ.

నీ॥ బాలాతపప్రభాభాసమానం బై న
రమణీయసౌవర్ణ్యరథముతోడ,
శుకపక్షిగర్భభాసురహరి త్తమకాంతి
పరిపూర్ణ వరచిత్రహరులతోడ,
మొగుడువాఱని తమ్మిపూగేకులను బోలు
ననిమేష మావేయికునులతోడ,
దాసవీగర్భవిద్రావతోజ్జ్వలవజ్ర
ధారణోదార హస్తమ్ముతోడ,

తే॥గీ॥ ననని ఎంటకి యూకి నమంద నిల్చి
దేవవిభుఁ డాముసంగ్రహి దివ్యలోకి
మునకు విచ్చేయఁ బ్రార్థించి యిసుకలీళు
నాగమముడల్పి సెలవంది యరిగ దినికి.

ఉ॥ రాముని లక్ష్మణుల జనకరాజసుతల ముని పూజనల్పి సు
త్రామనిరాకఁజెల్పి కృతరామనవర్యక మాట ధన్య మా
స్వామిగాఁబ్రయస్థి హుతహవ్యసహంగున వేల్చి దివ్యశే
తోమహానియమూర్తి యయి వొచ్చె దివంబు విమానచారి యై.

క॥ అదోహుఁ బాసి రాఘవుఁ
డిచ్చెమయిం జనచి సుమహిమాద్రులఁ గలగుం
నిచ్చెలు సతాయుకుం దై
పొచ్చునులే కయ్యయోధ్యులతోలఁ జరిగెనె.

స॥ సప్తాశ్వమండలసన్నిభక్తకాన్త
స్మిష్ట వర్తించు నేయునురుం,
జ్వలితి రావకిచతుష్క-ముమగ్ధమున నండఁ
ననము సాధించు నేష్టనిర్త,
చుమరాంగినామందిహాసాబకిలలలఁ
గలఁగఁ దేన్వనిధై ర్యకిలముకిలలు,
లేటిమై కినుమముల్పేటునొప్పలఁ బావు
నే నై ప్రికిండు మాలఁ బూనుకేల,

తే॥గీ॥ లక్ష్మి యమినర్మల గ నె సుతీక్ష్ణాభిగానుఁ,
బడఁతితోడముతో రామభద్రుఁడరిగి;
జానకజాని నుచితోపచారవిధులఁ
బూజయెసరించ సుత సమ్మని నెరుడు.

తే॥గీ॥ దండకావాసు లాతపోధనులు చేరి,
 వైత్య సంజాతబాధ లంతంతఁ దెప్పి,
 ప్రార్థనముఁ జేయ నవానిఁ బాయఁ జేయ
 మునులఁ గావంగ రాముండు పునఁ బ్రతీన.

కం॥ అమ్ముని వీక్షాని రాముండు
 తమ్మునితో నీతతోడఁ దగ నన్వనులన్
 గ్రుమ్మరుచుఁ దరులతానిచ
 యమ్ములఁ గనుపండు కొప్ప నరియును నొకటన్.

సీ॥ వాతాసతనుసమిద్భారంబు దహియిగా
 వవవహ్ని దేవతపోధనుని ఁడంబు,
 సప్తసాధోరాణి జలసముచ్చయము నా
 చమనించు నేమునీశ్వరుమృగంబు,
 నాకేశతాదృప్తసహుషభంజక మేమ
 శోగ్రతపోధను హుత్యుగంబు,
 వినునిధి మునుముట్టు వింశ్యశృంగింబుల
 నవనిఁ బట్టించు నేయనఘానాట్టి,

శే॥గీ॥ ఆవిలీభూతసర్వజ్ఞతాఘములను
 దేర్చుకతకఫలంబు దేదీప్తరూపు,
 పరమదుర్దంతశేజస్కు- బ్రహ్మనిత్యు
 సతితరస్తుత్యు దర్శించె నయ్యగస్తు.

తే॥గీ॥ రాఘవులరాక మెచ్చి యర్ఘ్యం బొసంగి
 దివిజపన్నతకీతి నాతిధ్య మిచ్చి
 జనకపుత్రిక నుచితోపచారివిధులఁ
 దనుప నాత్మకశత్రుంబుఁ బనిచె మాని.

కం॥ భూపతి యనుజ్ఞఁ గొని యా
భూపుష్పి తపఃకృశాంగిఁ బుణ్యసముద్రన్
లోపాముద్రన్ గాంచె న
మాపన్నపతివ్రతామహత్త్వసముద్రన్.

శే॥గీ॥ కమలబాంధవుతో నుమాకాంతతోత
భర్తవెనువెంట నెమ్మిమ్మె పనికి నల్గు
ధరణిజాతకుఁ గులసతీధర్మములను
దెలిపి పూజించె మునివత్ని చెలిమికలిమి.

శా॥ పాతివ్రత్య మహాప్రభావఖని లోపాముద్ర పూజంపఁ ద
త్పితాసాధ్వీ పతిసతామహిమ హెచ్చెన్ విష్ణుసాదాబ్రసం
జాతస్వధుని కై వశీర్షతలవాసం బంది లోకత్రయీ
పూతంబై నటు పాననత్వమును సంపూజ్యత్వమున్ మించఁగన్.

శే॥గీ॥ పంచవటి నిల్వఁదగు నవి పంచి నాము
నైంద్రచాపం బొసంగ వింధ్యాద్రిదిమనుఁ
డనుటతో సీతతోఁగూడి యచటి కేఁగి
పర్ణశాల వసించె నిత్యోకుకులుఁడు.

సీ॥ జలకేళి నవరించుచెలుపు గాంతురు కొంత
గోదావరీనరిత్యూలములను,
ఘష్పాపచయములఁ బ్రోద్దుపూర్తురు గొంత
పంచవళీవనప్రాంతములను,
ఆతిపబాధల నవనయింతురు గొంత
సంస్థిగ్ధ పాదపచ్చాయలందు
అలసటమెయి నిద్ర లొలయుదు గొకకొంత
పక్వపళ్లొటజాభ్యంతరముల,

తే॥గీ॥ అద్రీసానువులందు వయాళివెడలి
కేళి సల్పుదు రొకకొంత లీలమెఱయ,
జానకీరాము లటఁ బరస్పరముగూడి
దివ్యసౌఖ్యాభితరంగలఁ దేలియాడి.

తే॥గీ॥ పరమపావన సన్మనీశ్వరులగోస్థి
సతిధనతార్కరములు దేవతార్చనములు
పూర్ణ హర్ష ముతోఁ జేసి ప్రాప్తువుచ్చ
నేగె వనవాసకాల మొక్కింత దక్క.

⇐ శూర్పణఖాభంగము ⇐

సీ॥ సంకల్పసంభవచాపవల్లి యనంగఁ
మెలికొంగిరుకాంతిమేనితోడ,
సమదపఃస్వప్నయసముదయంబులఁ బోలు
కత్తచోయ నిమగ్నంగకరులతోడ,
చెంగావి చివురుల జగిసంపుఁ దులకంచు
పాణిపాదాంబుజద్వయముతోడ,
కిలహంసకులములగతుల నంకల దిన్దు
కమనీయవిభ్రమగతులతోడ,

తే॥గీ॥ అఖిలజగముల గెలువంగ ససమశరదు
సంతరించిన యాటవశరమునాఁగ
పరమసుందరదివ్యరూపంబుదాల్చి
శూర్పణఖవచ్చె నెలమి నవ్చోటి కొకట.

చం॥ మనసిజతుల్యరూపు మధుమాధవదర్శను రాముఁ జూచి, రా
వణుచెలియల్ మనోజశరబాధిత యై ధృతిదూలిచేరి శూ
ర్పణఖ పరిగ్రహింపు మని ప్రార్థనచేసె విలజ్జ జానక
ననరుహనేత్ర సన్నిధిని; వాముడు కాముఁడు లజ్జ నిల్పునే ?

తే॥గీ॥ దానవాంగన మదనాగ్నితప్త యగుచు
రామశుభదీర్ఘభుజయుగాశ్రయముఁ గోరె
మంచువేసఁగియెండల మఱిఁగి చిలువ
చెలువ చల్లనిగందంపుఁజెట్టునట్లు.

తే॥గీ॥ మాతృభావనతో నన్యమానవతులఁ
గాంచుపూతచరిత్రుఁ డాఘుఁడు రాముఁ
డసురకాంతాభిలాషహతి యెసంగ
సరసగతిఁ బల్కె మృదులహాసంబుతోడ.

కం॥ దారసహితుండ నబలా !
తారాపతిత్వముఋఁడు తమ్ముఁడువాఁడో !
సారసనేత్ర ! వరింపుము
తారుణ్యలంబుఁ గాంచఁ దగు నీ కచటన్ .

ఉ॥ నాపుడుఁ జుప్పనాతి మదనప్రతిబాధిత గాన లక్ష్మణున్
భూవిభునాజ్ఞఁ జేరి తనపోడిమితెల్పి వరింపఁ గోరె; నీ
తావిభుఁ గోరుకాంత తనతల్లియకా మది నెంచి యాతఁ డీ
రావణచెల్లెలిగనఁడు ; రాఘవు లెన్నఁడుఁ బాడిఁ దప్పిచే.

తే॥గీ॥ ఉభయకూలంబు లిటునటు నొరసి పాటు
నిమ్నగను బోలి రాక్షసి నియతిలేక
రామలక్ష్మణులను గోరి రాయించు
మదననిర్భిన్నయై లజ్జ మాఁనువడఁగ.

ఉ॥ కామవశాత్మ యశాదనుజకామినిఁ జూచి హసించె నీత ; త
తోమలహాసమాత్రమునఁ గోపముఁ జెందెను జుప్పనాతి; శాం
తామలవారిరాశి యమృతాంశుకరాళిఁగలంగినట్టు; తే
భామ సమానలండు సగుఁబాటున కోర్చును మానహీన యై.

తే॥గీ॥ ఇంతయెల్లిద మైతినే ? యేను మగువ !
యచిరమునఁ గాంచెదవు మందహాసఫలము ;
హరిణి శార్దూలి నుల్లస మాణి నెమ్మి
నుసులు నిల్పంగనోపునే యుర్వి నెందు ?”

చం॥ అని తనపేరికిం దగుభయంకరరూపము దాల్చు, కంత ని
స్వసమును జంబుకారవముభాతిగ మారెను భీతిఁ గొల్పుచున్ ;
ననజనభాషీ యిట్లసురభామగ మాటుట గాంచి యెంతయున్
మనమున విస్మయంఁడిరి మాన్యులు భానుకులప్రగీపకల్.

తే॥గీ॥ అడలుచిత్తంబుతో సీత యాత్మవిభుని
కొంగిటంజేరి సురిగెను గనులుమోడ్చి,
జానకీగాత్రదృఢపరిష్వంగ సుఖముఁ
జూజగొని మోడ్చెగనుదోయి చొక్కి యతఁడు.

ఉ॥ జానకిఁ బట్టనయ్యెడ నిశాచరి యుద్యతహస్త యైన రా
మానులఁ డాత్మభుక్తమున నమ్మనుజాశనికర్ణనానమున్
లూనమొనర్చె ; దొల్లి జనలోచనభీషణరూప కయ్యెడన్
మే నతిభీషణం బగుచు మించె వికర్ణవినాసభీమ మై.

తే॥గీ॥ రాగభంగంబుఁ గోపాన్ని రగులఁజేయ
జ్వలిత మయ్యెను దత్కోద్రవహ్ని కర్ణ
నాసికాచ్ఛేదపరిభవనవ్యదుఃఖ
కలన, వ్రణమున తొరంబు చిలికినట్లు.

తే॥గీ॥ వంశపర్వోపమిత పర్వభాగములను
వక్రనఖముల సంకుశభ్రాంతిఁ గొలుపు
చటులహస్తాంగుళమునఁ దర్జన మొనర్చె
నసురభామిని యంబరమందు నిల్చి.

ఉ॥ నానయుఁ గ్రోధమేఁపఁగ ననంతజనంబున నేఁగి తజ్జన
స్థాననివాసు లై సఖరదానవముఖులకెల్ల రాఘవా
నూనసమా త్తతత్పరిభవోదిత చూతనదై త్యధిక్కుతిఁ
దానవిశెల్ప బెక్కుచును దక్కుచే ముక్కిఁడిపల్కుదోపఁగఁ.

⇐ ఖరదూషణాది సంహారము ⇐

క॥ శూర్పణఖా వికృతాకృతిఁ
గార్వ్యాము పరిభవంపుగాధయుఁ డెలియన్
సర్పి ర్భూతాగ్నులట్టులు
నర్వోద్ధతి మండి రెంతో తద్దానపులున్.

తే॥గీ॥ ఆ నిశాచరి పురికొల్ప నతిరయముగ
దనుజసైన్యాధిపులు చతుర్దశసహస్ర
సంఖ్యరత్నోబలంబుతోఁ జనిరి రామ
చంద్రు నుక్కడఁగింపఁగాఁ జేలము పూని.

మ॥ వికృతాకారను మున్నుఁజెట్టుకొని యువ్వినాధుపై కేఁగుటే
సకలోర్వీస్థలిభావి రాత్రిచరనాశ మ్మెల్ల రూపించు దు
శ్శకునంబయ్యెను ; వారి కయ్యెడ వినాసత్వం బకర్ణత్వముఁ
వికలాంఘ్రిత్వ మబాహుకంఠతయు భావిఁ బ్రాజ్ఞసంభావ్యమై.

తే॥గీ॥ ఉద్యతాయుధు లై దైత్యయోధవరులు
తన్ను గవియుటఁ దెలిసి భూదయితుఁ డల్ల
సజ్జితాయతచాపలక్ష్మణులయందు
జయరమావనిదుహితృరక్షణము నిల్పె॥

ఉ॥ పెక్కురు శత్రుసాణు లతిభీకరదైత్యులు రాము నొక్కనిన్
గ్రక్కునఁజుట్టుముట్టి బహుకార్యకముక్తశరాళిఁ గప్పినన్
దక్కకలక్ష్మ్యశుద్ధి లఘుతాయుతమార్గణరాజి నింపి తా
నెక్కటి యయ్య నిల్చి నృపుఁ డేడ్డెఱ నందఱ కన్నిరూపు లై.

తే॥గీ॥ దుర్జనుఁ డొనర్చు నాత్మసందూషణమ్ము
 సజ్జనుఁడు సైఁపనట్టు లిత్తోనకులుఁడు
 రణదురాసదు మత్తు మాషణుని సైఁప
 కుజ్జ్వలాశుగముల గప్పి యోర్చిచంప.

తే॥గీ॥ కార్మకత్యక్తసందీప్తఖరతరాశు
 గములపా లొనరించి యాఖరుని జంపి
 శరపరంపరఁ బరపి యాజనవిభుండు
 త్రిశీరు విశిరస్కు నొనరించె గీర్తి మెలయ.

సీ॥ మాణీరముననుండి బాణంబు చేకొంట
 తివిరి చాపమున సంధించుకొనుట
 కర్ణాంతముగ గుణాశర్వం బొనర్చుట
 కడునిశ్చలముగ లక్ష్యంబు గనుట,
 గుడునువారుట విల్లు బెడినంపుటడిదముల్
 వజ్రనిస్వసముతోఁ బాటుచుంట,
 తుతదేహు లై రాత్రిచరులు కొండలఁ బోలి
 వికృతరూపంబులఁ బృథివిఁ బడుట,

తే॥గీ॥ క్రమముగా జరిగిన నొక్కకాలమందె
 జరిగినట్టులుదోచెఁ గౌశలమువేర్చి
 యాతుధానుల ప్రాణమ్ము లాశుగములు
 కంకగృధ్రాదు లెల్ల రక్తంబుఁ గ్రోల.

క॥ ఆ మనుజుశనసైన్యము
 రామశరోత్క్లృత్త కంధరం బగుకతనన్
 భూమిన్ గబంధములు ద
 క్షేమియు నిలువంగనోప దీక్షింపంగన్.

తే॥గీ॥ బాణవర్షంబు పఱపు నై త్వోకునతను
యుద్ధమొనరింపఁ జేసి యాయోధనమున
రాత్రిచరనన నిదించె గ్రద్దఱక్క-
నీడ నతిదీర్ఘ శాశ్వతనిద్ర గూరి.

క॥ ఖరదూషణాదు లెల్లరు
సరవరు బాణాగ్నిఘోల నయింప నిశా
చరి చుప్పనాతి యొక్కఁజె
సురనైరికి వేగునెట్టువొప్పన మిగిలెక.

ఉ॥ లంకకుఁ గాఢి కొల్వునఁ జలంబున రావఁని నిందఁజేసి “ని
శృంక ఖరాద్దెత్తుల సజయుల రాముఁడు కూలనేసి నక-
గొంకక కిర్ణనాసమును గోసి విరూప నొసర్చి రాక్షసా
తంక మొసర్చె ; నిద్రి కిడుస్త్రము గాదొకొ యన్న చూడుమా !

సీ॥ మల్లి మొగ్గలచోలు మఱిపింపఁగాఁ జాలు
కొనలుదేఱిన దంతకుట్టులములు,
కెం నోయచివురులఁ గేలినేయఁ గడంగు
నాతామ్రపక్వబింబాధరంబు
కల్కి-బి త్రటిలేడిగమిచూపులకు నొడ్డి
గాఁబోలుననఁ దోచుకల్కి-చూపు,
కిలహంసలకు గతిగారవం బెఱిగించు
మదనాగసమధీరమందగతులు,

తే॥గీ॥ ఖేటితక్కలనునుచోయ నీర్థవేణి
కనకకాంతులఁ దులకించుగాత్రయస్త్రి,
గల్గి మదనాస్త్రమన నొప్పుకలికిమిన్న
తద్రఘూత్రముభామ సౌందర్యసేమ.

తే॥గీ॥ సకలభువనైకసార మాజలజనయసః,
బత్నిగాఁ గొన్నవానిదే భాగ్య మన్న,
దాని తేఁ బూని నీ కిది తగు నటంచు
భంగమొందితి ని”ట్లని పల్కె-ఁ గల్లె.

చ॥ మొఱకుండనంబు శోల్లి పెనుమోహము మీఁదను సర్వదిగ్జయ
స్ఫురితపరాక్రమం బనల సోదరిపొందిన భంగపాలు, ను
ర్భర ఖరిదూషణాదివధ, గ్రమ్మి మనుబుఁ గలంపఁగా నిశా
చరపతి కోపవేగమున జ్ఞానవిహీనత నొండఁ గ్రక్క-నన్.

తే॥గీ॥ జనపతి యొనర్చునాజనస్థానవధము,
సనుఁగుఁడెలియలినిగ్రహం బరసి యసర
ప్రిజగతీ జయశోభితాత్మీయమూర్ధ
దశక మరిసాదహరి మట్లు దలంచె నాత్మి.

ఉ॥ ఏచినరోపవహ్ని మలిహారు నొసర్ప మదాంధవృత్తి మా
రీచుని శరీ జానక హరింపఁగఁ దోడ్పడఁ గోఁ నెమ్మి ; దం
ష్ట్రాదయభీషణారగ్గణామణికై చెయి చాచునట్లు దో
షాచరకాశరాత్రి మహిమత నెఱుంగఁడు మృత్యుకస్యగా.

క॥ మారీచుఁ డనియె “బాల
స్త్రా ! రాముఁడు గాధిపట్టి జన్మముగావక
భోరక జనిచూచితిఁ ద
ద్వీరత్వము వ్రజసారథిమూ ముర్విక.

తే॥గీ॥ తప్పచను పాశిపాశంబు, దండధరుని
దండమును, వ్రజవ్రజంబు, దప్ప దెపుడు
రామబాణం బమోఘంబు ప్రాణవాయు
పుల గ్రసించు విషాభీలభుజగమ్లు.

ఉ॥ లీలగ నేసె రాముడు శీలీముఖ మొక్కటి తొల్లి దాన నేఁ
దూలితి దూదిపోల్కి బహుదూరము నిల్వంగలేక ; వార్ధిలో
హేలగ ముంచియెత్తె ; ధరణీశుని గెల్వంగఁ జాలు దెట్లు ? నేఁ
గాలుని ప్రోలికేఁగు కడగండ్లను గాంచి నివృత్తి నొందితిఁ.

క॥ అదిమొదలుగ రేఘాదిక
పదములు కర్ణములఁ బడ్డ భయవిహ్వలతఁ
గుదురొందదు నా చిత్తము
మొద లియ్యది మానివృత్తిఁ బూనుట కనఘా !

క॥ ఒక్కముహూర్తములోపల
నెక్కటికయ్యంబునం జనేశ్వరుఁ యొకటఁ
జక్కడచె యాతుఁధానుల
నుక్కునఁ బదునాటువేల యోధాగ్రణులఁ.

మ॥ తరమే మర్జ్యుల కిట్లు మూర్తమున దై త్యవ్రాతముం ద్రుం ? శ్రీ
హరియే రాక్షసవీరులం దునుమ రామాకారుఁ డై పుట్టి యే
ద్వైట సీరీతి నుపక్రమించె; మహిపుత్రిం దెచ్చి తఱోధవ
హ్ని రగుల్పం దగ దెల్లరక్కసులకుం జే టాను లంకేశ్వరా !

చ॥ అనవుడు పంక్తికంధరుఁ డహా ! యిదియేటివిభీతి ? రామునిం
గన వెఱవేల యేఁ గలుగ ? గానమె వీరుల మున్ను ? దండకా
వనిఁ జొఱఁబాటి సోదరి నవాచ్యవిధంబున భంగపుచ్చి దూ
షణముఖదైత్యులం దునుమఁ జాలమి దోఁపఁగ మిన్నకుందునే ?

శా॥ కాంతానన్నిధి మత్సహోదరిని న్యక్కారింప నెట్లోర్తు ? ద
త్కాంతందెచ్చి పరాభవించు నిదియే కార్యమ్ము ; లె మ్మిగతిన్
స్వాంతంబందును నిశ్చయించితి ; వికల్పంబే ? దేవేంద్రు దు
ర్దాంతప్రక్రియఁ గీడుపుచ్చితిమి శ్రీరామున్ నిరోధింపమే ?

కం|| మన మూరకున్న దనుజులఁ
దునుముట దొఱంగునె యతండు ? దుర్బలుఁ డై నన్
జనునే యొప్పరికింపన్
ఋణ రోగ విరోధిబలము వృద్ధింబొందన్.

చం|| ఎదురుగనిల్చి జన్యమున నేడ్డెఱ నొంప నసాధ్యమేని యీ
బెదరుట యేల ? హేమమృగవేషముఁ బూని చరింపు జానకీ
మదవతి యగ్రభూమి; సతిమాటల వెన్నొను బట్ట రాముఁ ; డీ
వదె యిదె చిక్కునట్లు వివినాంతరమం దలయింపు మాయచేన్.

తే||గీ|| అంతట జనకపుత్రిక నపహరించి
లంకకుం డెత్తు ; జానకీపంకజాక్షిఁ
బాసి రాముండు కృశియించు బహుళపక్ష
మందు రోహిణిఁ బాయు శశాంకునట్లు.

కం|| ఈగతి వై రముఁ దీర్తు
రాగదె యన నియ్యకొనియె ; రథగతులై వా
రేగిరి పంచవటీవన
భాగమున కఖిలభూతభయహేతువు లై .

కం|| పంచవటీ ప్రాంతంబున
పంచన మారీచుఁ డొక్క స్వర్ణమృగం బై
పోంచుచు దాటుచు నటునిటుఁ
గాంచుచు సీతేశునమ్ముఖమునకు వచ్చెన్.

సీ|| తమ్మికెంపులతీరు తలిరుటాకులసౌరు
పగడంపుజిగిసొంపు పదము లలర,
పసుపునిగ్గులఁ దేలు పసిడితఱ్ఱుల మీఱు
మెయిదీవ క్రొమ్మించుమెఱుంగు లీన,

మగతాలపై నీల మొగి నమర్చిన లీల
వెడదకన్నులదోయి బెడఁగు సూప,
వచ్చేతాగమి గూర్చి పట్టునట్టిలు పొల్చు
చిటుపచ్చనునుదోఁక చెదరుచుండ,

తే॥గీ॥ కలికిబి త్తరిలేడి యై పాలుపుఁ జూసి
పూరి మూర్కొని యత్తైత్తి పాటఁజూచి
బెగ్గడిలి చొకళించుచుఁ బిఱిఁదిఁగనుచు
పుడిమిపుట్టువు నలరించె బొలసుఁదిండి.

ఉ॥ బంగరులేడి గాంచి నవపద్మదళాయతనేత్ర సీత, రా
ముం గని దీనిఁబట్టుడు ప్రమోదము నొందును శేకయీసుతుం
డుం గడు మెత్తు రత్తలు, కుడుంగములం జూటబాటకుండ సా
రంగముఁ దెం డయోధ్యకును గ్రమ్మటిపోద మొక్కేడు నిండఁగఁ.

తే॥గీ॥ అనెడు ప్రేయసికోర్కె కాదనఁగలేక
ధనువు తూణీరమును దాల్చి ధరణివిభుఁడు
లేడి వెన్నంటి చనె ; విధిలీల గాదె
మాయ దాఁటించుపరుఁ డిటు మాయఁ బడుట.

సీ॥ పులుమేసి నెమరుచుఁ బూఁబొదరిండ్లలో
నలసట వాయంగ నిలిచినట్లు ;
కాలి తడిసి నేలఁ గలుగు గమ్మనితావి
మూర్కొని కను లటమోడ్చినట్లు,
బెగడుగుడిచి నిండువెఱఁ గ్రేళ్లువాఱుచు
నడ నిల్చి పిఱిది కీఠించినట్లు,
దవ్వుదవ్వుల నిల్చి తనమేనికంఠూతిఁ
గొనకొమ్ములను గోణకొన్న యట్లు ;

తే॥గీ॥ చెంగటమెలంగునట్టులు చేయిదప్పి
పాటినట్టులు నేమరుపాటఁ బట్ట
ననువు దొఱకొన్నయట్టులు ననువుదప్పి
చన్నయటుపోవు బంగరువన్నెమెకము.

క॥ ఈరీతిగ నలయించుచు
మారీచుఁడు ద్రోహచింత మాయానటనఁ
దూరం బొకర్నించుచుఁ
గాఱించె వనాంతరమునఁ గాకుత్స్థకులున్.

తే॥గీ॥ మృగముఁ బ్రాణంబుతోఁబట్టుమెలపు దొఱఁగి
తూపు గురిచూచి వడినేయఁ దొరలి పుడమి
నుసురు వాయుచుఁ గూ యిడె నసుర “హా ! ధ
రాతినూజాత ! లక్ష్మణ ! రారె” యనుచు.

క॥ మెక మిట్టు లుసురు వాయుచు
వికృతాసురరూప మొంది బిగ్గట నీతా
సుకుమారగాత్రి లక్ష్మణు
నొకటన్ బేర్కొనఁగ రాముఁ డోడుచు నుండన్.

క॥ డాక స్పదరుచు వరభుల
కేకలతోఁ గూడి కలుగు కీ డెఱిగింపన్
గాకుత్స్థకులుఁడు తనమది
ప్రేకనగా మరలుచుండె వివశతనుండె.

⇨ సీతాపహరణము ⇨

శా॥ మారీచుం డటు రామబాణనిహతిం బ్రాణంబులం బాయుచున్
శ్రీరామార్ధరవంబుగాఁగఁ బిలువన్ సీతన్ సుమిత్రాత్మజున్,
నారీరత్నము సీత లక్ష్మణుని “నన్నా ! సోదరుం డార్తుఁ డై
సీరాకన్ మదిఁగోరి కుయ్యెడఁడి గంట ! వేగఁ దోడ్పావవే !

ఉ॥ ఎన్నఁడు నిట్టివై న్యమున నేరిని గావఁగ నెల్లు వెట్టఁ డా
పన్నశరణ్యఁ డీవిధిని వంతలఁ గుండుట కేమిహేతువో
యన్న ! త్వదగ్రజాతునిభయం బెడలింపఁగఁ దోడుసూపి, నా
మన్నన లంది, కాఱడవి మ్రగ్గుటకున్ ఫల మొందు మియ్యెడన్.

క॥ అనవుడు లక్ష్మణుఁ డిట్లను
విను మంబా ! పదియునాల్గువేపురు దనుజుల్
క్షణమాత్రనిహతు లై రే
ఘనుచే నమ్మేటి కెదురు గలదే పోరన్.

ఉ॥ నమ్ముము రాముఁ డాజి పదునాల్గుజగంబులు నొక్కమొత్తమై
గ్రమ్మిన గెల్వనోపు ; మునికంటకుఁ డా దనుజుం డెవండా తా
నిమ్మొయిఁ గూయినెట్టి నిను నీక్రియ నెవ్వగఁ గూర్చనెంచె ; శో
కమ్మును బొంద నేల ? రఘుకాంతుఁడు ప్రాకృతమర్త్యమాత్రుఁడే.

క॥ అన నీతావనితామణి,
కనలూని సుమిత్రపట్టిఁ గాఱులు పదతొ
వనితలు యుక్తాయుక్తముఁ
గననేర్తురె ? కోపశోకకలుషిత లై నక.

క॥ బలునారసంపుములుకుల
వలనుగఁ జెవి నాటుపోటుపల్కుల కోపక
దల గాక లక్ష్మణుం డట
నిలువం జాలకయు, బోవ నేరక యంతక.

సీ॥ రామాజ్ఞ తలఁదాల్చి రక్షకై యటనిల్వ
ధరణిజ మదిఁ దప్పఁ దలఁచు నేమొ ?
రమణి నెక్కటి వీడి రామరక్షణకేగ
నవమతి గా నాతఁ డరయు నేమొ ?

ఒంటిమై వని వీడ నుర్వీజఁ దొలిపగ
 తెంచి దానవులు బాధింతురేమొ ?
 తనయాజ్ఞ పెడఁద్రోసి తరలి వచ్చుట కాత్మ
 నిసకులేశుండు గోపించు నేమొ ?

తే॥గీ॥ యనుచు నుయ్యెల లూఁగెడిమనముతోడ,
 నరుగఁ జాలక యట నిల్వ ననువుఁ గాక,
 తడఁబడుచు నెట్టకేలకు ధరణిపుత్రి
 వీడి సామిత్రి చనె రఘువీరుఁ గనఁగ.

సీ॥ అంసదేశంబున నజినోత్తరీయంబు
 కటితటంబునఁ గావికచ్చపంబు,
 అపసవ్యకరమున నాషాఢదండంబు
 స్ఫటికాక్షమాలిక సవ్యసాణి
 పల్లవారుణజటాపటలమ్ము లొడల
 గొడుగు పావలజోడునడుగుదోయి
 బడుగుదేహంబున భస్మానులేపంబు
 శ్రవణంబులను రుదురాకపోగు

తే॥గీ॥ లలర యతిరూప మూని దై త్యాధిపుండు
 రామలక్ష్మణవిరహితాశ్రమముఁ జొచ్చె
 గోముఖవ్యాఘ్ర మనుచు నికుంజభూమి
 డాఁగి వసదేవతలు భీతిఁ దోఁగి చూడ.

సీ॥ స్వాగతసత్క్రియాచరణం బొనర్చుచో
 సామ్యేతరాకారసరణిఁ దోఁచె
 పాద్యోపచారంబు పచరింపఁ బోవుచోఁ
 గుహనాస్వరూపంబు గోచరించె

అర్హణీయత నెంచి యర్హ్యంబొసంగువోఁ
జటుల నై కాగ్రహస్తత యెలర్చె
సదమలాచమనోపచారం బొనర్చువో
దశముఖాభీలగాత్రంబుఁ దోఁచె

తే॥గీ॥ దైత్యుఁ డీతఁడు యతి గాఁడు దరికిఁ జేరఁ
దగ దనుచు నల్ల నిజమన స్తన్నత్వ మొకట
దెల్పఁ దొడఁగెను ; నైన సందేహ ముడిగి
యతిథిఁ దన్నుట విధిగాన నవనిజాత.

మ॥ యతికిఁబోలె తపోధనోచితసపర్యల్ చేయఁ బూనంగ, దు
ర్మతి యాదైత్యుఁడు దేవమందిరలసన్మందారదామంబు నిం
దితపూయామిషబుద్ధి వేసి గొనుభాతిం బల్మిఁ గొంపోయె భూ
సుత నాత్మీయ బలాభిధానకులతేజోవీర్యముల్ దెల్పుచుకొ.

సీ॥ సురగాలి వడిఁ దాకి సుడిసి మింటికిఁ బోయి
తివిరి కంపించు లేదీవమాడ్కి,
క్రోల్పులి పైకొన్నఁ గుట్టూర్పుమై నాన
వీడి కొందల మందులేడికరణి,
విహగేంద్రుచేఁ జిక్కి వినువీధిఁ జీరాడి
చెలువేదుచిలువనెచ్చెలి విధమున
కాటుమబ్బులు గ్రమ్మఁ కాంతిరేఖ దొఱంగి
సాబగుబాసిన తఱ్ఱఁజుక్కపోల్కి-

తే॥గీ॥ రక్కసులతేనిచేత ధరాతనూజ
చిక్కి తను గాఁచువెఱ వెల్లఁ దక్కి వగపు
పెల్లుఁ బైకొన మ్రాన్పడి వివశ యగుచుఁ
గొంతవడి కల్లఁ దెలివొంది వంతఁ గుందు.

ఉ॥ భీరువు, రాచేపట్టి, యతిభీషణకానససీమ, భీతి యే
పారంగనొంటినుండుట, నృపాత్మజులిర్వరు దూరవర్తు లౌ
టా, రయ దుర్నిమిత్తచయ, మవ్వల భీకరదైత్యరాజు, నీ
తారమణీమనస్థిని నెదం దలపోయఁ దరంబె యేరికి.

చ॥ తగ దను, ముట్ట రా దనును, ద ప్పిది యంచును దెల్పు ; గ్రుడ్డ యై
తెగడును, దుర్మదాంధ్య మని తిట్టును, బ్రార్థన సేయు దీనతఁ,
బెగడుచుఁ జూచు నలైనను, బీరము కా దని మందలించు, నె
వ్వగ దురపిల్లుఁ, దుంటరులపా టను, నింద యొనర్చు దై వమున్.

ఉ॥ ఏకరణిం దొలంగు దితిజేసునిబారి యటంచు నెంచు, న
మ్మా ! కృపఁ గావవే యనును, గావఁగఁ జీరును దండ్రీ ; దీన యై
కై కమనోరథం బిటులు కాంచెను బూర్ణత నంచు నేడ్పు; ని
య్యోకుకులంబుపెంపునకు గల్గెను మచ్చ యటంచుఁ జింతిలున్.

ఉ॥ ఏల మృగంబు వచ్చె ? హృదయేశుని బుచ్చితి నేల దానికై ?
బేలతనాన లక్ష్మణుని బిట్టు దురుక్తుల నంటి నేల ? యీ
జాలి దొఱంగ రక్కసుని జంపఁడె చూచెనయ్యేని నాతఁ డీ
లీల లిఖించెనే విధి ? మలీమన మాఁ గద శీల మీశ్వరా !

క॥ అని దురపిల్లుచుఁ బెల్లుగ
వనమెల్లం గలయఁ గనుచుఁ బ్రాణేశునికై
దనుజుం డంబరమార్గం
బునఁ బోవన్ ముక్తకంఠమున బి ట్టేడ్చెన్.

సీ॥ కావవే నను నాధ ! రావణుం దెగటార్చి
భవదనస్యమనస్కుఁ బత్నిఁ గరుణ,
కాపాడవే నను భూపాల ! యీ దైత్యుఁ
బాలియించి కులసతి లలనఁ జెలిమి,

రక్షింపవే ననుఁ బ్రాణనాయక ! పుల
స్త్రాత్మజప్రతిరుద్ధ సబల దయను,
అభయ మీఁగఁదె నాకు ససురనాయకు నోర్చి
వనవాససహచరి వనిత కెలమి,

తే॥గీ॥ దయిత ! నను బ్రోవవే నిజధర్మపత్ని
రమణ ! విడిపింపు నను నిజరమణిఁ గృపను
ఆదలఁబాప రాఁగదే యార్తరక్ష !
దనుజ మడియింపఁ బోలదే దైత్యదమన !

కి॥ ఈగతి మొఱు యిడి తనలో
నేగతి విభుఁ డుండె నొక్కొక్క ? యెఱిగిని నన్నుకొ
దాఁ గావ రాఁడె ? మఱుదియు
నాఁగఁడె యియ్యసురఁ బోర ననుమఁ దలంచెక.

సీ॥ నాపాటు శ్రీరఘునాథు బోధింపరే !
దరులార ! మి స్నంతుతరువులార !
నాపోవునిరవు నానాధుతోఁ దెల్పరే !
క్రొందీవగములార ! కొలఁకులార !
నాయార్తి మనువంశ్యునకు నెఱిగింపరే !
కరులార ! వనవిహంగంబులార !
సన్ను గొంపొపుకోణపుమన్నిఁ దెల్పరే
మృగశాబకములార ! యిఱ్ఱులార !

తే॥గీ॥ దైత్యు భంగించి నిజబాహుదర్పగరిమ
భయముఁ బాపరే ! దండకావాసులార ?
జనకపుత్రిక శ్రీరాముననుగుభార్య
ధశరథేశునికోడల ధరణిసుతను.

కం॥ అని పంటపొలంకికన్నయ
 పనవుడుఁ దోడ్తో జటాయపక్షిండుఁడు రా
 వణ నాఁచె దశరథేశుని
 తన మునునెయ్యంబు తీర్పఁ దఱి యది యనుచున్.

శా॥ “ఓరీ ! రావణ ! రామలక్ష్మణుల నెట్లొ దవ్వగావించి నీ
 తారామామణిఁ గొంచుఁ బోదువె ? ఖలా ! త్రైలోక్యనిర్జేతవో ?
 వీరత్వం బిది యెఱ్ఱొ ? యాదశరథోర్విదాధజుల్ చూచినన్
 నారాచంబులపా లొనర్పరె నినున్ బాపాత్మ ! జన్మస్థలిన్.

తే॥గీ॥ వసుమతీసుత యర్థించె భయముఁబాప
 దండకావాసులను గాన దర్ప మొప్ప
 జన్యమున నిన్ను నిర్జించి జనకపుత్రిఁ
 జంద్రు రోహిణిగతి రామచంద్రుఁ గూర్తు.”

మ॥ అని దై త్యేంద్రు రధంబుపై కురికి వాహవ్రాతముం జంపి తీ
 క్షనఖాగ్రంబుల సారథిం గెడపి చక్రంబుల్ యుగంబుల్ నొగల్
 ఘనపక్షాహతి వజ్రతుండహతి వ్రక్క లేసి పౌలస్త్య శీ
 ర్ష నికాయంబులఁ గాలఁ దన్ని కలఁచెన్ రామప్రియన్ గావఁగాన్.

తే॥గీ॥ విఘ్నమిటు సంఘటించిన బిరుతివియక
 చంద్రహాసంబునం బక్షిచంద్రువడు
 యుగము ఖండించి జయమున నుబ్బి యసుర
 మింటఁ గొంపోవుచుండె వాల్మంటి ; సీత.

కం॥ పక్షింద్రుం డీ క్రియను వి
 పక్షహతుం డగుట మోక్షపథ మెఱుంగక తా
 ముత్సాధిపు సుగ్రీవున్
 వీక్షించెన్ మంత్రిముఖ్యవృతు ముశ్యాద్రెన్.

మ॥ కర పా దోదర కర్ణ కంఠ ముఖ వక్షస్కంధ భూషావళుల్
పరిధానాంశుకఖండభాగమున నల్లం గట్టి యమ్మేటి వా
నరుఁ డా భూపతి కియ్యఁ జాలెడు నభిజ్ఞానంబుగా నంచుఁ ద
ద్ధరినాథాగ్రణిముందు వైచే గపు లంతఁ నివ్వెఱ్ఱ జూడగఁ.

సీ॥ అభ్రంకవంబు లై యతిదుర్గమము లై న
శైలశృంగంబుల సరణి దాఁటి,
రత్నగర్భాకంఠరత్న హారము లట్లు
ప్రవహించుగిరినిర్మలములఁ గడచి,
వసుమతీధృతనీలపరిధానచీనాంశు
కముఁ బోలు బహుకాననముల మెట్టి,
సగరపుష్పోత్థాతశతయోజనాయత
జలధివాఃపూరంబు సంతరించి,

తే॥గీ॥ లంకకేతెంచి నిశృంకఁ బంకజాక్షి
సాబగు లీనెడిపుష్పితాశోకవనిక
బలిమి వనదేవతను బోలి నిలువరించి
రాక్షసస్త్రీలఁ గాపుంచె రావణుండు.

తే॥గీ॥ భీకరోదధివేష్టితద్వీపమధ్య
వనమునను రాక్షసీమధ్యభాగమందు
నిలిచి యేకాగ్రదృష్టి నిర్మిద్ర యగుచు
రామనామంబు జపియించు రాజవదన.

⇨ శ్రీరాముండు మరలివచ్చుట ⇨

సీ॥ భ్రాతృవత్సలుఁ డైన భరతుఁ డయోధ్యనే
కరణిఁ జింతలఁ జిక్కి కలఁగు నొక్కొక్క ?
వత్సోత్సక్తము లైన పాడిగోవులఁ బోలు
తల్లు లేవనటలఁ దవలి రొక్కొక్క ?

ఐచ్చికమ్ముగ నరణ్యావాస మూను సా

మిత్రి యేక్రియ వని మెలగు నొక్కొ ?

ఎండక న్నెఱుంగనియింతి జానకి సాధ్వి

గోల యేయిక్కట్లు గుడుచు నొక్కొ ?

శే||గీ|| అనుచుఁ దలకుఁచు రిఘురాముఁ డాశ్రమమ్ము

తెఱవునం బడి త్వరితుఁ డై మఱలుచుండ,

విన్నఁబోయినమోమున నన్నఁ జూడ

లక్ష్మణుం డేగుడెంచె గలంగ మనము.

చ|| అనుజని జూచి మానసమునందలినివ్వెఱ వేమమం, గా

జవపతి చింత నొంది “యనుజా ! యిటు లెక్కటి వచ్చితే ? యా

జనకజ నొంటి వీడితె ? నిశాచరు లేమి యొనర్తు రొక్కొ-’ దూ

షణముఖిడై త్వవీరులను జంపినవేరమి తీర్పుఁ బూననే ?

శే||గీ|| హేమమ్ముగ మనుచింత నే నింతదవ్వు

వచ్చితి మృగంబు చిక్కక పాఱుచుండ

శరము నేసితి ; నసురయై చచ్చు చుండి

పేరుకొనె మిమ్ము నే నార్తిఁ జీరినట్లు.

ఉ|| వంచన దీనఁ గల్గు నని పర్విడి వచ్చుచునుండ లక్ష్మణా !

యెంచక పంకజాక్షి విడి యీక్రియ వచ్చితె ? బద్ధనైర న

క్తంచరకోటి పన్నె నిలు గాఢియవెట్టంగనెంచి ; యెంటి నా

చంచలనేత్ర యేక్రియ నిశాచరబాధలఁ జిక్కి స్రుక్కునో !

చ|| అభికులనీలకుంతలనమంచిత మై తెలిదమ్మిజేకులన్

దలకడవంగనోపుకనుదమ్ముల నెయ్యముఁ గ్రుమ్మరించుచున్

వెలి చిఱునవ్వుకాంతి నటవీసలి వెన్నెలఁ బర్వఁ జేయచున్

గలకల లాచుజాచకిమొగంబును గాంతుకొ గాంచఁ జాలనో ?

తే॥గీ॥ అనుచు లక్ష్మణుతోఁ గూడి యవనివిభుఁడు
చేరి తమయాశ్రమం బట నీత గాన
కధిక సంభ్రమమున వెలుంగంది వెదకు
దాచినధనంబుఁ గోల్పడి తడవునట్లు.

తే॥గీ॥ పర్ణశాలాంతరముల నుపాంతభూమిఁ
గేల్చివనులందుఁ గౌతమీకూలములను
నద్రిసానువులందుఁ గుంజాంతరములఁ
జొచ్చి చూచినచోటనే చొచ్చి వెదకు.

శా॥ ఆ కల్లారప్పకి యుండె వృక్షశ్రతి సీహారాస్రనిష్ఠునియై ;
మూక్తభూతము లై యడంగె విహంగంబుల్ గూండ్లలో ; లేల్లు శ్యా
మాకాంకూరము లైన మూక్కొసక రోమంధింబులన్ వీడె ; దుః
ఖైకివ్యాపృత మయ్యెఁ బంచవటి చింతాకీర్ణ మైనట్లుగఁ.

సీ॥ అన్న లక్ష్మణ ! నీత నరయుమా ! యీ కొండ
కోనలందును గాఱుకానలందు,
తమ్ముడా ! యరయుమా ! ధరణిజ నీ యేటి
దరులందు వైలకందరములందు,
సౌమిత్రి ! యరయుమా ! జనకరాజాత్మజ
పొదరు టిండ్లుల సంచపదువులందు,
అనుజ ! వీక్షింపుమా ! యవనిసంజాతను
జేదలందు గేదంగిపొదలయందు,

తే॥గీ॥ నెమ్మికొదమకు నాటల నేర్పు నొక్కొ ?
చిలుక మొకరికి పలుకులు తెలుపు నొక్కొ ?
కలికియంచకు నడసారు గజపు నొక్కొ ?
యరయుమా ! యన్న ! జానకి నరయు మనుచు.

క॥ సౌమిత్రి పంచి యీక్రియ
రాముడు ధరణీసుతావిరహభరమున ను
ద్రామమనోవ్యధఁ గుందుచుఁ
బామరుఁ డన వగచె దుఃఖభారవివశుఁ డై .

ఉ॥ జానకీ యెందుదాగితివె ? చాలును గౌతుక లుంక రాఁ గదే !
కాననసీమ డాఁగి యిటు కాతీయవెట్టఁగనొనె భామినీ !
నీనగుమోము చూడమి వసీస్థలి కొందల మందఁజేయు ; జం
ద్రానన ! యీప్రతిక్షణమహాయుగముల్ గమియింతు నేక్రియన్ .

ఉ॥ ఎన్నఁడు దాగియుండ విటు లెన్నఁడు జోగు నొనర్ప వీక్రియన్
సన్నతగాత్రి ! యెంటి నొకచక్కిని నిల్వపు ; లేడితేఱఁగా
న న్నటు పుచ్చి డాఁగఁగ మనం జెటు లోర్చె లతాంగి నీకు ; నా
విన్నదనంబు జూడఁ దగవే ? యని వాకొని చింతదోఁగుచున్ .

ఉ॥ హా ! యను ; నెచ్చనూర్చు ; జనకాత్మజఁ జీరును బేరెలుంగుతో ;
నీయటవీప్రదేశమున నేవగఁ జెండెనొ యంచు భీతిలున్
దాయలు దైత్యు లేకతమ దక్కినజానకీ నాహరిందిరో !
హా ! యెటు గాంతు జాయ ననుజా యను ; నివ్వెఱఁ బొందుఁ గుందుచున్ .

చ॥ నెనరు దలిర్ప సంతసము నింపుచు బాల్యముదొట్టి గోముగన్
బెనిచిన చిల్క-బోద కనునేదులు పైకొనజాలుడేగపా
లొనరిచినట్లు జానకీ నమోదితపూర్ణ శశాంకవక్త్ర) నీ
వనములపా లొనర్చితి నపాంసుల మాంసలదేహ లక్ష్యణా .

సీ॥ ఎఱిగింపరే నీత యెటు నున్నదో కృపా
పరు లౌచుఁ గాననతరువులార !
బోధింపరే మహీపుత్రి) పోయినదారి
కొనలార్చుచిటులతకూనలార !

సూచింపరే ధరాసూతి నిల్చినతావు
కలకంఠముఖవిహంగంబులార !
తెలియఁ జూపరె నీత కలఁగి జాఁగినదిక్కు
కరుణ పైకొన మృగీగణములార !

తే॥గీ॥ అనుచు శోకార్తుఁడై దైన్యమున నృపుండు
చేతనాచేతనము లనుచింత వీడి
వేడ జనకజక్షై దీనవీక్షణములఁ
బ్రకృతి కృపణులుగద యార్తి పడయువారు.

సీ॥ వలిగాలిఁ గదలినయెలఁదీవ పరికించి
కనకాంగిమెయిదీవగా భ్రమించు,
నమ్మిబోదలకల్కినిడుదవాల్పురిఁ జూచి
యలివేణివేనలి యని భ్రమించు,
కలికిబి త్తరిలేటికందోయి నీక్షించి
హరిణాక్షికన్గవ యని భ్రమించు,
తలిరుటాకులఁ జూచి లలితపల్లవపాణి
కంపించుకెంగేలు గా భ్రమించుఁ,

తే॥గీ॥ జిజుల సెలయేటివాఁగులతరఁగ లరసి
సుభ్రుకన్బొమలెఘ్నులు గా భ్రమించు
నిడుపున్నమచందురు నెఱియఁ గాంచి
చంద్రబింబాస్యమోము గా సంభ్రమించు.

సీ॥ వనదేవతలు కంటఁబరికింపనేరక
నిర్ని మేషత్వంబు నింద సేయఁ,
బాహులు కృపాపరవశత్వ మ్మూని
ప్రాలేయశిలలయూర్ధ్వత వహింప,

ప్రబలశోకావేగభారంబు సైఁపక
 వజ్రహృద్ధింధులు పగులువాఱ,
 ఉద్వేలకరుణారసోజ్జ్వలభాణంబునఁ
 బ్రకృతి మాన్యడి టిచ్చేవాటు నొంద,

తే॥గీ॥ వలపు, ప్రేముడి, నెయ్యంబు, బాంధవంబు,
 కడిదిమక్కువ, నెమ్మియుఁ, గరుణ, జాలి,
 ప్రీతి, యనురాగముఁ, నెఱిపెరిమ, నెంచి
 విభుఁడు జనకజ్జకై మొఱ వెట్టుచుండె.

సీ॥ చద లంటుమాఁకులు కదలె వాల్గొమ్మల
 సురవైరి చనుదిక్కు చూపునట్లు,
 వాడుచివురులతల్ ప్రాకఁ నంతకుదెస
 కింద్రాఁటెంకి సూచించునట్లు,
 ఈరెలుంగుల బుల్లు లెగిరిపాతెను దైత్యు
 నెలవు చూపింపఁగాఁ దలచినట్లు,
 కడకంట నశ్రువుల్ గార్చుచు మృగములు
 చనె లంకదెసకుఁ బేర్కొనినయట్లు,

తే॥గీ॥ రఘుకులేశ్వరుఁ డర్థించు ప్రార్థనమ్ము
 ఫలము పొందినగతి ; ఘనప్రార్థనమ్ము
 సఫల మాఁగాదె యత్యల్పసమయమందు ;
 అధికగుణయాచనమ్ము వమ్మాట యరిది.

క॥ అది గురుతు గఁ దమ్మునితోఁ
 గదలి శిలోచ్చయగుహాభిగహనాంతరముల్
 నదులు నికుంజంబులు తా
 వెదకుచు దక్షిణపుదెసకు వెడలఁగఁ జొచ్చెన్

ఉ॥ కొండాకదూరమేగి యంటఁ గూలినవాఙులు చచ్చి నేలపైఁ
బండినసూతుఁడుకొ దొరలుభగ్గురథంబు శతాంగభాగముల్
ఖండితదీర్ఘచాపమును గాంచి తదంతికమందు నెత్తుటకొ
నిండినపుల్లుతోని గనె నిర్భరవేష్టితశైల మట్లుగకొ.

కి॥ కని రక్కసుఁ డనుతలఁపునఁ
గనలూని శరాసనమ్ముఁ గరమునఁ బూనకొ
గనుదోయి నీరు నించుచు
ననియెకొ బక్షిండుఁ డార్తి నాత్మ కలంగకొ.

చ॥ పరుఁడను గాను దాశరథి ! పంక్తిరథేశునికూర్చి నెయ్యుండకొ
ధరణిజఁ గొంచు మింట నిటు దైత్యకులేశుఁడు పంక్తికంధరుం
డరదముతోడఁ బోవ మిథిలాధిపపుత్త్రికఁ గావ వేడఁగా
దురమొనరించి రావణునితోడ విపక్షుండ నైతి నం చొగికొ.

తే॥గీ॥ జానకీవృత్తమును జౌరుషంబువిధము
పలుకులను నేనివ్రణములఁ దెలియఁజెప్పి
దశరథేశుని ఋణమును దనువుతోడ
వీరగఁ గ్రొన్నెత్తురులు నోట వెడలఁ గ్రక్కి.

క॥ పితృనిర్విశేషుఁ డగుభుగ
పతిమ్మతిఁ బితృమరణదుఃఖభారము నవమై
వెతఁగొల్పు, నార్థవదై హిక
కృతు లొనరించి రల్ల కోసలేశ్వరునకటాలకొ.

తే॥గీ॥ పంక్తిరథుతోడ మిత్త్రనంపదను బొంది
యవనిజారక్షణార్థ మై ప్రాణ మెడసి
రాఘవునిచేతఁ బ్రేతకార్యంబుఁ గన్న
భవ్యుఁడు జటాయువే రామబంధు వగును.

⇨ కబంధ వృత్తాంతము ⇨

తే||గీ|| అచట వెల్వడి జనకజ సరయుపొంటె
గలయవెదకుచు నొడ లెల్లఁ గన్నలు గను
దండకాటవిఁ దిరుగుచు దక్షిణంపు
దెసకుఁ బయనించి రల్ల నాదిత్యకులులు.

సీ|| అత్తైత్తిచూడ నిజాగ్రముల్ గనరాక
యాకసంబారయు మహాద్రుమాళి,
సడయాడ నేర్చిన బెడిదంపుఁగొండల
కీ క్షై న వస్యమత్తేభకులము,
హరిసీలసోపానసరణిఁ బోలుకెరళ్ల
నింపు గొల్పెడిసెలయేటిగములు,
గఁఱునెట్టి పొదరిండ్లఁ కూర్చుదోఁగియు భీతి
దోపించు క్రూరశాస్త్రాలచయము,

తే||గీ|| గనుచు, నచ్చెరు వందుచు, గానయెల్ల
కలయ వెదకుచు, జనకజఁ గానలేక
దుఃఖవశు లొచు సుతహదూరు లగుచు
శూన్యచిత్తంబులను నొకవోట నిల్వ.

ము|| జనకావత్యగవేషణై కపరు లాకాకుత్స్థు లక్కాన యో
జనవిస్తారభుజద్వయాంతరమునన్ సంసక్తులై యొక్క-చో
ఘనశైలోన్నతశృంగదేశనిభవక్షుస్థాస్య రక్షోధిపు
దనుసంభూతుఁ గబంధుఁ గాంచిరి భుజాదర్పప్రభావోన్నతున్.

శా|| కింకర్తవ్యవిమూఢు లై యినకులుల్ ఖన్నాత్ము లై యంతలో
శంకాసంతమసం బణించి నిజతేజఃప్రాప్తి దద్దైత్య దు
ష్పంకంబు గరహేతిసంహతి నశింప జేయ దద్దోర్మగ
తంకంబు బెడఁబాసి దివ్యపురుషత్వం బంట నాదైత్యుఁడు.

కం॥ శతమన్యుమన్యుహేతుక
వితతాత్మతనూవికార విధమును సీతా
సతివృత్తాంతము లంకా
పతిబలదర్పమ్ము తెలియఁ బల్కి నతుం డై .

ఉ॥ దేవ ! కపిప్రవీరుఁ డతిగ్రీయుఁడు డర్కసుతుండు మీకు ను
గ్రీవుఁడు తోడు సూపు సమభేదయుతుండు భవత్సహాయుఁ డై
రావణు గెల్వనోపుఁ ; గపిరాజ్యము నొంద హాశి గెల్వ మీ
చేవయు, లాపు, పౌరుషముఁ జేకొను బ్రతుకపకారబుద్ధిమై .

తే॥గీ॥ ఆత్మసమదుఃఖు బలవంతుఁ బ్రాజ్ఞ సత్వ
నిరతు ధర్మాత్ము వర్ధిష్ఠ నెయ్యుఁ బడసి
జయము గాంచును విజిగీషు వయిననృపతి
దర్పిణోన్మతుఁడో మైత్రి తగులఁ జనదు .

మ॥ పరఁగున్ బద్ధసరం బదూరమునఁ బంపానామకం బా సరో
వరతీరంబున సిద్ధతాపసి, తపఃపాశీణ, మాతంగ పా
దరజఃపూతశరీర యశాశబరి మాతంగోపదేశంబునన్
దతి వేచున్ మిముఁ గొల్వ స్వాదుఫలసంతానమ్ముఁ జేకూర్చుచున్ .

తే॥గీ॥ అచటఁ జేరువ ఋశ్యమూకాద్రి యుండుఁ
దచ్చిరోభాగమున నిల్చుఁ దపనపుత్తుఁ
జాప్తయుతుఁ డౌచు, మీకు సహాయుఁ డగును
బొమ్మ సెల విమ్మటంచును భోయె దివికి .

అ॥వె॥ ఆకబంధు పల్కు లాలించి యాఁజ
తనయు లచట గదలి డక్షిణంపు
దెసకు రుచిరవన్యదృశ్యమ్ము లరయుచు
పఱచి చేరి రల్ల పద్మసరసి .

⇐ శబరీ సత్కారము ⇐

సీ॥ చిలుగాలి నెడి సోఁకి విరిసి లేనవ్వల
 వెలలార్చు తెలిదమ్మివిరులసిరులు,
 అరవిచ్చునెత్తమ్మివిరులకమ్మనితావి
 కొల్ల నెట్టుచు వీచుచిల్లగాలి,
 విరితేనె లానుచు వినువెంట సుడియుచు
 తీపు లొల్కుఁగ మ్రోయుఁజేంట్లపాట,
 తమ్మిఘోషుల మెక్కి- తరఁగయుయ్యల తెక్కి-
 మించు నెయ్యమిఁ బొల్చునంచకవలు.

శే॥గీ॥ అరుణసరసిజగర్భశయ్యలఁ దొఱంగి
 జలములం దేలు పూఁదేనెచంద్రకములు
 గలిగి జలరాశికరణి నగాధ మాచు
 నలరుఁ బంపాభిధానపద్మాకరంబు.

శే॥గీ॥ పాద్యసత్కియఁ జేయునాపద్యసరసి
 పృషతసేకంబులం దేచ్చి నృపతిసుతుల
 కుశలసంప్రశ్న మొనరించి కూర్చునెమ్మి
 విహగకలకూజితమ్ములఁ బ్రియముఁదోప.

శే॥గీ॥ ధరణివిప్రయోగప్రతప్తరామ
 చంద్రు నల్లాసపలుపంగఁ జాల దకట !
 విమలపంపాసరోవిచిప్తపతకీర
 గంధవాహప్రవాహసంబంధ మైన.

సీ॥ తమ్మిలేదూచుల నెమ్మిదోపగఁ దెచ్చి
 యతివతో మెసపురాయంచకొదమ,
 పువుదొన్నలోఁ గమ్మచవు లూరుననఁదేనె
 బోటితోఁ గ్రోలు లేదేటిమొకరి,

నునుతెక్క-సురటులఁ దనలేమ వీచి మ

క్కు-వ నిండ నెఱపు జక్క-వబొజుంగు,

తెల్లఁదామరపూవు నెల్లగొడుగుఁ బట్టి

యిల్లాలి వెన్నంటు నేస్తుగున్ను,

తే॥గీ॥ జానకీదర్శనోత్సుకస్వాంతుఁ డగుచు
సస్పృహంబున నీక్షించె జనవిభుండు
తనివి నెనయనిదిడువాలుఁగన్నదోయి
సశ్రుకణమాక్తికంబు లంతంత రాల.

క॥ చిరకాలతపశ్చర్యలఁ
గరఁగి కృశీభూత మైనగాత్రమున నిరం
తరదివ్యశాంతతేజః
పరివేషము వెలుగ శబరి భద్రాశయయై.

ఉ॥ తమ్మునిగోడి రాముఁ గనుఁదమ్ములపండువుదోఁపఁ జూచి చి
త్త మ్మలరంగఁ బుష్పమధుధారలఁ బాద్యమొసంగి భక్తి నె
త్తమ్మునిఁ బూజచేసి బలితమ్ముగఁ దీయనిపండ్లఁ దన్ని ప్రే
మమ్మునఁ గొల్చె నిల్చి మృదుమంజులవీజననేన చేయుచున్.

తే॥గీ॥ యాజకులులేకయును మండునగ్నులున్న
యాతృసద్గురునాశ్రమ మ్మల్లఁ జూపి
బహువిధప్రాప్తపుణ్యలపఃకృతాంగి
మగ్నిలో వేల్చి సద్గతి నందె శబరి.

తే॥గీ॥ పరమపావన తత్తపోవై భవమునఁ
బ్రభవ మొందెను శబరి నాఁబరగునొక్క-
దివ్యవాహిని స్వజలావతీర్ణమర్త్య
పాపభారాపహారిణి పావనకరి.

కం॥ అనుచును నరణ్యకాండము
 వినిపింపఁగఁ గవలు రామవిభుఁ డామీఁదఁ
 మునియొట్లు పల్కె రామా
 యుణవృత్తం బెఱుఁగఁ జెప్పఁజా యని యడుగఁ.

ఉ॥ ధీరజనాభినందితసుధీవిభవా ! భవసాదవద్భూ
 జారత ! ధార్మికప్రసర ! సంచిత నిర్మలకీర్తి ! శాశ్వతో
 దారవిశేషదానపరితర్పితకోవిదశేఖరా ! శుభా
 కార ! సమస్తలోకశుభ కామ ! గుణోజ్జ్వల ! వైశ్యవల్లభా !

కం॥ సఖ్యోచితనాగ్నినయా !
 నిత్యైశ్వర్యప్రభూత నిజసత్కీర్తి !
 ఆత్మ్యంతధీరలోక
 స్తుత్యగుణోదార ! ధర్మశోభితమూర్తి !

భుజంగప్రయాతము॥ సదాచారనిత్యా ! లపద్ధర్మకృత్యా !
 ఉదారాత్మమూర్తి ! చిరోపాత్తకీర్తి !
 సూదాకాంతచిత్తా ! ప్రభూతాత్మచిత్తా !
 అదంభై కభాషా ! కృపాయ త్తవేషా !

గద్య॥ ఇది శ్రీమత్కాశ్యపగోత్ర పవిత్ర సుబ్రహ్మణ్యపుత్ర
 బుధజనవిధేయ వేంకటసుబ్రహ్మణ్యనామధేయ
 ప్రణీతం బైన శ్రీరఘురామచరిత్రంబునందు
 అరణ్యకాండము.

శ్రీః

శ్రీ శారదాంబాయై నమః.

శ్రీ రఘురామ చరిత్రము

కిష్కింధాకాండము

కం|| శ్రీ గడ్డెయార్యతనయా !
రాగద్వేషాదిదూర ! రమణీయగుణా !
భోగీంద్రతుల్యనిర్మల
వాగాత్తయశస్క ! స్వామిబాబు ! నయజ్ఞా !

తే॥గీ॥ అవధరింపుము కుశలవు లవలికథను
బల్కఁ దొడఁగిరి యిటు రామభద్రుతోడ
మంత్రి సామంత మునిజన మాన్యు లెల్ల
హర్ష పరవశు లై యాత్మలందు మెచ్చు.

సీ॥ పండుకూకుల జీర్ణ పరిధానమటు ద్రోసి,
చెంగావీచీర నాఁ జివురు దొడిగి,
నిడుదవేనలిదువ్వి నెఱిఁ గు స్తరించిన
భాతిఁ గాతాకుజొంపములు దాల్చి,
మేలి రత్నపుసొమ్ము మెయిఁదాల్చినట్టుల
కలికివన్నెలమొగ్గగమి వెలార్చి,
చిరునవ్వు వెన్నెలతఱఁగ లూనినపోల్కి-
నరవిచ్చు కమ్మనివిరుల నొప్పి,

తే॥గీ॥ వనరమాడేవి పులకించువలపుతోడ
మాధవసమాగమాపేక్ష మది జనింప
లలితనై పథ్య రచన నుల్లసినట్లు
మధుర మై క్రమ్మె మహి. మధుమానశోభ.

సీ॥ అసమేషుతూణాయితాశోకతరువులఁ
 బ్రత్యగ్రకిసలయబాణపంక్తి,
 సంకల్పసంభవజ్ఞాఘోషమును బోలు
 నళికులధ్వని చూతకళిలందు,
 మారవీరాధేందుమార్గణమ్ములఁ బోలు
 గోరకాళి పలాశభూరుహములఁ,
 బంచసాయకసార్వభౌమసంస్తుతిఁ బోలు
 పరభృతాలాపమ్ము వనములందుఁ,

తే॥గీ॥ గీలుకొనఁజేసి జగముల గెల్వ సంచి
 యసమశరు సైన్యసన్నాహ మచువు పఱచి,
 జైత్రయాత్రను జాటించె జైత్రమంత్రి
 చదలు మారోగ్రీయ శృంగారజలధిపొంగ.

ఉ॥ కమ్మనితీపువిల్లు, పువ్రగాటపుఁ గోలలు, మీను టెక్కెమున్
 దుమ్మెద నాఁచి, కోయిలలదుందుడుకుల్ బలుచిల్కఁతేజయున్
 దెమ్మెరగెల్పుతేరు, చనుదేర ననంగమహీశురాక వే
 గమ్మునఁ దోచె ముజ్జగము కామవిలాసవశంవదమ్ము గాఁ.

సీ॥ దర్పకాఙ్గల మీటుతపసి బృందంబుల
 నెఱకంట జంకించుఁ బరభృతంబు,
 మదనావిధేయసంయమిసంఘములఁ గాంచి
 పండ్లు గొఱుకు గాఱుపదురుచిల్కఁ,
 కందర్పహితమతిఁ గడదాఁటుమానులఁ
 జీకాకు వఱచును సోఁకుగాలి,
 విషమేషుత్రతానపేక్షు లొయతుల నా
 నవమాని దూఱు పుష్పంధయమ్ము,

తే॥గీ॥ సకలతరువులు మదనాస్త్రసమితిఁ దాల్చి
విప్రయోగుల యోగుల నెఱపుగొల్పు ;
ప్రభువుఁ గోపింపఁ దత్పరివార మెల్ల
బహువిధంబులఁ బరిభవపఱచు టరుదె ?

చ॥ ధరణిజ తోడ నుండ బ్రమదం బొడఁగూర్చు వసంత మయ్యెడఁ
గరము విషాదహేతు వయి గాఢియనెట్టు నృపాలు ; సంతరం
బెఱిగినయాస్త్రులే గురుతరేర్వల విప్రియకారు తాదు రీ
ధర శుభయోగదూరులకు ; దక్కుదు హత్మలఁ దొంటినెయ్యమున్.

చ॥ పరమపత్నినతామణి యపాంసుల సేవఁ దొఱంగి రాముఁ డా
రిజి నెటా ప్రాణము ల్నిలిపి చారుణదుఃఖము నోర్చె ; బ్రేయసిం
దొఱిగిన శూన్య మై జగము దుస్సహవేదన గొల్పుచుండ, భా
సురమధుశోభ గాయమున సోఁసినకారమురీతిఁ గా దొక్కో.

సీ॥ సహచరీసహితుఁ డై సహకారతరువుల
పల్లవంబులఁ గేలఁ బట్టువేళి,
కుసుమకోమలితోడఁ గుసుమితాశోకప్ర
సూనగుచ్ఛము లంటుశుభసమయము,
పక్వబింబోష్ఠితోఁ బ్రబ్బలిపాదలందుఁ
గొసరి పూఁదేనియఁ గ్రోలునాఁడు,
చందనగంధితోఁ జందనద్రుమముల
ప్రచ్ఛాయ విశ్రాంతి పడయుతటియు,

తే॥గీ॥ తలఁపునను దోఁప వలపులు తొలఁకు సూప
నెక్కటితనంబు జానకిఁ దక్కియుంట,
తెలిసి వగపున మూర్ఖిల్లఁ దేర్చుబట్టి
లక్ష్మణుఁడు శోకజలపూర్ణపక్షులుండు.

శా॥ ఆరాకానిశ లావనంబులు నితాంతాహ్లాద మామాధవం
బా రమ్యారణనూత్నపల్లవచయం బావుంపు లాసారభం
బారాగోదయ హేతుమందపవనం బాణేటు లాచిల్కగుం
పారాముండె మహీజఁ బాయ నటు దై న్యం బందె నిం కే మనఁ.

⇨ సుగ్రీవుండు రామలక్ష్మణులఁ గాంచుట ⇨

ఉ॥ ఆవనరాజిలో హనుమదాదులు మంత్రులు తన్నుగొల్పి సు
గ్రీవుఁడు వాలిభీతి మది గీడ్పడి క్రుమ్మరుచుండి యొక్కచోఁ
బీవరబాహుస క్తదృఢభీకరచాపుల సౌమ్యరూపులఁ
భూవరపుత్తులం గనియె మూర్తిధరించినతొత్త్ర మో యనఁ.

క॥ వాలిప్రేషితులై యా
భీలగతిం బట్ట వచ్చువిప్రియకరు లం
చాలోచించి కపీంద్రుఁడు
శైలోన్నతశృంగదుర్గసంక్రతుఁ డగుచుఁ.

చ॥ తనయెడఁ గూర్చుమంత్రుల నతంద్రులఁ దా నలనీలజాంబవ
ద్ధనుమదభిఖ్యులం గిని మతంగమహాముని యాశ్రమంబు చెం
తను వనసీమ వా రెవఁ దారుణమార్గణబాణపాణు లై
యనయము సంచరింతురు సురాధిపసూతికి నాప్తమిత్రులో.

ఉ॥ ఆయతబాహువుల్ దృఢతరాయతచాపము లాశుగంబులుఁ
గాయముతోడితొత్రమటుఁ గన్పడి భూతభయంబు గొల్పు; భ
ద్రాయితమూర్తిసౌమ్యత ముదం బెదఁ గొల్పుచు మైత్రి నింపు నిం
కేయది మార్గ మొక్కొ మన కిత్తటి వీరచిత్త మారయఁ.

ఉ॥ ఇంద్రతనూజఁ డిన్నగము నెన్నఁడు మెట్టఁగ నోడుగాదె ! మా
నీంద్రుని శాపభీతి; నతఁ డీనృపపుత్తులఁ బంచె నొక్కొ; ని
స్తంద్రపరాక్రమక్రములు దండధరప్రతిమానరూపులుఁ
సాంద్రనయల్ నృపాలు రరిచక్రము నాపులచే జయింపరే ?

ఉ॥ నావుడు వాయుపుత్రిుడు “మనంబున నీగతి చింత యేల ? త
ద్యువరపుత్రిులం దరిసి పొందుగ మాటల వారిచిత్తముల్
దేవ ! యెఱింగి వచ్చెదను నేరుపుపెంపున ; నెల్లభంగులన్
జేవ యెఱింగి యూన్మపతిసింహుల నెయులగా నొనర్చెదన్”.

క॥ అని యాతనిచేఁ దగు నని
వనుపంబడి వృద్ధమంత్రివర్యానుమతిన్
జని యవ్వనమండలిఁ ద
జ్జననాథసుతద్వయమ్ముసమ్ముఖమునకున్.

సీ॥ బాలాతపార్ణప్రభ లొల్కువక్త్రంబు
చిత్రసింగళవర్ణనేత్రయుగళి,
వృధులలోచ్చయశృంగపీఠాంసంబులు
కఠినవిశాలవక్షస్థలంబు,
సింహాంకాశకృశీభూతమధ్యంబు
నాజానులంబిహస్తాంబుజములు,
స్థితతామ్రం బైనపృష్ఠప్రదేశంబు
పల్లవారుణపాదపద్మయుగము,

తే॥గీ॥ కటితటంబున బంగరుకచ్చేడంబు
పాణితలమున దృఢదీర్ఘవేణుదండ
మస్తలితసాధుపదము లహార్యధైర్య
సంపదయుఁ బొల్చునొకబ్రహ్మచారి యగుచు.

తే॥గీ॥ చేరి వినయంబుతోడఁ బ్రణ్నించె నిట్లు
“బాణతూణీరములు జటానల్కలములు
దాల్చి తౌత్రమ్ము బ్రాహ్మంబుఁ బొల్చినట్లు
వనములం దుందు రేల యాశ్వీనులొ మీరు ?

తే॥గీ॥ ఏకులము యుష్మదుద్భూతి నెనకమెనగు ?
 సకలలోకంబు లేలంగఁజాలుమీకు
 కానలం దుండ నేల ? వల్కలముఁ గట్టి
 ధనువుఁ మార్గణములు కేలఁ దాల్చినేల?"

క॥ అనవుడు “ననితాన్వేషణ
 మున కీటు వచ్చితిమి రాజపుత్రిల మనఘా !
 దనుజేశునెలపు నెఱుంగఁగ
 మనమునఁ గోరుదుము”నాఁగ నూరుతి పల్కెన్.

ఉ॥ వాయుతనూజుడన్ ; గమలబాంధవసూతికి నాస్తభృత్యుడన్ ;
 మీయనమానజేజమె యమేయగుణాధ్యు లటంచుఁ డెల్పు ; మీ
 కాయినపుత్రితోఁ జెలిమి యైచఁ బ్రభుత్వము మంత్రయుక్తమై
 దాయలఁ గెల్పున ట్లతిముదం బొడఁ గూర్పదె యిష్టసిద్ధితోన్.

చ॥ అన ననుజన్మతో దశరథాత్మజుఁ డిట్లనె వేషభాషలున్
 విసయము సౌమ్యవర్తనము ప్రీతి జనింపఁగఁ జేసె భానునం
 దనదృఢసాహృదంబున కుదారపథం బిది ; రోయఁబ్రోవు క్రొ
 న్నన చెయిదాఁకినట్ల ; దనునన్ మనబన్నము లెల్లఁ డెల్పుమా !”

క॥ అనవుడు లక్ష్మణుఁ డిట్లను
 ననఘా పవమానపుత్రి ! యవహితమతి వై
 విను మస్మదుదంతంబును
 వినిచెద సంక్షేప్తము గను విస్పష్టము గన్.

సీ॥ పంక్తిరథుం డరువశుధేశచంద్రుండు
 పాలించుఁ గోసలవసుధ నెమ్మి ;
 కౌసల్య కైక మాగధి యను మువ్వరు
 భార్య లొప్పుడు రాస్థపాలమణికి ;

జ్యేష్ఠుండు సద్గుణశ్రేష్ఠుఁ డితఁడు రాముఁ ;
 డగ్రపత్నిపుత్తుఁ డగుటఁజేసిఁ
 పట్టంబుఁ గట్ట భూసాలుండు చింతింపఁ
 గై క యాత్మజు రాజు గా నొనర్ప,

తే॥గీ॥ వనములందుఁ జతుర్దశాబ్దములు తిరుగ
 రాము సంపఁగఁ గోరె వరద్వయమ్ము ;
 ననుఁగు భార్యయుఁ దమ్ముడ నై ననేను
 దోడరా వనభూమి కీతేఁడు నచ్చి.

ఉ॥ పంచవటికొ నసింప రఘువర్యసతీమణిఁ గొంచుఁ బోయె న
 క్తంచరవల్లభుండు దశకంఠుఁడు ; దై త్యనివాసముం గనకొ,
 జంచలనేత్రఁ గై కొన, నిశాచరవల్లభు సంహరింప, ని
 ర్వంచనవిక్రమస్ఫురణ వైరులఁ ద్రుంపఁగ నెంచుఁ గావునకొ.

క॥ మిత్రతనూజునితోడకొ
 మైత్రీసౌఖ్యమ్ము నొంద మది నూహించుకొ
 మిత్రకులగ్రణి ; మారుత
 పుత్త్రా ! నీ రాక మాకు ముద మెదఁ గొల్పుకొ.

తే॥గీ॥ అనెడిసౌమిత్రపల్కుల కలరి హనుమ
 స్వర్ణ గిరిశృంగతుల్యభుజద్వయమునఁ
 జండకరకులవరులఁ గూర్చుండఁ జేసి
 తామరసమిత్రకుముదబాంధవులయట్లు.

తే॥గీ॥ ఋశ్యమూకాద్రిశృంగంబు నెక్కి సూర్య
 తనయుసన్నిధి నిల్చి యుదారఘణితి
 “రామలక్ష్మణు లనువీరు రాచవారు
 వీరవర్యులు నీమైత్రిఁ గోరువారు.

మ॥ అలనాఁ డాకలహంసయానఁ గొని దేవారాతి యాకాశమం
డలమధ్యంబునఁ బాటఁ జూడమె నితాంతక్లిన్న యాసాధ్వీ యీ
జలజాతప్రియవంశ్యభార్య ; జనకాజ్ఞన్ దండకారణ్య భూ
ముల నిల్వొక దశకంఠుఁ డమ్మహిజఁ గొంపోయెన్ వృథా వై రియై.

తే॥గీ॥ పగతుఁ బొరిగొని నిజధర్మపత్నిఁ బడయ
నెయ్యమును గోరు శాత్రవాజయుఁ డితఁడు ;
తేని సాహాయ్యమునఁ బొంద రాని దున్నె ?
స్వప్రియావాప్తిఁ గను మన్నఁ బలికె నతఁడు.

⇐ రామ సుగ్రీవ మైత్రి ⇐

మ॥ ఇనవంశోత్తమ ! నేను నీ వలెఁ బ్రియాహీనుండ ; మా యన్న వా
లి ననుదోలి మదీయభార్యఁ గొనె ; వాలిం గెల్చి మత్కాంతఁ జే
కొన నూహింతును ; నీదునెయ్యమున నాకున్ సాధ్య మా నిద్రి ; రా
వణు నిర్జింప, భవత్పతిం బడయ సంపాదింతు సాహాయ్యమున్.

క॥ సమమఃఖయుతుల మగుటన్
దమితో నెయ్యం బొనర్పఁ దగు నని పలుకన్
సమయజ్ఞుఁ డై నమారుతి
సమకూర్చెన్ వహ్నితోడ శాశ్వతమైత్రిన్.

తే॥గీ॥ వహ్నిసాక్షికముగ మైత్రిఁ బడసి వారు
కాంక్షితార్థము లొందినకరణిఁ దనిసి
రిరిజయాపేక్షఁ గొనువీరవరుల కాది
బలవదుత్తమమైత్రి శుభప్రదమ్ము.

ఉ॥ జానకి మింటినుండి పడఁ జార్చిన సొమ్ములమూట నల్ల నా
భాసుసుతుండు రామపదపంకజసన్నిధి నిల్పఁ జూచి “చం
ద్రాననమేనిసొమ్ము లివి యాజనకాత్మజఁ బాసి యిట్లు మం
దానిలశీర్ణకల్పకలతాంతములట్లు వితాకు గొల్పెడున్.

సీ॥ లలితమృణాళమాంసలబాహులతీకల
 విలసిల్లుకంకణద్వితయ మిద్ది ;
 ఆపీనకుచమండలాలంబమాసము
 క్తారత్నమయచంద్రహార మిద్ది ;
 గురునితంబాభోగపరిధానవిన్యస్త
 రత్నోజ్జ్వలస్వర్ణరశన యిద్ది ;
 శతపత్రకులజైత్రచరణాగ్రసంలగ్న
 చిత్రసౌవర్ణమంజీర మిద్ది ;

తే॥గీ॥ శ్రవణయుగరమ్యరత్నభూషణము లివ్వి ;
 ముగ్ధహస్తాంగుళీహైమముద్రిక లివి,
 కలికి పరిధానకౌశేయఖండ మిద్ది
 యరయుదే లక్ష్మణా ! యన్న ననియె సతఁడు.

చ॥ ఎఱుంగను గంకణద్వితయ మెన్నఁడుగాంచను గంతహార మే
 నెఱుంగను రత్నమేఖల మహీజపదంబుల మ్రొక్కునేళ నే
 నరయుదు నిచ్చేలుకొ మణిగణాంచితనూపురయుగ్మ మిద్దియే
 ధరణివరాగ్రగణ్య ! వసుధాసుతభూషణరాజి యిద్ది యా.

క॥ ఈవిధి వెతఁ గుండఁగ, ను
 గ్రీవుం డను రాముతోడ రిపుభంజన ! నీ
 తావృత్త మరసి సంతట
 రావణుఁ బొలియించు టరుదె రణమున నీకుకా.

ఉ॥ దైత్యము దక్కు ; శోకమును దగ్గఱనీయకు ; ధైర్య మూను, సా
 మాన్యులయట్లు బన్నముల మ్రగ్గి యధీరతఁ గ్రుంగఁబోకు ; నా
 దైత్యము చెప్పఁ దీరునె ? వృథా కుపితాత్మకుఁ డౌచు వాలి సా
 జన్యముఁ బాసి భార్యఁ గొని చంపఁ దలంచును ధర్మదూరుఁ డై.

సీ॥ దుందుభి యనునొక్క దోహచరుడు కాన
 రాకారమున విజయార్థి యగుచు,
 వాలితోఁ బోరాడి పంచత్వ మండెను
 వానికాయము లీల వాలిఁ జమ్మ,
 యోజనదూరాశ్రమోపాంతమునఁ బడ
 శామిచ్చె మతంగనయమింద్రుఁ
 “డివోచ్చట వాలి కా లిడినఁ జచ్చు”నటంచుఁ
 జూఱుడు శాపార్తి నివోచ్చట వాలి,

తే॥గీ॥ కాన నిట నిల్చి యాప్తవర్గములతోడ
 శత్రునిర్మూలనక్రియోత్సాహి నగుచు
 నాప్తమంత్రిసుహృత్కోశ మనువుఁజేచి
 వైరనిర్యాతనై కతత్పరత నందు.

క॥ అనినఁ వాలికి సీయెడఁ
 గనలు జనింపంగ నెద్ది కారణ మన న
 య్యిననుతుడు తెల్పె; దొలి మయ
 తనయుడు మాయావి బాహుదర్పిద్రతుఁ డై.

తే॥గీ॥ తమ్ముఁ జంపిన వైరంబు తలఁచి యింద్ర
 తనయుఁ బరిమార్చు నెంచి యుద్ధంబు చేయఁ
 గృత వినిశ్చయబుద్ధి కిష్కింధఁ జేరి
 పిలిచె; వాలియు నడిచె నే వెంట నరుగ.

క॥ మా యిరువురఁ గని భీతిలి
 మాయావియుఁ బఱచి యొక్కమహిభృద్ధహకుఁ
 బోయిన వానిపిఱుందను
 మా యగ్నుయుఁ జనుచు నన్నుమార్గముగావఁ

శా॥ ద్వారోపాంతమునందు నిల్చె ; నట నే నట్లుంటి నొక్కేడ సృ
గ్ధారల్ నుర్వలు గట్టిపాతెను గుహాంతరూభమి పైకొంచు ; ద
ద్వీరారాతి వధించి వాలి యట కేతేకున్కి- దద్దెత్తదు
ర్వారప్రోద్ధతబాహువీర్యవిగతప్రాణం డటం చెంచుచున్.

తే॥గీ॥ పగతుభయమునఁ దద్గుహాద్వారభూమి
గండశిల యొందు నడ్డంబు గాఁగ నిల్చి
భ్రాతృదుఃఖంబుతో నత్రుఘ్నే గలఁచు
జన్మవోపుచుఁ గిష్కింధఁ జేరి తల్ల.

తే॥గీ॥ ఆప్తులకుఁ దెల్పి తత్కృతప్రార్థనమున
రాజ్యభారంబు నూనితి రామచంద్ర !
వాలి యాలోనఁ గ్రోధాగ్నికీలఁ బోలి
వచ్చి సంతప్తుఁడేసి నన్ బరిభవించి.

ఉ॥ బంటుతనంబునన్ దనుజవల్లభుతో బవరం బొనర్ప నే
నుంటి గుహాంతరంబున ; మహాన్నతగండశిలన్ గుహాముఖం
బంటుఁగఁగప్పి వచ్చి సుఖ మందెడు నీతఁడు ; ప్థాతి యగ్ని నా
నంటకు తారకాణ మితఁ డొగడ యం చరుణాక్షియుగ్మఁ జే .

క॥ పురి వెడలఁ ద్రొబ్బి మత్త్రియ
తరుణిం జెఱఁబట్టి మంత్రితల్లజలను దాఁ
బారిపుచ్చి కారఁ ద్రొసెను
దఱి వేచి వధింప వెంటఁ దఱుము నటన్చున్.

ఉ॥ వాలి వధించి నీ కఖిలవాసరరాజ్యము గూర్తునంచుఁ దాఁ
గేల శరాగ్ర మంటి యెలుఁగించి ప్రతిజ్ఞ యొనర్చె రామభూ
పాలుఁ డమంధ్యకోపుడు ; నృపాలుని వీర్యము శంకచేయుచున్
నేలను గాలివేల్గఁ గవినేతయు రాయగఁ జూచి ధీరతన్.

శా॥ వాలిం ద్రుంచుట యెంతదొడ్డ యని తోఁపన్ సప్తసాలంబులన్
 హేలం గోలనుగూల్చి, ద్రుంచి యిటు దై త్యేంద్రున్ దదీయాంగమున్
 వ్యాశ్రగాసముగాఁగ నైతు ననఁ బాదాంగవృథమాత్రంబునన్
 లీలన్ దుందుభిదై త్యదేహమును దూలించెన్ దశక్రీశమున్.

తే॥గీ॥ విశ్వసించెను జగదేశవీరుఁ డైన
 రాము భుజశక్తి కివీయు ; సరాతి గెల్వఁ
 జిత్త ముత్తలపడఁగఁ గిష్కింధఁ జేరి
 యశనిసమఘోషమున వాలి ననికఁ జేరె.

మ॥ దివిజానీశసుతుండు, భానుసుత కృద్వృత్తోగ్రదిక్కుంభినీ
 శ్రవణద్వంద్వవిదారణై కపటుగర్జామేమరాహూతి నా
 హవరంగోచితవేషుఁ డై కిదిసె మత్తానేకపర్యూహసం
 భవఃకారములన్ మృగేంద్ర మతికోపస్ఫూర్తి పైఁ బడ్డఱున్.

శా॥ మదగజయుగ్మమ జ్ఞైదిరి మాయోని యెఱుఁపరుతోడఁ బోర దు
 ర్భదు లగువానరోత్తముల రాక్షసశౌర్యము విక్రమంబు తత్
 పదములు మోములున్ గతులు పల్కులతీరు నొకేవిధంబుగాఁ
 బాదవిన శత్రుమిత్రులను బోల్పుఁగ నేరక రాముఁ డత్తఱిన్.

తే॥గీ॥ శరము విమవక మిన్నకి యరయుచుండె ;
 వాలిపీడితుఁ డై యంత భానుసూతి
 జన్యమున నిల్వ నోప కుత్సాహ మెడలి
 ప్రాణభయమున ఋష్యమూకాఁడఁ జేరె.

శా॥ జితకాశీ యగుచు వానవ
 సుతుఁడున్ గిష్కింధఁజేరె ; సూర్యతనూజుం
 డతిదుఃఖివివశుఁ డై భూ
 పతిఁ గాంచఁగ లేక సిగ్గుపడె నతిముఖుఁ డై.

ఉ॥ విన్నదనంబు జూచి రఘువీరుడు పల్కె “గవీశ ! నీవు మీ
యన్నయు సంగరంబున సమాకృతి నుంట శరంబునేయఁ ; గా
కున్న ఖరాదిదైత్యకుల మొందిన యాశుగ మింద్రసూతి సు
పన్నకవోష్ణశోణితము పారణ నేయదె యొక్కనైల్మిడికొ.

సీ॥ గజపుష్పనల్లకాగై వేయకముఁ దాల్చి
పో కొనర్చుము శక్రపుత్తునితోడఁ ;
గంఠమాలిక సభిజ్ఞానంబుగాఁ గొని
భేదమెఱింగి సహోదరులకు,
నిర్ఘాతఘోర మన్నిశితాశుగంబున
వారిఁ ద్రుంతును వృత్రు వజ్ర మాడ్కి,
సత్యంబు నామాట చంద్రసూర్యాదుల
గతులు దప్పిచ నమ్ముగాదు చమ్ము,

తే॥గీ॥ మనుచు నాశ్వాసపఱిచి యామనుకులుండు
ధనువు మార్గణమును గేలఁ దాల్చి నిల్చి
లక్ష్మణుండు గజపుష్పి నలంకరింపఁ
బోరి కంపెను సుగ్రీవుఁ బూన్చి మరల.

శా॥ కాలాంభోధరగర్జ పోల్కి, నిభఘ్నంకారాకృతికొ, వార్ధి క
ల్లోలధావనముభాతి, మృత్యువికటోల్లోలాట్టహాసంబటుల్
నీలగ్రీవకఠోరహంకృతిగతి స్థిమత్స్వనం బొప్పుగా
వాలిం జీరె రణార్థమై యవని కింపంబొంద సుగ్రీవుఁడుకొ.

క॥ “అటచచ్చి పఱచి గిరి కే
ద్వైత నిటు మఱి పిల్చువీనిఁ దేకువనెడ ని
ష్ఠుర ముష్టిహతులఁ దేజో
విరహితుఁగాఁ జేసి చంపి విడిచెదఁ గనలుకొ.”

చ॥ అని యని కేగఁబూను దివిజాధిపసూతికిఁ దార యిట్లునుఁ,
 “వినరా ! ధనుర్ధరాగ్రఃఖలు నిక్రమసింహులు రామలక్ష్మణుల్
 చనువున సర్కససూతికి వశంవదు లై మిము నొంప శాస్త్రై
 వెనుకొని పోరి కంపెదరు ; విక్రమ మెల్లఁడఁ జెల్లనేర్చునే ?

క॥ పగ మేలె యనుజుతోడఁ ?
 దగునే దండంపుఁ బరుసఁదన మీకరణిన్
 పగ పుట్ట కున్నె ? పగచేఁ
 బగఁ దీరునె ? పోరితములఁ బాయదె సిరియున్”.

ఉ॥ నావుడు తారతోడఁ గపినాథుఁడు పల్కెను “బోరికేగి ను
 గ్రీవుని నోటఁబుచ్చి ధృతిఁ గీడ్వడఁ ద్రోలి జయంబుఁ గాంచెదన్
 లావున సర్వదిక్పతికులంబుల నొంచితి ; నేల భీతిలన్
 జేవఁ దొఱంగి పోరి కిటు జీరఁ దొలంగుట వీరధర్మమే ?

క॥ మనునంశుశ్చ లేల నన్నుం
 జెనకెద రె గ్గింత యైనఁ జేయ ; నధర్మం
 బానరింతురె ? కృతబుద్ధులు
 జనపాలురు ధర్మనీతిసన్నతచరితుల్.

తే॥గీ॥ భయము వల” దంచుఁ దార నాశ్వాసపఱిచి
 కౌఁగిటంగ్రుచ్చి యంగదు గారవించి
 శతమఖసమాత్తపుష్కరస్రజముఁ దాల్చి
 బవరమునకేగెఁ గపి సార్యభాముఁ డంత.

తే॥గీ॥ ఒంఁడొరులఁ జూచునంతట నొక్కమాఱు
 వెలికి నుప్పొంగుఁ దమలోని బిట్టపగలఁ
 గన్నుగానక మడియింపఁ గడిది కడక
 లడర నొంఁడొరుఁ గదిసిరి యని యెవరన్.

మ॥ కులశైలదవ్యయరీతి సాంద్రమదదిక్కుంభేంద్రయుగ్మంబు నా
జలదవ్యందవ్యముపోల్కి దండధరదంష్ట్రాఘట్టనప్రక్రియన్
జలజాప్తప్రియసూతి, వాలియు బలోత్సాహంబులం బోరువోఁ
గులశైలంబులు కంప మొందె జలధుల్ ఘూర్ణిల్ల భీమంబుగాక.

క॥ విడికిటఁ బొడుచుచు నడచుచుఁ
నెడనెడఁ బై కొనుచుఁ దాల్చు లెడలించుచుఁ జే
బడఁ గడఁక నొడిసి యడుచుచుఁ
గడుబెడిదము గాఁగఁ బోరఁ గడగిరి వారల్.

తే॥గీ॥ జన్య మొనరించు తత్కపీశ్వరులఁ గాంచి
కంతమాలలఁ దద్బేదకలనఁ దెలిసి
కపికులేశ్వరుఁ జంప రాఘవుఁడు వజ్ర
సారఘోరాశుగమ్ము హస్తమునఁ దాల్చె.

క॥ డాక న్నదరెను నీతా
నాకాధిపసూతి రావణానురులకు ని
త్యాకుకులుం డిట వింటన్
గాకోదరఘోరసాయకము సంధింపన్.

తే॥గీ॥ గుడుసునడ విల్లు చెవిదాఁక నొడిసి తివిచి
నారి సారించి శితమార్గణమ్ము దొడిగి
వాలిహృదయమ్ము గుటిచూచి వైచె నంత
వజ్రధరుఁ డద్రిపై వైచువజ్ర మనఁగ.

ఉ॥ క్రౌంచమహీధరోదరము స్కందధనుర్ధణము క్తతీర్ణ పుం
ఖాంచితమార్గణక్షతి మహాధ్వనితోడ విశీర్ణ మైనటుల్
ప్రాంచితరామసాయక విపాతితబంధురమర్మభాగుఁ డై
కొంచక భూమిఁ ద్రెల్లెఁ గపికుంజరుఁ డమ్మహి కంప మొందఁగా,

తే॥గీ॥ స్నిగ్ధహేమైకకిరణావశేషం డగుచు
మదంగతి వార్ధిఁ బడునంశుమాలిఁ బోలి
రామమార్గణవిద్ధుఁ డై భూమిఁ ద్రెల్లి
వాలి యస్తాభిముఖుఁ డయ్యె జాలిఁ దూలి.

సీ॥ కలిశఢారాహతిఁ గుంతితపక్ష మై
ధరవ్రాలు హేమభూధర మనంగఁ,
గాలనంగతి నస్తగహ్వరంబునఁ ద్రెల్లి
కాంతిఁ బాయునహస్రకరుఁ డనంగ,
నిండ్రకోపాగ్నిచే నిలఁ గూలి చెలు వేదు
వీతనత్తువ్వొడౌ యయాతి యనంగఁ,
గుంభసంభవఘోరకోపకీలలఁ గ్రాగి
మహికిఁ దొఱంగిన నహుషుఁ డనంగ,

తే॥గీ॥ ధరణిపైఁ బడి యల్ల చైతన్య మెడలి
ఘూళిఘాసర గాతుఁ డై వాలి యొప్పె
భస్మసంఘన్ను డై నట్టి జ్వలనుఁ డనంగ
శాంత దయనీయరూపుఁ డై కాంతిఁ బొసి.

తే॥గీ॥ కొంతవడి క్షణ్ణ తెలిసి భూకాంతుఁ జూచి
నెగులు మదిలోనఁ గార్కొన నిల్చలేక
పరుసములు పల్కఁ దొడఁగె ; నెప్పగిది రోష
కలుషితస్వాంతులకుఁ బాడి తెలియ నగునె ?

శా॥ “రామా ! నన్నిటు లేలఁ గూల్చితివి ? నీ రాజ్యంబు చేకొంటినే ?
భామారత్నము నీత దొంగిలితినే ? వైరంబుతో నుంటినే ?
దీమంబాడ్లి మృగంబు నేయగతి నాదిత్యాత్మజున్ బంపి, త
తేమార్గం బిటు పొంచి యేసితి ; ధరిత్రీపాల ! ధర్మంబాఁ ?

క॥ నను జేర నొక్కవేల్పిడి
దనుజాధిపుఁ గట్టి తెచ్చి త్వత్పదములపై
నునువనె? జనకజుఁ దేనే?
యినపుత్తుని గూడి తేల? యెఱుంగవో నన్నున్”.

ఉ॥ నావుడు వాలితోడ నరనాథుఁడు పల్కు “మహేంద్రపుత్రి! నీ
చేన నెఱుంగ నెట్లు? కలశీలము లొల్లక పాడిఁ దప్పి సు
గ్రీవునిభార్యఁ బట్టితివి; కేవలపాతక మిద్ది గాదె! యిం
కీవిధి దుష్టశిక్షణ మ దెట్టుల ధర్మవిరుద్ధ మై తగున్?”

క॥ ధర ననుజభార్యఁ బట్టిన
మరణాంతకశిక్ష యొకటె మనుసమ్మతమై
యిరవొందుఁ గాన నీ వీ
దురితమ్ము తొలంగి శిక్ష దొరయుట యరుదే?

తే॥గీ॥ ధర్మబాహ్యప్రవర్తన దండ్య లగుట
రక్కసులజేడు నీవు నా కొక్కరూప!
దొసఁగు గాకున్నె నీ మైత్రి దొడరి యుంట;
మహా ననన్యాశ్రయులు గారె మనుజపతులు.

తే॥గీ॥ హేమదోషంబు గాల్చి శమించునట్లు
రాజదండనమున సభరాజి వాయు;
కాన సద్గతి యగు నీకుఁ గవికులేంద్ర!”
యనుచు నాశ్వాసపఱిచె నింద్రదాతృజాతు.

ఉ॥ వాలి నృపాలబాణహతి వ్రాలుట కర్ణయుగంబు సోడి, తా
రాలలితాంగి మూర్ఖువడి రామునిచేతకు నొచ్చి యంగదున్
గోలఁదెమల్చి గ్రుచ్చి కడుగీడ్వడి కుందుచుఁ గంట నశ్రువుల్
కాలువ తొచుఁ బాటఁ గిపికాంతునిచెంగటి కేగె దీన యై.

సీ॥ గట్టుపైఁ జేరాడు కాటుమబ్బును బోలి
 కటిసీమ వేనలి క్రమ్ముకొనఁగఁ
 జనుగట్టు వ్రేగునఁ జలియించు మెయి దీవ
 తఘకులీనుచు మించు బెఘకుఁ జూప,
 వలుదపాలిండ్లపైఁ బట్టుపయ్యెదకొంగు
 జారి నేలఁ దొఱంగి జాలిఁ గొలువ,
 గండుమీలనుబోలుకిందోయి వెలునడి
 కిన్నిటి తరంగలు కాల్యగట్ట,

తే॥గీ॥ విడుచునిట్టుర్పుగాడ్పులవేడి సోకి
 పగడపుంగెంపువాతెఱ వాడువాఱ
 మూర్తిఁ దాల్చిన శోకంపుటార్తి నాఁగఁ
 దార యేతెంచె నాశక్రతనయుఁ జేర.

చం॥ ఖరతరసింహాత్మనఖఖండితమ స్తక మై ధరాతలిన్
 దొరలినమత్తహస్తిగతి ధూళిఁ దొఱంగినవాలి, సింహ వి
 స్ఫురణను భీతి గొల్పు రఘుపుంగవుఁ గాంచుచు, శోకమగ్న యై
 చరణయుగింబుపైఁ బడి విశాంపతి నొవ్వఁగ నాడె నీక్రియన్.

మ॥ “జలదశ్యామలకోమలాంగ ! కరుణాసాంద్రుండ వి వ్యాల్చిపై
 గులిశాఘాతకరోరకాండము నతిక్రూరమ్ముగా నేయుటన్
 జలువం జిందెడిసీలసీరదము గర్జాభీమ మై భీకరో
 జ్జ్వలదంభోళిని వై చి నట్లుగ మనస్తాపంబు సంధిల్లెడున్.

తే॥గీ॥ అశనిపాతంబునన్ భూరుహంబు ద్రెళ్లఁ
 దోడ సంత్రిత లత నేలఁ దొఱంగ కున్నె ?
 వాలి త్వద్బాణహతి నేలఁ గూలియుండ
 యతనియర్ధాంగ మిటు నిల్చు టరుదు గాఁడె !

చ॥ ఎఱుగవో ? వేటపాడి మనుజేశ ! కపీశుని నేలఁగూల్చి, న
త్తరుణిని వీడు తుంతయు సధర్మము ; గువ్వలజంట నొక్కెడఁ
బారిగొనుబోయేని ; విడఁబోఁ జొరదానిని ; గూర్చిబిత్తటిఁ
దొఱిగి తపించునీమదికిఁ దోచదె నెయ్యనిఁ బాయ నా నెతల్.

తే॥గీ॥ అనుచు నెగ్గాడు తార వారణ మొసర్చి,
కొమరు సంగదుఁ గాఁగిటఁ గ్రుచ్చి యెత్తి,
రాఘవునితోడ సశ్రువుల్ గ్రమ్ముకొనఁగ
నీతైలుంగునఁ బల్కెఁ గపింద్రుఁ డిట్లు.

ఉ॥ “పిన్న యితండు, మత్సముఁడు, పెద్ద బలంబున, సాకుమార్య సం
పన్నుఁడు నిన్ను గొల్చు ; జనవర్య ! దయం గని నా కుమారు నీ
చిన్ని నిసుంగుఁ గావు ; కులశేఖరుఁ డితఁడు లంక గెల్చుచో
నెన్నఁగ వచ్చు సర్కజున కేడ్డెట సాటి యనంగ మేటియై.

క॥ అని యప్పగించి సుగ్రీ
వుని మెడఁ గై నేసి హేమపుష్కరమాలఁ
“దనువుఁ దొఱంగెద ననుజా !
కను దయ సంగద కుమారుఁ గాంతఁ దారఁ.”

తే॥గీ॥ అని ప్రశాంతాత్ముఁ డై వాలి యల్ల వ్రాలి
యలుఁగుఁ బుచ్చంగ నినకులతిలకుఁ గోరె ;
శల్యముఁ దొఱంగఁ జేసె నా జనవరుండు
ప్రాణముల వీడె నాకపివల్లభుండు.

ఉ॥ హా ! కపిసార్వభౌమ ! దరహాస వినిర్జితద్విప్లవైత్య ! బం
దీకృతపంక్తికంఠర ! సునీజనమాన్య ! బలారితుల్య ! భ
స్మీకృతసర్వశాత్రవ ! వశీకృత సర్వదిగంతపాల ! యి
క్ష్యాకుకులేశబాణహతిఁ గాంచితె యీగతి ఘోరమృత్యువుఁ.

తే॥గీ॥ అనుచుఁ దారాంగదులు దుఃఖమునను నేల
దొరలి వాపోవఁ దరుచరవరులు గుంక
భ్రాతృమృతి దుఃఖవివశుఁడై భానుసుతుఁడు
ప్రేతకార్యముఁ దీర్చె నా నృపతియాజ్ఞ.

ఉ॥ శ్రీరఘురాము నాజ్ఞ కపిశేఖరు వాసరరాజ్యమందు జం
భారి గురుండు నాకమున నట్లభిష్క్తు నొనర్చు లక్ష్మణుం ;
ఊరవిపుత్తుఁ డమ్మనుకులాధిపుఁ డంపఁ బురమ్ముఁ జేరె ! నీ
తారమణీమనోహరుఁడు తమ్మునితోడ వనించె స వ్యనిక.

⇐ శ్రీరాముండు వర్షాకాలమున మాల్యవంతమున నుండుట ⇐

సీ॥ నీలనిరదఘటానీరంధ్రగగనంబు
విద్యుత్ప్రభానప్తనీక్షణంబు,
వజ్రనిష్ఠురపాతభగ్నదిక్పక్రంబు,
శక్రగోప్రోజ్జ్వలతృతలంబు,
బహ్నిబర్హ స్రభాభాసితారామంబు
బహుభేకముఖరితపల్వలంబు,
వారిధారాపూర్ణ వసుమతీచక్రంబు
అగ్నేవరోధసప్టార్యమంబు,

తే॥గీ॥ పథికిమానసదుఃఖవినిర్ధనంబు
ప్రణయకుపితాంగనాపతిప్రాసణంబు
కృశతరీభూతనడనదీప్యంహణంబు
నైనన్నరాగమం బిల నవతరించె.

కగ॥ కర్కమసంతమసావృత
దుర్గి నముల భానుసంశతుహినాంశుం డం
త ర్దహ్యమానుఁడై య
స్త్రావం బై నచుడినల బస నొప్పెన్.

తే॥గీ॥ పుష్పితాపాండు కేతకీభూరుహంబు
 శలితజంబూతరుశ్యామననగణంబు
 నైన నర్హగమంబున భానువంశ్యుఁ
 డనుజుతో మాల్యవ ద్గిరి నాశ్రయింఁచె.

ఉ॥ అంబుదమాలికానివిడి తాంబూరపేధి, నితంబినీ జనా
 లంబనరాగవల్లరుల మ్లాన మొనర్చు వియోగజార్తి, దూ
 రంబున నొంటి నుండుప్రియురాలిఁ దలంచి తలంకి రాముఁ డా
 త్మం బుయిలోడి తమ్మునకుఁ దా నిటు పల్కెను దీనచిహ్నుడై.

సీ॥ కొంగ్రొత్త జేడి వెల్లిగొల్పుఁ బల్వలరాజి
 కలఁగి గుబాళించు కమ్మఁదావి,
 అర పుట్టి కనవచ్చునకరువుల్ దొల్కొడ
 విడిచి విప్పారని కడిమిపూలు,
 పురివిప్పి నడయాడి పొలఁతి నెమ్ములు మెచ్చ
 నెలుగించు మగ నెమ్మిపులుఁగు కేక,
 కఠిమొయిల్ కౌఁగిటఁ గఱఁగి లేనవ్వల
 మెఱుఁగు సూపెడి క్రొత్త మించు మెఱుఁగు,

తే॥గీ॥ లనుఁగు నెచ్చెలిఁ గాయు నా కనుల కెంతొ
 ప్రేమఁగూఁ దోచుఁ దమ్ముఁడా ! బేల సీత
 యెట్టు లీ వానప్రాద్ధు పై రించు నొక్కొ !
 యెక్కటితనంబు కంఠె నిం కేది దొనఁగు ?

తే॥గీ॥ ఇట్లు దురపిల్లి గంధ గజేంద్ర మట్లు
 కొండ నెత్తమ్ములం దాచు క్రొత్తమొయిలు
 గాంచి దైన్యంబునక వివేకంబుఁ దొఱగి
 ప్రార్థనాపూర్వకంబుగఁ బల్కె నిట్లు.

మ॥ “జలదా ! మత్సరి సీతఁ గాంచెదవా ! త త్సాన్ధ్యలలామంబు ముం
గల గర్జారభటీకకోరత మెలంగన్ రాదుసూ ! చంచలా
చలవిస్ఫూర్తుల సౌమ్యనర్తనల నాశ్వాసించి యా మీఁదటన్
దళదిందీవరగర్భసుందరతనూద్యత్ కాంతిఁ జూపట్టుమా !

తే॥గీ॥ సీత విరహాగ్ని సెకల గాసిల్లు నేని
చలువ తొల్కొఱుచిన్కులఁ జల్లి తేర్పు
మసుర చేతకు నెడద దై న్యంబు గొన్న
నైంద్రచాపంబుఁ జూపి ధైర్యంబుఁ గొల్పు.

తే॥గీ॥ శక్రచాపంబుఁ బూను నిన్ సాధ్యి గాంచి
ధనువు భుజమునఁ దాల్చునన్ దలఁచి కొనుచు
తెప్పలార్పక కన్గవ విష్ణువాఱఁ
గనుచు ముద మందు నొక్కింతగడువు జలద !”

చ॥ అని యనుజన్ముఁ జూచి యనుజా యిటుఁ జూచితె ? మాల్యవంత మీ
ఘనజలసిక్తశృంగ మయి కానఁగ నొప్పెను సర్వవాసరా
వని నభిషిక్తుఁ డౌకమలబౌంధవసూతిని బోలి నిర్భరీ
గణములు పుష్పదామముల కై వడి నెమ్మొయి నంటి పాఱఁగన్.

క॥ తనసతితో రాజ్యంబును
గొని సుగ్రీవుం డొంది హర్ష గురుసౌఖ్యంబుల్
జనకసుతాన్వేషణమున
కొనరుచు సాహాయ్య మనుచు సూరటఁ గనుచున్.

క॥ భూకన్యా పుణ్యవరీ
పాకంబున ననుఁగఁదమ్ముపరిచర్యలచే
లోకోత్తరధైర్యంబునఁ
గాకుత్స్నుఁడు గడపె వానకాలము నెట్లో.

ఉ॥ రామకృపాకటాక్షమున రాజ్యముతో నిజభార్యఁ బొంది, సు
త్రామనమానభోగములఁ దాఁ దనివొందుచు భానుసూతి, నీ
తామదిరాక్షి యున్నిఁ గని దైత్యపత్ని మడియించి, జానకీ
రాములఁ గూర్చకున్నఁ దన ప్రాభవ మే లని కుందు నేబవల్.

క॥ ఈగనియ పై మదికిఁ
వ్రేఁ గైచూపట్ట నద్ది బిలువఁగ నంపె
సాగరహిమవద్దిరి భూ
భాగాంతరవాసు లై నవానరవరులఁ.

సీ॥ నిర్వృప్తజలపూరసీరదంబులతోడ,
రమణీయవిమలాంబరంబులతోడఁ,
బరిశుష్కజంబాలపటలాధ్వములతోడ,
గుసుమితశరవణవనస్థలతోడ,
కల్పారకై రవకమలపంక్తులతోడఁ,
బ్రవిమలజలజాకరములతోడఁ,
ఆలోకరమ్యచంద్రాతపంబులతోడఁ,
దారకాదృశ్యరాత్రములతోడఁ,

తే॥గీ॥ జనకజన్మేషణక్రియాసమయ మనుచు
రామసుగ్రీవులకుఁ దెల్పుక్రమముఁ దోపఁ
బుండరీకాతపత్రమై పొల్చె నంత
జైత్రయాత్రైకఫలశరత్సమయలక్ష్మి.

క॥ శరదాగమ మైనను వా
నరనాథాగమము లేమి నరనాథుడు సో
దరు నంపె వాలిఁ జంపిన
శరశౌర్య మ్మొఱుంగఁ జెప్పి చయ్యనఁ దేజఁ.

తే॥గీ॥ ధనువు తూణీర మూని లక్ష్మణుఁడ చనియె
చిత్రమందిరమైన కిష్కింధఁ జేరఁ
జకీత నయనాళిఁగో గరుచరులు చూచి
పఱచి వృతౌగ్రముల కెగఁ బ్రాణి డాఁగ.

ఉ॥ వానరనాథునాథుఁ గపివర్షులు నాగసహస్రవృక్షుల్
భూనథ మేకవానరసమూహసమావృత మైనయట్లు రా,
సేనలఁ దీర్చి యల్లఁ గ్రమశీఘ్ర మిచ్చుచు యాధనాయకుల్
దో నడువఁ బయల్పడలఁ దోయజబాంధవసూతి చెచ్చెఱన్.

మ॥ కపిసైన్యంబును వానరాధిపుని మార్గంబందె యీక్షించి, హ
ర్ష పరిష్కావితచిత్తుడై యలసుమిత్రాసూతి శ్రీరామచం
ద్రపదాబ్జంబులచెంత కర్కసుతు సాంద్రప్రీతిఁ గొంపోవఁ, ద
త్కపిసేనాంబుధిఁ జూపి రామునకు నర్కప్రోద్భవుం డిట్లనెన్.

సీ॥ ఉదయాదిపుభుసానుసదనహరి యితండు,
పశ్చిమాచలగుహావాసి యితండు,
మలయపర్వతదరీమధ్యవర్తి యితండు,
పారియాత్రతటివిహారుఁ డితండు,
వింధ్యభూధరశృంగవిహరణుం డీతండు,
గంధమాదనశైలగతుఁ డీతండు,
ప్రాలేయగిరికందరస్థానుఁ డీతండు,
సహ్యాపర్వతశిరస్సద్ముఁ డీతండు,

తే॥గీ॥ పనన కేసరి గవయ గవాక్ష కుముద
తార నల నీల జాంబవ ద్దజ సుషేణ
శతబలి ద్వివిధమైందాదివితతబలులు
వానరుల టంచుఁ దెల్పి తద్బలము లెన్ని.

కం॥ వానరులతోడ నిట్లనె

“నానావిధశైలభూవనోకసిలారా !

మానననాథు కులాంగన

దానవపతి యపహరించె ; దగ మీ రెలమిన్.

చం॥ నలుదెసలం జరించి జననాథు ప్రియాంగనఁ గాంచి రావలెన్

నెల గడు వేగకుండ ; గననేరక మానము దాటి నచ్చినన్

దలఁ దరిగింతు ; సీతఁ గనుధిమ్యుఁడు మాకుఁ బ్రయోగింతు ; మీ

బలమును, బుద్ధి, పౌరుషము, భక్తిని జూపగవేళి యియ్యదే !”

కం॥ అని శౌరవపూర్వముగఁ

గని వారల కానవెట్టెఁ గనినేతి ; ప్రయో

జనవశమున నరపాలుర

కనుజీవులయెఱచు బ్రీతి యగ్గల మగుఁ గా.

ఉ॥ కొందఱఁ బూర్వదిక్కునకుఁ గొందఱ నిమ్ములఁ బశ్చిమాశకున్

గొందఱ నుత్తరంబునకుఁ గొందఱ దక్షిణభూమి కంపుచో

నందఱుమధ్య రాముఁ డనిలాత్మజు మెచ్చి నిజాంగు యకం

బంది యొసంగి కాక మొకయక్షి నొసంగిన గాధ దెల్పుచున్.

తే॥గీ॥ జానకి నెఱింగి యియ్యభిజ్ఞాన మిచ్చి

కుశల మెఱిగించి నూటటఁ గొల్పు మనుచుఁ

బనిచె ; రాఘవ విప్రసంభూతఁడైన

మారుతాత్మి భాగ్య మేవారి కగును?

తే॥గీ॥ కసికుశేషరుచే ననుజ్ఞాతు లగుచు

జనకజన్మేషణార్థ మై సంచరించి

రథుల దిక్కుల వానరు లార్తు పై ని

తరణికులుకృషణమనోరథులు పోల్కి.

తే॥గీ॥ అర్కనుతుఁ డొక్క మాసమ్ము నవధిఁ జెట్టి
వానరుల సీత వెదుకంగఁ బంపె నేల ?
కపికులోత్తంసు లీవింధ్యకానమున
దిక్కుచెడి చావ నిటు వ్రాసె నొక్కొ బ్రహ్మ!

తే॥గీ॥ అనుచు దురపిల్ల నప్పజీ యవధరించి
పరమదుఃఖార్థ మై యల్ల వారి కనియె ;
“నే యది నిమిత్త మొక్కొ జటాయు మృతిక
విశదముగఁ దెల్పుఁ డనఁ గపివీరు లనిరి.

ఉ॥ రాముఁడు భార్యతోడ వనరాజి వసింపఁగ, దైత్యరాజు త
ద్భాను బలాత్కృతిం గొని నభంబునఁ బోవఁగ గావ వేడె నా
కామిని ; తా జటాయువు మగంటిమి మీఱఁగఁ బోరి దైత్యుతో
రామహితార్థ మై మెయిఁ దొలంగి దివంబును జొచ్చె ధన్యతఁ.

తే॥గీ॥ అనఁగ సంపాతి యను నవ్విహంగమంబు
తమ్ముఁ డైన జటాయువు ; తనువు దొలగఁ
దర్పణాంజలు లీ నబ్ధి దరికిఁ జేర్చ
వానరులఁ గోరఁ బక్షముల్ పాయు కిలిన.

చ॥ తరుచరు లా ఖగేంద్రు దయఁ దాల్చి సముద్రము నొడ్డుఁ జేర్చ సం
తరణ మొనర్చి క్రుంకి జలతర్పణ మిచ్చి ప్రరూఢపక్ష మై
పరమవిషాద మంది కపివర్యులతో మును దాను నెమ్మి సో
దరుని జటాయుఁ గావ నితాపహతం బగు టల్లఁ దెల్పుచుఁ.

ఉ॥ “రామచరిత్రఁ గ్రోల నచిరంబుగ జెక్కలు వెండి వచ్చె ; ను
ద్దామబలుండు రావణుండు దాశరథిప్రియఁ దెచ్చి లంక నా
రామమునందు దాఁచె ! జలరాశి తరింపఁగఁ జాల నేను ; మీ
రా మహిజాతఁ గాంచుండు ; మహా బలతుల్యులు మీ కసాధ్యమే.”

తే॥గీ॥ గ్రద్ద నౌటను దూరమ్ము గాంచు గలను
 నుదతి గనవచ్చు నదిగో యశోకవనిక
 రాక్షసగణయుత మౌను రమణి యుండె
 గనుఁ డనుచు దెల్పి సంపాతి చనె యధేన్దు.

⇨ అంగదాదులు అంక కేగు విరు నరయుట ⇨

ఉ॥ అంతట సంగద ప్రమాఖు లంబుధి దాటి మహీజుఁ గాంచు ధీ
 మంతు నెఱుంగఁ గోర, బలమాన్యులు వానరు లాత్మశక్తు ల
 త్యంత ముదావహంబుగ దశాధికయోజనవృద్ధితో నన
 త్యంతముగాఁగి దెల్పిరి రయాధికు లా పయి లేమి నల్లనన్.

తే॥గీ॥ తానె యంగదుఁ డవ్వలి దరికిఁబోయి
 సీతఁ గని రాఁ దలంచిన “సీతిగాదు
 ప్రభువు దౌత్యమ్ము నెఱపుట ; వల దటంచు
 వారణ మొసర్చి యిటు బాంబవంతుఁ డనియె.

మ॥ బలిరాజ్యాహరణార్థ మై హరియు విశ్వవ్యాప్తిఁ బెంపొంద, న
 జ్వలజాతాక్షసదాంబుజద్వయము నుత్సాహంబుతో ముమ్మఱున్
 వలగొంటిన్ బల గౌరవంబున యువప్రాయంబునన్ దొల్లి ; నే
 డలసం బై వశ మేదె మేను జరచే నాశక్తి లే దియ్యెడన్.

తే॥గీ॥ కాన నే వార్ధి దాటంగ లేను గాని,
 వార్ధి లంఘించి జానకీవార్తఁ దెచ్చు
 వీరుఁ బోయొందు నిలువుఁగీ మీర లనుచు
 వాయుతనయునికడ కేగి పల్కె నిట్లు.

ఉ॥ “ఇంత కలంత నొందఁ గపు లెల్లరు మిన్నక యుందువే హనూ
 మంత ! మరుత్తనూజుడవు మారుతతుల్యరయుండ వీ యుద
 న్వంతము దాటఁ జోలవో ? జవంబున బుద్ధివిశేషమందు నీ
 యంతటి వాడెవండు ? పననాత్మజ ! నీకు నసాధ్య మున్నదే ?

సీ॥ దోరపం డనుచింతఁ దోయజాప్తుని బట్టు
చిటుతలేఁబ్రాయంపుఁజరుకుదనము,
పూర్వాపరాదిభూముల నిల్చి మెయి వెంచి
యరుణాంశు శుశ్రూష నెఱపు నేర్పు,
పద్మాప్తుచే నవవ్యాకరణమ్ములఁ
బరిపూర్ణముగ నేర్చుపాటవమ్ము,
బ్రహ్మాస్త్రమునకై నఁ బట్టుపడక నిల్చి
పరబలం బెఱియించుపేరుషమ్ము,

తే॥గీ॥ వజ్రహతి కై నఁ దలఁగని పాటవమ్ము,
సకల భుననమ్ములను నోర్చుసాహసమ్ము,
నియ్యెడనె కుంటువడెనె ? మహీజఁ గాంచి
వానరేత్వోకువరులఁ గాపాడు మనఘ.

ఉ॥ భూనభ మొంటికేల గొని పువ్వులబంతి యనంగ లీలమై
వానరవర్య ! చిమ్మెదవు ; వార్ధి తరింతువు గోష్పదంబటూల్
జానకి గూర్చి లంక సురశత్రువుతోఁ గొనివత్తు హీజగ
త్రాణితనూజ ! వానరుల ప్రాణము గావక మిన్నపించువే ?”

⇐ హనుమంతుఁడు లంకకేగ నంగీకరించుట ⇐

క॥ అని జాంబవంతుఁ డాడిన
సనయోక్తల వాయునగాతి సంతుష్టుండై
“యనఘా ! దాఁటెద శతయో
జనవిస్తారాంబురాని ; జానకిఁ బెత్తుకొ.”

తే॥గీ॥ జనకసుతఁ గాంచనేని సేజవముతోడ
నఖిలలోకాంతరంబుల నరసి వత్తు ;
బండ్రికంధరు లంకతోఁ బట్టి తెచ్చి
రామ పదపంకజద్వయాగ్రమున వైతు.

చం॥ అని పలుకంగ, వాయుసుతు నంగదముఖ్యులు మెచ్చి యుబ్బుచున్
వననిధి దాట నంబరముపై కెగురం దగు నిమ్ము లెన్నుచున్
గనిరి మహేంద్రవర్చియు గంధగజేంద్రవిహారమ్యమున్
వనతరువుష్పగంధభరవాసితసర్వదిగంతరాశమున్.

తే॥గీ॥ ప్రియముఁ దల్లికొత్త నున్నతగ్రీవ మగుచు
శాద్వలంబునఁ దిరుగువృషంబు భాతి
మారుతాత్మజుఁ డటనట మసలెఁ గొంతఁ
బాలయు వలిగాలి కంగంబు పులక లెత్త.

కం॥ ఈకరణిఁ గవలు కిష్కిం
ధాకాండకథావిధంబుఁ దగఁ జేర్చొనఁగన్
గాతుత్థకులుండు మేర్పొనె
వాకొనుఁ డామిది కథను భవ్య లటంచున్.

చం॥ పరహితకార్యతత్పర ! యపారకృపాపర ! దీనవత్సలా !
నరనుత పుణ్యకీర్తి ! బుధనందిత ధర్మగుణా ! యశేష భూ
సురవరపావన ప్రణయశోభితమానస ! భద్రవర్తనా
పరిణత సాధుచిత్త ! చిరపావన సత్యశమాదిరంజితా !

కం॥ నానాదానవినోదా !
దీనోద్ధరణై కకార్యదీక్షితహృదయా !
భూసుతసుగణశరణ్యా !
శ్రీనాథపదాబ్జయుగ్మసేవానిరతా !”

ఉత్సాహము— జలజపత్రరమ్యనేత్ర ! సాధులోకసన్నతా !
లలితకీర్తి ! రమ్యమూర్తి ! లాలితార్థిమానితా !
విలసదమలయోగ్యకృత్య ! వివిధ సుగుణ భాసురా !
కలితలలితమృదులహృదయ ! కాంతసత్కృపాపరా !

గద్య॥ ఇది శ్రీమత్కాశ్యపగోత్రపవిత్ర సుబ్రహ్మణ్యపుత్ర
బుధజనవిధేయ వేంకటసుబ్రహ్మణ్యనానుభేయ
ప్రణీతంబైన శ్రీరఘురామచరిత్రంబునందు
కిష్కింధాకాండము.

శ్రీ:

శ్రీ శారదాంబాయై నమః.

శ్రీ రఘురామ చరిత్రము

సుందరకాండము

కం॥ శ్రీ వ్రజాంబాసంచిత

పావనసత్పుణ్యగణ్యఫలమయమూర్తీ!

ధీవిభవవినుతకీర్తీ!

భావితచిరధర్మ! స్వామిబాబు! గుణజ్ఞా!

తే॥గీ॥ అవధరింపుము కుశలపు లవలికథను

బల్క-దొడగిరి యిటు రామభద్రుతోడ

మంత్రిసామంతమునిజనమాన్యు లెల్ల

రతి ముదంబునఁ ద త్క-థామృతముఁ గ్రోల.

తే॥ వారినిధిదాఁట నల్ల వివర్థమాన

గాత్రుఁడై వాయుసూనుఁ డ క్కా-ననమునఁ

దమ్మికోలఁకున గంధగజమ్ముమాడ్కి-

లీల నొ క్కింతకాలంబు కేళి సలిపె.

తే॥గీ॥ పడయుగంబునఁ ద్రిజగతీవలయ మెల్ల

గ్రమ్ముకొన నుబ్బు విక్రమక్రమముఁ దోవ

భూనభోంతర పరిపూర్ణమూర్తి యగుచు

వర్ణమానాంగుఁ డయ్యె నప్పవనసుతుఁడు.

ఉ॥ అంబరమార్గమందుఁ బవనాత్మజుఁ డేగఁ దలంచి మున్ను దా

నంబుజమిత్తుఁ బాశి యము నాత్మభవుఁ బవమాను శక్రనిక

సాంబధనేశులక దశరథాత్మజు లక్ష్మణు భూతనూజఁ జి

త్తంబున నిల్చి కార్యజయతత్పరతఁ వినుతించి భ క్తిమై.

ఉ॥ వారిధి దాట నెంచి కపివర్యులఁ గాంచి వచించె “నే నిదే
శ్రీరఘునాథకార్యకవిస్పృష్టశరం బన లంక కేఁగి నీ
తారమణిం గనుంగొని ముదంబున వచ్చెదఁ గాక రావణున్
ధీరత లంకతోడ రఘుధీరుని చెంతకుఁ దెత్తు నం చొగిన్.

⇨ అంజనేయుఁడు సముద్రమును దాటుట ⇨

సీ॥ ఊర్ధ్వదిక్పృస్థతాయతోరుబాహులతోడ,
నాలీఢపాదద్వయంబుతోడ,
సన్నిరుద్ధోభయశ్వాసమార్గముతోడ,
బవనకుంభితగాత్రపటలితోడ,
సాచీకృతోద్వృత్త చారుకంఠముతోడ,
గగనాంతబద్ధదృగ్యుగళితోడ,
దిర్యగాకుంచితద్ధీర్ఘదేహముతోడ,
బరిపూర్ణ బలకాయపటిమతోడ.

తే॥గీ॥ మారుతాత్మజుఁ డాకాశమండలమున
కెగసె శ్రీరామపత్నీదిదృక్ష్మ వొంగ
నమృతభాండంబు తేర ఖగాధిపుండు
దేవలోకంబునకుఁ బోవు తీరు దోఁప.

తే॥గీ॥ పవనతనయోరుసంజాతవాతధూత
పాదపాకీర్ణ సుమవృష్టి పరగెఁ జూడ
నమరు లా రామకార్యజయార్థ లగుచుఁ
జల్లు సేసలు నా దెసలెల్లఁ గ్రమ్మి.

క॥ మారుతివేగాకృష్టో
ర్యీరుహసంతతులు వెంట వెడలుచు నొప్పెన్
దూరప్రదేశ మేఁగెడి
వారలతో ననుగమించుబంధువులట్టుల్.

క॥ భారాకాంతములై య
వ్వారిధిలో మున్న వృక్షపంక్తులు దనరెన్
శ్రీరామసేతుబంధా
ధారోపితశంకునివహమట్టులు బోల్పన్.

సీ॥ కక్షద్వయాంతరగత మైనవాయువు
జీమూతమట్లు గర్జించుండ,
బలగేంద్రపక్షిపాతస్వనభ్రాంతి
జలచరంబులు నిమ్నతలిని హఠగఁ,
బవనవేగాకృష్టవార్ధిభంగంబుల
నబ్ధి ద్రోణీకృత మ్మాచుఁ దనర,
ప్రావారపటపరీహారమ్మునం దేహి
తను వట్లు వార్ధియంతరము దేల,

ఉ॥ అంబరంబునఁ దుహినాంశు నట్లు మెఱసి
జలదమాలికఁ జొచ్చుచు వెడలుచుండి
మారుతసుంతుండు జ్యము క్తమార్గణమ్ము
భాతి నవివహ్యవేగుఁ డై పాటుచుండె.

తే॥గీ॥ లంబమానాంగు డై నిరాలంబగగన
తలమునం బాటు మారుతాత్మజుని గాంచి
యర్థి సాహాయ్య మొసరింప వార్ధి గోరెఁ
దన కృతజ్ఞతఁ జూపింపఁ దరుణ మగుట.

ఉ॥ ఈ కపి రామచంద్రధరణీశ సతిం గన లంక కేగు ; ని
త్యైకుకులీనుఁ డౌ సగరుసంతతినిర్మితి నొప్పునాకు నై
త్యైకులు పూజ్య లీకపియు భానుకులేశుని మంత్రి యాట మై
నాక మహీధరేంద్ర ! కపినాథుఁడు నాకును నీకుఁ బూజ్యుఁ డౌ.

తే॥గీ॥ కృతముఁ దలపోసి త త్ప్రతికృతి యొనర్చు
 తెంచ ధర్మంబు గాదె ! మహీధరేంద్ర !
 పూజ్యపూజావ్యతిక్రమ భూరిదోష
 మొదవఁ జేయును మన్యువు ను త్తములకు.

కం॥ అని యంబురాలి పనుపన్
 వినువీధి సువర్ణనాభపృష్ఠీధ్రము పా
 వని మార్గమందు నిలువన్
 గని విఘ్నాశంక డాచెఁ గపి వక్షమునన్.

కం॥ పవిఘాతబాధ నెయ్యెడఁ
 జవిచూడని శైలవరము శ్వసనుజతనుసం
 భవకులిశనిష్ఠరాహతి
 సవిరళ వజ్రప్రహారహత మన నొప్పెన్.

ఉ॥ వాయుజుతోడ నిట్లనియెఁ బర్వత “మంబుధి పంప వచ్చితిన్
 నీయెడఁ గూర్తుఁ; దొల్లి ధరణీధరసంతతి పక్షవంతమై
 చేయఁగఁ బ్రాణగొడ్డములు, చేడ్పడి లోకులు కుయ్యివెట్ట, వ
 బ్రాయుధ మెత్తి దేవపతి యద్రులఱెక్కలు ద్రుంచుచుండఁగన్.

కం॥ పక్షోపద్రవభీతిన్
 రక్షింపఁగ మాతరిశ్వుఁ బ్రార్థించితి నా
 దక్షుం డంబుధి నిల్ప న
 పక్షుండ నిటు లైతి పవనవార్ధుల కరుణన్.

తే॥గీ॥ భానుకులవర్ధితం బాట వార్ధి కూడ
 రామకార్యార్ధి వగు నీకుఁ బ్రేమసూపు ;
 ప్రాకృతుండై ననర్ధి సంభావ్యుఁ డన్న
 నిన్నుబోలిన ప్రాజ్ఞ నింకెన్న నేల ?

ఉ॥ మారుతుఁ డాత్మ మెచ్చు గుణమాన్యుని దత్తుతు సెన్నగొల్వ నో
మారుతి ! నిచ్చి మచ్చిభారముండు, బధశ్రమ మెల్లఁ బాసి, యి
పారంగ మ త్పరవ్యంగొని యావల నిచ్చి జవంబుతో నకూ
పారము పార మొందు మతిభాగ్యుని మా కగు నిన్న గొల్పుటకే.

ఉ॥ నాపును వాయుసూతి “జననానుచి కార్యభరమ్ము పెద్ద, నే
బోనలెఁ బాలహార మిడఁ ప్రొద్దుపొడయెడ ; దూతి లీ క్రియకే
ద్రోవల నిల్వఁ గాచి నని దీక్షిత మాఁ గద ! యాదర్శోక్తి సం
భావన నేసి ; తగ్గియ నవర్యగ నెఱు సటుచు నెమ్మిశో.

తే॥గీ॥ వార్ధి పుత్రైంచమై నాక వర్వరిమ్ము
గరతిల స్పర్శమాప్రచే గారవించి
మారుతాత్మజఁ డాకాశహర్గ మొది
గరునుఁ డట్టుల పఠచె సాగరముఁ గడవ.

క॥ అచ్చెరు నందుచు గాంచి వి
యచ్చెరు లాకినబలంబు నరయంగ సురసికే
బుచ్చిరి నిఘ్నం బొనరుస
నొచ్చునొ గెలుపొంది యేగునొ తెలియంగకే.

⇨ హనుమంతుఁడు సురసు బయించుట ⇨

ఉ॥ మారుతిమార్గమం దురగమాల ప్రసాదవక్త్రాగ్రహణ
కారముతోడ నిచ్చి, చిరకాలబుధుడైన నైనాప నిం
పారగ మాంసహరణ మయూచిల్లబును ; రి మ్మనలగ నా
దారుఁ మృత్యుకిందరము దాల్చి మారుతి చింతసముచికే.

తే॥గీ॥ “వింజమా కిడినటు వినువీధి గప్పి
భీషణాకారమున నేల వెలయు దమ్ము !
రామకార్యాధి నగు నాకుఁ బ్రేమితోడఁ
ద్రోవఁ జూపించి పున్నెంపుఁద్రోవఁ బొమ్ము”.

చం॥ అనువవమానపుష్పానకు న వివృతానన నవ్వీ యిట్లనెఁ
 “వనరుహగర్భం హృక్కయోష భక్తికే మెచ్చి వరం బాసంగె ; ని
 వ్వననిధి నిల్చి యాశసముపైఁ జను సత్త్వము లెల్లబట్టనా
 కనుగవఁ జిక్కి తప్పి చనఁ గా దనిలాత్మజ ! యెంతవారికిఁ.

కం॥ చిరకాలబుభుక్షిత నై
 త్తతీ వేచుచు నుంటి జరిరిదహనంబేచి
 చొడికితివి నీవు నేఁ డిటు
 లెఱసెడి నా కడుపుచిచ్చు కంఠన మగుచుకొ.

తే॥గీ॥ శ్రకచనిష్ఠురదంష్ట్రాకరాశవక్త్ర
 గహ్వరంబున నామలకింబు భాలె
 నిన్ను గ్రసించి జరరాగ్ని నెఱ నడంఱు
 రామకార్యార్థి నని కిన్నెబ్రామ వనమే” /

కం॥ బిమ్మాటల కి మ్మారుతి
 నెమ్మనమునఁ గనలి మ్రింగి నేర్తువో యది నీ
 కెమ్మెయి సాధ్యమొ యని నీ
 ర్థముగఁ దన మెను గంపఁగా యెఱుకొనినకొ.

చం॥ సురసయు విక్రిముం బనిచె; శూరులను మారుతి మేనువెంచె ; నొం
 హరుల ముఖంబుమెను శతయోజన విస్తృత మై పెఱుంగ న
 పురవమనీషి మారుతి జవంబున నంగుళమాత్రదేహుఁ డై
 వెఱువనఁ జొచ్చి త న్ముఖము వెల్వడి పల్కెను సవ్వ దోపగకొ.

తే॥గీ॥ “బ్రహ్మ నీ కిచ్చు వరముల పాడినిలుపఁ
 దల్లి! త్వ ద్వక్త్ర గహ్వరాంతరము చొచ్చి
 వచ్చి తిఁక పోదు; సెలవిచ్చి పంపు”మనినఁ
 బనిచె సురసయు మెచ్చి దీవన లొసంగి.

కం॥ పవనజుఁ డొనరించిన రెం
డవ యద్భుతకార్య మరసి యమరులు మది ను
త్సవ మొంది సాధుపదముల
మివులకొ నుతియించి రా సమీరకుమారులొ.

సీ॥ అంగుళీయక మిచ్చి యఖిలవాసరులందు
గారవించిన రాముకరుణపెంపు,
వనధి దాఁటఁగలేక వనచరుల్ దురస్థిఁ
దను బూన్చు జాంబవంతునిమనీష,
మైనాకసురసాదిమహితు లధ్వమునందుఁ
దన కిచ్చుమేలిగీవనల బలిమి,
జానకీపదపద్మసందర్శనాపేక్ష
యుప్పొంగి మదిఁ గల్గుచుబ్బుకిలిమి,

తే॥గీ॥ పంక్తికంధరకృత ఘోరశాపకార్య
సంస్మరణమాత్రసమకాలజాయమాన
వహ్నికలోష్ఠజ్వల క్రోధభరము నొలయ
నప్రతిహతోరుజవమున నరుగు హనుమ.

తే॥గీ॥ క్రూరపలలాశపురిఁ జొరఁ బొలుచుంటు,
నస్థలితవీర్యజవమున నలరు చుంటు,
రామకార్యముక్త నారాచ మనఁగ,
బవనసుతుఁ డెన్నఁ దగె నభోభాగమందు.

శా॥ వాయుప్రోద్భవుఁ డంబరంబునను బోవన్ భీమవేగంబుతో
నా యంభోనిధి నీట నొకయటు దేహచ్ఛాయ పర్వైఁజై; ద
చ్ఛాయకా సింహిక పట్టి నిల్పుఁ బ్రతివాతస్తబ్ధ నౌకా క్రియా
ఛాయాగ్రాహిణి నీటఁ జూచెను సభస్వత్సూతి రుద్ధాధ్వఁ జై.

క॥ తనుతరదేహుండై పా
వని యా రాక్షసి ముఖంబు వడిఁ జొచ్చి ప్రిధన్
గొనగోళ్లఁ ద్రెంచి ప్రేవులఁ
జనుదెంచెను రాహులు స్త్రీచంద్రుం డనఁగన్.

అ॥వై ప్రాణ మెవని నీటఁ గడి తేలు సింహిక
నభ్రవీధి నేగు ననిలజాతు
సరిసి యనుగు లెల్ల నాశ్చర్యచకితులై
జయము సక్కి రాక్షసులతోడ.

తే॥గీ॥ పరమ నిర్మయుఁ డా యోగివర్షుఁ డల్ల
భవజలధి పార మొందినపగిది వాయు
భవుఁడు శతయోజనాయతవార్ధి పార
మందె విఘ్నంబులకుఁ దక్కిరిలఁత గొనక.

⇨ అంజనేయుఁడు లంకఁ ప్రవేశింప నెంచుట ⇨

ఉ॥ అంబుధి నిట్లు దాటి పననాత్మజుఁ డవ్వలియొడ్డుఁ జేరి, తీ
రంబున లంబశైలభీరంబున డిగి, త్రికూటశైల శృం
గంబున నున్న లంకఁ గని కాననభూముల విశ్రమించి రా
త్రిం బురిఁ జొచ్చి నల్దనఁ బరీక్ష యొనర్పఁ దలంచె నిమ్ములన్.

ఉ॥ స్వీయకులస్రూరఘోషవీరకళత్రము నల్ల లంకలో
రోయఁగ రాత్రి గోరెడి మరుత్తులు చిత్త మెఱింగి యంతలో
సాయ మొనర్ప నస్తగిరిచాటున కేగిన మాడ్కిఁ గుంకుమ
చ్ఛాయలు గ్రమ్మ దిక్కుటలఁ జండ్వరండును నస్తమింపఁగన్.

తే॥గీ॥ పంక్తికంఠరదుర్వశఃపటలిఁ బోలి
చిమ్మచీకటి దశదిశల్ గ్రమ్ముకొనియె ;
అసురపురిరంగవీరనాట్యం బొనర్చు
పవనతనయున కది పటావరణ మయ్యె.

చ॥ తనుతరరూప మొంది పృషదంశకమాత్రశరీరుఁ డౌముఁ బా
నని వసభూములం గడచి పర్వతసానువు లుత్తరించి, రా
నణభుజవిక్రమ స్ఫురణ వై రిజనావళిదుర్నిగీక్ష మై
తనరెడు లంక యుత్తరపు ద్వారముఁ జేరె నితాంతశీరుఁ డై .

శా॥ ప్రాకారాగ్రము నెక్కి- త స్సగర సౌభ్యాగంబు, దుర్ధర్ష లం
కాకస్సంచయదోర్బలంబుఁ బురరక్షాకల్పనం బంత రా
స్తోకాంభోనిధివారిపూరము మరుత్సూనుండు వీక్షించి, చిం
తాకుంగీకృతదై ర్యుఁ డయ్యె నట సీతామానిసీప్రాప్తికిఁ .

సీ॥ కాకుత్స్థు లేగీతి గడచి రానేర్తురు
కడలేని కడలిని గవులతోడఁ ?
గడచివచ్చియు దశకంఠ రక్షిత యైన
ఘా లంక నెట్లు జయింపఁగలరు ?
సామసాధ్యులె నిశాచరులు ? దానంబును
గొఱ యశానె రక్కసికొలమునందు ?
భేదమ్ము వమ్మా నభేద్యమానసులందు ?
దోర్బలాజయ్యు లీదుష్టదై త్యు !

తే॥గీ॥ లర్కసూతియు జాంబవదంగదులుచు
నేను మాత్రమె తరియింప నేర్తు మభి ;
నంతమాత్రంబుచేత జయంబు గాంచఁ
గలమె ధరణిజఁ గైకొనఁ గలమె కలన ?

తే॥గీ॥ అనుచు నొక్కింత చింతాకులాత్ముఁ డగుచు
కలగి, వెన్నెంటు చేడ్పాటు తొలగఁ ద్రోచి
యరసి “రామాశుగంబుల కడ్డు గలదె
పోర లక్ష్మణు నెదిరించువారు గలరె ?

ఉ॥ ఎంత బలాధ్యులైన దనుజేశులు రాఘవధర్మదారదు
ద్దాంత పతివ్రతా మహిమ దగ్ధులు, త త్సతి కోపకీలికా
సంతత నష్టవీర్యులు, సుజయ్యులు నౌదురు ; ధర్మదూషిత
స్వాంతుల కెట్టు లాత్మమహిమాదులు నిల్చు ? జయంబు చేకుఱు ?”

చ॥ అని తలపోయు చా నగర మల్ల చొరంబడ నెంచునంజనా
తనయుని యగ్రభూమి వనితామణి రూపున నిల్చి లంక “యో
వనచర ! దొంగ పోల్కిఁ జొరఁబాతెద వి ప్పరిఁ, గాలు ప్రోలికిఁ
బనిచెద నిన్ను ! దండధరవాసపు లొక్కట నడ్డు వచ్చినన్”.

క॥ నా విని నవ్వుచు ని ట్లనఁ
బావని “పురి నాల్గుదెసలు పరికించి యిదే
పోవుదు లంకానగరిఁ
భావించును వై భవమునఁ బరమం”బనగన్.

ఉ॥ కోపమునన్ నిశాటి కపికుంజరు వక్షము కాలఁ దాచె ; ను
ద్దీపితకోపుఁ డయ్యుఁ గపి స్త్రీ యనుచున్ దయ కొంత పూని య
ప్పాసిని నాతి గాఢముగఁ బాణితలంబున నెత్తి వ్రేసె ; దు
ష్ప్రాప్తమహాజపుం డపుడు ప్రాణవియోగము నొంద కుండఁగన్.

తే॥గీ॥ ఉరము భేదిల్లి క్రొత్తనెత్తురు దొంగ
ధరణిపై వ్రాలి మూర్ఖిల్లి దనుజకాంత
యల్లఁ దెలివొంది కపిఁ జూచి యడలు వొంది
పల్కు గీడ్పాటుదోప నిప్పగిదిఁ బల్కె.

ఉ॥ తొల్లి సరోజసూతి రిపుదుర్జయరాక్షసరాజధాని భా
సిల్ల సృజించి కావఁ బనిచె న్నను “వాసరుఁ డొర్చి సంత నే
యెల్ల నిశాటవంశము నశించు నటంచు వచించి” యట్లు నే
డల్లిద మైతి నోడితి కపీశ్వర ! యీ క్రియ త్వ త్కరాహతిన్.

తే॥గీ॥ కాన నిక లంక చెడును రక్కసులతోడఁ
జొచ్చి యి ప్పరిఁ బరికింపు మిచ్చమీఱ
ననుచు లంకాధిదేవత యనిలసూతి
కనుమతి యొసంగె దుర్గమ్ము నరసిచూడ.

చ॥ జయమున నుచ్చి యా యనిలజాతుఁడు రాక్షసరాజధాని ని
ర్భయమున రోయఁగాఁ దలఁచి వామపదంబును నిల్పె మున్ను ; దు
ర్జయనకలామరారుల శిరంబుల దాఁచి యరంబులందు వి
ప్రియమున నాత్మి వామపద విన్యసనం బొనరించుకై నడిగె.

⇨ ఆంజనేయుఁడు లంకఁ బరిభ్రమించుట ⇨

తే॥ లంక పరికించు నా రామకింకరుచకు
నిరుల విరియించి సరివి నిల్గిల్లు చూపి
సాహ్య మొసరించు దివ్వియ చందమునను
జంద్రుఁ డుదయించెఁ దూరుపుచక్కి నల్ల.

సీ॥ గాన కాసారంబు కల్లోల పంక్తుల
నలవోక నిల్చురాయంచ యనఁగ,
అభ్రమందరకందరాంతరంబున నుండి
యల్లల్ల గదలు పంచాస్య మనఁగ,
ఆకాశదిగ్గతి యంసదేశంబునఁ
గై నేయు రాజుతి ఘంట యనఁగ,
వ్యోమ గోష్ఠాగారభూమిఁ గోరాడుచు
విహరించు మదకిల స్పృషభ మనఁగ,

తే॥గీ॥ కలికి వెన్నెల చీకటి కచ్చు బాపి
కలువ నవ్వించి వెన్నెల పులుగుగములఁ
దఱిపివెన్నెలయామెతఁ దనియఁ జేసి
నిలిచి జాబిల్లి పొడనూపె నింగి మొదల.

ఉ॥ గోడలు మేడ లెక్కి, పురగోపురగుల్మము లెల్లఁ జూచి, యా
క్రీడన భూములం దిరిగి త్రిమ్మరి మిఁదైల చంద్రశౌలలఁ
బోడిమి మీఱఁగా దనుజ ముఖ్యనివాసము లెల్ల గాంచి యా
వీడు కపిప్రవీరుఁ డెడవీడక రోసెను నాల్గు దిక్కులఁ.

నీ॥ నిద్దంపుటద్దంపు నీటు చాల్చుచు ముచ్చ
ముఱుగు పె స్రచ్చల పొనుపు గనుచు,
రమణీయ గతి బ్రహ్మరాక్షసుల్ గుణియించు
సామవేదంబుల సంతసిలుచు,
అందంద గృహమేఘు లాత్మగేహంబుల
గుఱువెట్టి నిద్రింప దతీయఁ జనుచు,
రక్షణార్థం బర్ధరాత్రమ్ము గ్రుమ్మరు
పై త్య వీరుల దారిఁ దప్పికొనుచు,

తే॥నీ॥ రచ్చకొట్టంబు లరయుచుఁ బ్రమదవనులఁ
గలయఁ జూచుచుఁ గరువలి కన్నకొడుకు
పాక శాసనసౌధంబుఁ బరిభవించు
దనుజవల్లభు హర్మ్యంబు దరియఁ జేరె.

నీ॥ యామికమ్ములు గాఁచు ద్వారదేశంబుల
సరిజనాభేద్య మై యలరు దాని,
పాలమున్నీటిపై మేలి తరంగలఁ గోలి
తెలి డాలు పోజీలు లిరుగుదాని,
రవి రథంబు లనంగ జవనాశ్వములతోడి
పైఁడితేరుల కాంతిఁ బరగుదాని,
మెఱియల కీఁడైన దుఱుస రక్కసులెల్ల,
గడ విచ్చు కత్తులఁ గాఁచు దాని,

తే॥గీ॥ సంక్తికంధరు భవనంబు పవనసూతి
యల్లఁ జొఱఁబాటి యరసి మహానసంబు
పానశాలయుఁ బరికించి వచ్చివచ్చి
శయనమందిరమును జొచ్చె సాధ్వీ సరయ.

చ॥ తొలకరి మించుతేగె లటు దోఁపగ మేనులు, నాటపాటలక
బొలసిన క్రొత్త చెమ్మటలు ముత్తెవుఁజాలుల జాడ దోఁప నొ,
దల నెఱవీడ కొప్పులు యథాతథి లై నిదురించు కాంతలక
గలయఁగఁ జూచె మారుతి నిగారపు టింతులమాలఁ బోలికక.

క॥ ఆ వామా జనములలో
రావణుపై మరులుకొనని రామ యొకతెయుక
భావింపఁ గానరామిని
భూవిభుదేవేరి లేమి పోడిమి నెఱిగెక.

ఉ॥ వీడిన పట్టుపుట్టములు, విచ్చినపయ్యెడ, లల్లిబిల్లిజీ
రాడడి వేనలుల్, కురులహత్తకి వాసిన పూలు, గల్లు నా
చేడెలు నెమ్మికాండ్రవలె సిగ్గరి యొంపొరుఁ గొంగలించి, యొం
పొడక నిద్ర నొందిఁ గపియోధుఁడు చూడఁ దలంకె సిగ్గునక.

క॥ పరిదారదర్శనంబున
దురిత మ్మృనఁగూడె ధర్మదూషణ మయ్యెక
బారిపోయె బ్రహ్మచర్యము
తటితిప్పెను శీల మనుచుఁ దపియించు మదిక.

ఉ॥ కాంతల నెన్నఁ డేని కడకంటను గాంచి యెఱుంగ ; నేటి కీ
యింతులఁ జూడఁ బొల్పడితి నియ్యెడ ; నై నను నీత రోయు నా
స్వాంతము సంచలింపదు ; ప్రసన్నత వీడదు ; ధర్మలోప మా
వంతయు లేదు ; నై జహ్నుదయంబె ప్రధానము గాదె మేనికె.

కం॥ అని తలఁచుచుండ మృగమద
 ఘనసార సుగంధ పూర్ణగంధవహంబుల్
 వినువీధి నుడిసి మారుత
 తనయున కెఱిగించె దైత్యతల్లజు పాలుపుక.

ఉ॥ తోడన యేగి తల్పమునఁ దొయ్యలి కౌగిటఁ జిక్కి మించుతోఁ
 గూడిన కాలుమబ్బు గతిఁ గూరుకునొందెడు దైత్యరాజు వె
 న్నాడెడు ధైర్యవృత్తి పననాత్మజుఁ డారసె, పూత్యరించు క్రొ
 వ్వాడి మహారగంబు గతి శ్వాసల బుచ్చుచునుండ నల్లనక.

కం॥ కని తత్తేజోహత వీ
 ట్టులఁడై పనమానసుతుఁడు చకితాత్మకుఁడై
 “ఘనశేజమింత యొప్పునె ?
 దనుజేంద్రుం డేలఁ దగిలె ధైర్యోక్త్యంబుక.

కం॥ పరకాంతాహరణ మ్మను
 దురితమ్ముఁ దొలంగ నింతి నొర యొక్కఁ డున్నే ?
 వెఱి పుట్ట పోర నెక్కటి?
 హరిదశ్య జయించె గాదె” యని పేర్కొనుచుక.

చం॥ సురరిపు కౌగిటక మొఱుగు నొక్కపుమించు టొయ్యారి గాంచి యా
 ధరణిజ గా భ్రమించి కిసి దాఁటెను గెంతెను వోక ముద్దెడక
 ఒరులనుగోకె బ్రాకె నలునైపుల వానరలీలఁ జూపుచుక
 దిరిగెను గొంతదప్ప జగతీకతి కార్యము పూర్ణ మైనట్లుల్.

ఉ॥ ఇంచుకఁ దేరి నిత్రమున నెంచె మహీసుత యీమెగాదు ; ధీ
 వంచన గల్గె ; నిట్లు వెఱవానిని గూడునె పుణ్యసాధ్వీ ? చిం
 తించునె స్వప్నముం దయినఁ దేజీ రఘూద్వహు దక్క నన్య ? ని
 ద్రించునె సీత ? యీమె దనుజేశ్వర పత్నిగఁ దోచు నెంచఁ గక.

తే||గీ|| లంక నల్లెనఁ బరికించి పంకజాక్షి
పొలఁకువ యెఱుంగ నిటు పొలిసోయెఁ గాదె
కడలిదాఁటుట యీ పురిఁ గలయఁగనుట ;
కలదె తప్పింప నొకచొప్పు కపులముప్పు.

క|| అని చింత గదిరి తిరుగుచు
వనరుచు మారుతి యశోకవనికను గాంచెన్
ననతీఁగెల్లు మాఁకుల
ననలను బండులను బొల్పు నందన మనఁగన్.

క|| పరికింపనై తి నివ్వనిఁ
దరఱాక్షిని దాచె నొక్కొ దై త్యుం డని యా
మరుదాత్మజుండు తద్వని
తెఱవనఁ జనె జానకీదివ్యుఁడొపేక్షన్.

స|| కఫరంపుటనఁటులకాండంబు లిరుగడ
వర్తిల్లు కృతకాద్రిపార్శ్వతతులు,
ఎల్లకాలములందుఁ బల్లవఫలపుష్ప
భరితంబులై యొప్పు పాదపములు,
కోడైత్రాఁచుల బోలి కొండకొమ్ములనుండి
పల్లంబులకు డిగ్గఁ బొఱునేల్లు,
నెమ్మికాండను బోలి నిచుమాకుఁగొమ్మలఁ
బెనవై చికొని యుండు వనలతొల్లి,

తే||గీ|| అరసి తద్వనశోభ కచ్చెరువు గనుచు
నమరపతినందనారామసమ మటంచు
ధనదుచ్చైత్రరథమ్మున కెన యటంచు
తలఁచు చట నొక్క శింశుపాతరువు నెక్కెన్.

ఉ॥ ఆ నిశి సీరవంబున కయత్నవిరామముఁ గొల్పి వేఱని
కావ్యము నా మరుద్వ్యశతఁ బావన తారకమంత్ర వర్ణముల్
వీనులవిందు నేయఁ, గపివీరుఁడు హర్షభరప్రపూర్ణుఁడై
జానకి పల్కు లివ్వి యని సవ్యధిదోచిన దిక్కు నారయఁ.

సీ॥ బహుళవాఃకల్లోలపంక్తిల సడుచక్కె-
పాలుపేదు నెత్తమ్మిపూవు మాడ్కి,
మునుముట్టి క్రోల్పులుల్ దనుఁజుట్ట దీనయై
పుయిలోడు చిటులేటిబోటి కరణి,
జాలుజేగలుచుట్టి సమయింప గమకింప
కలత నొందెడు రామచిలుక భాతి,
కాటుమబ్బులలోనఁ గళబాసి చెలువేది
వెలవారు సమృతాంశుకళిక రీతి,

తే॥గీ॥ రాక్షసీపరివృత యైన రమణిఁ గాంచెఁ
జటులవివవల్లివృత మహాషధిని బోలి
మలినవసనమ్ము నతికార్యలీలతనువు
వసుమతీసుత యనుచుఁ జెప్పకయచెప్ప.

తే॥గీ॥ అవిరతంబును భీతిల్లి యమలభక్తి
రామనామంబు బల్కు నా రామఁ గాంచి
సారిది యా లేమ యవయవశోభఁ గాంచి
ధరణిపుత్రిక గా వాయుతనయుఁ డెఱిఁగె.

ఉ॥ ఈ మదిరాక్షి రామధరణీశసతీమణి ; యీమఁ బాసి యా
స్వామి ధరించె నెప్పగిది ప్రాణము లచ్చెరు వాను ; రామనా
మామృత మాను టొక్కొ యమరారుల వీడల క్షిప్తు చిక్కి యీ
లేమయు దాల్చుమేను ; తగ లేకొకటైనను నూర్పు వాయడే ?

క॥ అని వగలఁ దేలియాడె,
మనుజుశసవనిత లతివ మానము వీడె,
దనుజేశుపొందు గూడె
వినిపింపఁ గడంగి రెల్ల వెరపులతోడె.

శే॥గీ॥ “చొక్క-పుండనంబు సుఖములఁ జూఱఁగొనఁగ
వనిత యశావసమును బోలు వయసు గలదె ?
ప్రాయమం దిష్టసుఖములఁ బడయకున్న
వయసు కైవ్రాల నింకేమి పడయఁగలవు ?

క॥ సురగరుడకిన్నరొరగ
తరుణీమణు లెవనిఁ గోరి తపియించెద రా
సురవైరి నిన్ను గోరెడి ;
తరుణీ ! సీభాగ్యమెంతో తలవఁగ నగునే ?

చ॥ జగముల నన్నిటిం గెలిచి సర్వదిగీశుల నోటఁబుచ్చి నె
మ్మగఁటిమి మీఱ వజ్రహతిమండితవత్సుఁడు దైత్యరాజు నీ
తగులము నాసఁజేయ నుచితం బొకొ కాదని త్రోసిపుచ్చు ; నో
మగువ ! తపింతు వావెనుక మారకృతార్తి దృఢానుతప్త వై”.

క॥ అని పదరుచుండ వానిఁ
విననోడి జుగుప్సఁబొగిలి ప్రేలిడి చెవులఁ
జనకాత్మ జాత తారక
మను జప మొనరించు దెసలు మాఱుసెలంగన్.

ఉ॥ ఆ నడురేయి దైత్యపతి యంగజబాణవిశ్లేర్ణధైర్యుఁ డై
జానకీ జేరవచ్చె ; వెనుచక్కి విలాసవతీ జనంబు ప్రీ
డానత మై కరద్యయపుటంబుల దీవియ లెత్తి రాగ, నీ
తాననచంద్రుఁ గప్పఁ దొలుకాడు మెఱుంగులలోడి మబ్బు నాన్.

తే॥గీ॥ చేరి ధరణిజఁ బ్రార్థనాశీలుఁ డగుచుఁ
జాటువులఁ బల్కుఁ దొడఁగె నిశాచశేంద్రుఁ
డవియె యుద్వేగకరము లై యలరె నీత
కగును భయకారణము దుర్జ నానునయము.

క॥ “తొల్లి జనసానములో
బల్లిదు లై చుప్పనాతి భంగింపరె నీ
వల్లభుఁడు మఱిది యటు నా
చెల్లెలిఁ గాటింప నిన్ను జెఱఁగొనఁ దగదే!

ఆ॥వె॥ దానికేమి ? మగువ ! తగు నొక్కొ దురపిల్ల
నిఖిలలోకజేత నేను గోర ?
నన్ను జెట్టబట్టి నాతి ! యావనభాగ్య
మాన్య వగు మ దగ్రమహిషి వగుచు.

చ॥ జగముల గెల్చియున్ దశ దిశాపతులన్ బారిపుచ్చి విక్రమ
స్థగితదిగంతరుండ నయి దానవలోకము నేలు నాకు నో
మగువ వికస్వరాంబుజసమానభవన్నయనాంబకాహర్తి
బగిలెను ధైర్యకంచుకము ; భావజు బారికి నిట్లు చిక్కితిన్.

చ॥ కృపణుఁడు గాక రాఘవుఁడు కేవల వీరుడె ? తండ్రి త్రోవ న
ట్లపగతరాజ్యం దై యిడుమ లందు వనంబుల ; వానిఁ గోరియే
యిపు డిటు కుందుచుంటివి ? మృగేక్షణ ! బేలపు గాక యింక నా
నృపతనయద్వయమ్ము గననేర్తువె ? చావరె దండకాటవిన్.

తే॥గీ॥ బ్రదికియున్నను గడలి నా బడుగు లెట్లు
గడవ నేర్తురు ? లంక నెక్కరణి గెల్వ
నోపుదురు ? దైత్యవీరుల నోర్వ నగునె ?
కలికి యడియాస లెడవీడి కనుము సుఖము’.

ఉ॥ నావుడు రావణుం దృఢకణం బటు లెంచుచుఁ బూరిఁ బూని యో
 “రావణ ! నీ మగంటిమి తెఱంగెఱుంగంబడు రాము నాజిలోఁ
 జేవ నెదిర్చి నిల్వ, రఘుశేఖరుమార్గణరాజి వమ్ము గాఁ
 బోవునె ? వార్ధలూర్చుఁ గులభూధరపంక్తులఁ గూల్చు వ్రేల్చిడిన్.

ఉ॥ ఒక్కనిమేషమాత్రమున నొంచె ఖరాదుల వేసవేలు ; పెం
 పెక్కిన భార్గవుం గెలిచె ; నీశ్వరచాపము భంగపుచ్చె ; నీ
 యుక్కును బాప కున్నె మనుజోత్తముఁ జాయెడ నిన్ను గన్నచోఁ
 దెక్కలి ! కన్మొఱంగి యిటు తెచ్చియు చీరము లేల దానవా ?

తే॥గీ॥ రామకోపాగ్ని కింధనప్రాయ మగుచుఁ
 గూలు నీ లంక రక్కసికొలముతోడ ;
 సంగదకుఁ జక్కి-గిరళిమ్ము మ్రింగినట్టి
 మోఱుకు తెఱంగునన్ నీవు పోలియఁగలవు.

చం॥ దురితపరీత ! నీ పలుకు దూషణవాక్యము లెవ్వఁడేని నా
 నరపతితోడఁ దెల్పిన ననంతజవంబున వార్ధి దాఁటి యి
 ప్వరిఁ జొఱఁబాటి మంత్రిహితపుత్తులతో నిను బట్టి చంపి నీ
 తరుణులు పెన్వగన్పొగల దానవ ! సన్దానిపోడె ? శీరతన్.

తే॥గీ॥ తగదు పరదారలను గోర దనుజ ! ధాతృ
 నంశమందును బుట్టిన వాఁడె వందు
 బ్రహ్మవేత్తపు నీ ధర్మపత్ని నొరులు
 చెఱుప నీ కెట్లు లానొ యోచించుకొమ్ము”.

కం॥ అని పల్కుఁ గనలి జానకి
 దునుమం గమకింపె, దగదు దోష మటంచున్
 దనుజేశు నాఁచె నొకసతి ;
 దనుజుడు పైదరువు నడపు తరుణుల కనియెన్.

తే॥గీ॥ వలపు మొలకెత్త హితవును దెల్పు డల్ల
మరులుకొనదేని యిక రెండుమాసములకు,
కాటు లఱచిన యీ యింతిఁ గసిదొఱంగఁ
జంపి మెసపుడు ప్రాతరాశంబు గాఁగ.

ఉ॥ ఈ గతిఁ బల్కి దైత్యుడు మహీసుత వీడి ప్రియాంగనాళితో
నేఁగె ; మరుత్సతుండు దనుజేశ్వరు నా క్షణమందఁ జంప ను
ద్రోగము నొందియు సహజధీరత శాంతి వహించె ; నంత సీ
తాగజరాజయానఁ గని దైత్యసతుల్ వెఱపింపఁ బూనఁగన్.

తే॥గీ॥ త్రిజట యను దైత్యకాంత నిదించి లేచి
జనకతనయను వెఱపింపఁ జన దటంచు
వారణ మొనర్చి తాఁ గన్న స్వప్నరీతిఁ
దెలుపఁ దొఱకొనె మెయి నిండఁ బులకలెత్త.

సీ॥ తెలియెన్ను నెక్కి యకాదల వెల్లగొడుగూని
యీ సీతఁ గొని రాముఁ డేగినట్లు,
రామావనీశ్వరు వామాంకమున సీత
కూర్చుండి దుగ్ధమ్ముఁ గ్రోలినట్లు,
మార్గణమ్ముల దైత్యమండలిఁ బొరిగొని
సామిత్రి వెనుచుక్కిఁ జనినయట్లు,
దైత్యముఖ్యులతోడ దశకంఠుఁ దలపట్టి
మృత్యుకన్యక నేల నీడ్చినట్లు,

తే॥గీ॥ వెల్లగుట్టము నెక్కి విభీషణుండు
రాము నేవించి యొడయఁ డై బ్రతికీనట్లు
సీత కుంగరమిచ్చి భాషించి యొక్క
రరుచరుడు లంక దహించి తరలినట్లు.

మ॥ కలంగంటిన్ గలకంచులార ! ధరణీకాంతుండు నేఁ డెల్లి యీ
జలజాక్షిం గొనిపోవు రక్క-నులకుఁ సంధిల్లు నిక్కట్టు లీ
లలితాంగిఁ శరణంచు గొల్చి మనమెల్లం జేరి ప్రార్థిత మా
వల మేల్గును ; నిస్సరోక్తుల వృథా బాధింపఁ గా నేటికిఁ.

ఉ॥ నావును నొక్కరక్కసి మనంబునఁ గల్గగనెంచి నవ్వె ; నిం
కీ విధిఁ బల్కరాదని వచించె మఱొక్క విరూప ! యల్ల ర
క్షోవిధుఁ డిద్ది నిన్న మనకుం దలచేటగు నంచుఁ బల్కి యెం
తే నెఱగందె వేటొకతె తేఱువ జానకి బ్రువ్వఁదిట్టుచుఁ.

శ్లో॥ గీ॥ క్రమ్ముకొని యశ్రుజలములు కాల్యగట్టి
చెక్కుటద్దములం బొఱ దిక్కువాసి
శోకివశ యాచుఁ బెలి నా నశోకలతిక
నూని దురపిల్లగడఁగె భూజానిలేమ.

శ్లో॥ గీ॥ అంతఁ గొంతకు రాక్షసకాంత లెల్ల
నలఁతలంగూరి నిద్రల నణఁగియుండఁ
గడయెఱుంగనిశోకమ్ము గడవదాఁట
వేణి యుద్భంధన మొనర్ప వెలఁది కడఁగె.

క॥ అది యదనని హనుమంతుం
డెదనెంచి వచించె రాఘవేశ్వరుచరితన్
మృదుమధుర ఫణితి సీతా
మదవతి మది సోక దివ్యమకరంద మనఁ.

సీ॥ రథవాజగజభటరాజితోఁ గోసల
ధరణిఁ బాలించును దశరథుండు,
కౌసల్యయు సుమిత్ర కైకేయి యను రాణి
వాసంపుఁ బడతు లా పంక్తిరథున

కం దగ్రమహిషీప్రియాత్మజం డగు రాము
 నభిషేక్తు నొనరింప నధిపుఁ డెంచ
 వారించి కై కేయి వరయుగ్మమును గోరె
 దన పుత్తు భరతునిఁ ధరణి నిల్పి,

తే॥గీ॥ వనుల కంపఁ జతుర్దశాబ్దములు రాము ;
 ననుజుడగు లక్ష్మణుఁడు భార్య జనకపుత్రి)
 యనుసరింపంగ రాముండు వనులనుండ
 రమణి సీతను హరియించె రావణుండు.

ఉ॥ ఆ వసుధేశపుత్తులు ధరాత్మజ రోయుచు వచ్చివచ్చి సు
 గ్రీవునిజేరి నెయ్యమునఁ గీడ్పడ వాలి వధించి, రాజ్య సం
 భావితుఁజేయ, వానరులఁ బంపెను జానకిహోడఁ జూడ ! నే
 నీ విధి లంకఁ జొచ్చి యిట నీ మృగలోచన యున్ని- గాంచితిన్.

తే॥గీ॥ ఏ మహాసాధ్వీ సరయంగ నెల్లకపులు
 సకల దిగ్భాగముల నెల్ల సంచరింతు
 రా మహాసాధ్వీ జానకి సరయంగంటి
 సఖలజన్ముడ నైతి యశంబుగొంటి.

కం॥ ఈ విధి సీతా ప్రాణో
 జ్జీవనమై యమృతబిందునేకం బనఁగాఁ
 బావన రామచరిత్రము
 పావని వినిపించె శింశుపాతరుగతుఁ డై .

తే॥గీ॥ వామనయనంబుతోఁ బరిస్పందమొంది
 వామబాహువు భావిశుభంబుఁ దెల్పి
 రమణి కానందమొనఁగె శ్రీరాముఁ డగ్ర
 భాగమున నిల్చి యాశ్వాసపఱచినట్లు.

ఉ॥ అల్లన వాయుసూతి జనకాత్మజ యగ్రమునందు డిగ్గి, భూ
వల్ల భుదేవి కయ్యెడను భక్తిపురస్కృతి మొక్కి పల్కె “నో
తల్లి ! మరుత్సరుండ ; గుణధాముడు రాముడు పంప వచ్చితి”
జెల్లె మనోరథం బిట సజీవను ని న్లనుభాగ్య మబ్బుటఁ.

తే॥గీ॥ కుశలినివి గాన వానరకులముతోడ
మనుకులమ్మునఁ గుశలమ్ముఁ దనరుఁ దల్లి !
త్వ ద్వియోగార్తి దురపిల్లు ధరణివరుని
జీవముల నిల్పుఁ బ్రత్యాశ జీవగట్ట.

శా॥ నీకై రాఘవుఁ డంబ ! చింతిలుచు నన్వేషించు నీ సేమమే
యాకర్ణింపఁదలంచు నిన్ను గన దేవారాతి నిర్జింప నా
కాకుత్స్థాన్వయుఁడెంచు రేవగలు భోగత్యాగియై సర్వమం
దేకాగ్రేంద్రియవృత్తి యోగివలె ని స్సీతీంచు నిర్దిడుడై .

తే॥గీ॥ జనపతి యొసంగె నిదె యభిజ్ఞాన” మనుచు
హనుమ శ్రీరామనామాంకితాంగుళీయ
కము నొసంగెను ; జానకి కనుల కద్ది
కొనుచుఁ గన్నీటఁగడిగెఁ బైకొనెడు భక్తి.

ఉ॥ అక్కునఁజేర్చు ; ముద్దుగొను ; హా యచు ; నొఁదఁదాల్చు భక్తిమై
మ్రొక్కును ; బాడు నశ్రుజలపూరమునించును ; జానినొందు నీ
చక్కికి నెల్లు వచ్చితను ; స్వామి శుభంబరయం దలంచు నా
యెక్కటి పెంటిజక్కవకు నీ డగు జానకి హర్ష విక్రియన్.

తే॥గీ॥ కడిమి తొల్కరిఁ జిరుమొగదాల్చినట్లు
గలులఁ దేతెను జానకీ గాత్రయష్టి
హర్ష వశమున సీత జాడ్యమ్ము నొంది
పోల్పఁదగి యుండెఁ బుత్తడిబామ్మతోడ.

ఉ॥ ఏచినభక్తి మారుతి మహీసుత కిట్లనె “తొల్లి చిత్రకూ
టాచలమందు కాక మొసఁ జాకులవెట్ట నిషీక మేసినన్
వేచని సర్వదిక్పతుల వేడియు రక్షణమొందలేక తా
లోచన మొక్కటిచ్చి నిజలోకముఁ జేగె నభగ్నుదేహ మై.

ఉ॥ ఆ కరుణానముద్రుఁడు మహాత్ముఁడు బాణము కేలఁబూని నిన్
జేకొన సర్వకాలమును జింతయొసర్చు; యుగాంత కాల రు
ద్రాకృతి నెత్తివచ్చి దనుజాధిపుఁగాల్చు శరాన్నికలలన్
నీ కలచొప్పెఱింగిన! ననింద్యచరిత్ర! దొఱంగు దుఃఖమున్.”

క॥ అని పావని పేర్కొనినన్
జనకజ విప్రసంభ మొంది జగతీపతి ల
క్షుణు లే రూపున నుందురొ ?
వనచరు లెటు తోడుసూప వలతులొ ? యనినన్.

సీ॥ సర్వభూతనముండు సర్వవేదవిదుండు
జలదమేచకతనుం డలఘుభుజుఁడు,
సత్యధర్మ ఊమాశాలి శౌర్యాంభోధి
యాజునుభాహు వత్యాయతాక్షుఁ,
డతి దయాపరుఁడు బ్రహ్మస్త్రీ ప్రయోగజ్ఞఁ
డతి వీవరోరస్కుఁ డల్పమధ్యుఁ,
డాశ్రీతావనదక్షుఁ డాత్మజ్ఞుఁడు కృతజ్ఞఁ
డంబుజోపమపాదుఁ డనఘమూర్తి,

తే॥గీ॥ రాముఁ డీగతి గుణరూపరమ్యక్తిరి
సాతీయగు నన్న కన్నిటఁ జోయ పసుపు
లక్షుణుండు పరాక్రమ లక్షుణుండు
దేవతుల్యులు తల్లి ! యాదిత్యకులులు.

మ॥ సఖదంతాయుధు లద్రెతుంగతను లానాకాంతసంచారులు
 ల్లిఖితాండాకటాహకర్పరులు దోర్గీలాసమగ్రుల్ కపుల్
 సుఖదుఃఖద్వయచింత వీడి దితివంశ్యుక్ జంపు టేనాడొయం
 చు ఖగేంద్రుండటు క్రేళ్లువారుదురు త త్సుగ్రీవసంప్రేమ్యులై.

తే॥గీ॥ చలముమై వార లొక్కొక్క చుళుకమెత్తి
 గ్రోల వారోజల మెల్ల రూపువాయు
 నీట నొక్కొక్క శీల వై వ నీరరాశి
 మెట్టగామారు సమ్ముము ; మీననయన !

ఉ॥ వింటి ఖలుండు రావణుడు ప్రేలిన కాలులు వీనులార నా
 తుంటరి లంకతో నిపుడె దోయధిద్రొక్కనె ? దూత నౌట నే
 నుంటినిమిన్న కీక్రియ రఘూద్వహుతో భవదీయవార్త వా
 ల్గంటి యెటుంగఁ జెప్పవలె గావునఁ బంపుమట”న్న దీనయై.

అ॥వె॥ “తండ్రి జనకుకంటఁ దల్లి కాశ్యపికంటె
 మఱదికంటఁ గూర్మిమగనికంటె
 నన్న ! యాప్తబంధు వైతి వీరీతిగ
 నుసురునిల్చి హర్ష మొదవఁజేసి.

ఉ॥ చూచితి గాదె ! దైత్యపతి చొప్పును బల్కులతీరు ; నాథుతో
 నీచులువెట్టు బాములను నిక్కముఁ దెల్పుము మాసమంతలో
 నీ యెఱుఁబాపకున్న దనుజేశుండు చంపను బాసచేసె ; దో
 షాచరకాంత లెంతకును జాలుదు రంతకు నిల్వనిత్తురే ?

క॥ ఊణమొకయుగ మై యున్నది !
 దనుజాంతకుఁ డెట్లు వేగదయఁజూచునొ ? పా
 వని ! యట్లు సేయు మన్నిటి
 కిని నేర్తువు నీవకలవు ; కృతమతి వసఘా !

తే॥గీ॥ చిత్రకూటంబునందు నా చెనటి కాకి
ముట్టినంత నిషేక విమోచనంబు
చేయు నొడయఁడు నే డిట్లు చెనటి దైత్యుఁ
డాలిఁగొన మిన్నకుండుట పోలు నొక్కొ!

తే॥గీ॥ ఊత్తియోచితపౌరుషసాహసమ్ము
లెల్లలోకమ్ము లెఱుంగ నీ కృపణదైత్యు
నోర్చి నను గొనిపోవుట యోగ్యమనుము!
తరణివంశోచితమ్ము ఊత్తిమ్ము సుమ్ము!”

కం॥ అని పల్కి యానవాలుగఁ
దన చూడారత్నమిచ్చె ధరణీసుత; యా
మణిఁ దాల్చి తలను గపియుక్
దనుజకులమ్మేర్చు సాగ్నిదర్పిం బోలెన్.

ఉ॥ మారుతి వాకొనెన్ “దితిజమాయల సీక్రియ మ్రగ్గనేల? యో
శ్రీరఘురామపత్ని! విభు చెంగట నిల్చగ నేర్తు నిన్ను నీ
వారిధిదాటి యీక్షణమె; పాయక నా భుజసేమ నిల్వ”నా,
నా రఘువంశ్యుడేవి దరహాసముతో నిలుపల్కె లీలగన్.

చం॥ అలఁతివి; మూపునంగొనుచు నప్రభపదంబున నెట్లు పాఱఁగా
వలఁతివి? నాఁ గపీశ్వరుఁడు పల్కె దిగంతరపూర్ణమూర్తి నై
యలరి మదంబ! దైత్యకులమంతటితోడను లంక మూఁపునన్
నిలిపి యజాండమున్ గడవనేర్తును జూడుమ టంచు నయ్యెడన్.

సీ॥ మేరుభూధరమట్లు మించి రోదోఽంతర
వ్యాకీర్ణదీర్ఘదేహంబుతోడ,
బ్రహ్మాండభాండధూర్వహనశుమం బైన
యత్కున్న తాంసద్వయంబుతోడ,

రోహణాచలశృంగమోహనారుణకాంతి

కమనీయమైనవక్త్రంబుతోడ,

బలిరాజ్యహరణారవరిష్టవిక్రమ

పద దీర్ఘపదపల్లవములతోడ,

తే॥గీ॥ దావదహనోగ్రగీప్త నేత్రములతోడ,

గులిశనిష్ఠురనఖదంతకోటితోడ

భువనభీకరదారుణమూర్తి యగుచు

బవనతనయుడు నిల్చె సంబరముగప్పి.

తే॥గీ॥ జయజయధ్వని పుష్పవర్ష స్ఫురె గురిసి

హనుమ మెచ్చిరి యస్సరోవనిత తెల్ల

సురలు మెచ్చిరి ; గంధర్వనరులు పొగడి ;

రవనిజాతయు మదిలోన హర్షమందె.

తే॥గీ॥ మగుడు దనుతరదేహుఁడై మారుతాత్మ

జాతుఁడట నిల్వ ననియెను జనకజాత ;

“తగుదు వంతకు హనుమంత ! ధైర్యవంత !

బుద్ధిబలసంపదిల నిన్ను బోల రొరులు.

ఉ॥ అంబరమార్గమందుఁ బవనాత్మజ ! సీపు జవంబుతోడఁ జౌ

టం బడకుందునే యుదధి ? రాత్రిచిరుల్ గన నెట్లు ? నాకుఁ గా

ర్యం బగునొక్కొ యన్య తనువంటుట ? తేనికీ శౌర్య మొక్కొ ? చౌ

ర్యం బనొక్కొ ? ధైర్యపతి రాఘవుఁ డోర్చుట మేలు గాదొకో !”

తే॥గీ॥ అనుడు మారుతి యనె ధరాతనయతోడ

“జనకతనయకు రఘురామసాధ్వీ కెద్ది

సముచితం బద్ది పల్కితి జనని ! నీవు ;

ధైర్యసారంబు దక్క రుదాత్తమతులు.

ఉ॥ భూవిభుఁ డెల్ల రేపా కపిపుంగవసై న్యముతోడ వచ్చి యీ
రావణ నెల్లదైత్యుల దురంబున దున్ని జగత్ప్రియంబుగా
నీ వెదమెచ్చ శౌర్యగతి ని న్నొనిపోవును ; సందియంబులే
దోవనజాతీ ! యింక రిపుయోషలయూర్ధరవంబు విందు వా.

తే॥గీ॥ పోదు సెలవిమ్ము తల్లి ! బుభుక్షుతీరఁ
పండ్లఁగొన్నిటి నమలెద వనములోన
ముదలయే” యనఁ దలయూఁచెఁ బూవుఁబోడి
యట్టై మారుతికోర్కె కా దనఁగలేక.

తే॥గీ॥ ఆరముగ్గిన పండుల నారగించి
తేనెపెఱ లాని తని వొందితేటి కొంత
దై త్యపతిఁ జూచి భాషింప తలఁపుగలుగ
వనము భంజింపఁ గడఁగె నప్పవనసుతుఁడు.

సీ॥ హర్యక్ష మట్లు గర్జారావ మొనరించి
తరులల్లాత్రితజంతతులఁ ద్రోలి
ఖగరాజుపోల్కిఁ జక్కలనద్దుతోఁబాటి
నిమరించు పక్షుల బెదరఁగొట్టి
పెనుగాలి సుడివెట్టి పెల్లువీచినమాడ్కి
ననలతోఁ గొమ్మలఁ దునుఁగద్రోచి
యెఱకలతోఁ గొండ యెగిరి పై బడినట్లు
బలుమాఁకులకు నుగ్గువా టానర్చి

తే॥గీ॥ పవనపుత్త్రిండు త ద్వనభంగమునకుఁ
బూనె ; వనపాలు రతికోపపూర్ణు లగుచు
పట్ట గమకింపఁ జిక్కక పఱచి నిక్కి
పండ్లఁ జూపుచు నుఱుగొట్టి భయముగొల్పి.

కం॥ అత్యుగ్రమూర్తి మారుతి
పై త్యప్రాసాదభూమి చక్కడచి యటన్
పై త్యాభి సంహరింపఁగఁ
బ్రత్యుద్గతయముఁ డసంగ భయకరుఁ డయ్యెన్.

సీ॥ మ్రుక్కడి రక్కసు లొక్కమ్మడి నెదిర్చ
నుగ్గుచూచ మొసర్చి మ్రగ్గఁజేసి,
బలదర్పచుసఁ దన్ను బట్ట నుంకించిన
పంచనేనానులఁ బట్టి చంపి,
శస్త్రాస్త్రదీపిత సప్తమంత్రితనూజ
శౌర్యాగ్నిదోశ్శక్తి సమయఁజేసి.
అనితరజయ్యవీరాక్షుకుమారుని
లీలగాఁ గాలునిప్రళి కంపి,

తే॥గీ॥ రావణుని గుండె శోకాగ్ని రగులుకొలిపి
దుర్జయత్వంబు నతిలోక దోర్బలంబు,
పటుతరపరాక్రమముఁ జూపి భయముఁగొల్పి
మోఘవీర్య నొనర్చె నా మేఘనాదు.

తే॥గీ॥ అస్త్రశస్త్రాదిదుర్జయ నా కపింద్రుఁ
గెలుచుమార్గంబు గానక కలఁతనొంది
యసుర బ్రహ్మాస్త్రమేసె ; నా యస్త్రనిహతి
క్షణము మూర్ఖిల్లియును దేరి యనిలసుతుఁడు.

ఉ॥ ధాతృవరప్రభావమునఁ ద న్నది కట్టఁగలేమి నెంచియున్
దూతగ రావణుం డరిసి తోచిననీతిని దెల్పఁగోరి యా
వాతతనూజుఁ డయ్యెడను బద్ధునికై వడి మిన్నకుండె మా
యాతతవర్తనం బరముఁ డజ్ఞత సంస్మృతిమగ్నుఁ డై నటల్.

ఉ॥ చిక్కెను గోతిగాఁ డనుచుఁ జేరి విశృంఖలవృత్తి రక్కసుల్
గ్రక్కునఁ జుట్టునుట్టి ధృఢరజ్జునిబద్ధ నొనర్చి కొట్టఁగఁ
రక్కసిజేసి కొల్వినకు రావణి మారుతిఁ దెచ్చె; రావణుం
డక్కజ మంది నందికృత మైనభయంకరశాప మొక్కొ నాఁ.

తే॥గీ॥ ఆ ప్తమంత్రిప్రహస్తాఖ్యు సరసి చూచి
“యెవఁడు ? నీడేల ? ననము భంగించె దైత్య
వరులఁ దునుమాడె ? బ్రష్మించి యరయు”మనఁగ
దైత్యుని కిట్లు మారుతాత్మజుఁడు పల్కె.

⇐ ఆంజనేయుఁడు రావణునకు హితబోధ సేయుట ⇒

ఉ॥ “రాముని దూతనై జనకరాజసుతఁ గని యామెతో రఘు
స్వామి శుభంబుఁదెల్పి జనపాలుని పాలికిఁ బోవుచుండి నీ
సేమముగోరి మే లైలునఁ సంతయొనర్చుచు నిన్ను జూడఁ నా
రామము పాడొనర్చితిని రక్కసు లొంపఁగరాఁగఁ జంపితిఁ.

ఉ॥ తామసవృత్తి రాఘవునిధర్మసతిఁ గొనివచ్చి తేల ? శ్రీ
రాము నెదిర్చి నిల్తువా ? ధరాసుత రాక్షసకాళరాత్రి ! యా
కోమలగ్రాతి పొందు మదిఁగోరుట మృత్యువునొందఁగోరుట
యీ మహనీయభోగములఁ దృప్తి వహింపవ ? నిల్వఁ జూడవా ?

చం॥ హరునిశరాసనం బెఱుగు నా రఘువీరునిచేతి లావు; పెం
పఱు భృగుపుత్రుఁ డాతని పరాక్రమలీల నెఱుంగు; వాలి ని
ష్ఠరగుణము క్తమార్గణముశూరత నించుకెఱుంగు; నట్టి దా
శరధి శరాళిసారము నిశాచర నీవు నెఱుంగ నెంతవో ?

ఉ॥ రావణ ! జానకీసతిని రామునకిచ్చి ‘మహాత్మా ! తప్పిదే
గావుమ’టంచు వేడు; కపికాంతుని బ్రోచినరీతిఁ గాచు ! లో
కావళిఁగాచు నాతఁడు దయామతిఁ గావకపోడు; లేనిచో
భూవిభుఁ డెత్తివచ్చి నిను బోర వధించు నపుత్తమిత్రముఁ.

తే॥గీ॥ ప్రళయకాలాగ్నిఁ బోలు నా రాఘవనకుఁ
బూని ఝంఝానిలంబు తోడైన యట్లు
భానుతనయుండు వానరసేనతోడ
బాసటగ వచ్చు ; నీ కింక బ్రదుకు గలదె ?”

తే॥గీ॥ అనఁగఁ గనలూని మారుతిఁ దునుమఁజూడ,
దూత వధ్యుండు గాఁ డంచు నీతిఁదెల్పి
వెఱవునను మాన్చె నల్ల విభీషణుండు
కారణములేనిమిత్రులు గద ! సుజనులు.

తే॥గీ॥ వానరాళికి వాలమ్ము ప్రాణపదము
దాని గాల్చిన నగుఁ దగుదండనం బ
టంచు రావణుఁ డెంచె ; నా యగ్నితోడ
లంక భస్మీకరించు నన్ శంకలేక.

కం॥ ఏలిక యానతి మారుతి
వాలంబునఁ దై లసి క్తవస్త్రము లసురుల్
లీలగఁ జుట్టి హుతాశ
జ్వాలలు దరికొల్పి రగ్నిసాత్కృతిసేయన్.

ఉ॥ వాయుతనూజు వాలమున వహ్ని రగుల్కొని యేర్పుచుండి జ్వ
లాయుతుఁ డయ్యుఁ జందనవిలాసము దోఁపఁగ శైత్యమొందెఁ దా
వాయుసఖుండు గావునను వాయుతనూజు దహింప నోడెనో ?
యా యవసీసుతా రచిత మైన నిజస్తుతి శైత్య మొందెనో ?

తే॥గీ॥ పాపరాక్షసకృతి రజ్జు బంధనములఁ
బాసె మారుతి దేహవివర్ధనమున
జ్ఞానసంప్రాప్తిచే యోగి కర్మబాసె
ప్రకృతిబంధముక్తుఁ డై పరగి నట్లు.

కం॥ తనయెడ శైత్యము నూనిన
యనలుని దనియింప నెంచి యాహుతి యిడెనో
యన దనుజ మందిరంబుల
ననలముఁ దఱికింబై మారుతాత్మజుఁ డంతఁ.

సీ॥ కమ్రపారావతకంఠకర్పరవర్ణ
ధూమధ్వజం బభ్రసీమఁ గప్ప,
వితతేంద్రగోపోపమితవిస్ఫులింగముల్
ఛటఛట ధ్వనులతోఁ జదల కెగయ,
జాజ్వల్యమానమై జ్వాలానమూహంబు
సావర్ణకాంతి విశ్వంబు నింప,
దందహ్యమానమై దశదిశాభోగమ్ము
తప్తకటాహదీప్తమ్ము గాఁగ,

తే॥గీ॥ పద్మరాగారుణజ్వలదవహ్ని యేఁచి
కాల్చె నా లంక సకలరాక్షసులతోడ
వాయుతనయుండు సాహాయ్యభరము పూన
నసురపతి భీతిఁ దొఱఁగిన ట్లడరియడరి.

ఉ॥ పిల్లలయూర్తిఁ గాంచి దురపిల్లెడు తల్లులు ; పత్ను లేడ్వఁ గా
సిల్లెడు భర్తలు బితులు చేడ్వడ దిక్కు-దొఱంగు నాత్మజుల్
వల్లభు లన్నిపాల్పడఁగ వందురు కాంతలు గల్గి తూలె వ
ర్గిల్లి మహానలంబు పురిఁ దేకువఁ గాల్చుగ శోకపూర్ణ మై.

తే॥గీ॥ కడఁగి మారుతి వాలమ్ముఁ గాల్చి నెంచి
జ్వలను దఱిగొల్పి సర్వనాశమ్ము గలిగె ;
బరుల వంచింపఁగోరు నభవ్యమితికి
నాత్మనాశంబు గల్గుట యబ్బురంబె !

తే॥గీ॥ సజ్జనోత్తముడగు విభీషణ గృహంబు
వసుమతీసుత నిల్చిన పాదపంబు
దక్క- నా లంకయెల్ల దగ్ధమొనర్చె
జతుగృహం బట్లు వాలసంజాత వహ్ని.

మ॥ పవనాత్మజుఁ డిట్లు తత్పరము సర్వం బగ్నిపాల్చేసి యా
లవణాంభోనిధి గ్రుంకువెట్టి నిజవాటం బార్చి శ్రీజానకీ
సవిధంబొంది యనామయం బడిగి యైత్వాకేశుఁ జేరంగఁ “బో
దు వరాబ్జాక్షి ! యనుష్ఠ యి” మృన, గపింద్రం బత్ని నుద్విగ్న యై.

క॥ “నిను జూచునంతకాలము
మనమున నుల్లాస మెసఁగె మారుతపుత్తా !
చనఁబోవ దిగులు పొడమెడఁ
జను శీఘ్రము కార్యభరము చక్కంబరువక.

క॥ చూడారత్నముఁ జూచిన
తోడనే విభుఁ డొందు విరహాదుఃఖ మొదఁ, గా
పాడగ వేడుము లక్ష్మణుఁ
బ్రోడవు ; చెఱఁబాపు, హనుమ ! పా” మృని పలికె.

చ॥ వలఁగొని జానకీమృదులపాదయుగమ్మును మ్రొక్కి యత్రువు
దొలుకి ననుష్ఠవొంది యరిదుర్జయుఁ డద్రుపదంబుఁబట్టి, యు
జ్జ్వలశరతీవ్రవేగమున సాగరమున్ దరియించి యుంబరాం
చలముననుండి “చూచితిని జానకి” నంచు వచించి చెచ్చెరక.

తే॥గీ॥ ఉన్నతవిశాలకఠినశోభ్యయంబు
నందు మారుతి యల్లన నవతరించె
కుంభితప్రాణమారుతోజ్జ్వంభణంబు
సడలఁ గరపాదరోధంబు గడవఁజెట్టి.

తే॥ పవనసుతుఁ జూచు న క్కవీశ్వరకులమ్ము
ప్రాణసంయుక్తదేహాళి పగిది నొప్పి
జలజహితు రాకచేఁ దమ్మిఁగొలనుబోలి
యభినవోన్మేషశోభిత మయ్యె నంత.

ఉ॥ మారుతిచుట్టు మూఁగి బలమాన్యులు జానకియున్న రూపు దే
వారులవర్తనంబు లవణాంబుధి దాఁటిననీతిఁ దెల్పగాఁ
గోరినఁ బూసఁ గ్రుచ్చినటు గొంచక సర్వముదెల్పి లంకపై
బాణి సురారులం దునిమి భామినిఁ దెత్తము చాలమేలనన్.

ఉ॥ జాంబవదాదులంత “నృపచంద్రుని సన్నిధిఁ జేరి యెల్ల కా
ర్యంబు వచించి నెమ్మి నుచితానుచితంబు తెఱంగెఱింగి శాం
తంబునఁ గీడుమేల్లరసి దై త్యవధంబున కాజ్ఞవెట్టి లం
కం బొరిపుచ్చి యాత్మభుజగర్వముఁజూపుట కార్య మా” ననన్.

తే॥గీ॥ అంగదాదులు హృష్టచిత్తాబ్జు లగుచు
పోవఁ గడగిరి కిష్కింధ్రతోవఁబట్టి
మార్గమునఁ గాంచి తరుచరుల్ మధువనంబు
తేనియలఁ గ్రోల నాజ్ఞ సర్థించి రెల్ల.

కం॥ కృతకార్యు లగుట వానరు
లతిహర్ష ముతోడ మధువు లానిరయేనిన్
బతితోప మొందఁ డనుచును
జితకాశి మరుత్పుతుండు చెప్పెన్ దోడ్తోన్.

⇨ వానరులు మధువనము భంగించుట ⇨

తే॥గీ॥ వనములోఁ జొచ్చి ఫలములఁ దినుచు జాంటి
తేనె లానుచు వనచరుల్ దిరిగి రెలమిఁ
ద ద్వనాధిక్యతం డగు దధిముఖుండు
బలిమివారింప నుబ్బున భంగపఱిచి.

నీ॥ ఫలవృక్షముల నెక్కి- పండ్లగుత్తుల మ్రొంగి
తలక్రిందుగావ్రేలు తనిసి యొకఁడు,
తేనెపెఱకుఁ బ్రాణి తీపుతేనియఁ గ్రోలి
వశమేది నేలపైఁబడు నొకఁడు,
తనివొంది వేటొక్క-తరుచరు కుఱువృష్ట
పండించి కంఠాతిఁ బాపు నొకఁడు,
కిలకిలధ్వనితోడఁ గేరింతలకుఁ నొచ్చి
పఱచి మ్రాఁకుల భంగపఱచు నొకఁడు,

తే॥గీ॥ వృక్షశాఖాగ్రవీధుల వ్రేలియాడి
యింకొక మహిజశాఖపై కెగురు నొకఁడు
ధరణిజావృత్త మెఱిగి వానరులు హర్ష
భరముతో నిట్లు లీలమై దిరుగుచుండ.

తే॥గీ॥ భంగమొందిన తద్వనపాలుఁ డంత
వాయుజనమున సుగ్రీవుసాలి కరిగి
వానరు లొనర్చు మధువనభంగ మాల్మి
భంగమును దెల్పె నతికోపభరితుఁ డగుచు.

తే॥గీ॥ అంగదాదులు వచ్చిన నవనిపుత్తి)
వృత్త మెఱుంగఁదగు నని వేచియుండ
వచ్చిరనియును మధువనభంగముచకుఁ
బూనిరని తెల్పు రవిజంప ముదముఁజెంది.

ఉ॥ “జానకీజూచి యుబ్బునను జాంబవదంగదముఖ్యు లీక్రియన్
బూనిరి తేనెలాన ! నది పోలును ; వేటొక టైన భీతులై
దీనతఁదోప రాఁరె ? మితిఁదీరిన వత్తురె ? మెచ్చవచ్చె ! నా
యానగఁ డెల్పి పుచ్చు మిట కాదరమొప్పుగ వారి నెల్లరన్”.

తే॥గీ॥ అనుచుఁ బుత్రైంచె సుగ్రీవుఁ డా కవీంద్రు ;
 నంబరంబున నిల్చి రాజాజ్ఞఁ దెల్పి
 భక్తిఁబూజించి పంపె నా వానరాళి
 ప్రభువు లేదమెచ్చ భృత్యులు భక్తి గనరె ?

తే॥గీ॥ వాయుపథమునఁ గడలి యా వానరులును
 రామసుగ్రీవసన్నిధి వ్రాలి మ్రొక్కి
 బద్ధకరపుటు లై నిల్చి పల్కి రిట్లు
 “సీతఁగాంచితి” మంచు సంక్షిప్తగతిని.

చ॥ అమృతపుసోన లై చెవుల న ప్పలుకుల్ చొర రాముఁ డంత సం
 భ్రమమున మందహాసరుచిరం బగు వక్త్రము శారదాబ్జసా
 మ్యమును వహింప “నెచ్చట భరాత్మజ యున్నది ? యెట్టులున్న దా
 రమణినిఁ గాంచి రెవ్వరు ? కరంబు మదాపులు వారు తెల్పరే”.

ఉ॥ నావుడు వాయుసూతి రఘునాథుపదంబులనంటి మ్రొక్కి “యో
 దేవ ! భవ త్కృష్ణ గవులధీరత వారిధిదాటి లంక నల్
 గ్రేవల భూసుతఁ వెదకి నీతి నశోకవనంబుఁ జొచ్చి యా
 దేవి నెఱుంగఁగంటి నతిదీననుఁ బేర్కొన రామనామమున్.

సీ॥ సతతధారగ నశ్రుజలము కన్గవ డిగి
 కాల్యైలై చెక్కిల్లఁ గారుచుండ,
 నిడుపై న వేసలి జేడగట్టి పరుసనై
 కటిభాగమునఁ ద్రాచు కరణి వ్రేల,
 మలినమై జీర్ణమై మైఁ గప్పు పుట్టంటు
 పద్మిని జుట్టు శైవలముఁ బోల,
 వనఁటల జిక్కి లావణ్యంబు దొలుంగక
 మెయిదీప క్రొమ్మించు మెఱుంగులీన,

తే||గీ|| కూడుకూర్కుల నెటుంగక ఘోరవివిన
 సీమ వసియించి చెక్కిటఁ జేయిచేర్చి
 మదిని త్వత్పాదపద్మముల్ పదిలపఱిచి
 తపముసాధించు మునిఁ బోలి ధరణిజాత.

తే||గీ|| అంగుళీయక మీయ నా యవనిజాత
 మోదభరమున మిన్నందె ; ముద్దువెట్టె ;
 స్వత్పదాంబుజసన్నిగ్ధ వ్రాలిసట్లు
 తలఁచి పొలయల్కుఁ బూనె నాత్మకై గలంగె.

ఉ|| పంకజగంధ సీత పడుబాములు చెప్పఁగ నోరురాదు ; ని
 శృంక నిశాచరాంగన లజస్రముఁ దిట్టి దురుక్తు లాడ, నా
 వంకకు బోక తారకజపం బొనరించుచు నిల్పుఁ బ్రాణమున్
 గంకణమయ్యె నుంగరము కామిని కే మనువాడ రాఘవా !”

తే||గీ|| అని చూడారత్నంబును
 మనుజేశునిచేతి కిచ్చె మారుతి ; సీతా
 తనుగాఁగ్రహియ మట్టుల
 కని యక్కునఁ గ్రుచ్చె ధరణికాంతుఁడు దానిన్.

చం|| మరల మరుత్సుతుం డనెను, “మానవనాథ ! ధరాత్మజాత నే
 నరసి, దశాస్యుఁ జూడఁ దనుపారెడు తద్వని భంగపుచ్చి, నక్ష
 దరిసిన వైత్యులం దునిమి దానవనాథునిజేరి పాడిమై
 గఱపి హితమ్ము, తత్పురముగాల్చి సగంబు జయించి వచ్చితిన్.

తే||గీ|| వజ్రనిష్ఠురమార్గణవహ్ని దైత్య
 వల్లభునిగాల్చి ధరణిజఁ బడయఁగలవు
 తడయకయ లెమ్ము కపులతో దండువిడియ
 నదను సు మ్మిది” యని పల్కె ననిలనుతుఁడు.

శా|| “సీతం గాచితి వుంగరం బాసఁగి తచ్చీమంతరత్నంబు సం
ప్రీతిండెచ్చి యొసంగి కాచితివి నన్, వీరాగ్రణీ! నిన్ను నే
రీతిన్ సత్ప్రియజేయనేర్తు? చిరకీర్తిం బొందుమా” యంచు ప్ర
సీతప్రాంశుభుజద్వయంబునను నాశ్లేషించె శ్రీరాముడు.

క|| అనితరలభ్య రఘూద్వహ
ఘనభుజబంధంబు నొంది కపి హృష్టం జై
మునుముట్ట నీరగె మది రా
నణకృతి పైతామహాస్త్రబంధావమర్తి.

క|| అని యిట్లు కవలు రామా
యణ సుందరకాండవృత్త మంతయుఁ జేలుపన్
విని రాముఁ డడిగె నన్వలి
తనచరిత మెఱుంగఁజెప్పఁ దగ నా కవలన్.

చ|| ఆతులితపుణ్యవై భవ ! భవాంఘ్రిసరోజ ముగై కభావనా !
వితతయశోవిలాస ! చిరవిశ్రుతదానగ్నై కభూషణా !
సత్తనమ స్తలోకహితశాశ్వతకార్యవిధానతత్పరా !
సుతగుణరమ్యవిగ్రహ ! యనుత్తమజ్జనలోకపూజతా !

క|| అనితరలభ్యసుక్తీ !
జననందితభవ్యసుగుణసన్నతమూక్తీ !
వినుతోత్తమపథవక్తీ !
అనవరతహృతాఖిలాత్రితానేకాక్తీ !

సుగంధి వృత్తము :—మేరుమందరాద్రికీర ! మిత్రలోకనందితా !
సారపుణ్యధర్మకర్మ ! సజ్జనాభివందితా !
చారుచిత్రసీతిమార్గసంచితార్థసంచయా !
ధారుణీసురేంద్రదత్తదానధర్మసత్కిరీయా !

గద్య|| ఇది శ్రీమత్కాశ్యపగోత్ర పవిత్ర సుబ్రహ్మణ్యపుత్ర
బుధజనవిధేయ వేంకటసుబ్రహ్మణ్యనామధేయ
ప్రణీతం బైన శ్రీరఘురామచరిత్రంబునందు
సుందరకాండము.

శ్రీ:

శ్రీ శారదాంబాద్వై నమః.

శ్రీ రఘురామ చరిత్రము

యుద్ధకాండము

కం॥ శ్రీరఘ్యభరతమాతృ ప
చారుణసరసీజనేవనై కార్థజనీ !
కారుణ్యామృతపారా
వారాయితహృదయ ! స్వామిబాబు ! వదాన్యా !

కం॥ అవధారు ; కుశలచిత్తులు
కవ లవ్వలికధను దెల్పు గడగిరి యిట్టుల్
రవికులవల్లభు మ్రోలక
దవిలి సభాస్థారు లెల్ల దత్తరత వినక.

తే॥గీ॥ జానకీవృత్త మరసి యా జనవిభుండు
రాక్షసకులంబుతో దైత్యరాజుఁ జంపి
లంక ముంచంగ నడిచెఁ జేలంబు పూని
పొంగు నుద్వేలవానరాంభోధితోడ.

సీ॥ తరుచరప్రతనాపదక్రమక్రమమున
ధరణీతలమ్ము గర్తమ్ముగాఁగ,
వానరవాహినీపాదోత్థరజమున
దశదిశాభోగ మాంధ్యము వహింప,
ఋక్షవానరచమూప్యభుపాదఘట్టన
శేషవీరఫణాసీమ లడఁగఁ,
గవీరసైనికగర్జరవంబులఁ
బరిపంథిహృదయముల్ పగులువార,

తే॥గీ॥ గణసమీతీన వానరగణముతోడ
 ధరణితలమును నంబరతలము గప్పి
 కడఁగి దండెత్తి లంకపై నడిచె రాముఁ
 డంబురుహమిత్రసూతి సాహాయ్య మూస.

సీ॥ సేనాని యై రణస్థిరవిక్రమాఘ్నఁ డై
 సీలుండు బలరక్ష నెఱపుచుండ,
 వాస్తుశాస్త్రరహస్యపారఙ్ముఁ డై నలుం
 డధ్వసంశోధన మాచరింప,
 ఆశ్వినేయులఁబోలి యఖిలౌషధులచే ను
 షేణుఁ డార్తి తొలంగఁ జేయుచుండ,
 భల్లూకగణపరివారంబుతో జాంబ
 వంతుండు కుక్షీకాపాడుచుండ,

తే॥గీ॥ ఉన్నతగ్రీవుఁ డౌచ నా యోధవరుల
 నెల్ల సుగ్రీవుఁ డెంచి శాసించుచుండ,
 సర్వవానరసేన యుత్సాహపడుచుఁ
 గదలి నడిచెను నేల గ్రక్కదలుచుండ.

క॥ పవనాత్మజమూఁపున రా
 ఘవుఁ డధిరోహణమొనర్చి ఖగవాహుక్రియన్
 జవమున నేఁగెను లక్ష్మణుఁ
 డవలం దారేయు నెక్కి యట నేఁగె వడిన్.

తే॥గీ॥ కొండలెక్కుచుఁ గానలనుండి చనుచు
 నదుల దాటుచుఁ గొలఁకులఁ గదియఁజనుచు
 గడచి వానరవాహిని విడిసె నెల్ల
 కడలియొడ్డున వే తొక్కకడలిపోల్కి.

తే॥గీ॥ స్వప్రియాపారదుస్తరవిప్రయోగ
వార్ధి ముగ్ధుచు శ్రీరామభద్రుఁ డల్ల
యంబురాశిపరిక్షేప మాత్మఁ దలఁచు
లంకఁ జుట్టినపరిఖాంబులఘువు గాఁగ.

ఉ॥ అంబుధి భక్తిఁ గొల్చి సుగుణాంబుధి రాముఁడు త్రోవవేడ, గ
ర్వంబున మిన్న కుండె జలరాశి; రఘూద్వహుఁ డగ్నికల్పచా
పంబును గేలఁ దాల్చి భయభక్తులు పైకొన ముందునిల్చి; లో
కంబున సాధు గేలిగొని గాఢరుషార్తుల గారవింపరే !

ఉ॥ అంజలిచేసి రామునకు నంబుధి పల్కె శిలోచ్ఛయాభి తే
లం జలమందు నేతువు విలాసముగా నలుఁ డోపుఁ గట్ట నీ
నెంజలివాయు వానరులు నెమ్మి ధరాధరపంక్తిఁదెచ్చినన్
గాంచనపుంఖమార్గణనికాయము నేయక నన్ను గావవే !

తే॥గీ॥ అనఁగఁ గరుణించి రాముఁ డా యాశుగమ్ము
వార్ధిపంపున ద్రుమకుల్యపైని బఱపె ;
నేతు వొనరింపఁ బ్రార్థించి ప్రీతి నలుని
వానరుల నద్రులనుఁ దేర నాన తిచ్చె.

⇨ రావణుండు మంత్రులతో నాలోచించుట ⇨

క॥ తరుచరసేనావృతుఁ డై
నరవరుఁ డటురాక దై త్యనాథుఁడు విని దు
ర్భరచింత నాప్తసచివులు
దణియన్ గొలువుండి కార్యతత్త్వము తెలుపన్.

ఉ॥ ఒక్కనిశాచరుండు కపియోధులతో రఘువంశ్యుఁ బట్టి తా
నుక్కున మ్రింగివత్తు ననె ; నొక్కఁడు వారలచింత యేలనన్
ముక్కడు లావరాకు లిటు పోటునకెత్తిరె యంచు నవ్వుచున్
ముక్కునవ్రేలునిల్చి నొకముఘ్కురుఁ డాయెడ తిచ్చవాటునన్.

ఉ॥ అంత విభీషణుండు దనుజాధిపుతో నిటుపల్కె “నీత ధూ
కాంతున కిచ్చు టాప్పగును ; గార్య మెఱుంగరు వీరు ; వానరుం
డంత యొనర్చె నొక్కరుడె ; యంతకుమించినవార లెందఱో ;
యింతకుఁ బోరు మేలె ? యొరునింతి హరించుట ధర్మమార్గమే ?

తే॥గీ॥ పోటుమానుసులటు వీరు పోర దింపి
చేటు గలిగింతు రవ్వలఁ జేవఁ దక్కి
కలయఁబరికింప నేరరు కార్యగతుల
నరయుమా పాడి నియ్యెడ నసురనాథ !

ఉ॥ జానకీ గాన్కతోడ నృపచంద్రున కిచ్చుట మేలు ; లంకతో
దానవజాతి పెంపుఁ గను ; దక్కిన రాఘవబాణవృష్టిమై
వానరపై నృసాగరము బల్మిని ముంచును లంక ; నీ మతి
మానుము ; సాధ్య సంపు రఘుమండనుపాలికి దైత్యపాలకా !”

క॥ అనఁ గనలు గదిరి తమ్ముని
దునుమం గమకించె రోషదూషితుఁ డగు రా
వణు డాపు లుడిపి రంతటఁ
జనుమందే ననుచుఁ దన్ని చరణాగ్రమునకె.

తే॥గీ॥ కొలువు వెడలించె ; నాతఁడు కూర్చి తల్లి
పజ్జకుంబోయి తనపడ్డ భంగపాటు
నన్నయానతిఁ దెల్పు నాయమ్మ రాము
నడుగులంగొల్చి బ్రదుకుమం చాజ్ఞ వెట్టె.

తే॥గీ॥ వార్ధికాలంబునం దున్న వసుమతీశు
వెఱువనను జేరఁదలఁచె విభీషణుండు ;
నమ్మి రాక్షసలక్ష్మీ తా నీతిఁగఱపి
పఱిగిన్బుల రాఘవు శరణువేడె.

◁ విభీషణ శరణాగతి ▷

ఉ॥ తోడనె మంత్రిన త్తములతో గగనాధ్వముబట్టి రాఘవుం
జూడ మనంబు క్రేళ్ళురకఁ జొక్కుచు వారిధిపారమొంది, యి
ట్లాడె; “దయాభి; కావు! శరణాగతు రావణులమ్ము నన్ను” నా
నోడకు నిన్ను గాతు నని యోజ దినేశకులుండు వల్కినన్.

క॥ తగదని సుగ్రీవుం డనె; ;
బగతుర నెపమునుచు జాంబవంతుండు పలికెన్
వగపుట్టు ననియె సంగదుఁ
డగు నెయ్యమొరప్ప యోగ్యుఁ డనె మారుతియున్.

చ॥ పరమకృపన్ రఘూధ్వహుండు పల్కెను “వానరులార! దీనతన్
శరణని చేరవచ్చిన నిశాచరు రావణులమ్ముఁ డంచు నే
నుటక పరిత్యజింతునె / వదోడ్కురుఁ డైన దశాస్యుఁ డేని నన్
దీక్షిసినఁ గాతుఁ గాక నిజధర్మము నారడిపుచ్చ నేర్తునే?

చ॥ అభయముఁగోరు భూతిశత్రుకంటసి నే శరణం బొసంగెదన్
శుభములఁ బెంచెదన్, విపులశోకవినాశ మొనర్తు; సత్క్రియా
విభవములందుఁ బెద్ద భయభీతుల గాచుట; కాన దైత్యునిన్
సభముననుండి దింపి ధర నాసవిధింబున నిల్పుఁ డింపుమై”.

తే॥గీ॥ నా నరేశ్వరు నార్తసంత్రాణగుణము
మెచ్చి కీర్తించె దరుచరబృందమెల్ల
వేడ్క- గగనంబు డిగ్గి విభీషణుండు
రామపదపద్మముల మాళి రాయ నిలిచె.

చ॥ ఎఱిగి తదాశయంబు మనుజేశుండు దానవరాజ్యలక్ష్మీకీ
బరివృథుగా నొనర్తు ననివల్కి- సముద్రజలంబు దెచ్చి, న
త్వర మభిషిక్తుఁడైన గుణధన్యు విభీషణు; సీతిబీజ మె
త్తటి విపులార్థసత్ఫలముఁ దా నొడఁగూర్పదె కల్పశాఖ నాన్.

సీ॥ రామకార్యార్థ మై రత్నాకరం బంత
 రాహోర్యములఁ దేల్చి యంపె ననఁగ,
 అంభోధి కలఁగఁ ద దంతస్థభూతముల్
 జోలి పెల్లున నీటఁ దేలె ననఁగ,
 శౌరికిఁ దోడ్పాప ఝీరాంబునిధి వీడి
 శేషాహి యచట వసించె ననఁగ,
 తనపట్టి చేబట్ట మనుఁగోటి యత్తైతి
 చూచి మున్నీటిపైఁజూచె ననఁగ,

తే॥సీ॥ ఆరవిశశాంకముగ రఘునీరు క్షేర్తి
 భూతలమున నిల్వ సంభోధిలోన
 వానరులచేత సేతువు బద్ధమయ్యె
 దనుజుడై ర్యంబుతో లంక దద్దరిల్ల.

తే॥సీ॥ సేతువున సంబునిధి దాటి చేరి లంక
 చుట్టు నరిగట్టి రాఘవుఁ డట్టై నిలిచె ;
 హేమపింగళకపితనూధామభూమ
 మపరకనకంపుఁబ్రాకార మట్లు దోఁప.

⇨ అంగదు రాయబారము ⇨

తే॥సీ॥ అంగదకుమారు రాఘవుఁ డంపె దైత్య
 పతికిఁ దగురీతి నీతియు హితవుఁ దెల్పి
 రాయబారంబు నెఱప ; నా రామదూత
 బఱచి గగనంబునకై దైత్యపతిని శేరె.

చం॥ “ఎవఁడవు? వానరా!” “రఘుకులేశుని దూతను;” “మున్నునచ్చె నా
 పవనజుఁ డెందుఁబోయె నటు భస్మమొనర్చెను లంక ; నాతఁ డా
 చవల ! మగంటిమే యిది ? నిశాచరబద్ధుఁడ వైతి వేల యం
 చవలకుఁ ద్రోయ వానరులు న్యకృతి బాలికుఁ డెందుఁ బోయెనో?”

అ॥వె॥ “దానికేమి దైత్య ! తగు మాట లాలింపు

నీత నిచ్చి రాముఁ జేరవచ్చి

శరణునేడు దైత్యసంతతిఁ గాపాడు

చెడక నిలుము కామ మెడసి మనుసు.

చ॥ నిను నొకఁ జీరికింగొనక నీరధిముంచిన వీరు నొక్క తూ

పునఁ దునుమాడె ; దోర్బలము పూనికఁ గార నడంచు కార్తవీ

ర్యునిఁ బారిఁగొన్న భార్గవుని నోర్చె ధనుర్గ్రహణంబుమాత్ర నా

మనుకులవర్యు నెక్కరణి మార్కొని నిల్వఁగ నోర్తు రావణా !

చ॥ ధరణితనూజ నిచ్చి యుచితంబుగ నవ్రత రక్షఁ గోరుదున్

శరణి రాసుపాదజలజంబుల గొల్చెనొ ? తూరవృత్తి మై

దురమున నిల్చి దోర్బలముఁ దోఁపఁగ రాఘవమార్గణాఞ్చ పెం

ఁజి నోయింతునో ? దనజ ! యూరసి యెక్కుటి నిశ్చయింపుమా !”

క॥ అను నంగదు రోషమ్మునఁ

దునుమం గమకించు దుష్టదోషాచరునిన్

దన కాలఁ దన్ని మాళిన్

జనె రాఘవుఁ జేరఁ గసియు శౌర్యం బొప్పన్.

⇐ దైత్య వాసరుల యుద్ధము ⇐

తే॥గీ॥ స్లవగరాక్షసకృత వీరభాషణమ్ము

ఘుష్ట రామ రావణ జయఘోషణమ్ము,

విక్రమారబ్ధిపుబలపేషణమ్ము

భీషణమ్ము రణమ్ముఁ బ్రవృత్త మయ్యె.

నీ॥ బహుధా పరిక్షిప్త పాదపాఘాత సం

భగ్నాదిదృఢలోహపరిఘగణము,

సంఖ్యాతిగతశిలోచ్చయపాతచూర్ణిత

భూరి నిష్ఠురకూటముద్గరమ్ము,

వజ్రనిష్ఠురసఖభల్లదంష్ట్రాటంక
 సంకృతదారుణశస్త్రచయము,
 దంభోఽసమముష్టిసంభిన్నదిగ్గంతి
 సమకుంభిషటుకుంభసముదయంబు,

తే||గీ|| నవచరానీకమర్దితదనుజకులము,
 నిర్భరానందవీశీరినిర్జరంబు,
 విష్ణుపత్రయసంతోషచితరణంబు
 శూరజనతోత్సవం బయ్యె ఘోరరణము.

ఉ|| శూరుఁడు మేఘనాదుఁ డనిఁ జొచ్చి పరాక్రమలీల రాముతోఁ
 బోరి త దాశుగాహతులఁ బొల్పరి నిల్వఁగ నోడి భీతుఁడై
 పాణి నభంబునఁ జలదపంక్తుల డాఁగి యదృశ్యమూర్తియై
 క్రూరశీలీముఖంబుల నకుంకితనైఖిరి నేసె నీనునన్.

కం|| ప్రతివీరు సరయఁ జాలమిఁ
 బతదాశుగవృష్టిఁ బాప వశమేదిన యా
 క్షితివరులఁ గపులఁ దోడ్తోఁ
 బ్రతిహతులం జేసె నసుర బాణక్షతులన్.

చం|| నెఱకులుగాఁడి మూర్ఖువడి నేలను వ్రాలిరి సర్వవానరుల్
 సరసిజమిత్రుఁ డస్తగిరిచాటున కేఁగె ; దమంబు పర్యే ; బెం
 పరియు విభీషణుండు మరుదాత్మజుతోడ నలాతహస్తంజై
 యరయుచు నెల్లవానరుల నారసె నొక్కడ జాంబవంతునిన్.

తే||గీ|| మూర్ఖుడేఱియు కాల్పేయి ముడిచికుసుచు
 బోరిగిలఁబడి యవశుఁడై మూల్గుచున్న
 జాంబవంతున కనియె నిశాచరేంద్రుఁ
 “డుసురుతో నుంటివే తాత ! యసురజేత !”

చం॥ విని యది జాంబవంతుఁడు విభీషణు పల్కుల గుర్తెరింగి “యా
యనిలజుఁ డున్న వాఁడె ? సుఖయై ?” యని ప్రశ్న మొనర్ప నల్ల “పా
వనిసుఖ మేల నారసితి ? వానరనాయకు రాఘవేశులఁ
మును గణియింపవో ? రథి కముఖ్యులఁ గానవో” నా నతం డనుట.

తే॥గీ॥ “ప్రాణములఁగూడి యాజగత్ప్రాణసుతుఁడు
నిలువ మనకెల్ల ప్రాణముల్ నిలిచినట్లు
ప్రాణముఁ దొఱంగెనేని నవ్వాయుసుతుఁడు
బ్రదికియుండియుఁ జచ్చినవార మెల్ల.”

ఉ॥ నావుడు వాయుసూతి చరణంబులపైఁబడి పేరు నెల్పి “తా
తా ! వచియింపు కార్యగతిఁ ; దప్పక తీర్తు ననాహతుండ నై
యీవిధి సేమ ముంటి” నన ఋక్షకులేశుఁడు పొంగి యాత్మలోఁ
“బావని ! నీవు గల్గ నిక భద్రము గల్గదె మాకు నెల్లెడఁ.

తే॥గీ॥ అరుగు ముత్తరదిశకు ; హిమాద్రి దాటఁ
గలుగు ద్రోణాచలం బోషధులకు నెలవు
దానిఁ గొనివచ్చినఁ మనవారి కసుర
బాణనంజాత దుర్వ్యధల్ పాయు” నన్న.

చం॥ గగనగతిఁ సుపర్ణునటు గాఢజవంబురఁ బాటి మంచుగొం
డఁ గడచి ద్రోణశైలము హుటాహుటిఁ జేరియుఁ గాంచ కోషధుల్
నగము పెకల్చి దోర్మ్యగమునం గొనివచ్చె నిమేషమాత్రలో ;
నగచరు లోషధీపవన మాని గతవ్యధు లైరి చెచ్చెఱన్.

ఉ॥ రామునిజంపి త చ్చిరము రక్తముతోఁ గొనితెచ్చి తంచు సా
ధ్వీమణి సీతకుఁ దనుజవీరుఁడు కల్పితరామశీర్షముఁ
భీమముఖంబుఁ జూప నతిభీతి ధరాసుత నేలవ్రాలె ; నా
కామినిఁ దేచ్చె బో ! సరమ కల్పిత మిద్ది యటంచుఁ డెల్పుచున్.

తే||గీ|| విభుఁడు సప్రాణుఁడై యుంట విని యమంద
హర్షభరమున మిన్నంటె నవనిజాత !
మున్ను మృతుఁడయ్యె నని విని మూర్ఛనొంది
ప్రాణములఁ బాయ నని సిగ్గుపడియె సాధ్య.

సీ|| మరుదాత్మజుఁడు జంబుమాలిఁ గూల్చె, విభీష
ణుఁడు చంపె మిత్రఘ్నుఁ గడఁగి పోర,
మైంబుచే నశనియు మడిసె, ద్వివిదునిచే
వజ్రముప్పీయు గతప్రాణుఁ డయ్యె,
గజునిచే విఘనుండు గతజీవనుం డయ్యె,
బ్రహ్మసు సుగ్రీవుండుఁ పాపె నుసురు,
ప్రతపనుండును నల హతుఁడయ్యె, నా సుషే
ణుండు విద్యున్మాలి గండడంచె,

తే||గీ|| రాఘవుం డగ్ని కేతువు రశ్మి కేతు
యజ్ఞ కేతువు సుప్తఘ్ను నరసి చంపె ;
అంగదుం డింద్రజిత్తుపై నడరి పోర
విరభు నొనరించె విక్రమాభీలుఁ డగుచు.

శా|| ఆ రాజన్యుల మేఘనాదుఁ డట నాగాస్త్రంబునన్ గట్టి తాఁ
బోరం గెల్చినభంగి సంతసమునన్ పొల్పొందె ; నా సర్పముల్
పాతక గారుడపక్షమారుతము పైఁబర్వన్ భయం బొంది ; యా
ధీరోత్తంసుల కద్ది స్వప్న కథయై దీపించె నిర్బాధ మై.

సీ|| ధూమ్రాక్షుఁ జూర్ణించి ధూళిపాలొనరించె
వాయువుత్తుఁడు శిలావర్షణమున,
వజ్రదంష్ట్రుని జంపి వానరాసీకమ్ము
సంగడఁ బాపె నాయంగదుండు,

చంపి యకంపను జన్మస్థలంబున
పవనాత్మజుడు మేటిబలము చూపె,
శస్త్రవిక్రముని బ్రహ్మ విధ్వంసం గా
నించె నీలుడు స్రతాపించి మిగుల,

తే||గీ|| రావణుడు పై న్యములఁగూడి రాముఁడోడ
బవర మొనరింపఁ గలనికి బయలువెడలె ;
హనరేశుఁడు దశకంఠుఁ బట్టి నిల్చి
చిక్కువడఁజేసి మూర్ఖిలై స్రుక్కి పోర.

ఉ|| అంతట నంజనాతనయుఁ డడ్డముసొచ్చి పరాక్రమించి ధీ
మంతుఁడు నిల్చి “దైత్యవతి ! నూ రొనరింతువా చే నడంతున్ ?
స్వాంతమునందు నెంత నినునంతటి పీరు నెదిర్చి పోర ;” నా
నంతకభీముఁ డై దనుజుఁ డాతని ముష్టిహతుం బొనర్చినన్.

తే||గీ|| పిడుగు పైఁబడ్డ పెనుగొండ వడుపు దోఁచ
వాయుసుతుఁ డట్టె యొక్కింత వ్రాలి యవలి
క్షణములోఁ దేటి దై త్యేశుఁ గని వచించె
“గాఁచుకొ మ్మిదె బలుముష్టి వైచువాఁడ”.

మ|| అని వజ్రోపమముష్టిఘాతమున దేవారాతి వక్షస్థలం
బునఁ దాడించె మరుత్తనూజుఁడు ; సముద్భూతార్తి దైత్యుండు గ్ర
న్ననఁ గ్రొన్నెత్తురు గ్రక్కుచున్ బడెను జన్మక్షోణి మూర్ఖిల్లి ; యం
తన మేల్కొంచి వచించె ముష్టిహతి సంతాపింప నీ తీరునన్.

ఉ|| “వీరుడ వాడు ; నీబలము పెద్ద ; మగంటిమి మెచ్చనయ్యె ; నే
పోరుల నిట్టి బెట్టిదపుముష్టిహతిఁ జవిచూడ మున్ను” నా,
మారుతి వల్కె “నాబలము మ్రగ్గెను ముష్టిహతుండ వయ్య నీ
తీరున లేవనేర్తువాకొ ? తేకువఁ బెల్లుగనున్న రావణా !”

కం॥ అను సంతలోన దినమునఁ

తనయుడు చైతన్యమొందె ; దైత్యేశునితో

నని సేయ సుమిత్రాతృజుఁ

డనుమతి నర్థించె రాము నతికాతుకి యై.

ఉ॥ అన్న యనుజ్ఞ నొంది దనుజాధిపు ముందట నిల్చి వీర్య సం

పన్నుఁడు లక్ష్మణుం డసురవల్లభు దోర్బలవారిరాక్షిక్

సన్నతబాహుశక్తి నవిషహ్యబలోజ్జ్వలవేల యశామఁ దాఁ

గ్రన్నన విల్లుద్రుంచి విశిఖప్రకరంబుల నొవ్వ నేసినన్.

ఉ॥ ఒంహొకవిల్లు బూన నదియున్ దగ భగ్నుమొనర్చి రావణున్

ఖండితచాపుఁ జేసి ఘనకార్ముకకౌశల మెల్లఁ జూపె నా

దండిమగండు ; దైత్యపతి దానికి నోర్వక శక్తివై చి దో

శ్చండిమఁ దోప లక్ష్మణుని జన్యమునన్ ధరద్రోసి మూర్ఛిలన్.

ఉ॥ కూడి రఘూద్వహానుజు నకుంతితశక్తి హరింపఁజూడ న

ల్లాడె సైత లకాననదిగంతమహీస్థలి గాని లక్ష్మణుం

డోడి చలింప డింతయు ; మహోగ్రమహీధరమెత్తు బాహువుల్

పోడిమిదక్కి లా వెడలె ; పొల్పుట దైత్యుఁడు లజ్జ పొందునన్.

తే॥గీ॥ అంత మారుతి యటచేత నసుర నడిచి

నేలఁ బడియున్న లక్ష్మణు లీలనెత్తి

బెండుకై వడి కొంపోయె ; వీరుఁడన్న

మారుతాత్మజుడే గద మహితబలుఁడు.

తే॥గీ॥ అసురపతిశక్తి హతి మూర్ఛ నణఁగియున్న

యనుఁగుండమ్ముని జూచి యాయవనివిభుఁడు

శత్రునిర్ముక్తమార్గణాక్షతుఁడు నయ్యు,

శోకశలోపహతుఁ డైన చొప్పుఁ దోచె.

ఉ॥ శూరవరేణ్యఁ డాన్యపుండు శోకభరమ్మును ద్రోచి, రావణున్
జీరి, రణంబొనర్చి, ధృతిఁ జేడ్పడ మార్గణరాజిఁ గప్పిన్,
మారొనరింపలేక వెఱుమాన్పడె దానవరాజు నెత్తురుల్
వారఁగ ; జూచి రాఘవుండు పల్కెను ధైర్యగుణప్రశస్తుఁ డై .

తే॥గీ॥ “దనుజనాయక ! యనినేయ ననువు కాదొ ?
యలసితివో ? నేడు నగరికి నరిగి తేవు
సమరసన్నాహమున రమ్ము చేలముమీఱ
వీరవిక్రమసంపద విందు గుడువ.”

ఉ॥ నా వెఱగంది సిగ్గున మనంబునఁ గుందుచు నేఁగె రావణుం ;
డావిధి నున్న లక్ష్మణుని నక్క-నఁజేర్చి రఘూద్వహుండు సు
గ్రీవునిఁగోడఁ బల్కె నిటు “కీడ్వడె లక్ష్మణుఁ డింక సీతకై
యే ఐగఁజెంద నేల ? దనుజేశునిఁ జంపఁగ నేఁ వమ్ము గా.

తే॥గీ॥ వసుధ నెల్లడ భార్యలఁ బడయవచ్చు
బాంధవులఁ గూర్పవచ్చు సంబంధగిరిమ,
నీడఁబోలిక వెన్నంటి తోడుసూపు
ఆత్మసమదుఃఖు సోదరు నరయు టరిది.

సీ॥ సీతాసరోజుఁజేసేవాసమాసక్తి
మాతృవాత్సల్యసంపదను మఱచె,
ప్రవిమలాస్మత్పదారాధనాపేక్ష మై
జనకాంకవాసహర్ష మ్ము దొఱఁగె,
ఐచ్ఛికారణ్యవాసాయ త్రివిత్తత
భార్యాపరిష్కృంగభాగ్య మెడసె,
నిత్యనిరాహునిర్నిద్రవృత్తి న
యోధ్యానివాసంబు నోటుఁ బుచ్చె,

తే॥గీ॥ నిశ్చలై కాగ్రగురుతపోనిష్ఠఁ బూను
యోగి యన నొప్పె మద్భక్తియోగ మొంది
తమ్ముఁ డనఁ దమ్ముడే సుమిత్రాత్మజుండు
ధరఁ బృథక్చర మత్రాస్థానముగాక.”

తే॥గీ॥ అనుచు దైన్యంబునొంచు నామనుజనాథుఁ
గని సుషేణుండు పల్కె- “లక్ష్మణుండు మూర్ఖ
నలగియుండెను గాని ప్రాణంబు పోదు
తేజునివ్వుడె” యని పల్కి తేర్చి విభుని.

ఉ॥ “మారుతి ! ద్రోణశైలమున మందులు గల్గుచు వానిఁ దెచ్చినన్
దేజును లక్ష్మణు డిపుడు తేవలె ; నీపని నీవు గాక యిం
కేరును దీర్పజాలరు ; జనేశ్వరుడై న్యముఁ బాపు” మన్న నా
ధీరుండు రామకార్యమును దీర్పఁ జనెన్ నిమిషాంతరంబునన్.

చం॥ పవనజవంబునం బఱచి పర్వతరాజము చేర, నోషధుల్
దవిలి యడంగెఁ గన్నడక ; దైత్యకృతంబును రాము దైన్యమున్
రవి యుదయింప లక్ష్మణునిప్రాణము నిల్వని తీరు వాయునం
భవుఁ డెఱిగించి యోషధులఁ బ్రార్థనఁజేసెను ద్రోణశైలమున్.

తే॥గీ॥ మాటుపల్కక యాగిరి మిన్నకున్నఁ
బర్వతంబును బెకలించి పట్టితెచ్చె
దారి నెదిరించు దైత్యులఁ బోరఁజంపి
భానుఁ డుదయింపకయ మున్న వాయుసుతుండు.

తే॥గీ॥ దాన నెలకొన్న దివ్యౌషధముల గంధ
భరము మూర్కొని తెలివొంది పరగె నతఁడు
రాహుముఖముక్తుఁ డైన రేరాజు మాడ్కి-
వానరాంబోధి హర్ష సంభ్రమము నొంద.

ఉ॥ ఏచి బలంబునొంది దనుజేశునిపైఁ బగదీర్చు బూని, దో
పాచరవర్యదారకుచచందనపంకవిశోషణై క దీ
తూచణకార్మకుం డగుచు శత్రుకులాంతకధామకేతునై
నేచుచు శోకవహ్నిని జరించు రణంబున దుర్నిరీక్ష్యుడై .

శే॥గీ॥ సర్వరాక్షసకుల వినాశంకరమ్ము,
తరుచరానీక నర్దితాంబరము రణము,
దరిసి కననోడి దైత్య దుర్దశల కోడి
చింతఁ గుందును దానవశేఖరుండు.

ఉ॥ “నాకెదురంటయే కడిదిన్యక్కృతి ; యందుఁ దపస్వి తేకువక
నాకవిరోధులం దునుము నా కనుమ్రోల ; నికేటి మన్ని దే
వౌకముఁ జూరఁగొన్న భుజయుగ్మ మిదేటికి ? నింద్రజిత్తుచే
నేకృతిఁ దీరు ? మేల్కొలుప నేపని తీరునుఁ గుంభకర్ణుచే ?”

శే॥గీ॥ అనుచుఁ జింతింప దై త్యేశుఁ డరసి మేఘు
నాదుఁ డిట్లనె “దండ్రీ ! వానరుల సరులఁ,
జంపి నీ కదె గూర్చెద సంతసమ్ము ;
చింతివిడు” మంచు యుద్ధసంసిద్ధుఁ డయ్యె.

⇐ లక్ష్మణుం డింద్రజిత్తును జంపుట ⇐

సీ॥ కాలాంబువాహంబు కరణి దిక్పక్రంబుఁ
గప్పి యాంధ్యము నించు కట్టిమేను,
ఇంద్రచాపంబున కీ డన నతిచిత్ర
కాంతిరంజిత దీర్ఘకార్మకంబు,
అభీలజలదగ్ధరారావమును బోలు
ఘోరోభైరవధనుర్గుణ రవంబు,
వర్షధారాపాత భంగి నొక్కుమృడి
బలుచు సంఖ్యాతీతబాణరాజి,

తే॥గీ॥ పరగ వానరవాహిని భంగపటచి
నాశమొనరించుచును మేఘనాదుఁ డంత
సంతోషముఁ డై జన్యమందు నిలిచి
తలపడె జయోచ్చ నల సుమిత్రాకుమారు.

తే॥గీ॥ అనమవిక్రము లావీరు లటు లెదిర్చి
యొండొరులఁ బోరఁగడఁగి రాయోధనమున
వార్ధి వారాణ్ణియును నద్రి పర్వతమును
గవిసి యొండింటి ననిసేయఁ గడఁగినట్లు.

మ॥ దనుజాస్త్రంబుల నుగ్ధొనర్చును సుమిత్రాసూతి, యింద్రాదియున్
మనువంశోత్తము మార్గణంబుల వియన్మార్గంబునం దుమ్ము జ
చ్చెను దైత్యుం డని యొక్కవేళి, నిదె నొచ్చె స్థిత్కణం డంచు నొ
య్యన ఘోషింపఁ బ్లవంగి రాక్షసులు జన్యంబయ్యె ఘోరంబుగాన్.

ఉ॥ మాయదలిర్ప మేఘములమాటున నిల్చి బలంబుచూపు నా
దాయ సురాధిపాస్త్రమునఁ దల్లడమందఁగఁ జేసి వీర్య ము
ద్రావితబాహుసారమున దర్ప ముడంచి బలప్రకర్షమున్
మాయఁగఁ జేసి లక్ష్మణుఁడు ; మాయలు చెల్లునె ప్రాజ్ఞ సన్నిధిన్.

తే॥గీ॥ ఏంద్రచాపంబుఁ బోలు శరాసనంబు
స్తనిత సమగర్జనంబు లక్ష్మణుఁడు వాపి
మోఘవీర్యునిఁ జేసి నామేఘనాదు
మేఘదర్పమ్ము శారదోనేష మట్లు.

ఉ॥ దానవనాథు చిత్తమున దావహుతాశనకీల పర్వ రా
మానుజవహ్ని నింద్రజితుఁ డాహుతి యయ్యెను నింధనం బనన్
దానవశీర్షమందు వసుధాపతిసోదరశీర్షమందు సం
తానసుమాళి దివ్యవనితాకరికర్ణము రాలె వింతగా.

తే॥గీ॥ దోర్బలాజయ్యు నేఘనాదుని హరించి
శోకశల్యంబుఁ బాపిన శూరుఁ డనుచు
దనుజశల్యాహతి వ్యథ లణగఁ దమ్ము
నిడుద కేల్లోయి గదియించెఁ పుడమిహేడు.

ఉ॥ రాఘవచేత నాక్రియఁ బరాజయమొంది నిశాచరేంద్రుఁడని
మోఘబలుండ నైతి నని పొల్పరి కుందుచునుండ నింద్రుఁ
నేఘములత్మణానిలసమిద్ధరయప్రహృతంబు నయ్యె ! ఛి
ద్రాఘములం దనర్థము లనంతముగాఁ బ్రభవించు నొక్కడన్.

⇐ కుంభకర్ణ యుద్ధము ⇒

ఉ॥ చచ్చిరి బందుగుల్ సుతులు చచ్చిరిగా నరవానరాల్చిచే
నొచ్చితి నిట్లు, మంత్రులును నొచ్చిరి ; లంకనకంప నిద్ర మై
పొచ్చెమెఱుంగఁ డింతయుఁ బ్రబోధమొనర్చుడు కుంభకర్ణు నం
చెచ్చినభీతిఁ బంపె దనుజేంద్రుఁడు దైత్యుల నాప్తభృత్యులన్.

శా॥ త్రొక్కించెన్ మదపంభియూధములఁ, పై ద్రొబ్బించె బాహుముల్
స్రుక్కించెన్ నిశితాస్త్రఘాతముల రక్షోరాఁ తాఁ దమ్ము నా
చక్కిన్ మాంసనగమ్ము లా నవసరిస్సంఘంబు గల్పించి, పెం
పెక్కన్ మేల్కొని కుంభకర్ణుడును భక్షించెన్ నిమేషంబునన్.

ఉ॥ అన్నకు మ్రొక్కి పల్కె “దనుజాధిప ! నన్నిట మేలుకొల్ప వీ
వెన్నఁ డకాలమందు ; పనియే” మన, దైత్యముదోష రావణుం
డన్నునుఁ దెచ్చుటాదిగ రణాంతముదెల్పుగఁ “దప్పుజేసి తీ
వెన్నఁగరాని దుష్కృతి మహీసుత రామున కిమ్ము మేలగున్.

క॥ పరాకాంతాహరణ మ్మది
హరియింపదె రాజ్యలక్ష్మి నాయువుఁ గొనదే
దురితమ్ము గాదె యియ్యది
దొర యెవ్వఁ డొనర్చు ధర్మదూరము దీనిన్”.

కం॥ అనఁగా రావణుఁ డయ్యది
చన దింతకుమించ నన్న, సరి చేసెద నా
తనువైన దొఱఁగి యని తా
సనిసేయఁగ బయలువెడలె నతి దర్పమునన్.

శా॥ ప్రాకారాగ్రముదాటి యేచి గదతోఁ బై బెడ్డ న వ్వాసరా
సీకంబుల్ వెఱఁగందె ; వీరవిహృత్తిఁ జెన్నొందు న వీరు ను
ర్వీకాంతుం డఁటఁజూచి పై బెఱచు నివ్వీరుండెవఁ డొక్కొక్క నాన్
గాకుత్థాస్వయుఁగో విభీషణుఁడు పల్కఁజొచ్చె నీరీతిగన్.

చం॥ “అతఁడు మదగ్రజుండు దనుజాధిపదక్షిణబాహు వాజిలో
నతని కితండె సాటి ; వనజాసనదత్త వరుండు ; దేవ ! సం
తతసుఖనిద్రనొందు ; బలదర్పితుఁ డాతనిఁజూచి వానరుల్
వెఱగొని పాఱకుండ గతభీతులఁ జేయుడ”టంచు చెల్పుచున్.

తే॥గీ॥ కుంభకర్ణునిఁ దరిజేరి గోత్రనామ
ములను చెల్పుచు నతిభక్తి మ్రొక్కి నిలువఁ
దమ్ముఁ గొగిటఁగ్రుచ్చి యాదనుజవరుఁడు
“వత్స ! సుఖముంటినే రాము భక్తిఁగొల్పి.

ఉ॥ ధర్మపథంబునన్ మెలఁగి వై త్యకులమ్మును నిల్పు మన్న ! దు
ష్కర్మఫలంబుగా దనుజకాంతుఁడు నాప్తులు చత్తు రన్న ! యీ
మర్మ మెఱింగి భక్తి రఘుమండను గొల్చి సుఖంపు మన్న ! నీ
నిర్మలవర్తనం బొకటి నిల్పు కులం బని నమ్మితిం జూచి !

తే॥గీ॥ పొమ్ము దూరమ్ము దరిఁ జేరఁబోకు మన్న !
గన్నుగవఁ గానరామి నే నెన్నఁజాల
స్వపరభేదంబు ; నఱి నున్నవారి నెల్లఁ
జంపి రాఘవుచే దుదిఁ జత్తు నన్న !”

క॥ అని యనుప నశ్రువులతోఁ
జనె వేటొకదెసకు నతఁడు ; జన్మస్థలి నా
దనుజుఁడు వానరవీరులఁ
దనుముచు విహరించు వీర్యసుర్దయుఁ డగుచుకా.

సీ॥ పాదప్రహారోత్థవసుధారజంబునఁ
గటికచీకట్లులు దిక్తోలులఁ గ్రమ్మ,
లై లనిష్ఠురతనుస్పర్శమూత్రంబున
భగ్నాంగులై కవుల్ పరువులైతె,
చంచద్గదాదండసంఘటింబులై
కపులదేహములు చిద్రుపలు గాఁగ,
పదతలాధఃపతత్ వానరసై నికుల్
మ్రగ్గి చీమలయట్లు నుగ్గు గాఁగ,

శే॥గీ॥ అరిభయంకరలీల జన్మమున మించి
తరుచరాసీకముల దండధరుఁ డనంగ,
జదిపి పొలియించి రాక్షససైన్య మలర,
వీర్యదర్పముఁ జూపె నాథీలగతిని.

ఉ॥ అంగదుఁ డోడ వాయుసుతుఁ డంతికిముం బెడఁబాసె ; భగ్న
ర్వాంగుఁడు పై నలుం డఁడఁగె; నాఁదట నీలుఁడు పిచ్చులించె; బా
తెం గజుఁ డోర్వకెచ్చటికొ; తెక్కిను భీతిని జాంబవంతుఁడుకా
జెంగటి కేగనోడె; నిటు చేట్టుడి రయ్యెడ నెల్లవానరుల్.

ఉ॥ అంత మహిధరేంద్రము బలారి యెదిర్చిన రీతి రామభూ
కాంతుఁడు వజ్రఘోరశరకాండములకా దనువంశ్యు నాఁచె ; గ్రు
ద్ధాంతకతుల్యుఁ డై దనుజుఁ డాతనిపై గదనేసె; మధ్య కం
తంతలు ప్రక్కలై పడఁగ నవ్వసుధేశుఁడు ద్రుంచె నేర్పునకా.

కం॥ గద బాసి నిరాయుధుఁడై
మదగజమటు మీఁదికురుకు మనుజాశను ను
నృదు ముక్కుచెవులు దునుమగఁ
బాదలెక దై త్వుండు వోడఁబుట్టువు పోల్కిఁ.

ఉ॥ అంబువమ్లు గిర్జిలుచు న మృనుజాశనుఁ డెత్తిరాఁగఁ దీ
క్షుంబగు సాయకంబుల నిశాచరుభానులఁ న్నంపఁ; ద త్వుచా
తంబునఁ గోటి వానరులు పై త్వులు మ్రగ్గిరి ; యంబురాశిపూ
రంబు గలంగె ; నద్రులు ధరాస్థలి గ్రక్కదలెక జవంబునక.

తే॥గీ॥ కులిశనిష్ఠురమార్గణకోటిహతుల
వై లశ్యంగనమాన శీర్షంబు ద్రుంచి,
కుంభకర్ణుని ద్రుంచి కాకుర్చునకులుండు
రావశాభేద్యుడై ర్యదుర్గంబు వ్రచెప్ప.

తే॥గీ॥ నిద్రగూరుట యనఁ బ్రీతి నెగడు సీమఁ
గడఁగి మేల్కొల్పి రురక యకాలమం ద
టంచు రామాశుగంబు లంతంతజాలి
దీర్ఘనిద్రను నొందించె దితితనూజు.

సీ॥ మకరాశుఁ డారాజమాళి మార్గణరాజిఁ
బ్రాణంబులనుఁ బాసె రణధరిత్రి,
అతికాయుఁ డాసుమిత్రాత్మజు చేతిలో
గతిజీవనుం డయ్యె గదనభూమి,
మాల్యవంతుండు హనుమంతుచే మడిసెను
శౌర్యసంపదఁ జూపి జన్యమందు,
కుంభుండు శలభమై గూలి సుగ్రీవాగ్ని
హుతిదేహుఁ డయ్యె నామోఢనమునఁ,

తే॥గీ॥ గంపనుం డంగదునిచేతఁ జంపఁబడియె ;
ద్వివిధమైందులు పోరిలో వీరవరుల
హోణితాక్షుని యూపాక్షుఁ బాణిహతుల
బాలియఁజేసిరి ; యసురులు పొలిసి రిట్లు.

⇨ రామ రావణ యుద్ధము ⇨

తే॥గీ॥ ఒకఁడురాముఁడో రావణుం డొక్కరుండు
షేనితో నుండవలెఁ గాని మించియుండ
రా దరామమొ ధరణి యరావణమొ
కావలె నటంచు నని కెత్తె రావణుండు.

ఉ॥ తేర దశాసనుండు రఘునీరుఁడు నేలను నిల్చి పోరి, వృ
త్రారి సువర్ణవర్ణకలితాత్మిరధంబును బంపఁ దెచ్చి “దే
వా ! రిపు నోర్వుమీ రధముపై వసియించి ; తనుత్ర మిద్ది పా
కారి జయార్థియై యనిపె” నంచును మాతలి నిల్చె ముంగటక.

తే॥గీ॥ గగనగంగోర్మిమాలికాకంపితధ్వ
జమ్ము జైత్రమ్ము నరదమ్ము సమ్మదమున
రాముఁ డధిరోహణమొచ్చి బ్రమద మెసఁగి
నింద్రసారథి కై దండ నిచ్చుచుండ.

క॥ సురవైరి శరము లెందుఁ
దరుణాంబుజపత్రిమృదులతనుగాంచునో యీ
సురరాజ తనుత్రాణము
సురసారథి రాము మేన సొంపుగఁ దొడిగె.

ఉ॥ ఒండొరులం గనుంగొని మహాద్ధతకోపవిఘ్నార్థమాను లై
చండభుజాబలుల్ రఘు నిశాచరనాథు లజయ్యవిక్రిముల్
దండి మగంటిమిఁ గవిసి దారుణచూర్ణణరాజుఁ జిమ్ముచున్
భండనముం బొనర్చి రరిభంజననిశ్చితవీరమూర్తు లై .

తే॥గీ॥ బంధులఁ జూచునంత నభ్యుదిత మగుట
 ససమవిక్రమమును జూప నవసరంబు
 రామరావణకృతఘోరరణము మెచ్చఁ
 దగి కృతార్థతఁబొందిన పగిది నొప్పె.

క॥ పెక్కు భుజోర్ధ్వస్థులు
 బెక్కుతలల్గలిగి దైత్యవీరుం డనిలో
 నెక్కుటి యయ్యను గనఁదగె
 నుక్కున బహుదైత్యయోధయుతుఁడైన క్రియ.

సీ॥ పాకారిసుఖ్యదిక్పాలుర నెక్కుటి
 కయ్యంబులో గెల్పు ఘనుఁ డటంచు,
 స్వాసిధారానికృష్ణాసనారుణఁడృ
 సమధికార్పితశంభువరణఁ డనుచు,
 స్ఫుటవిక్రమాటోపపటుదీర్ఘశాహువి
 లాసాతిథులితకైలాసఁ డనుచు,
 బ్రహ్మాండభాండనిర్మాణప్రవీణాబ్జ
 జనికులంజేచుముమ్మనుమఁ డనుచు,

తే॥గీ॥ శౌర్యవీర్యాస్వయంబుల సత్వయుక్త
 నాత్మ విక్రమతుల్యవీరారియనుచుఁ,
 దలఁచి పరిపంథి యోగ్యతఁ దనిసి రాముఁ
 జాజి బహుమానపూర్వక మ్మరయు నసుర.

ఉ॥ స్పందినమొంచుచు జనకజా పరిరంభశుభప్రశంసి గాఁ
 గొండలమంది యీసునగు క్రూరశరమ్ములఁ గోసలాత్మజా
 నందనసవ్యభాహువు రణంబున నొంచె మునీంద్ర దేవతా
 బృందమలార్వ రావణుడు విక్రమసంపద దుర్నిరీక్ష్యుఁడై.

ఉ॥ రామధనుర్గుణచ్యుతశరంబు దశాననపీనవక్షుమున్
భీమగతిన్ బగిల్చి తమిఁబీల్చి తదీయ కనోష్ణరక్తమున్,
భూమిఁ జొరంబడెన్ భుజగపుంగవకోటికిఁ దల్పియింబు నెం
తే ముదమారఁ దెల్పి పరతెంచెను సట్ల విషహ్యవేగ మై.

తే॥గి॥ వాక్యసంతతి ప్రతివాక్యభంగిమములఁ
బోసఁడచు వాద కుశలులఁ బోల్కి దోప
సస్త్రములతోడ సస్త్రమ్ము లణగఁజేసి
రామరావణయుద్ధసంరంభ మెసఁగె.

క॥ ఈవిధిఁ బ్రతికృతికృతులన్
దేవాసురు లలరువానఁ దివిరి కురియఁగన్
భూవరదానవశరములు
పూవులఁ దలరాలసీన పొలయల్కు నటన్.

ఉ॥ అంతకు నోర్చి కొన్న పరిఘాయుధమెత్తి దశాననుండు, భూ
కాంతునివై చె ; లోహమయకంటకశంకుచిత్రింబు నై రిదు
ద్దాంతకృతాంతదండభయదంబు రఘూద్వహుఁ డధ్యమందె యం
తంతలు గాగఁ దున్నె దివిజారుల యాశలతోడఁ దూపులన్.

క॥ జగదేకధనుర్ధరుఁ డా
శుగమును సంధించె లోకశోకోద్ధరణం
బగు బ్రహ్మాస్త్ర మమోఘము
జగతిసుతాశోకశల్యశమనౌషధమున్.

మ॥ కలఁగెన్ వారిధిసప్తకంబు, గిరివర్గంబెల్ల కంపించె సం
చలతం బొందె వసుంధరాస్థలి, జగజ్జాలంబు ఘూర్ణిలై నా
కులమయ్యెన్ సురదై త్యసంతతులు కాకుత్స్థుండు బ్రహ్మాస్త్ర ము
జ్వలబాణంబునఁ గూర్చినంత దివివంశ్య ప్రాణజాలంబుతో.

తే॥గీ॥ మనుకులోత్సృష్ట మైన యా మార్గణమ్ము
శేష భీషణఘణిఘణానీమఁ బోలి
బహుముఖవ్యాప్త మై యభ్రభాగమందు,
జ్వాలికాదీపితాస్య మై పటచి గ్రమ్మె.

కం॥ వనజాననాస్త్ర మటు రా
వణకంఠదళకిముఁ దాఁకి న్నణనేదనమున్
గననీక తెప్పపాటునఁ
దునిమెన్ గడు విస్మయంబు దోఁపఁగ నాజిన్.

తే॥గీ॥ ఛిన్నకంఠంబు లై రణక్షితిని రాలి
దైత్యపతి వక్త్రములు రక్తధారఁ దేలి
జలతరంగోదరంబుల సంక్రమించు
భానుమత్ప్రతిబింబౌ పగిది నొప్పె.

తే॥గీ॥ పతితమైనట్టి రాక్షసపతి శిరములు
చూచియును నమ్మజాలరు ; సారలు మరల
సంక్రమించునొ యనుశంకి ; నతిభయమ్ము
గదురు మనమున నమ్మక కుదురుపడునె ?

పద్మనాభమః॥ వందారుడిక్పాలగంధేభదానాను
బంధానుయాతాలిసందోహమాడన్
మందాకినీచిమందానిలాఘాత
మందారభూజాలేమాల్యంబులంతన్
జిందెన్ రఘూత్తంసుశీర్షంబునన్ ముందుఁ
జెన్నొందు రాజ్యాభిషేకంబు పోల్కిన్
బందీగృహోన్ముక్తసందానితామర్త్య
బందీజటామోక్షసంధాయకం బై .

తరలము॥ అరివధంబున వర్మచాపగుణానుబంధము వీడు నా
పరమపూరుషు రామచంద్రుని బ్రస్తుతించి ముదంబునన్
హరిహాయంబుల తోడితేర నరాధిపాజ్ఞుని యంత యం
బరవధంబున నాకసీమకుఁ బాతె నుబ్బి జయంబునన్.

⇐ విభీషణుఁడు రావణున కొర్వ ధైహికముల నొనర్చుట ⇐

తే॥గీ॥ భద్రగజమట్లు రణభూమి వ్రాలియున్న
దైత్యపతి గాంచి జాలి తద్దారలెల్ల
రార్తరవములతోడ దిగంతరమ్ము
లద్రువ విలపింపఁగడఁగి రంతంతఁ గుంది.

ఉ॥ “హః దశకంఠ ! కంఠదశకార్పణతోషితసీలకంఠ ! ని
త్యోదితదోర్బలా ! బలసముద్ధృతశంకరశైల ! విక్రమా
సాదితదిగ్జయా ! జయవశంవదశక్ర ! దివంబుఁ జేరి నే
యీదనుజాన్వయంబు పాలుపేది నశింపఁగ, లంక కే డ్పడన్.

సీ॥ మఱఁదివిక్రమకళామంధాద్రి యని పొంగఁ
గుంభకర్ణం డిట్లు కూలె నాజి,
సుతుఁ డింద్రనిర్జిత శూరశేఖరుఁ డన్న
శత్రుహస్తంబుల సమసె నతఁడు,
పతి జతాఖిలదిశాపతి యంచు గర్వింపఁ
బరిపంథిచే నిట్లు పడితి వీవు,
బందుగుల్ సురవధూబందీకరిష్టులు
చచ్చి రీగతి వీరసంగరమున,

తే॥గీ॥ ధరణిలనయానిమిత్త మై తపనకులుని
కోపకీలల నీ లంక రూపువాసె
పరవధూకాంక్షఁ గాల్పదె బ్రహ్మనై నఁ
బాడితప్పిన తోఁ డింక బ్రదుకుగలదె ?”

కం॥ అని మందోదరి మున్నగు
వనితలు శోకించి శోకభరమునఁ గుంగఁ
విననచ్చు లంకలో రో
దననిస్వనమాత్ర మొంటి దై న్యము దోషక.

ఉ॥ వీరుఁడు రామచంద్రుఁడు విభీషణుచే నొనరింపజేసె సం
స్కారము దై త్యనాథునకు శాస్త్రవిధంబున బ్రహ్మతత్పరుల్
సారతురంగమధముఖసత్కృతుకర్తలు సంగరక్షమా
భీరులు యోగ్యు లెవ్వధికిఁ బేర్కొని తత్కృమమంత డెల్పుచున్.

తే॥గీ॥ ఉచితగతి దై త్యనాథున కూర్థవేహ
విధుల సంస్కృతి చేసి విభీషణుండు
రామసాదాగ్రములచెంతఁ బ్రణతుఁ డగుచుఁ
నిల్చె సద్భక్తివశుఁడొచు నీరవమున.

⇐ విభీషణ పట్టాభిషేకము ⇒

ఉ॥ తమ్ముని బంపె రాఘవుఁడు “దై త్యకులేశ్వరసింహాసీత మం
దిమ్ముగ నిల్పి రాజ్యము వహింపఁగఁ బట్టముకట్టి రమ్ము ని
త్యమ్ముగ మల్లెపాళము నాప్తుఁ డితండిక నొందుగాక వై
రమ్ము ఫలమ్ము వై రి రణరంగమునం గనె గావునన్”.

ఉ॥ ఈవిధి రాముఁ డంప దనుజేశ్వరరాజ్యమునన్ విభీషణున్
శ్రీవిభవంబెలర్ప నభిషిక్తునిగా నొనరించె లక్ష్మణుం
డావనుధేనేమాళిక్యప నవ్యయసౌఖ్యము లంది కీర్తితోఁ
బావనరాజ్యచక్రముచు వంశము నిల్ప విభీషణుండు తాన్.

సగ్ధరావృత్తము॥ పాతివ్రత్యప్రశస్తా బ్రథితగుణగణా భర్తృనక్షైకచిత్తా
సీతా హృష్టాంతరంగా శ్రీతకలుషహరన్ సేవ్యాపాదాబ్జయుగ్మన్
జాతానందాశ్రునేత్రన్ సరసిజవదనన్ క్షుత్త్రియోత్తమ నాజ్ఞన్
బూతన్ గై సేసి పుచ్చెన్ బాలుచుమణులతోఁ బుణ్యకాంతాళితోడన్

సుగంధివృత్తముః॥ ప్రియంబుఁ దోప వచ్చు నాస్త్రియాంగనామతల్లికిన్
భయంబుగల్గ రాఘవుం డవాచ్యభీషణాస్యుఁ డై
దయావిహీనచిత్తుఁడై కృతాంతతుల్యుఁ డైన, వి
స్మయంబునొంది శోకమొంది సాధ్వీ కంపమొందుచున్.

తరువోజు॥ పతిచిత్త మెఱిగిన పడఁతి భూజాత
యతిదుఃఖవివశయై యడలి చి త్తమున
జితిఁ బేర్చి యనలంబు చేర్చి మేన్ దొఱగఁ
హుతచిత్రభానునం దురకఁ గన్నీట
నతిభక్తిఁ బ్రాణేశ్వరాంఘ్రులు గడిగి
నతిశీర్షయై వందనంబు నొనర్చి
వెతఁద్రోసి వలగొని వీతిహోత్రంబు
స్తుతగుణవ్రాతయై చొచ్చెఁ జెచ్చెఱును.

మానిని॥ సాహసవృత్తి నిశాచరదుష్కృతి స్వామిపదంబులె సాక్షిగ సం
మోహ మెఱుంగక పుణ్యపతివ్రత భూసుత చొచ్చినతోడ నటన్
దాహగుణాఢ్యుత దాకినదెల్లను దగ్ధమొనర్చెడు త చ్చిఘ్రియున్
శ్రీహరిచందనశీతలుఁ డయ్యెను నీతకు పూతచరిత్ర కటన్.

కవిరాజ విరాజితము॥ సురకరి గాంగసరోజము దాల్చిన చొప్పన నీతను శీర్షమునన్
ధరణిపుచెంతకు హవ్యవహుండటఁ దాలిచి తెచ్చి వదించె నిఱుల్
“పరమ పతివ్రత భూసుత రామ ! యపాంసుల చేకొను మత్తనువీ
వరసతి చొచ్చుటమాత్రముచే నతి పావనమయ్యె జగంబులలో.

ఇందవజ్ర॥ ఆగీతి హవ్యవాహనుఁ డాడి నిలుపన్
శ్రీరామచంద్రుండు చెన్నొంది తనలోన్
కారుణ్యపూర్ణుఁ డై కాంచి యామెను వా
మోరుఫలంబున నుంచి యిట్లనెఁ దా.

మత్తకోకిలము॥ “పాతకుండగు దైత్యుచే జెరబడ్డ నాతిని జానకి
 సీతలేక గ్రహించె నీమహినేత యందురు లోకు లీ
 రీతిఁ బావకపూత నీత పరిగ్రహించుట పాడియా
 జాతవేదుని సంస్కరించిన సాధ్వీశీల మనల్పమే ?

తే॥గీ॥ కడఁగి తెలుపఁగ నస్మ దాగమనవార్తఁ
 జను మయోధ్యకు వేగ మో యనిలపుత్త్ర)!”
 యనుచు పవనాత్మజాతుని పనిచి రాముఁ
 డానతిచ్చెను స్వపురప్రయాణవిధము.

⇨ శ్రీరాముని యయోధ్య ప్రయాణము ⇨

మత్తకోకిల॥ రాజరాజు జయించి రాక్షసరాజు తెచ్చిన పుష్పకం
 బా జగత్పతి యెక్కి భూతనయానుజన్మసమేతుఁ డై
 వీజనంబుల సేవచేయ విభీషణుండు కవీశ్వరుం
 డోజ వానరసేనఁ గొల్వగ నుత్తరాశకు వెల్వడెఁ.

తే॥గీ॥ వ్యోమయానంబుతో నభ్రసీమఁ జనుచు
 సద్గుణాకరుఁ డా రామచంద్రుఁ డల్ల
 శాంత రత్నాకరముఁ జూచి మంతనమ్ము
 లాడఁ గడఁగెను జాయతోఁ బ్రోడ యగుచు.

ఉ॥ “ఏపున నీపయోధి గను మింతి మదుజ్జ్వలసేతుభిన్న మై
 ప్రాపితశుద్ధనేకులభాసురసీతరంగ మాచుఁ డా
 రాపథదర్శనీయము శరత్సమయోదితచారుతారకా
 దీపిత మా నభంబుగతిఁ దేజరిలుంగద ! సుప్రసన్న మై.

కం॥ సగరుని యజ్ఞశ్వంబును
 నగభేది రసాతలమ్మునం దునుపఁగ నా
 సగరాత్మజు లిలఁ ద్రవ్వీ తు
 రగమున కై, నిల్ప సాగరం బిది యయ్యోఁ.

సీ॥ ఈ సాగరము లోకహితకామియై జగ
దానందకరు నమృతాంశుఁ గనియె,
ఈ వారిరాశి జలేంధనంబును గ్రోలు
నౌర్వాగ్నిఁగప్పు హృదంతరమున,
ఈ పయోధిజలమ్ము నిసమరీచిక లాని
గర్భమ్ముదాల్చు లోకమ్ముకొఱకు,
ఈ యబ్ధిలో గణనీయరత్నధనంబు
లంకురించుచు నుండు ననుదినంబు,

తే॥గీ॥ బహువిధోజ్జ్వలరూపసంప్రాప్తి నొంది
యాత్మమహిమను దశదిశావ్యాప్తిఁ గాంచి
యింతయంతని యిట్లని యెన్నరాక
హరికి సరివచ్చుగాదె యీ యంబురాశి.

తే॥గీ॥ ఆదిపురుషుండు కల్పాంతమందు లోక
సంతతి హరించి, నాభిసంజాతకమల
సంభవుఁడు ధాత నిగమోక్తి సంస్తుతింప
యోగనిద్రను బొందు నీ యుదధియందు.

ఉ॥ పక్కములన్ హరింప సురభర్త శతారముఁ బూన భీతికిం
జక్కి మహీధరాళి మదిఁ జుంటిలి శత్రుభయంబు ద్రోప పె
పెక్కిన ధర్మతత్పరు మహీవరు సంశ్రయమొందు కై వడిన్
జక్కగ నీ పయోధి శతసంఖ్యలు చేరెను వీడి గర్వముల్.

తే॥గీ॥ సాకతమ్మునఁజేరి రసాతలమ్ము
పరమపూరుషుఁ డుద్వాహభరముఁ దాల్చు
బ్రళయవర్ధిత వార్ధి నిర్మలజలమ్ము
పరగు ననకుంతనం బొచ్చు ధరణిసతికి.

తే॥గీ॥ ముఖసమర్పణ విధమునఁ బ్రోడతైన
తెఱవలక్ష్యేల్లఁ దరఁగ వాతెఱవలతీపుఁ
గ్రోలఁజేయుచుఁ దానును గ్రోలి తనియు
నితరదుష్పాప్సకశత్రవృత్తి వార్ధి.

ఉ॥ గ్రోలి నదీముఖాంబువులఁ గూర్మరుపాదులతోఁ దిమింగి లా
భీలపయశ్చరంబు లిదె భీకరదంష్ట్రలతోడి మోములన్
హేలగ మూర్ధరంధ్రముల నిచ్చేలుఁ నమ్మును మింటి వై పిదే
బాలమృగాక్షీశృంగకనిపాతితనిర్భరవారిధార నాన్.

తే॥గీ॥ వెలికి నొక్కుమ్మడిని నక్రవితతి రాఁగ
భిన్నమైగండముల నంటు వెల్లనైన
ఘనశకలమ్ము లరయుమీ మీననయన !
మత్తమాతంగకర్ణిచామరము లట్లు.

క॥ వేలానిలంబు గ్రోలన్
హేలగఁ దలలెత్తు పాము లివెఁ గను మబలా !
బాలార్కాంశువివృద్ధ
జ్వాలఘనామలతో నివార్చించు గదే !

తే॥గీ॥ ఇంతి ! నీజిగిమోవితో నీనుఁబూను
విద్రుమంబులపై నూర్చి వితతి నిల్పు
నలఁతిసంకులతెలిచోయ లరయవచ్చుఁ
జిఱుతలేనవ్వలొల్కు వాతెఱను బోలి.

తే॥గీ॥ జలముగ్రోలుచు వార్ధిపై నిలిచి మొయిలు
భ్రమణ మొందఁగ నావర్తబాంధవమున
మరల నీవార్ధి మంధాది మధ్య మాన
మగుచునున్నట్లు గనవచ్చు నంబుజాక్షి !

తే॥గీ॥ పంటవాల్లంటి ! పాదాల పచ్చతాల
యందియలఁ బోలి మున్నీటియంచుఁ దనర
దటిని మెఱుఁగొందు లేఁబచ్చతఘకు నాఁగ
లలితగతిఁ దోఁచు నీలవేలావనమ్ము.

మ॥ సవలా ! యియ్యదె ధూత కేతకరతోసద్దమ్ము వేలావన
మృవియే సైకతభిన్న శుక్తిపుటపర్యస్తంబు లౌ ముత్యముల్
నవనీలోత్పలనేత్ర ! చూచితె ! ఫలానమంబు తీరద్రుమం
బవలోకింపు విమానవేగమున జాయ స్వచ్ఛఁ గూలం బిదే !

తే॥గీ॥ వీక్షణ మొసర్చు కరభోరు ! వెనుకదారి
వారినిధి దూరమగుచుండ వసుధ శైల
కాననంబుల వార్ధి యంకంబుఁ బాసి
దూర మపసర్పణము నొందుతీరు దోఁచు.

తే॥గీ॥ ఒక్కఁడో దేవమార్గంబు నొంది పాటు
నొక్కఁడో మేఘమండల మొఱసి పాటు
నొక్కఁడ విహంగపథమున నుఱుకువెట్టు
మ స్మనోరథమట్లు విమాన మిద్ది !

చ॥ సురగజదానసారభము సొంపువహించి నిలింప నిర్భరీ
పరి లఘుశీతలాంబుకణబాంధవ మొంది మరుత్తరంగమల్
పరిణతభానుతాపపరిభావిత మైన భవ న్ముఖాబ్జమం
దొఱయుచుఁ గ్రమ్ము చెమ్మటల నూరకఁ గ్రోలెడికింపు మానినీ !

తే॥గీ॥ పద్మకింజల్కవర్ణ ! గవాక్షసీమ
దూరి త్వత్పాణిపీడితతోయదమ్ము
నవ్యసౌదామినీ భూషణముల రాల్చు
రావణహరిష్యమాణ వౌ నీవు పోతె.

తే॥గీ॥ వీరుగో ! మానివర్యు లపేతవిఘ్న
సంతతిగ నెంచి యీ జనస్థానసీమ
నూతనోటజముల గట్టి భీతివీడి
తపము చేయగనున్నారు ధర్మపరత !

తే॥గీ॥ మాల్యవంతంబు నాఁ జను మహిధరమ్ము
సంబరంబంటు శృంగంబు సరయు మిదిగొ !
త్వద్వియోగాశ్రువులు పయోధార లిందు
నించితిమి యంబుదంబులు నేను నొకట.

సీ॥ కూలనంజశకంజగూఢసారసపంక్తి
సరయు పంపాసరోవరము దీని,
గాంచనకింకీకలనాదముఖరమ్ము
గోదావరీ హంసకులముఁ గనుము,
ధారాప్రసవత్ప్రయోధరవివర్ధితచూత
బాలమ్ము పరికింపు పంచవటిని,
నవననోజ్జ్వలదర్భకబళిపోషితబాల
హరిణమ్ము గను మన్మదాశ్రమమ్ము,

తే॥గీ॥ కలశ జన్మాశ్రమం బిద్దె కమలనేత్రం !
యతివ ! గాంచితె యిది సుతీక్ష్ణాశ్రమంబు,
అత్రిమున్యాశ్రమం బిద్ది యంబుజాతీ !
చిత్రకూటాద్రి యిద్ది పవిత్రచరిత !

తే॥గీ॥ పచ్చతాగమి కెంపులు పెగడములును
బఱచినట్లుగఁ గెంజోయ పండ్లు పసరు
టాకు జొంపంబు లొప్పు నీయవనిరుహము
శ్యామనామాంకిత వటమ్ము సరసిజాతీ !

సీ॥ హరినీలమణులతో హరుమంజముత్యాలు
 సవరించి కూర్చిన సర మనంగ,
 నల్లగల్వలతోడఁ దెల్లదామరపూలు
 తగఁ జేర్చి గ్రుచ్చిన దండ యనఁగ,
 కాదంబకులముతోఁ గలహంసకులములు
 తారుమారుగ నున్న తా వచంగ,
 అగరుఁజూర్ణముతోడ హరిచందనపుఁబూడి
 చల్లి దీర్చిన రంగవల్లి నాఁగ,

తే॥గీ॥ కటికచీకట్లతో చంద్రకాంతి యనఁగ
 నభ్రకాళిమతో శారదాభ్ర మనఁగ
 కాలభుజగాళితో శంభుగాత్ర మనఁగ
 వెలయు నిదె గంగ యమునయుఁ గలయుతోటు.

కం॥ గంగాయమునాతటి నీ
 సంగమతీరంబు పంచజనుచకు నబలా !
 భంగం బొందని మోక్ష మొ
 సంగును బహుపాపి కై న క్షణగాహమునన్.

తే॥గీ॥ దూరమునఁ దోచు నదె శృంగిబేరపురము
 సాధ్వీ ! యటఁ జేరవచ్చె నిపాదరాజు,
 గుహుఁడు నిశ్చల మద్భుక్తి సహితుఁ డగుచు;
 జేడలుదాల్చితి మిట మునీశ్వరుల పోల్కి.

సీ॥ ప్రభవ మెద్దానికిఁ బద్మభూనిశ్చల
 మానసాకల్పిత మానసంబు,
 పాలుపొందు నెద్దాని పొందమ్మి పుష్పాడి
 యక్షిణీ వక్షోరుహాగ్రసీమ,

పోషించు నేయెటు పుణ్యపయోధార
తత కోసలధరిత్రి ధాత్రి వోలె,
తీర్తు రేనదిసీట దినకరాస్వయభూపు
లశ్వమేధమహాధ్వరావభృథము,

తే॥గీ॥ లట్టి సరయుతరంగిణి యదిగో నీత !
ధరణివిభుభాసి విన్న నై తల్లిఁబోలి
దూరముననుండియే తేర్చి మారుతముల
వీచి హస్తాగ్రముల గారవించు నన్ను !

తే॥గీ॥ సాధ్వీ ! గను మదె సంచితైకైయఁ బోలు
రక్తధరణీరజంబంబరంబుఁ గప్పు
పవననుత బోధితుం డైన భరతుఁ డిటకు
పౌరవర్గంబుతో వచ్చు తీరు దోఁదు.

ఉ॥ సంగరరంగమందు ఖరసంహరణం బొనరించి వచ్చు నా
కుం గజరాజయాన నిను గూరిమి లక్ష్మణుఁ డిచ్చిన్బట్టి
మంగళవర్తనుం డనఘ మామకరాజ్యరమన్ వహించి యీ
యంగఁ దలంచి వచ్చు జనకాజ్ఞను సంగరపార మొందుటన్.

ఉ॥ గురుని పురస్కరించి తను గొల్వగవచ్చిన సేననిల్పి నా
గరులు నమాత్యముఖ్యు లనుగాములు గా జేడ లూని వల్కలాం
బరములు గట్టియున్న మనివర్తను జూచితె కేకయానుతున్
గరమున సర్వపాత్రగొని కాల్పడ న స్తనవచ్చు భక్తి మై.

మ॥ జనకాజ్ఞాగతరాజ్యలక్ష్మీ తనయం సంబంధి క్రిడింపఁ బా
వనమద్భక్తిపరీతుఁ డై యున వయఃపాకంబువాఁ డయ్యుఁ డా
వనవాసవ్రత మూని న న్ననుకరింపం బూనుచున్ సంయమిం
ద్రనుతుం డై యిటు దీర్ఘకాల మసిధారాచర్య సల్పుం గదే !'

తే॥ అనుడు భావజ్ఞ మై విమానాధిరాజ
మంబరమునుండి ధరణికి నవతరించె ;
నచ్చెరవు నొంది భరతానుయాయు లై న
ప్రకృతులున్మృఖదృష్టి నారయుచు నుండ.

సీ॥ తౌర్యత్రికంబును శూర్యస్వనంబులు
మొత్తమై దశదిశల్ బోరుకలంగ,
ఆనందమునఁ దేలి యఖిలపౌరజనంబు
జయవెట్టి సేనలబా ల్బల్లుచుండ,
సత్స్వరంబున విభీషణుడు భూమికిడిగి
దయచేయుఁ డిటకని దారిచూప,
సమయజ్ఞుడై కపీశ్వరుడు సేవాసక్తి
నండ నిల్చుచు భుజాదండ మొసంగ,

తే॥గీ॥ స్ఫటికనిర్మితసోపానపథముబట్టి
ధరణికిని డిగై శ్రీరామధరణినేత,
అద్రిశిఖరంబు డిగ్గు పంచాస్య మనంగ
అభ్రగజమును డిగ్గు పాకారి యనంగ.

తే॥గీ॥ కులగురువసిష్ఠునకు మ్రొక్కి- కూర్మి సర్కు
పాద్యముల నంది కౌగిట భరతుఁ జేర్చి
త్యక్త రాజ్యాభిషేకపూతంబు శిరము
మూర్కొనుచు నల్ల హర్షాశ్రువులను దడిపె.

తే॥గీ॥ జేడలుగట్టిన శ్మశ్రుకేశములతోడఁ
బ్లక్ష్యవృక్షములటు మంత్రివర్యు లెఱంగఁ
బ్రణయబహుమానపూర్ణకృపాభరార్ద్ర
దృష్టి వీక్షించి యుచితసత్కృతి యొనర్చె.

శా|| “అపద్బాంధవు లీకపీశ్వరుడు దైత్యాధీశుఁ డస్మద్రణా
వ్యాపారంబున కూతగజ్జలు జయప్రాప్త్యేకమూలంబు” లం
చాపద్మాక్షుఁడు దెల్పు మున్న భరతుం డవ్వారికి న్మోక్షి- సం
తాపం బారంగఁ గొగలించెను సుమిత్రాసూతి హర్షాధ్యుఁ డై .

కం|| వానరసైనికముఖ్యులు
మానవరూపములఁ దాల్చి మనగజములపై
నానందంబుల నెక్కిరి
దాన జల మృద్దిరూరుల తలపులు నింపన్ .

తే||గీ|| అరదములనెక్కిరెల్ల రాయధిపు నాజ్ఞ
రామచంద్రుండు సీతతో రథమునెక్కె ;
భరతుఁ డవ్వేళ సీతకుఁ బ్రణతుఁ డగుచు
వందనమొర్చె నొదల బదము లంట.

ఉ|| రావణచాటువందనతిరస్కృతిహేతుకసర్వవంద్య తత్
పావన భూసుతా చరణపద్మము లగ్రభవానువృత్తి బ
ద్ధావలరూక్షకై కికజటారుణసాధురఃప్రణామ సం
భావితమూర్తులై తనరె వధిత శాశ్వత వైభవంబులన్ .

⇨ రామాదులయోధ్యఁ జొచ్చుట ⇨

తే||గీ|| రామచంద్రాగమంబు పురంబునందుఁ
జోటఁబంచిన మృత్రు లుత్సాహ మెసఁగి
బురజనంబులు కై నేయఁ బూని రల్ల
పురమునల్లడలను బెండ్లి తఱిసి బోలె.

సీ|| చలువపన్నీరు రచ్చేలఁజల్లి నవరత్న
రంగవల్లుల సుందరముగఁ దీర్చి,
ఘనసారముచు సుధాకర్ణమంబుచు జేర్చి
సౌధహర్మ్యంబుల సంస్కరించి,

కదళికాస్తంభముల్ గట్టి గేహళులందు
గృహశిరంబుల నిల్పి కేతనములు,
మలయజాగురుకుకుమంబుల మేదించి
కమ్మనిసురభి ధూపములు వైచి,

తే॥గీ॥ యోజ కై చేసి నెమ్మి పురీజనంబు
తివిరి రామాగమంబుఁ బ్రతీక్షసేయు
వారినిధి చంద్రుపాడుపును గోరునట్లు
గాఢహర్షోద్గతాశ్రుసంకలిత మగుచు.

క॥ సాకేతపురంబున కి
క్షావకుకులోత్తంసుఁ డేగెఁ జౌరావళితో
నాకపురంబున కమరా
నీకంబులు గొల్వ నమరనేత చని నటయి.

సీ॥ గంధద్విపంబులు గంధేభయానలు
మందయానంబుల ముందు నడువ,
జవనాశ్వతతులతో సాదివ్రజంబులు
విభ్రమగతుల వెన్వేంట నేఁగి,
రథసమూహంబుల రథికవర్గంబులు
గంభీరగతులఁ గ్రక్కదలి వెడల,
ఆప్తముఖ్యులు సచివావతంసులు చేరి
సరసస్లాపముల్ నలుపుచుండ,

తే॥గీ॥ వానరాసురనేత లిర్వింక నుండి
సందడు లడంప భరతుండు ఛత్ర మూన
వ్యజనముల వీవగా సుమిత్రాత్మజాతు
లవనిసుతఁ గూడి రాఘవుఁ డరుగుడెంచె.

తే॥గీ॥ ప్రణతిసత్కారకుశలసంప్రన్నములను
చిఱుతనవ్వులవెన్నెలగురియు కనులఁ
తన్ను దర్శించు పౌరులఁ దగినరీతి
గారివించెను రాముఁ డుదారవృత్తి.

ఉ॥ పురవనితాజనమ్ము రిఘుపుంగవు రాక నెఱింగి సంభ్రమ
స్ఫురణల మేడల న్నిలిచి సోరణగండులనుండి సేసలఁ
గురియుచుఁ బూలఁజల్లుచుఁ జకోరయుగాకృతి నున్న కస్టవఁ
గర మనురక్తిఁ గ్రోలుదురు కాంతతదాస్యసుధాప్రపూరముఁ.

సీ॥ “జనకాజ్ఞఁ దలఁదాల్చి వనులఁ గట్టములోర్చి
చిరకీర్తిగొను ధర్మపరుఁ డితండ !
రావణ కుంభకర్ణ ప్రముఖాసుర
వీరులఁ జంపిన ధీరుఁ డితండ !
అన్నతో నడవుల బన్నంబులం గుండి
సాభ్రాత్రమున మించు చతురుఁ డితండ !
సౌశీల్యమున ధనంజయ నుతిపాత్రయై
యుల్లసిల్లు సతీమతల్లి యీమె !”

తే॥గీ॥ అనుచు నొండురులకుఁ జెప్పికొనుచు విస్మ
యానిమిషనేత్రకమలాళి సంగనాళి
తనివి నెనయక యతిత్వప్నఁ గనుచు నుండ
రాజమార్గంబు గడచి రారాజసుతులు.

తే॥గీ॥ అరిగి సగరికి గడచి కఠ్యోంతరములు
రాజసౌధంబు చేరి యారఘుకులజులు
జనకసౌధంబుఁ జొచ్చిరి సంభ్రమమున
సందడించుచు జననుల ముందుఁ జూడ.

తే॥గీ॥ పతివియోగంబుచే దీనరూప లై న
తల్లులను గాంచి రచ్చట దాశరథులు
సంశ్రితోపఘ్న మెడలినఁ జోలిదూలి
నేలఁ జీరాడులతికలఁ బోలి యుండ.

తే॥గీ॥ విజితశాత్రపు లారఘువీరవరులు
తల్లులకు మ్రొక్కి పాదపద్మముల వ్రాల
బాష్పపరిరుద్ధనేత్ర లావడఁతు లపుడు
స్వర్గసుఖముల నెఱిగిరి వారి నెల్ల.

ఉ॥ కైక వివర్ణయై నిలువఁ గాంచి రఘూద్వహుఁ డల్లఁ “దల్లి! యి
త్యాకుకులేశుఁ డిట్లు పరిపాలిత సత్యవచస్కుఁ డయ్యె! నే
నాకవిరోధి రావణుని నాశమొనర్చితిఁ; గీర్తి గాంచితిఁ
నీకృప మూలమం” చతివినీతి నొనర్చెఁ బ్రణామసత్క్రియఁ.

చం॥ “వినక హితోక్తి నేఁగి పతివెంట వనంబులఁ గూర్చి బన్నముల్
గనిన వరాకి” నంచుఁ గడకంట జలంబులు గ్రమ్మ మ్రొక్క, భూ
తనయను గ్రుచ్చి “సాధ్య! గుణధన్యపు; త్వత్కృతిఁ గీర్తి నంది యీ
యినకులముం దరించె” నని యెంతయు మెచ్చిరి యత్త లత్తఱి.

⇐ శ్రీరామ పట్టాభిషేకము ⇐

తే॥గీ॥ లంత రామాభిషేకార్థ మఖిలవార్ధి
జలము పుణ్యతరంగిణీనలilచయము,
హేమఘటములతోఁ దెచ్చి యిచ్చి రల్ల
వానరోశ్వరు నానతి వానరాభి.

తే॥గీ॥ శ్మశ్రుజాలంబులును బల్లజడలుదాల్చి
తపసివేనంబుతోఁ జూడఁదగిన రాముఁ
డుచితసంస్కారనై పథ్యరచనఁ బొంది
యఖిలనయనోత్సవప్రదుఁ డగుట యరుదె ?

సీ॥ తలయంటి చంపకత్తైలపూరంబున,
 బోరుకార్చి కవోష్ణపుణ్యవారి,
 తడియొత్తి మృదుపట్టఁదొనఁత్రుంబున
 దిగద్రువ్వి కై నేసి సిగలుముడిచి,
 అల్లికాగ్రతలముల నిలిపి కస్తూరిబొట్టు,
 మై నలంది సుగంధమలయజంబు,
 తొడిగించి రతనంపుదొడవులు మెయినిండ
 బట్టుపుట్టంబులు గట్టి మేన,

తే॥గీ॥ రత్నమయసింహపీఠిక రామచంద్రు
 ధరణితనయను నిల్పి యుత్సాహమొప్పు
 రాజ్యపట్టాభిషేక సంభ్రమ మెల్లఁ
 బరమ సంతోషమునబొంగ బురము జనులు.

తే॥గీ॥ వామదేవ వశిష్ట జాబాలి కాశ్య
 పాదిమునులు యధావిధి వేదవిధుల
 శ్రీరఘూత్తము పట్టాభిషేక మంతఁ
 దీర్చగడఁగిరి హస్తాభిఁ దేలియాడి.

శా॥ అంబాలోచనహర్ష బాష్పకణసేకారబ్రహ్మార్థాభిషే
 కంబుం దీర్చిరి రామచంద్రునకు భూకాంతుల్ మహాదేవలో
 కంబుల్ కన్నెలు మంత్రి జానపదవర్గంబుల్ బుధుల్ మానినం
 ఘంబుల్ పుణ్యవతివ్రతల్ జలధి గంగా ముఖ్యతీర్థంబులన్.

తే॥గీ॥ మనువు మొదలుగ నినవంశ మనుజపతులు
 చాల్చు రత్నకీరీటంబు తరణివంశ్యు
 శిరమునను నిల్పి గురుఁడు వశిష్టమౌని
 జస్మసాఫల్య మంది యశంబు గాంచె.

తే॥గీ॥ భరతుఁ డ మృణిపాదుకాద్వయము రామ
పాదయుగమునఁ దొడిగి యర్పణ మొనర్చె
సకలకోసలసామ్రాజ్యచక్రభరము
దశగుణాధికవర్ధితార్థములతోడ.

క॥ అనసూయాసతి యిచ్చిన
ఘనతరదివ్యాంగరాగకలన ధరిత్రీ
తనయయుఁ గనఁదగె నయ్యెడ
ననలవిశుద్ధిక్రమంబు నటఁ జూపునటల్.

సీ॥ వామాంకసీమ సాదామిలీతఁ బోలి
సీతాపురంధ్ర వసించియుండ,
భక్తిసంభరితుడై భరతుండు వెనుచక్కి
ధవళాతపత్రంబుఁ దాల్చి నిలువ,
మించు నెయ్యముల సామిత్రు లిర్వంకను
వింజామరల్ పూని విసరుచుండ,
పవమానసుతుఁ డగ్రభాగోపవిష్టుఁ డై
సాదపద్మంబులఁ బట్టుచుండ,

తే॥గీ॥ రవితనూజ విభీషణ ప్రముఖులై స
యాప్తు లుచితాసనాసీనులగుచుఁ గొలువ,
నిండుపేరొలగం బుండె నీలమేఘు
సమశుభాంగుండు శ్రీరామచంద్రవిభుండు.

చ॥ కొలుపున నుండి రాఘవుండు క్రూర దశానన కుంభకర్ణ దో
ర్బలములు యుద్ధకౌశల పరాక్రమలీల లెఱుంగఁ దెల్పుచున్
దలఁపక యాత్మవిక్రమ ముదాత్తత గాంచుట ధీరచిత్తుఁ డై
కొలిపెను విస్మయం బచటఁగూడిన పెద్దల కంతనంతటన్.

⇨ సుగ్రీవ విభీషణాదులు స్వగృహముల కేగుట ⇨

క॥ దానవ వానరనాథుల

నానాంబరరత్నభూషణంబులఁ దన్వ

బూని సెలవంది యరిగి ర

నూనాత్మగృహంబులకు మనోహర్షములన్.

ఉ॥ ఈ మరుదాత్మజుండు తరియించి పయోనిధిఁ గుల్యపోల్కి- ని

సీమ విపత్నయోధి దరిజేర్చె నిటుల్ దరిభోలె నంచు సత్

ప్రేమ దల్లిర్పఁ గన్గలవిందుగ ముందటనిల్చి జానకీ

రాములు చూపుడమ్ముల సరంబులనించుచు వాయుసంభవున్.

ఉ॥ “మారుతసూతి ! త్వ త్కృత మమానుషమా ! ప్రతినేయ నేర్తుమే ?

కోరువరంబు కాదనక కూర్చెద మెద్దియు” నా, “హిమాద్రిపై

దారకమంత్రరాజు జపతత్పరవర్తన నుందుఁ ద్వత్కథా

పూర మిలం గలంత” కనఁ “బామ్మటు లా” నని పుచ్చిరాతనిన్.

సీ॥ జనను లం చా రామచంద్రుండు పూజింప

సకలసాధ్యులు సుతోత్సవముఁ గనిరి

అనుఁగూడమ్ములు గాగ మనుకులుం డెంచుట

ననదల కొదవె రాజాశ్రయంబు,

కన్నబిడ్డలఁబోలెఁ గాఁచి పాలించుట

ప్రజలకెల్లను బిత్తుభక్తి గుదిరె,

సమవర్తియై దుష్టజనుల శిక్షించుట

పాపచింతకు లభావంబు గనిరి ;

తే॥గీ॥ సకలసంపద లొదవి కష్టములు వాయు

రామునే దై వమంచును బ్రజ దలంచు ;

రామరాజ్యము వై భవప్రాజ్య మగుచు

నిత్యసంపచ్చిరస్మరణీయ మయ్యె.

శా॥ శ్రీరామోజ్జ్వలపాదపద్మయుగసంసేవారతా ! నిర్మలా !
పారావారగభీర ! భీరహితహృత్పద్మా ! కవీంద్రస్తుతా !
ధీరోత్తంస ! యశేషలోకవినుతా ! దివ్యాత్మ సంపత్ప్రియా !
కారుణ్యోజ్జ్వలనిత్యవై భవపరా ! కళ్యాణ సంపత్కరా !

క॥ శ్రీవాణీరమణీమణి
భావితకళ్యాణవాక్యవై భవజాలా !
శ్రీప్రజాంబాలోలా !
పావన స్మృత్తి సత్యపాలనశీలా !

మాలిని॥ సరసిజదళనేత్రా ! చంద్రమాంబా సుపుత్రా !
సరసకవిశరణ్యా ! సంభృతాశేషపుణ్యా !
పరిణతమృదుచిత్తా ! భద్రసత్కీర్తివిత్రా !
పరమసుగుణసాంద్రా ! స్వామిబాబూ ! సుఖీంద్రా !

గద్య॥ ఇది శ్రీమత్కాశ్యపగోత్ర పవిత్ర సుబ్రహ్మణ్యపుత్ర
బుధజనవిధేయ వేంకటసుబ్రహ్మణ్య నామధేయ
ప్రణీతంబై న శ్రీరఘురామచరిత్రంబునందు
యుద్ధకాండము.

శ్రీః

శ్రీ శారదాంబాయై నమః.

శ్రీ రఘురామ చరిత్రము

ఉత్తరకాండము

కం॥ శ్రీమత్సమస్తలోక
క్షేమంకర వివిధయోగ్యకృతితత్పర ! ని
స్సీమోదారయశశో
భామండన ! ధన్య స్వామిబాబు ! నయజ్ఞా !

తే॥గీ॥ అవధరింపుము కుశలపు లవలి కథను
బల్కఁ దొడఁగిరి యిటు రామభద్రుతోడ,
అఖిల సభ్యులు నిర్నిమేషాక్షు లగుచుఁ
చిత్రలిఖితాకృతులలీలఁ జేరి వినఁగ.

తే॥గీ॥ సర్వసుఖములతో రాజసౌధములను
నిలిచి యొక్కొక్క తటి నల్లఁ దలఁచికొనఁగ
జానకీరాములకును హర్ష మ్ము గూర్చు
దండకారణ్యవాస వృత్తాంత మెల్ల .

కం॥ శ్రీరామచంద్రుఁ డెల్లడఁ
జారజనామోద కలన వర్తించుచు నీ
తారమణి గూడి కోసల
ధారుణి శాసించు శాశ్వతఖ్యాతి గనన్.

సీ॥ మంత్రిముఖ్యులఁ గూడి మంతనం బొనరించు
నదనులం దేకాంతనదనభూమి,
జాగరూకత గూఢచారముఖింబున
స్వ పర రాష్ట్రంబుల వార్తలరయు,

పౌరముఖ్యులతో సభాస్థలిఁ గొల్పండి
 పౌరకార్యముఁ దీర్పు పాడిమెఱయ,
 గురు దేవ బుధ మిత్రకోటులఁ దన్పును
 సంతతం బుచితోపచారవిధుల,

తే॥గీ॥ అల్పసుఖభోగి యై క్లేశమధిక మోర్పు
 సఖలజనరంజనై కకార్యార్థి యగుచు,
 స్వప్రజారంజనాత్తయశంబు కంటెఁ
 ప్రార్థ్య మన్యంబు గలదె సూర్యాస్వయులకు.

తే॥గీ॥ అదనుదప్పక రాజకార్యములు దీర్ప
 మరగి వెన్నంటు నల రాచసిరిని బోలు
 జనకతనుజాతతో రామచంద్రుఁ డంతి
 పురమునను బుచ్చు నిముసమ్ముపోల్కిఁ బ్రొద్దు.

సీ॥ మలయమారుతరమ్యమధుమాసవేశలఁ
 బ్రచ్చాయశీతలారామసీమ,
 దావోజ్వలోష్మనిదాఘదినంబుల
 యంత్రధారాగృహోభ్యంతరముల,
 శౌరదపూర్ణి మాచంద్రాతపంబుల
 చంద్రకాంతోపలసాధభూమి,
 హిమభారశీతల హేమంతరాత్రుల
 కోష్ఠగర్భాగార కోష్ఠతతుల,

తే॥గీ॥ లంబమానాంబువాహనభంబు లై న
 వర్ష ఋతువాసరముల నుప్పరిగలందు
 జనకతనయాద్వితీయుఁ డై యిసకులుండు
 విహరణ మొనర్చు తరితీపు పెరిమలొలుక.

మ॥ ఒకచో భూసుతయున్ రఘూద్వపలుఁడు లీలోద్యానకేళీరతిన్
వకుళాశోకనమేరుమాతవిటపిప్రచ్ఛాయ వర్తిల్లఁ ద
న్మృకుళంబుల్ తలిరాకు జొంపములు సొంపుల్ నింపి యంతంత కొం
డొక యాత్మకృష్ణముఁగొల్పు దర్పకవిలాసోత్సాహ మింపొందఁగన్.

మ॥ జలకేళీరతి జానకీసతియుఁ గౌసల్యతనూజాతుఁడున్
గలహంసీకలనాదమేదురతరంగవ్రాతకేళీ సరో
జలమధ్యంబునఁ గ్రుంకువెట్టుదురు మై సంతాపముల్ దీర సం
చలదబ్జాకరవీచిడోలికల నుత్సాహంబు పెంపొందఁగన్.

నీ॥ అవిరళ ప్రియకథాలాపాక్రమార్భ
మందాక్షమందసంభాషణములు,
ఇతరేతరాంగసంగతిజాయమానసం
వాహనగాఢోపగూహనములు,
అనురాగరసవర్ధితానందహేతుక
క్షణభూతద్వీర్ణనిశాదివములు,
నవనవాయిల మనోభవవిలాసవిశేష
పరిణత ప్రీతివివర్ధనములు,

తే॥గీ॥ అనపహర్య విశేషరసాంతరములు,
సతతవర్ధిష్ఠు విస్రంభసముదయములు,
జానకీరామ సుచిర వాంఛాఫలములు
భవననత తత్పుమానుజోత్సవము లలరె.

ఉ॥ ప్రణయనుధానవంతి యెడఁబాటున వేనఁగిబోలె శుష్కమై
యణఁగి కృతత్వమంది ; ప్రియబంధుసమాగమ మైనయంత శ్ర
వణసమయ ప్రహహమునఁ బాటును బో యతివేల మాచు రా
వణకృతవిప్రయోగమును వారలకూరిమి పెంచె జెచ్చెరన్.

క॥ ఈవిధి సీతారాములు
జీవనసర్వస్వరసవిశేషానక్తిఁ
రేవగలు కవసి యెడయక
భావజవిక్రియలఁ జిక్కి- వర్తిలుచుండక.

సీ॥ శరపుష్పపాండురచ్ఛవిదృశ్యమాన మై
నెమ్మోము తెలిదమ్మిసీటుఁ దాల్చె,
గ్రమ్ముణ్ణేటులతోడఁ దమ్మిమొగ్గలబోలి
చచుదోయి నలుపెక్కు-మొసలఁ దోఁచె,
కలదులేదనుశంక కలిగించు లేఁగొను
వసులఁదేరక యుబ్బువాటు నొండె,
సహజమంధరమైన చతురచక్రమణంబు
గర్భభరాలస గతిఁ దవర్చె,

తీ॥గీ॥ స్నిగ్ధతమ మాదుఁ గన్గవ చెలువుగాంచె
నలసతలుదోచె నూర్పుల నెలయు మసలె,
నిమర లెడనెడఁ పొడసూపె ; నెలఁత చూలు
తెలుపకయతెల్పి ముదమును గొలిపె బతికి.

ఉ॥ అంతట రాముఁ డొక్కయెడ నంతిపురంబునఁ గాంతతోడ నే
కాంతమున న్నవించి తనుగాత్రి కపోలయుగమ్ము నంటుచున్
శెంతకుఁదీసి యక్కుననుజేరిచి, సిగ్గున విన్నఁబోవు నా
కాంతకు నెమ్మి సంతసము గల్గగ నిట్లుచు హృష్టచిత్తుఁ డై .

తీ॥గీ॥ “కార్యమును బాండురత్వంబు గ్లాని సీత !
గానవచ్చెను నీమేనఁ, గల్గె నొక్కొక్క ?
యినకులాంకుర మిటఁ బుట్టు వెలుగుచిన్నె
లస్మదీయ మనోరథ మంత నిండ.”

కం॥ అని విభుడు పలుక సేతా
వనజాక్షియు సిగ్గుదోష వంచెమొగంబుకొ
నునుగెంపుమోచిచవురున
ననిచిన లేనవ్వు దెలిపె నాథున కల్లక.

ఉ॥ దాన నెఱింగి రాఘవుఁ డుదారవిధంబునఁ బల్కు నిట్లు “లో
మానిని ! దాహృదమ్ము ననుమానమునొందక తెల్పు తీర్పు ! సం
తానము వన్నె వాసియును దగ్గునుఁ జిట్టుములింత దాఁప ; న
జ్ఞానన ! యిదై యాన” యన నమ్ముగలోచన పల్కు నాథుతోక.

ఉ॥ “పొచ్చెమ యెండు నాథ ! ననుబోలిన త్వ త్ప్రియకాంత కిద్దరక
ద్వ చ్చరణాంబుజద్వయ మెదం బదిలంబుగ నిల్చి గొల్చుటే
నిచ్చేలు మ న్మనోరథము ; నీ పదసేవయుఁ దక్క నొంహొకం
డచ్చుపడంగ నేర్చునె మదాత్మ ! యశోవిభవై కభూషణా !

తే॥గీ॥ తెలువఁబడ కున్నఁ దలఁపులఁ బొలయుఁ గోర్కె-
లరసినట్టుల దీర్చెద వార్యపుత్రి !
నిత్యమును మనమనఃపీఠి నిలిచియుంట
నెఱిఁగికొందు వొకో యైన ననధరింపు.

సీ॥ శీతలకల్లోలశీకరాసారార్ద్ర)
పవమానకంపితపాదపములు,
యజ్ఞక్రియానిమిత్తాసీతదర్భాంకు
రానివారితకామహారిణకములు,
త్యక్తజన్మవిరోధతలవన్యమృగజాత
పరిభుజ్యమానసీవారబలులు,
వైఖానసవ్రతప్రణయసంయమిసుతా
సంపూజితాతిథిసముదయములు,

తే॥గీ॥ దళిత న క్తంచరాభీలకుల భయములు
శాంత పావన మునినివాసములు విమల
జాహ్నువీతీర మునిజనాశ్రమపదములు
గాంచి విహరింపఁ దలఁపులు గలుగుచుండు.

తే॥గీ॥ తేట మిన్నేటి తెలిసీటఁ దీర్థమాడి
పరమపావను లౌ మునీశ్వరులఁ గొలిచి
సౌమ్యవర్తనలౌ మునిసతులతోడఁ
గలిసి విహరింపఁ దలఁపులు వెలయు నాధ !”

కం॥ అన విని “పదునాల్గేడులు
వనముల వెత నొంది తనివి పడయదొ ? కా కీ
వనజాక్షి యిట్లు కోరెను !
జనునే చింతింప ధాతృ సంకల్పంబున్.”

చం॥ అని మదిఁ జింతఁగుందియుఁ బ్రియాంగన కట్లగు నంచుఁ బల్కి, య
య్యనఘుండు కింకరానుగతుఁ డై పురిఁజూడ నభంబునంటు చ
క్కని తనమేడ నెక్కి గణికానివహాభిగతోపకంఠమున్
మణిగణరంజితాపణము మంజులసాధ మయోధ్యఁ గాంచుచున్.

తే॥గీ॥ పారజానపదాదిక ప్రకృతివర్గ
మెట్లు మచ్చీలవర్తన లెంచు ననుచు
శుద్ధవర్తనుఁ డటనుడి సొంపుదోఁప
భద్రుఁడను చారు నా రామభద్రుఁ డడిగె.

తే॥గీ॥ బలిమి నిటు రామపృష్ఠుఁడై భద్రుఁ డనియె
“పరమ సద్భక్తి మీ దివ్యచరిత మెల్ల
కీర్తన మొనర్తు రొక జానకి పునః ప
రిగ్రహముఁ దక్క దై త్యావహృతి కలమున”.

తే॥గీ॥ కలనఁ బగతురు నాటిన కఱకుటమ్ము
కరణి నెడనాట నమ్మాట కలఁత నొంది
శిరము ఘూర్జిల్ల వివశుడై తొఱఁగె నేల
నవనిజా శీల శంకావిపాక్తుఁ డగుచు.

ఉ॥ తేరి మదిం దలంచె నెటుతీరును దుష్ప్రభ ? లంకనై న యా
దారుణవహ్నిశోధనవిధం బెటుప్రత్యయబుద్ధి గొల్పు నీ
పౌరుల ? కీయ్యలర్క-విషభంగి నడంచిన యీ కళంక మీ
తీరున గ్రమ్మెఁ గ్రమ్మరి ; విధిం గడవం దరమానె యేరికిఁ.

చం॥ పరమపతివ్రతామణి, నపాంసుల, గర్భభరాలసాంగి, నీ
ధరణిజ వహ్నిపూత, నెటు దారుణభంగిఁ బరిత్యజింతుఁ ? గా
కురువడి పౌరలోకమున నుబ్బు నపప్రభ నెట్లు పైతు ? నం
చరమర తల్లడిల్లు నృపుఁ డయ్యెడ నుయ్యెలలూఁగు నాత్మతోఁ.

తే॥గీ॥ అనితఁనివార్య మాట నయ్యపయశంబు
జానకీ ద్యజించి పాప నిశ్చయ మొనర్చె ;
శుభ్రకీర్తియ వాసి యశోధనులకు
ప్రాణమునకంటె నస సౌఖ్యపదవి ఘనమె ?

ఉ॥ విన్నదనంబు దోఁప రఘువీరుఁడు తమ్ముల పీతహర్షులఁ
గ్రన్ననఁ బిల్చి యశ్రువులు గ్రమ్మగఁ గన్గవ నీతెలుంగుతోఁ
దన్ను వసుంధరాసుత కతంబున లోకు లొనర్చునిద నా
పన్నతఁడెల్చి కుందుచును బల్కె నిటుల్ కడు తెంపొనర్చుచుఁ.

తే॥గీ॥ “దినకరార్థమై యశోదీప్త మైన
పరమపావన రాజర్షి వంశమందు
నమలదర్పణమునఁ దుహరానిలములఁ
బోలెఁ జెడుమచ్చే గలిగె మ న్మూలకముగ.

తే||గీ|| తోయవీచుల తైలబిందువును బోలి
పారులం దెల్ల బహుళమై వ్యాప్తినొందు
కశ్మలాపవ్రధను సైఃప ; గంధగజము
కట్టుకంబంబు నోర్వని కరణి నింక.

తే||గీ|| వైరనిర్యాతనార్థమ్ము పగతుఁ జంపి
పడఁతిఁ దెచ్చితి ! మది నమ్మె ? పారుషమ్ము !
కాలద్రోక్కిన సైఃపక కఱచుఁ బాము
వైరమునఁ గాక రక్తపాస నొక్కొ ?

మ|| ఫలనంప్రాప్తి సమీపవర్తి యయినకొ వర్జింతు వై దేహిఁ గో
సల రాజ్యేంద్రిరఁ దొల్లి నల్ల జనకాజ్ఞకొ వీడిన ట్లంతలోఁ
దలఁగుకొ దుష్ప్రిధ ; పుణ్యసాధ్వ యిటు నిందాపాత్రతం గాంచె ని
ర్మలజై వాత్మకబింబ మావిలధరాప్రచ్ఛాయ నలైపు నటల్.

ఉ|| చిత్తమునం దెఱుంగుదును సీత యపాంసులయంచు ; వైన సీ
రిత జనాపవాదముఁ బొరింబురిఁ గ్రమ్మ సహింపలేక యీ
బిత్తరిఁ గానఁ ద్రోసెద నవేతకృపామతి ; నిందఁబాసి యే
నుత్తమకీర్తి నిల్వ మది కొప్పిదమే నొరుమాట దక్కుఁడి.”

తే||గీ|| అని సతీత్యాగ నిశ్చితస్వాంతఁ డైన
యన్నఁ దగదని వారింప, నగు నటంచు
సనుమతింపంగనేరక య్యనుజు లెల్ల
రశ్రుపూర్ణాక్షులై వినతాన్యు లైరి.

⇨ లక్ష్మణుని సీతను విడిచిరమ్మనుట ⇨

మ|| తన యాజ్ఞావిధిఁ దప్ప కెయ్యెడల నిత్యస్తుత్యుడై పొల్చు న
య్యనఘ్నకొ లక్ష్మణుఁ జేరఁబిల్చి యట నేకాంతంబునకొ “సౌమ్య ! యీ
జనకోర్వీపతిపుత్రి గాంగతటసంజాతాటవీమధ్యమం
దును నా యాజ్ఞను ద్రోసి యిక్కులము నిర్దోషమ్ము గావింపుమీ.

తే॥గీ॥ జాహ్నవీతీరవనముల సంచరింప
ధరణిపుత్రిక యర్థించె దాహృదమ్ము?
నరసి తత్పార్థనముఁ దీర్చు వ్యాజమునను
జనకజను వీడు వాల్మీకి వనముచెంత.”

తే॥గీ॥ అనఁగ జనకాజ్ఞ తీర్పంగ ననుఁగుజనని
దునిమె భార్గవుఁ డని మున్ను వినుటఁజేసి
యపుడు తలఁదాల్చె సౌమిత్రి యన్నయాజ్ఞ ;
గురుజనాజ్ఞల శంకింపఁ గూడ దెందు !

కం॥ రామాజ్ఞ మీఱఁజాలక
భూమిజ వనిఁ ద్రోయలేక పూతచరితుఁ డా
సౌమిత్రి వగచు నయ్యెడ
రామానుజుఁ డగుట కంతరంగమునందున్.

కం॥ అట్టి ట్టానర్పజాలక
యెట్లుం గడలేని కడిది యిక్క- ట్టనుచుం
దట్టాడి తుట్టతుద కిం
కెట్టో మది దిట్టపఱిచి యేర్చి కడంకన్.

ఉ॥ వంచన లోనడంచి జనవర్యు రథంబును బూన్చి జానకీ
చంచలనేత్ర మేడకు వెనం గొనివచ్చియు లోనికేగఁగా
నించుకఁ గొందలంపడియు నెట్టులొ ధైర్యము చిక్క-బట్టి ని
శ్చించలచి త్రవృత్తిమెయి జానకీ సన్నిధిచేరి యిట్లనెన్.

ఉ॥ “అంబ ! భవన్మనోరథము నారఘవీరుఁడు తీర్పఁ బంపె ; వే
గం బరదంబు నెక్కు.”మని కొతుకపూర్ణమనస్కు సీత తే
రం బదిలంబుగా నిలిపి, త్రాసమెఱుంగని మేలువాజయు
గ్మంబులతోడఁ గానకు సుమంతుడు సూతుఁడు గాఁగ వెల్వడెన్.

చ॥ కనుగవ విందుగా రుచిరకాననశైలనదీప్రదేశముల్
గనుచుఁ బ్రియంకరుండు తనకాంతుఁ డటం చెడఁ బొంగుఁగాని దు
ర్మనమునఁ గూర్మిఁబాసి వనమండలి కంపు లెఱుంగదయ్యె భూ
తనయ ; సురద్రుమమ్మచట దానె విషద్రుమ మాటనుం బలెన్.

ఉ॥ చెప్పఁగ నోడి లక్ష్మణుండు చిత్తమునంద యడంచు దుఃఖమున్
జెప్పకచెప్పగాఁ దొడఁగెఁ జేరి కనంబడు దుర్నిమిత్తముల్
చొప్పు తొటంగు వ్లూసముఖశోభయు, మానవచఃప్రవృత్తియున్
దప్పక స్పందమాన మగు దక్షిణనేత్రముతోడ సీతకున్.

చ॥ ఎడనెడ దుర్నిమిత్తముల కింతియుఁ గొందలమంది తాల్మి కి
లెడలఁగ మోమువాడఁగ ననిష్టముగల్గుట శంకచేయుచున్
బుడమికి నానుజస్మఁడగు భూపతికిన్ శుభవృద్ధి గల్గ నా
యెడ మది వేల్పులంగొలుచు నెంచ దటన్ నిజభావిదుర్దశన్.

తే॥గీ॥ అగ్రజన్మాజ్ఞచే సాధ్వీ సవనిజాత
నడవిఁ ద్రోచెడి నా సుమిత్రాత్మజాతు
నగ్రభువి దోచి వీచి హస్తాగ్రమెత్తి
గంగవారింపు నటు మున్ను గానవచ్చె.

ఉ॥ సారథి తేరియ్యగ్యములఁ జయ్యనఁబట్టి రథంబు నిల్పి సీ
తారమణిన్ మృదూక్తి సికతాతలి డిగ్గ నొనర్చి నెమ్మి పెం
పారనిపాదరాజసముపాహృత నౌకను నిల్పి దాఁటె భా
గీరథి సత్యసంధుఁ డెడఁ గీర్తితసంధ తరించు కై వడిన్.

ఉ॥ ఆవలియొడ్డు చేరి జనకాత్మజ పాదములందు వ్రాలి యా
భూవిభునాజ్ఞ దెల్పి ధృతిపొల్పరి కుందుచు బాష్పవారిరు
ద్ధావిలకంతు డై “నను నుదగ్రముగా శపియింపు మంబ ! దో
పావహు”నంచు పేర్కొన భయాకులయై షీతిపుత్రి యిల్లనెన్.

కం॥ “రామాజ్ఞావశవర్తివి
సౌమిత్రియితేల సీకు సంతాపింపన్
భూమిశునకును మీకును
సేమంబు గదన్న ! ప్రజకుఁ జెప్పు” మటన్నన్.

చం॥ “తగదన కెట్టి దుష్కృతియుఁ దప్పకతీర్పు సృశంసు డంచు ని
మ్ముగ నను బంచె రాఘవుఁడు ; పూనియొనర్పఁగ వచ్చి యద్ది చె
ప్పఁగ నిట నోరురాక బలువంతలఁజిక్కు దురాత్ము నిష్ఠుర
మ్ముగ శపియించి కోపఃఖి పూర్ణముగా దహియింపు మంబరో !”

ఉ॥ నావుడు “నెన్నఁదేనియు మనంబున దుష్కృతిఁజేయఁ దల్ప ; వా
భూవిభుఁ డార్యవర్తనుఁడు పుణ్యచరిత్రుఁడు ధర్మమూర్తి యిం
కీవిధిఁ గుండనేల ? నిను నేల శపింపగవేడె దన్న ! దో
పావహ మెట్లు త్వత్కృతి భయంబెడలించి వచింపు మద్ది” నాన్.

తే॥గీ॥ ఎట్టకేలకు మది చిక్కబట్టి నిల్చి
బాష్పసంరుద్ధకంతుఁ డై పల్కనోడి
వెలువరించెను రామాజ్ఞ వికలుఁ డగుచు
నశనిపాతంబు గతి సుమిత్రాత్మజుండు.

ఉ॥ దారుణ తత్పరాభవముతాఁకున కోఁపక సీత మై యలం
కారములెల్లఁ దూలి పెనుగాలికి దుల్లిన పూలఁ బోలఁగన్
మారుతవేగభగ్గునవమాలికపోలిక వ్రాలె మాత యా
ధారుణి కాత్మదైన్యము విధంబెఱిఁగించెడు పోల్కి నేలపై.

శా॥ కాకుత్స్థాన్వయుఁ డార్యవర్తనుఁడు త్వత్కాంతుండు నిన్నెట్టుల
జ్ఞాఁకంబెట్టు నయోనిజాతఁ బరిపూతాత్మన్ వని ద్రోయ నే
వీరం బుచ్చును ? విశ్వసింప ననుచున్ విశ్వంభరాదేవి సీ
తాకాంతన్ దనలోనికిం గొననిచందం బొప్పె నప్పాటునన్.

తే॥గీ॥ మూర్ఛవడిఁ దేరకున్న యా భూతనూజఁ
గాంచి సౌమిత్రి యతి దుఃఖకలితుఁ డగుచు
శీతలోదకములు చల్లి నేదఁదీర్చి
విసరుచుండెను గిసలయ వీజనముల.

తే॥గీ॥ తొఱఁగె దుఃఖమ్ము మూర్ఛిల్లి ధరణిజాత ;
తేటి తపియించు నతిదుఃఖభారకలన ;
లక్ష్మణకృతోపచార సంలబ్ధసంజ్ఞ
కష్టకర మయ్యె మోహంబుకంటె సతికి.

చం॥ దురిత మొకింతలేక వనిద్రోయగఁ బంపె నటంచు నాథు డె
ప్పరములు పల్కఁబోదు నిజభాగ్యముమాత్రము నిందసేయు దు
ర్భరబహుదుఃఖభాజనము పాపవరీత మటంచు సాధ్యి ; యె
త్తటి సతు లాత్మివల్లభ పదద్వయభక్తిఁ దొఱంగ నేర్తుకే ?

తే॥గీ॥ నీత నాశ్వాసపఱిచి ప్రాచేతసాశ్ర
మంబు మార్గంబు దెల్పి యాయంబ యడుగు
దోయిపై వ్రాలి ప్రార్థించె దోష మిద్ది
నల్పితి నృపాజ్ఞ నవశుడ సైపు మనుచు.

ఉ॥ ఆతని లేవనెత్తి జనకాత్మజ పల్కెను “వత్స ! నీయెడన్
ప్రీతివహించితిన్ మది విభీతిఁదొఱంగు సమస్తసౌఖ్యముల్
బ్రాఁతిగ నొంది వర్ధిలు చిరమ్మును రామవశంవదుండ వై
యేతటి పూజ్యవర్తన నుపేందుడు శక్రవశాత్ముఁ డైనటుల్.

ఉ॥ అత్తల కెల్ల మన్నతుల నందఁగఁజేసి యనుక్రమంబుగా
మత్తనుసంభవుల్ స్వపితృమాన్యధరాధిపతిత్వభాగ్యసం
పత్తికి భాజనంబులగు భాతిగ దీవనలీయఁ బల్కి యీ
క్రొత్తడికాపురం బిటులు కూలెను కానలనంచు దెల్పుమీ.

తే॥గీ॥ కట్టెదుట వహ్నిపూత నక్కటిక మెడలి
కానఁ బడఁద్రోయు తేని కిక్కరణిఁ దెల్పు
“వనులఁద్రోచితి లోకాపవాద వినుట
ననుమతి బలీయ మగునె ప్రత్యక్షమునకు.

ఉ॥ మంగళవర్తనుండ వతి మాన్యచరిత్రుండ విల్లు తెంపు మై
భంగపడంగ నన్ వనికీబంచుట నీ దొసగంచు నెంచ ; మ
త్సంగతపూర్వజన్మదురితం బిటు దుర్భరదుఃఖవార్ధి యై
పొంగి భయంకరంబుగను ముంచు ననున్ దరి గాంచకుండఁగన్.

మ॥ తొలి రాజ్యేంద్రిరపొత్తు గా దనుచు నాతోఁ గానలం జొచ్చి తా
కలుషం బాత్మఁదలంచి, యీసునఁ దదాగారంబునన్ నిల్వ నీ
క లవమ్మేని కృపందలంపక ననున్ గారించుఁ బో యామె ; యాఁ
దలక్రిందైన సపత్నివర్గములమధ్యన్ బొత్తు సంధిల్లునే ?

మ॥ దితిజోషప్లతభర్త లైన మునిపత్నివ్రాతముల్ చేర న
స్మృతి నీయండ శరణ్యనైతి మును, దైన్యంబొప్ప నేడెట్లు లే
గతి నే నన్యుల రక్షఁగోరుదును, రక్షాదీక్ష మై నీవు భూ
పతివై యుండ ననాథ నాఁగ ; రఘుభూపాలా ! కృతాఘం బాకో.

చ॥ కడ గనరాని త్వ ద్విరహాగాఢమహోదధి మున్ననోడి యీ
చెడుతనవున్ దృఙింప మదిఁ జింతయొనర్చియుఁ ద్వద్విస్మయ మై
యడరెడు దివ్యతేజమ నయంబు భరించుట పాడి గాన ని
ప్పుడమిని మేనుదాల్తు నినుఁబోలు తనూజులఁ జూచు నాసతోన్.

చ॥ ప్రసవముగల్గునంతకును భానునిబద్ధదృష్టైకదృష్టి నై
యసదృశదీక్షఁ బూని భవదంఘ్రుల నెంచి లెపం బొనర్చెదన్
బొసంగ మఱొక్కజన్మమునఁ బుణ్యచరిత్రుండ వీవ భర్తనై
యెసఁగను విప్రయోగ మిటులెన్నఁడు గల్గకయుండ గోరుచున్.

ఉ॥ అన్యము పల్కనేటికి జనాధిప ! భూప్రజ న్లెవేళ సా
జన్యమునకా భరించుట యశస్కరమై తగు రాచపాడి ; యో
ధన్యచరిత్ర ! నన్ను నిజదారగ నొల్లవలైన మాని సా
మాన్యవిధంబునం గరుణమానక గావు” మటంచు దెల్పుమీ.

చం॥ అనఁ గనుదోయి యశ్రుజల మాఁగక కాల్వలుగట్ట స్ట్రైలో
జనకజకుఁ బ్రదక్షిణమునల్పి కలంగి యెలుంగు రాల్పడఁ
“జనపతి కట్ల తెల్పెద ; విచారమునొందకు మంబ !” యంచటఁ
వెనుకకుఁబోవ వెల్పెడను ; బెగ్గడిలంబడె భీతి సీతయుఁ.

తే॥గీ॥ జనకజను గాంచుచును ముందుఁ జను నతండు
వెడలు సౌమిత్రి నరయుచు నడలు సీత ;
సీత కన్వాయ సౌమిత్రి చేరెఁ దేరు
మఱది కన్వాయ మాస్పడె ధరణిజాత.

ఉ॥ శేఠి యొకింత సీత దశదిక్కులు బోరుకలంగ జాహ్నవీ
తీర శిలోచ్ఛయంబులు ప్రతిధ్వనిపేర గుహాముఖంబులఁ
దారుణదుర్భరార్తిఁ బడి తారును గూయిడునట్లు దోఁపఁగా
బేరెలుఁగెత్తియేడ్చె నడవిం గుర్రీక్రియ ముక్తకంఠ యై.

సీ॥ క్రమ్మునుమ్మలికఁ గేకారవంబుల వీడి
కాఱునెమ్ములు లాస్యగతులు వాయు,
తరఁగలై కన్నీరు దొరుగ వాల్గన్నుల
మృగకులంబులు పూరిమేయు టుడుగు,
వాడుపాఱుచులతల్ వంచిన తలలతో
శీర్ణపుష్పంబు లై చెలువుఁ దొఱఁగు,
కొఱకులు మాని శకుంతసంతానంబు
కూయివెట్టు కులాయకులములను,

శే||గీ|| జనకజాతుల్యదుఃఖ మై వనముగూడ
కరుణ దురపిల్లునటుఁ దోచెఁ గలఁగి యార్తి ;
యరక రాఘవు లెట్లు లయోధ్యయందుఁ
బరితపించిరొ తొఱఁగి యా నిరపరాధ ?

⇨ వాల్మీకి సీత నాశ్రమమునకుఁ గొంపోవుట ⇨

- ఉ|| బోయ పులుంగు నేయ మదిఁ బొంగిన శోకరసమ్ము శ్లోకమై
యే యమివర్యునోటఁ బ్రవహించె సుధామయదివ్యకావ్యమై
యాయమిన త్తముండు సమిదాహరణార్థము చొచ్చి తద్వనిఁ
వాయువశంబునం జెవులఁ బాటిన యార్తరవానుసారి యై.
- ఉ|| వచ్చుచు సీతఁ గాంచెనట ; వాల్మనుదోయి దొటంగు నశ్రువుల్
చెచ్చెఱఁ బోవఁగాఁ దుడిచి సీత నమస్కృతిచేసి నిల్పె ; పెం
పచ్చుపడంగ దాహృదసమగ్ర సమున్నతలక్షణజ్ఞుఁ డై
యచ్చపు నెమ్మిఁ బల్కె “యమభాత్యజలం గనుదమ్మ యోగ్యులఁ.
- ఉ|| ఇంతి యెఱింగితిఁ ; రఘుకులేశ్వరు పత్నివి ; దుష్ప్రిధార్తుఁ డై
కాంతుఁడు ద్రోవఁబంచె నినుఁ గాననభూమికే ; జింతవీడు ; దే
శాంతరవర్తియౌ పితృనిశాంతము గాదె మదాశ్రమంబు నీ ;
కంతయు యోగదృష్టి మెయి నారసితిఁ సుఖముండు మిచ్చటఁ.
- సీ|| రావణప్రముఖ దురైత్య నిర్ములనో
తాత లోకత్రయ కంటకుండు,
కలనై నఁ బరిహాసకథల నై నను బాస
తిరుగని సత్యప్రతిజ్ఞవాఁడు,
అణుతరాత్మశ్లాఘ విననోడి తలవంచి
కడులజ్జఁబడు నవికత్తనుండు,
సర్వవర్ణాశ్రమాచారధర్మక్రియా
ప్రవిమలసమయసంరక్షకుండు,

తే॥గీ॥ నై న నిష్కారణముగ ని న్నడవిఁ ద్రోయు
కతన రాఘవునెడ మాకుఁ గల్గు సుమ్ము
కోప మగ్గలముగ, నమ్ము కువలయాఱి !
కరుణ యొక్కింత వలదె భూకాంతులకును.

సీ॥ అమరాంగనాగీత విమలకీర్తిధనుండు
దశరథేశుండు మామ తలిరుఁబోడి !
బ్రహ్మవిజ్ఞానసంపదానసురభి మ
త్సఖుండు నీ జనకుండు జలజనయన !
స్తవనీయ చరితుండు జగదేకవీరుండు
రఘుపుంగవుండు భర్త ప్రవిమలాంగి !
పతిదేవతాకులప్రథమగణ్యువు నీవు
పావనశీల వో పద్మగంధి !

తే॥గీ॥ కిలదు నీకుఱి, లోకమంగళకరంబు
నై న పురుషోత్తమునితేజ మంచయాన !
ఇట్టి యోగ్యత నొప్పు నీ వెన్న మాకుఁ
బూజనీయవు గాదె యంభోజవదన !

మ॥ మునిసంసర్గవినీతసత్వ మగు మ త్పుణ్యాశ్రమంబందు, హ
ర్ష నవోద్భిన్న హృదబ్జ నై ప్రసవసంస్కారంబు సర్థించుచున్
వనజాతాఱి ! యపేతభీతి నిలుమా ! భద్రంబు సంధిల్లుఁ బా
వన మానీంద్రసతుల్ సపర్యఁ దనియింపం జేయ నిశ్చింత నై .

మ॥ యమివాసోటజపూర్ణతీర మఘసంహారప్రవాహంబు నొ
తమసావాహినిఁ గ్రుంకులాడి తమితోఁ దలై న్నకతోత్సంగభా
గములం దారచితోపచారబలిసంస్కారంబులన్ నెమ్మి మై
బ్రమదగ బొప్పు మనఃప్రసాదమగు దూరంబేగు సంతాపముల్.

మ॥ బలికై నివ్వరి ప్రాలునున్ ఋతుబలప్రాప్తప్రసూనంబులున్
 ఫలముల్ దెచ్చి యొసంగనేర్తురు ; ప్రగల్భస్థిగ్ధవాక్చతుర్థి
 జలజాతాక్షి ! ముదంబుగూర్తురు మిథస్సల్లాపమాత్రంబునన్
 గలకంఠుల్ మునికన్యకల్ గలరు సంగాతంబు వాటింపఁగాన్.

చ॥ చెలువ ! మదాశ్రమంబునను జిత్తవినోదము విస్తరింప నీ
 బలముతోలంది బాల నవపాదపరాజి పయోఘటంబులన్
 బొలుపుగఁదన్పుచున్ బ్రసవపూర్వమె సంభృతమాతృపుణ్యవ
 త్సలత స్తనంధయాత్మభవజాతవినోదముఁ జెంద కుందువే ?”

చ॥ అని తనచూపు సత్కృపకు హర్షముతో నొడఁబాటుచూపు నా
 జనకజ వెంటఁగొంచు మునిచంద్రుఁడు శాంతమృగప్రచార మై
 మునిజనవాసమై హరిణిపోతనమాశ్రితవేదిమధ్య మై
 తనరు నిజాశ్రమంబుఁ బ్రమదంబునఁజేరెఁ బ్రదోషవేళకున్.

తే॥గీ॥ సీత రాకకు మదిసంతసించు తాప
 సాంగనల కర్పణమొనర్చె నామె మాని ;
 దర్శకాలమ్ము పితృగణత్యక్త మైన
 యమృతకరుకళ నోషధులందుఁ బోలె.

ఉ॥ శీలసమగ్ర లా తపసిచెల్వలు సీత సవర్యుడన్ని, శో
 కాలస నల్లఁడేర్చి, హరిణాజినశ్చిత్తల్ప మింగుదీ
 తై లక్ష్మతప్రదీపలితంబు, నిరస్తసమస్తదుస్తమో
 జాలము నైన యొక్క యుటజంబున నిల్విరి నెయ్య మొప్పఁగాన్.

సీ॥ పతిఁదలంచుచు లేచి ప్రత్యూషవేళలఁ
 దమసాధునీవారిధారఁ దోగి,
 యాదిత్యునర్పించి యరుణాంబురుహములఁ
 గులదేవతల నెల్లఁ గొలిచి భక్తిఁ,

దడియొత్తి ధరియించి ధౌతవల్కలయుగ్మ
మతిఘలఁ దన్ని యోగ్యార్చనముల,
ఫలమూలముల దేహభరణంబు గావించి
నిద్రించి కఱకుతానేలలందుఁ,

తే॥గీ॥ భర్తృవంశాంకురంబులఁ బడయఁగోరి
నియతమునివృత్తి మ్రోఁ దపోనిష్ఠఁ బూని,
పతిపదాబ్జతచింతనాపరత సీత
దేహధారణ మొనరించు దివ్యదీక్ష.

మ॥ అట సామిత్రియు జానకిన్ విడిచి దివ్యప్రసాదమున్ దాటి యా
రటముం జెందు చయోధ్యఁ జేరఁ జని తేరన్ రామభూమిశుభో
న్ములో సాధ్వీ వనాళిఁ ద్రోసితిఁ గృపాహీనుండ నై యంచు నాఁ
దట డగ్గుత్తిక దెల్పి దైన్యమున సంతప్తాత్ముఁ డై నిల్వఁగన్.

చ॥ కనుగవ నశ్రుబిందువులు గ్రమ్మఁగ మోము వివర్ణమౌచు సీ
తున మిహికాకణాక్త నవతోయరుహంబున కుద్ది గాగఁ బె
న్వనఁటఁ దపించు రాముఁ డపవాదకునొచ్చి గృహంబునుండి ద్రో
సెను వనిఁ గాని పాయఁ డట చిత్తమునుండి మహేజనమ్మి మ్రై.

శా॥ శోకావేగము నిగ్రహించియు మనఃక్షోభంబు పైరించి యా
కాకుత్స్థాస్వయుఁ డుర్వి సర్వజనరక్షాదీక్ష మై రేఁబవల్
సాకల్యంబుగఁ బుచ్చు సత్త్వగుణసంక్లాఘ్యాత్ముఁ డై జీవమా
త్రైకాధారముగా భజించు మితభాగ్యం బాత్మసన్యాసి యై.

తే॥గీ॥ ఏకపక్షీవ్రతుం డయ్యు న్నిల్లు సీత
సాధ్వీ నపవాదచే బ్రవాసమున కంప
రామచంద్రాశ్రయం బంది రాజ్యలక్ష్మీ
యలరె ననవత్న సౌఖ్యమ్ము లందిన్లు.

చ॥ జితదశకంఠుఁ డా నృపుఁడు సీతఁదొఱంగి వరింప కన్యఁ ద
త్ప్రితికృతిమాత్రయుక్తుఁ డయి భవ్యమఖంబులు పెక్కినరై ; భూ
సుత కిది కర్ణయుగ్మమున సోకి ముదం బొడఁగూర్చె నట్లు దు
ర్మతి వనిఁద్రోసె నన్న వగమాన్చి కృతార్థతఁగూర్చి నిచ్చలున్.

తే॥గీ॥ భూమిజుఁ దొఱంగి యా రామభూవిభుండు
రమణ రత్నాకరప్రాజ్యరశన యైన
ధరణిమాత్రము చేబట్టి తనియఁ జొచ్చె
సర్వసన్మునిసుతఁడై ర్యసారుఁ డగుచు.

⇐ లవణాసురవధ ⇐

క॥ లవణుండును దైత్యేశుఁడు
మివులక బాధింప సంయమిప్రవరు లటన్
రవివంశ్య శరణు చొచ్చిరి
సవనక్రియఁ గావ రాత్రిచరు హరియింపన్.

క॥ భూపాలుఁ డగుట రాముఁడు
శాపోదకమెత్తి మునులు చంపరు దైత్యున్ ;
బ్రాహ్మచెడినంత రక్షకుఁ
దాపసు లది వ్యయముచేయఁ దలతురు గాడే.

ఉ॥ “శూలము కేలఁదాల్చి యనిఁజొచ్చిన దానపు గెల్వరాదు త
చ్చూలికి నై న ; నొండు తఱిఁజూచి వధింపఁగఁ బోలు నంచు భూ
పాలునితో వదింప దనువంశ్య వధక్రమమున్ గ్రహించె ; నె
క్కాలము శౌరి దైత్యవధకై యవతారముఁదాల్చు గావునన్.

శా॥ జైత్రంబంబుజమిత్ర)సత్కులము తజ్జాతుం డెవంజేనియున్
శత్రుచ్చేద సమర్థుఁ డర్థయుతమా శత్రుఘ్ననామంబు నాన్
శత్రుఘ్నున్ బనిచెన్ విశేషవిధిచే సామాన్యశాస్త్రం బటల్
శత్రువ్రాతము బాధ పాల్పడగఁ గౌసల్యాసుతుం డయ్యెడన్.

కం॥ బలియై రామకృతాశీ
 ర్భలియై దాశరథి రథియు రణదోహలి యై
 ఫల పుష్ప రమ్యగహన
 స్థలులం గను చరుగు మానిసంఘము వెంటన్.

ఆ॥వై॥ అగ్రగాము లగుచు నమ్మునివర్యులు
 చూపు దారి నేగు శూరుఁ డతఁడు
 తనరథంబు మున్ను జనువాలఖిల్వల
 తోడి యంశుమాలి కీడు వచ్చు.

చం॥ అటు లొకనాఁడు సాగి దివసాంతమునఁ రథనేమి నిస్వన
 స్ఫుటకుతుకోన్న తాస్యమృగపోతకచంచలనేత్రమాలికా
 పటలపరిష్కృతుం డగుచుఁ బావనుఁ జాతఁడు సేనతోడ నొ
 క్కటను బ్రచేతన స్తనయుఁ గాంచఁ దదాశ్రమభూమి కేగినఁ.

కం॥ శ్రాంతాశ్వ సతని సంయమి
 కాంతుఁడు స్వ తపోవిలాసకల్పిత బహుళా
 సంతి సుఖభోగసంతతి
 సంతృప్తం జేసె నానిశఁ సైన్యముతోన్.

ఉ॥ వారిరుహాక్షి సేత ప్రసవవ్యథనొందుచు నేయి గర్భసం
 స్కారవిధిజ్ఞు లైన మునికాంతల నేర్చున నప్తకష్ట యై
 ధారుణి కోశదండములఁ దా నొడఁగూడ్చిన మాడ్కి నల్ల బృం
 దారకతుల్యులఁ యమశదారకులఁ రవితేజులం గనెన్.

తే॥గీ॥ రాఘవున కిట్లు పుత్రసంప్రాప్తి యయ్యె
 ననుచు శత్రుఘ్నుఁ డాలించి హర్షమంది,
 వేగుజామున సెలవంది వేడ్కఁ దేరుఁ
 బూంచి సైన్యంబుతో దైత్యుప్రళి కరిగె.

క॥ అతఁడు మధూపఘ్నం బను
దితిజావాసమ్ము చేరె ; దితిజాం డటవీ
గతజంతులఁ గొని కరమ
ట్రతి రోహదీప్తుఁ డగుచు నరుదెంచె వడిక.

నీ॥ కాటుకపూసిన కరణి ధూమ్రమంబైన
మేను మేఘంబట్లు మింటఁ బర్వ,
దూరభూస్థలినున్నవారి కైనను వాంటి
గలిగించునటు వసాగంధ మడర,
జ్వలియించు దవహుతాశజ్వాలికలఁ బోలి
పాటలంబగు కేశపటలి యెగుర,
క్రవ్యాద్గణంబులు గ్రమ్మి నల్లిక్కుల
భయద కోలాహలధ్వను లొసర్పి,

తే॥గీ॥ జంగమం బైన యల చితాజ్వలన మట్లు
భయజగున్నకరంబుగ వచ్చు వాని
చెనఁటి నాడె త్య కుంభీనసేకుమారుఁ
గాంచె సౌమిత్రి కోపాగ్నికలితుఁ డగుచు.

ఉ॥ శూలవిహీనుఁ డౌట దనుజుఁ బొరిపుచ్చి వధింప నద్దయే
వేళ యటం చెఱింగి రఘువీరుఁడు దానవుఁ బట్టుముట్టె ; నె
క్కాలము శత్రు దుస్థితినిగాంచి తదంతరంగద్రఘాతికి
బోల జయంబుగల్గు శుభముల్ సమకూడును గాదె యెవ్విధి.

మ॥ అవరోధించిన వైరి కిట్లనెను గ్రోధాభీలుడై రాక్షసుం
“డవురా ! యేర్చెడు జాతరాగ్ని కిటు పర్యాప్తంబులే యల్ప జం
తువులం చెంచఁగ భీతుడై నలువ తోడ్పొందిన ట్లంత నా
సవిధంబొందితి, నిన్ను మ్రొంగి యిదె నే చల్లార్తు నాయూకటిన్”.

క॥ అని తర్జన మొనరించుచు
దనుజుం డొక తరువుఁబెఱికి, దాన సుమిత్రా
తనయుఁ డ్రవేసిన నాతఁడు
దునిమెఁ ముక్కలుగ దాని దోఁకాశలియై.

క॥ సౌమిత్రశరనికృతం
బై మహి నాతరువు డ్రెళ్ల నతిచిత్రముగా
రామానుజు నొదలఁ బడె
భూమిారుహశీర్ణపుష్పపుంజ మొక్కటఁ.

ఉ॥ సాదపమిట్లు వమ్మయిచు పర్వతశృంగమహోపలం బొకం
డా దనుజుండు బౌహువుల నల్లఁ దెమల్చి సుమిత్రపట్టిపై
నూది పడంగవై చె శమనోగ్రభయంకరముష్టి పోల్కి న
మ్మేదిని గంపమొంద వెఱమించి తపోధన బృంద మార్వఁగఁ.

క॥ వింద్రాస్త మేసి యట దా
నిం ద్రుంచె సుమిత్రపట్టి నేర్పుమెఱయ న
ద్రీంద్రోపమమగు తచ్చిల
సాంద్రాణువు లగుచుఁ జిదికి పై కత మయ్యెన్.

శా॥ వాఙోద్ధాతగీర్ద్రశృంగ మన నస్పృశుచు సౌమిత్రిపై
జాతస్పర్ధకృతాంతదండభయదాంసం బెత్తి రా భీమనం
పాతామోఘము వైష్ణవాస్త్రమును జాపంబందు సంధించి యా
దై తేయుఁ ధరఁగూల్చె దాశరథి మోదంబొంద మానీశ్వరుల్.

ఉ॥ ఆ లవణాసురుం డిటు తదస్త్రవిదారితవత్సఁ డై ధర్మ
వ్రాలగఁ దద్రణాంగణము గ్రక్కదలెఁ వనపర్వతాభిఱో ;
నేలఁదొఱంగినట్టి రిజనీచరుఁగాంచి మునీంద్రచి త్తముల్
జోలిఁగఱంగెఁ దొంటి భయసంగతి బోఁ గుదురొందినట్లుగఁ.

శే||గీ|| చచ్చిపడియున్న దైత్యు మస్తకమునాదు
కంకగృధ్రాదికంబులు కడఁకవ్రాలె
దైత్యుఁజంపిన యా సురుత్రాకుమారు
నాఁదలచు రాలె దివ్యలతాంతవృష్టి.

చ|| అనితరసాధ్యుడైన అవశాసురుఁ జంపుట మేఘనాదునికొ
దునిమి యశేషలోకపరితోష మొనర్చిన యన్న కీ షటం
చును మునిబృందము లొగడ స్త్రోత్రవరాఘ్నిఖచిత్రవృత్తి నా
ననమును వంచె నా ఘనుఁ డనన్యబలోన్నతుఁడయ్యు నయ్యెడక.

క|| అట నాతఁడు కార్తిదీ
తటమున సౌరాజ్యబుద్ధధనమగు మధురా
పుటభేదనంబు నిల్పియుఁ
బటు బాహుశక్తి రాజ్యపాలన నెఱపెక.

ఉ|| అ మృనువంశ్యుఁ డన్నగరహర్మ్యతలోన్నతచంద్రశాలలం
దిమ్ముగనిల్చి తత్పురము నెల్లచు గాంచి ముదంబునొంది పై
గ్రమ్మెను చక్రవాకముల రాకలు న య్యమునం దలంచుఁ దో
రమ్ముగఁ బై డిసొమ్ము లలరకొ దగు భూనతి నీలవేణిగాక.

⇐ కుశలపుల జన్మవృత్తాంతము ⇒

సీ|| ఉప్పరంబుదొంగి యుర్వి నొక్కట నిల్వ
ప్రభవమందిన పుష్పవంతు లనఁగ,
గగనసంవాసంబు దెగడి మేదినినండఁ
బరతెంచు నల పునర్వసువు లనఁగ,
నాకవాసమ్ము మనంబునఁ గాదని
నేలఁబుట్టిన యాశ్వినేయు లనఁగ,
ఒండ్లొరులను బాయ నోష కొక్కెడ భూమి
జన్మించు చైత్రవసంతు లనఁగ,

శే॥గీ॥ ద్వివిధ రాసురూపప్రతిబింబము లనఁ
గనుదొవల విందు లై తోచు గవలఁ గాంచి
జన్మసాఫల్య మొందిన చందమునను
సంతసించును జానకి స్వాంతమందు.

క॥ ధరణిజ వాత్సల్యంబునఁ
గరఁగి సుధాలహరి యైన కరణి దనలో
మరియును దోడ్తో గీన
స్వరమున వాల్మీకి కనియె బహుదుఃఖిత యై.

చ॥ “మునికులచంద్ర ! యీ కవలముద్దుమొగంబులఁ గాంచఁగల్గుటకై
దనువు తరించె ; మత్తప ముదారఫలం బొడఁగూర్చె నిట్లు లా
దినమణివంశ్య నానతిని దీర్చితిఁ ; జెల్లె ఋణంబు ; గాని మ
త్తనయు లనాథులైరి స్పృహదారకులయ్యు వనాంతజాతు లై .

చ॥ చిఱులఁజూచి రాసువుడు చిత్తమునఁ జేటు హర్ష మొందునో
తరణికులప్రదీపు లని తమ్ములు తా మెటు గారవింతురో
పురజను లెట్లు హర్ష మునఁ బొందుచు బంతువు సేయఁజూతురో
కర మనురక్తి నత్త లెటుగాంతురో వీరి నయోధ్యఁ బుట్టినన్.”

తే॥గీ॥ అనుచు నుద్విగ్నయై పల్క నవనిజాత
నల్ల నోదార్చి వాల్మీకి యనియె నిట్లు
“లుమ్మలించెదవేల నో యమ్మ ! యిట్లు
కష్టములు పాయ సుఖములు గలుగవొక్కొ.”

క॥ అని జనకహితుఁడు దశరథ
జనపతి నెయ్యుండు మాని సమయజ్ఞుండై
యొనరిచె సుభయప్రీతికై
జనకజతనయులకు జాత సంస్కారంబుల్.

కం॥ కవలకుఁ గుశలవులని యా
 కవికులతిలకుండు నామకరణ మొనర్చెన్
 నవకుశలవనఘోష
 ప్లవగర్భక్షేళు లగుట ప్రకటము గాఁగెన్.

సీ॥ యువతి యొక్కతె నెమ్మి నుగ్గుద్రావించెను
 జలకమార్చె మరొక్క సరసిజాతీ,
 తడియొత్తె వేటొక్క తరుణీమతల్లిక
 పద్మాస్య యొకతె ధూపంబువైచె,
 పవ్వళింపఁగఁజేసె బల్లవాధర యోర్తు
 జోలపాడె మటొక్క నీలవేణి,
 ఉవిద యొక్కర్తుక యుయ్యెలనిడి యూచె
 లాలించె నొక్క విశాలనేత్రు,

తే॥గీ॥ తాపసాంగన లిటు నెమ్మి తపకులొత్త
 సాంద్రవాత్సల్యమునఁ బరిచర్యఁ దన్ని,
 ప్రోది యొనరింప నుర్వరాపుత్రి మదిని
 గవల మురిపెంబు గని హర్ష కలనఁ గాంచు.

ఉ॥ వై శవ మించుకీ ట్లరుగ జానకిపుత్తుల నాశ్వినేయసం
 కాశుల నత్కృపాకలన డాత్రకులోచితమైన రీతి మా
 నీశుండు సంస్కరించి విధిదృష్ట విధంబున సాంగవేదవి
 ద్యాశరచాపకౌశలరహస్యము లెల్ల నెఱుంగఁ జెప్పుచున్.

తే॥గీ॥ ప్రాక్తనాశేషభవదోషవహ్నికీల
 పరమపదదివ్యసాధసోపానపాళి
 అమృతపూర్ణంబు స్వకృతి రామాయణంబు
 గణపె శృతిపేయలయతాళగతులు మెఱయ.

క॥ కవ లాత్మజునని కడ రా
ఘవచరితామృతముఁ గురిసి గంభీరగతిఁ
జెవిదోయి కింపు గొలుపుదు
రవనిజ పతివిరహదుఃఖ మల్ల శమింపఁ.

క॥ అని వాల్మీకి రచించిన
తనచరితముఁ గవలు దెల్పుఁ దత్పరమతి యై
విని రామచంద్రనరపతి
యనియెఁ గుశలపులఁ జూచి యచ్చెరువొలయఁ.

ఉ॥ “ఏ మహిళాశిరోమణి ధరించె మిమున్ దనగర్భశుక్తి, మీ
కే మహనీయతేజము పితృత్వము గాంచి యశస్యమయ్యెనో
యే మునివద్యుఁ డీకృతి రచించి పఠింపఁగఁజేసె నై శవ
శ్రీమహనీయులార ! నెఱిఁజెప్పి యొనర్పరె కర్ణపర్వముఁ.”

క॥ నావుడు “వాల్మీకుల యం
తేవాసుల మంబుగలదు ధృతసదృశ ; మా
కేవాఁడొ జనకుఁ డెఱుగము ;
కావించె మునీంద్రుఁ డాదికావ్యము దీనిఁ.

ఉ॥ ప్రీతిఁదలిర్ప మాకుఁ గఱపెన్ నిగమంబుల నెల్ల దొల్లి ; ప్రా
చేతనుఁ డంత సీకృతి రచించి పఠింపఁగఁజేసె ; దీన మా
మాత వినోదమొందు ; మునిమండలి హర్షముగాంచు ; నిద్రి వి
ఖ్యాతము భూవరా ! ప్రథమకావ్య మనన్ బుధలోకమాన్య మై.”

మ॥ అనినన్ హర్ష రసాబ్ధిఁజేలి రఘువంశాధీశుఁ డ బృలురన్
గనకాలంకృతిముఖ్యసత్కృతులఁ దన్నం జూడ “మా కేట ? కా
ననపర్ణోటజనిత్యవాసుల కనర్థం బైన యిక్కాన్క ? పా
వనచారిత్త ! భవత్కృపాలవము మాపై నిల్పినం బాలజే ?”

చం॥ అని వినయోత్తరంబుగ జనాధిపుఁ డిచ్చిన యీవు లెల్ల చే
కొనక యనుజ్ఞనొంది జనకోటి నుతింప నిజాశ్రమంబుతో
వను జని రాకవల్ ; నృపతివర్మఁడు మ్రాన్పడి నిర్నిమేషుఁడై
కనుగొనుఁ జూపుమేరకడగాఁ దనచూపులు వెంటనంటఁగన్.

సీ॥ రమణీయ రాఘవప్రతిబింబము లనంగఁ
జూపట్టు యమఘట రూపుఁగాంచి,
కిన్నరస్వరముల గీటుబుచ్చెడి వారి
గానమాధురి కర్ణగతులఁ గ్రోలి,
శబ్దార్థవిన్యాససౌరభంబుల నించు
వాల్మీకిరచిత ప్రబంధ మరసి,
సత్యశమాచారశౌర్యగాంభీర్యాది
సద్గుణోత్తమ రామచరిత మెన్ని,

తే॥గీ॥ పరవశతఁ గొన్న తత్సభావాసు లెల్ల
రవనిపతిచేయు సత్కృతి సవలఁద్రోయు
కవల నిస్పృహవర్తన గాంచి మివుల
నచ్చెరువునొంది రతిలోకమని నుతించి.

⇨ వాల్మీకి రామునకుఁ కుశలవుల వృత్తాంతము దెల్పుట ⇨

ఉ॥ ఆకమలాప్తవంశమణి య మృణునాఁడు సభక్తఁ దెచ్చి వా
ల్మీకి సవర్యఁ దన్నుచు సలీలగ వారిఁ బ్రశంసఁ జేయ నా
నాకుభవుండు పల్కఁ “గరుణం బరికింపుము తత్కుశీలవుల్
నీ కొడుకుల్ గ్రహింపు ధరణీసుత పావనశీల” నాపుడున్.

చం॥ “అవనిజ మత్సమక్షమున నగ్ని విశోధితసాధ్వీ దేవతా
ప్రవరనుతాత్మశీల ; యది పౌరు లెఱుంగక లంక దుష్టదా
సవపరిభూత యంచును మనంబుల నెంతురు గానఁ బ్రత్యయ
మ్ము వలుక సీత, పౌరు లనుమోదముఁ జూప బరిగ్రహించెదన్”.

కి॥ అనుటయుఁ దన శిష్యులచే
ముని రావించెను మహీజఁ బూతచరిత్రన్
నిను తాత్మశపస్పిద్ధిన్
ఘననియమాఘములచేత గడియించు సోమల్.

తే॥గీ॥ నాఁగి మరునాఁడు మనుకులనాయకుండు
ప్రప్తితకార్యానుసంధానపరతిఁ బౌర
వర్గసమ్మేళనంబు నేర్పఱచి మాని
బిలువ నంపెను ద త్సభాస్థలి వసించి.

కి॥ స్వరసంస్కారంబుల యు
గ్వరమున నాదిత్యుఁబోలఁ బ్రత్యూషమునక
ధరణీశుఁ జేరె మునికుల
వరిచంద్రుఁడు సుతులతోడినసుధాసుతోడోక.

నీ॥ సంస్కారశూన్య మై డడగట్టి పల్లనై
వ్రేలి మూఁపునవ్రాలు వేణితోడ,
దయనీయ మునిజనాదరణీయ నిర్మల
సంధ్యాకషాయ వస్త్రంబుతోడ,
గంనతిపశ్చిర్యఁ గ్రహమంబుఁ దాల్చియు
సతితిరోజ్జ్వల దేహయప్టితోడ,
భర్తృపాదార్చి పరమపావనశీల
నీప్యమానై కాగ్రదృష్టితోడఁ,

తే॥గీ॥ దత్సభాస్థలి నిల్చిన ధరణిజాతి
సరసినంత విశుద్ధగా నెఱిగి పౌరు
లశ్రుపూర్ణాక్షు లై వినతాస్యులైరి
చిత్రిరచితాకృతులు నా సచేష్టు లగుచు.

ఉ॥ అంతట వామలూరుభవుఁ డ మృహిజాతను గాంచి “తల్లి ! నీ
కాంతుఁడు త్వ తృతీత్వపునిగారము లోకు లెఱుంగఁగోరి సా
మంతులతోడఁ గొల్వమరె ; మానిని ! జారులెఱుంగ నీవు దృ
ష్టాంతమొకండు చూపి జననంనద మెచ్చు తెఱంగు గొనర్పు” నాఁ.

శా॥ వాల్మీకిప్రియశిష్యసంభృతజలోపస్పర్శచేఁ బూతయై
కేలోడ్మంబు గదియించి భర్తృపదమఁల్ గీలించి చిత్తంబునన్
“బల్మింబట్టిన దైత్యుఁ డవ్యభిచరద్యావంబుతో నాథుపైఁ
జెల్మిం దప్పనయేని, తల్లి ధరణీ ! చేకొమ్ము న న్నియ్యెడన్.

సీ॥ అంగరాగము లిచ్చి యనసూయమొదలై న
సతులు పూజించుట సత్యమేని,
ఆలంక జరిగిన యగ్నిసంశోధన
కమరదానవులబ్ర మందిచేని,
అకలంకవ ర్తనయని పావకుఁడు తెచ్చి
యినకులేశ్వరున కర్పించెనేని,
త్రికరణశుద్ధిగా దినకరాన్వయదీపుఁ
దక్క నన్యుని మదిఁ దలఁపనేని,

తే॥గీ॥ వేయిజన్మంబులకు రఘువీరుఁ డాత్మ
విభుఁడు గావలె సంచుఁ దలంతునేని,
విశ్వవిశ్వంభరాడేవి ! ప్రేమతోడ
అరసి నను నిల్పుఁగాక యాత్మాంతరమున.”

ఉ॥ అనుచుఁ బ్రతిజ్ఞ నేయుడు మహానినదంబున భూమి ప్రక్కలై
యినశతకోటితేజము జనించి తదంతరమందు శేషశీ
ర్ష నివహధార్యమాణశుభరత్నమయాసనమధ్యసంస్థ యై
కనఁదగి భూత ధాత్రి నిజకవ్యను జేకొనిపోయె లోనికీన్.

ఉ॥ ఏఘన సీత సీక్రియ హరించిన కుంభిని ద్రుంప మార్గణా
రోపమొనర్చు రాఘవు గురుండు ప్రసన్ను నొనర్చి యల్ల సం
తాపము వాయఁజేసె భవితవ్యము తద్విధమంచుఁడెల్లి ; యా
భూపతి యశ్వమేధమును బూర్ణ మొనర్చె ప్రశాంతచిత్తుఁ డై .

క॥ సవనాంతమందు వశానుల
నవసీపతి వీడుకొల్పి యవసీసుతపైఁ
దవిలిన తన యనురాగము
కవలయెడన్నిలిపె విదితకార్యస్థితి యై.

సీ॥ జానకీముఖపద్మసౌందర్య మిదియని
ముద్దు నెమ్మోములఁ బుణికిపుణికి,
రాఘవధవశనేత్రద్వంద్వ మిదియని
కందోయి పల్కరు గాంచిగాంచి,
సీతమ్మచెవిదోయి చెలువ మియ్యదియని
నెమ్మి కర్ణంబుల నిమిరినిమిరి,
శ్రీరామునెమ్మేనిచెలువ మియ్యదియని
నిచ్చలు కౌఁగిటఁ గ్రుచ్చిగుచ్చి,

తే॥॥గీ యహమహమికలుమీర శుద్ధాంతకాంత
లా కుశలపుల నిల్పి నిజాంకపాళి,
మురియుచుందురు వాత్సల్యభరిత లగుచు ;
కనుగవ వెలుంగులన శిశుజనులు గారె !

క॥ జననులు పితృలోకమునకుఁ
జనగా నొనరించి యుచితసంస్కారంబున్
జననాథుఁడు మాతృణము
ననుజులతోఁ దీర్చె ధర్మనిత్యాశయుఁ డై .

⇨ యముండు శ్రీరాముని వైకుంఠమునకు రమ్మని ప్రార్థించుట ⇨

ఉ॥ అంతట నొక్కనాఁడు వసాధామరహాపముతో యముండు భూ
కాంతుని నాడనచ్చి “రహస్యకాంత ! రహస్య మొందిన నల్ల నే
కాంతముగోరియుండు”ననె : కాకుకయై నరరజేర్చి “నోరిని
కెంతకుఁ దీసినియనియు చెప్పిన నొక్క స్వయంతు”న వొనినక.

క॥ రామావశిష్ఠుఁ డయ్యెడ
సౌమిత్రిని నిల్పె ద్వారసంరక్షణకై ;
రామాజ్ఞ తలధరించెడి
శ్రీమహితుం డతఁడుగాఁడె త్రిభువనమందాకా.

మ॥ “సరసీజాసన ముఖ్యనిర్జరులు యుష్మద్దర్శనాకాంక్ష ని
ర్భరకౌతూహలులై త్వదా గమన దీవ్యద్భాగ్య మాసెంతు ; రి
క్షరణిక దీర్ఘితి దేవకార్య మింక నాకాకంబు గై సేయగా
“చక్షుః సేంచేయుఁ” కటంచుఁ బెల్లు యగుఁడ రాధాశ్రీతుతో కలితిలోక.

ని॥ సులభత్రోధుఁడు మునిసిల
శైలకుండు గుహ్యుఁడ నొక దిగమణివంశ్యుఁ
లలఁ జూడగోరి ద్వార
స్థలి నిల్వంగ లక్ష్మణుండు చకితాత్మకుఁ డై .

ఉ॥ ఏకతముండె జేఁడు పరులియ్యెడ లోఁజొరరాదటంచుఁ దా
వాకొని ; యాచినన్ ముని యపారతపోమహిమాఘ్యుడోర్మి మై
నూఁకొనునో ? నిస్సర్గయదోగ్రతపోదవపిన్ని గాలంగా
వీకను శాపమిచ్చునో ? యపేతకృపామతి నంచు భీతుఁడై .

క॥ వారింపడయ్యె ! ముని బృం
దారకుం డట లోనికేగె ; ధాత్రీపతియున్
గారవమునఁ బూజించెను ;
వారక చనె యముండు విఘ్నభగ్నాశయుఁ డై .

ఉ॥ రామనియోగముగఁడచి ప్రాణము దాల్చునె లక్ష్మణుం డనన్
 ధీమహితుండు యోగసరణిన్ సరయూనది మేనుబాసి శ్రీ
 రాముని యాజ్ఞఁ దీరిచి చిరంతనధామముఁ చేరి నిత్య సు
 త్రామనమానభోగముల రంజిలు లక్ష్మణుఁ డాత్మమూర్తితోన్.

హే॥గీ॥ పరఁగు ననయాత్మలో నొకభాగ మిట్లు
 నాకిముచ కేగ నా జననాథమాళి,
 ధర్మ మయ్యెడ ముక్కాల్ దనరినట్లు
 విధిలగతి నిచ్చె మది నెంతొ కలఁతఁజెంది.

సీ॥ ప్రథితవిక్రముఁ గుశానతిరాజుగాఁజేసి
 క్రూరారిమదగజాంకుశుని గుశుని,
 బరబలార్ద్రసుశరావతిపాలకు నొనర్చి
 లలితోక్తిజనితాశ్రులవుని లవుని,
 నామ యగ్నిసహితుడై యుత్తరా
 శక్తి నించుకొనుకొని సాగినాగి,
 పతిభక్తిగృహమాత్రవర్జ్యమయోధ్యచే
 సనుగమ్యమానుడై యరియరిగి,

హే॥గీ॥ పైత్య వానర సర పురోధసులతోడ
 నయగుణసమాత్తశుభవిమానంబు నెక్కి-
 మహితవై కుండవిద్యధామంబుఁ జేరె
 సాంద్రసత్కీర్తి శ్రీరామచంద్రమూర్తి.

మ॥ ఆలంకేశ్వరుఁడ్రుంచి తీర్చి సురకార్యంబట్లు వాతాత్మజున్
 బ్రాలేయాద్రి, విభీషణున్ దితిజ సామ్రాజ్యేశుఁగా లంకలో
 శ్రీలక్ష్మీకుండు నిల్చి శాశ్వతజయశ్రీసంభయుగ్మంబు నాన్
 లీలామానుషవేషమున్ విడిచి యోలిం జేరె వై కుంతమున్.

ఉ॥ శ్రీరఘురాముడే యఖిలసేవ్యపరాత్పరుఁ డౌటఁ దత్కథా
సారము విన్నవారల కచంచలమైన భవ మిచ్చుఁ బ్రీతుఁడై,
యీ రఘురామ సచ్చరిత మిష్టశుభంబులొసంగు పేర్ని మం
దారమహీజ మట్లు నిరతం బతిభక్తివర్తించు వారికిన్.

తే॥గీ॥ భక్తితో విన్న జన్మసాఫల్యమబ్బు,
పూర్వసంచితభవదోషములు నశించు,
ఆయురారోగ్యసంపద లలమిఁకొనును,
కలికృతాఘంబు లడచు నీకావ్య మిలను.

చం॥ జనక సుతాకళత్రపదసారనమత్పదభూతమానసా !
వినియవివేకశీల ! సముపేతగుణోన్నత ! పుణ్యవర్తనా !
వనధిసుతాకటాక్ష చిరవర్ధితశాశ్వతభాగ్యవై భవా !
మునిజనతుల్యవర్తన ! యమూల్యయశోవిభవై కభూషణా !

కం॥ నిత్యానిత్యవివేక
స్తుత్య మనీషావిశేషశోభితకీర్తి !
మత్యమరాధిప ! లక్ష్మీ
నిత్యాశ్రిత ! ధర్మకర్మనిర్మలమూర్తి !

లయగ్రాహి॥ మంగళమీవిస్మరదభంగురయశోవిభవ
సంగతిమహోజ్జ్వలశుభాంగ ! మృదువేషా !
లంగజతనూ విభవభంగకరశంభు శర
భంగపదపద్మయుగసంగతహృదబ్జా !
స్వాంగవలయాయితభుజంగసుఖలింగపద
రంగదరుణాంబురుహ భృంగకులచంద్రా !
సంగపరిదూరయతిపుంగవసమాదృతష
డంగయుతవేదరత ! మంగళగుణాఢ్యా !

గద్య॥ ఇది శ్రీమత్కాశ్యపగోత్రపవిత్ర సుబ్రహ్మణ్యపుత్ర
 బుధజనవిధేయ వేంకట సుబ్రహ్మణ్య నామధేయ
 ప్రణీతంబైన శ్రీరఘురామచరిత్రంబునందు
 సర్వంబు నుత్తరకాండము.

తప్పాప్పుల పట్టిక

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
11	6	తోచర్ల	లోచర్ల
19	18	మోచనారతిన్	మోచనార్థమై
38	4	శత్రుఘ్ను	శత్రుఘ్ను
55	12	బదల	బవల
89	12	పెచ్చనట	పెచ్చనట
91	10	శరశరాసనముల్	శరకుతారములన్
97	10	లక్షణుండు	లక్షణుండు
99	15	గల్గె	గలిగె
111	8	రోపిత	పాపిత
120	2	దైత్య	అసుర
123	16	చెల్లెలింగనఁడు	చెల్లెలింగనఁడు
131	3	నట్టలు	నట్టలు
136	10	గావగ	మాతను
145	20	కటులన్	కటుల్
146	17	లాకాకుఱ్ఱులక్కాన	లాసత్వాఘ్నులక్కాన
149	7	కన్నుదోయి	కనులదోయి
155	2	చిత్తముల్	చిత్తమున్
162	6	సుతకృ	సుతును
166	2	మదంగతి	మందగతి
183	14	వెడలు	వెలలు
187	23	ప్రతివాత	ప్రతిఝంఝా
189	5	సౌభ్యాగంబు	సౌభాగ్యంబు
192	6	పొనుపు	పొలుపు
192	19	తరంగలఁబోలి	తరంగఁబోలి

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
192	23	దుఱుసు	దురుసు
203	21	దాల్చి	తొడిగి
213	5	పవనాత్మజుఁడు	పవమానాత్మజుఁడు
223	18	మెచ్చి	నెదల
227	15	దాని	వాని
232	17	మిన్నకున్న	యూరకున్న
244	16	దర్భకబళ	దర్భయవన
255	4	ధూపముల	ధూపము
257	1	దీనరూప	దీనదన
264	22	ది; ప్రియబంధు	దియు, ప్రియాత్మి
266	16	యైన ననధరింపు	అని యరియుచుండు
287	23	అనర్థంబైన	అనూనంబైన
290	18	తలంతునేని	తనింతునేని
291	24	ధర్మనిత్యాశయుడై	ధర్మహార్యాశయుడై
293	23	శ్రీ సంభ	శ్రీ స్తంభ
294	17	మంగళమీ	మంగళము.

